

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

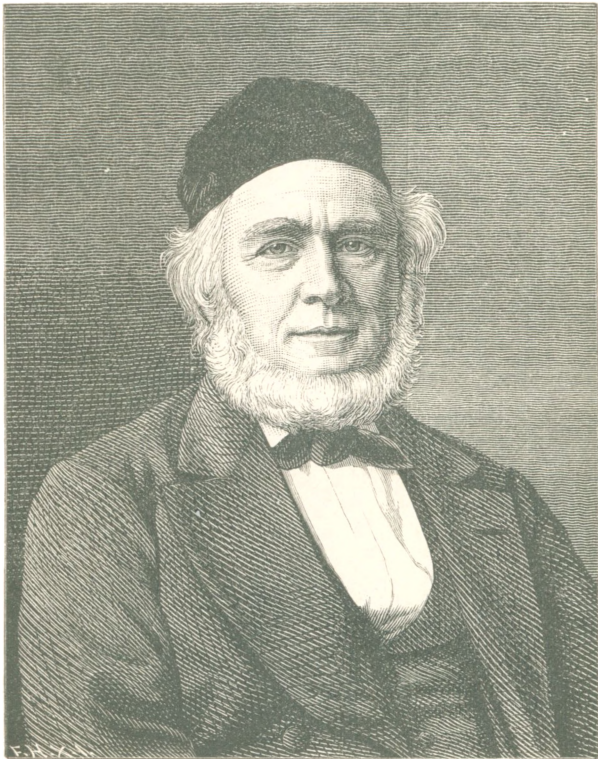
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Svor jeg mig i Verden vender,
Staaer min Lykke i Guds Hænder.

F. L. Baistow

Efter Ostrifs Maleri fra 1876.

Budstikkens Udgiver,
Præsten J. S. Bojsens
Liv og Levned

(med 4 Portrætter).

Samlet og fremstillet ved

J. Bojsen.

I Kommission hos C. Schønberg, Kjøbenhavn.

Trykt hos Arnold Børgensen, Horsens.

1883.

Ander Arbejdet paa nærværende Levnedstegning af min afdøde Fader har jeg ved flere end en Lejlighed maattet erkjende, at det havde været bedre, om Udarbejdelsen var bleven foretaget af en Forfatter, der ikke stod den afdøde saa nær som jeg; Vanskeligheden laa imidlertid i, at de Kilder, som maatte benyttes (for en stor Del private Breve og Optegnelser i en vanstelig Haandskrift) ikke kunde overlades til fremmede, saa at Levnedsskildringens Fremkomst næppe var bleven mulig, hvis ikke en af de nærmeststaaende havde overtaget dens Udarbejdelse. Dette maa tjene til min Undskyldning, hvis enkelte Læsere skulde finde, at jeg for meget har ladet mit sønlige Forhold skinne igjennem og mulig medtaget Ting, som kun have Interesse inden for den snævrere Kreds af Boffens Familie og Venner; jeg trøster mig dog med, at de fleste Læsere ville findes iblandt disse, og at de, som have kjendt den afdøde, ikke ville være utilfredse med, at Bogen indeholder saadanne Meddelelser. Som man vil se, har jeg, saa vidt der forelaa Skildringer, forfattede af ham selv, navnlig i „Budstikken“, benyttet disse, men søgt at ordne dem paa en saadan Maade, at de kunde fremtræde som Led i Fortællingens Gang; om det end ikke er lykkes mig at give en karakteristisk Skildring eller en selvstændig Opfattelse af den afdødes Personlighed — noget, jeg ikke har besittet mig paa —, saa tror jeg dog, at Bogen indeholder ikke lidet Stof, der kan tjene til Belysning af vor Tids Historie, og at den trods sine Mangler kan læses med Interesse og bidrage til at bevare min Faders Eftermæle; han havde en

stor Bennekreds baade i Danmark og Norge, men for os Børn var han mere end Ven; han var en Fader som faa; derfor har jeg gjerne villet yde mit Bidrag til, at hans Liv og Virksomhed maatte blive bevaret i en kjærlig Erindring. Sluttelig en venlig Tak til alle dem, der have givet mig Bidrag til Bogen.

Gjedved, i Juli 1883.

P. Kojfen.

P. D. Bojsen,

Bisshop og Seminarieforsker.

Født den 16de Novbr. 1762, død den 10de Maj 1831.

Vesterborg.

Frits Engelhart Bojsens Barndomshjem.

„Dg mange Tusende Hjem det var,
Som Landet frelst ifra Slaget bar.
Dg det, som bærer det gjennem Freden,
Er Hjemmets Pulsflag i Travlheden.“

B. Bjørnson.

I Midten af forrige Aarhundrede levede i Byen Emmerlev paa Vestkysten af Sønderjylland en Bolsmand ved Navn Boje Dutzen Bojsen; som almindeligt der paa Egnen handlede han med Kniplinger og var ved denne Forretning bleven en ret velstaaende Mand; han var bekjendt for sin Retfærdighed og havde en from gudfrygtig Hustru, een Datter og tre Sønner. — Den ældste af disse blev født den 16de Novbr. 1762 og kaldet Peter Dutzen Bojsen; han røbede tidlig ualmindelige Anlæg, og Forældrene besluttede at lade ham gaa den studerende Vej, hvortil Drengen havde stor Lyst. Moderens Haab stod især til, at han skulde blive en Guds Ords Forkynder, hvad hun ansaa for det højeste Kald for en Mand.

Ved Siden af sit Sovestue havde hun et lille Lukaf, som hun dog ikke brugte til Garderobe eller til udvortes Bekvemmelighed. Hun kaldte det sit „Bedestue“, der stod en lille Bult, og en Skammel foran. Der gik hun ind hver Morgen og hver Aften, lukkede Døren til og bad til sin Fader, som er i Løndom. (Matth. 6, 6.) Der bad hun ogsaa for

denne Søn og for hans Fremtid, at Gud vilde opfylde det Haab, hun nærede om ham.

Faderen troede uden Banskfelighed at kunne bære de Omkostninger, som Udførelsen af hans Plan med denne Søn krævede. Men pludselig forandrede Familiens økonomiske Vilkaar.

Som Kniplingskræmmerne der i Egnen plejede, jaaledes sendte ogsaa han hvert Aar en betroet Mand omkring i forskellige Lande med et Parti kostbare Kniplinger, hvis Værdi gjerne beløb sig til flere Tusende Rigsdaler, og som udgjorde hans hele Formue eller endog mere. Med et saadant Parti sendte han et Aar en Handelsfuldmægtig til Norge, hvor han vidste, at der just var god Kjøbelyst, og han ventede sig stor Fordel af dette Foretagende. I Begyndelsen fik han ogsaa gode Efterretninger fra sin Fuldmægtig, men pludselig udeblev disse aldeles. Saaledes gik nu en lang Tid hen, og omsider kunde Kniplingskræmmeren ikke skjule for sig selv, at enten maatte der være tilstødt Fuldmægtigen en Ulykke, eller han var bedragen af ham. Da hans hele Velfærd stod paa Spil, og al Skriven var forgjæves, besluttede han selv at rejse til Norge, for at erfare, hvad der var blevet af hans Stat.

Med Banskfelighed tilvejebragte han de til Rejsen nødvendige Pengemidler og kom til Norge. Han opdagede vel i Førstningen Spor af Fuldmægtigen, men disse tabtes efterhaanden, og efter at han i lang Tid havde slaffet om i det vidt udstrakte Land fra et Sted til et andet, maatte han omsider opgive at søge og vendte tilbage til sit Hjem som en ruineret Mand. Den fromme Hustru hentede Trøst i sit Bedekammer, trøstede og styrkede sin Mand og navnlig med det Ord, at „Gud sidder overlig, men ser nederlig“. Manden saa sig imidlertid ikke mere i Stand til at fortjætte Kniplings-

handelen, der naturligvis krævede betydeligt Forffud, men han levede af sit lille Bolkssted, hvorpaa han kunde holde 3 a 4 Køer. Da baade han og Konen begge vare arbejdsomme og tarvelige, fandt de vel et anstændigt Udkomme, men for deres Yndlingsplan med deres ældste Søn vare Udfigterne meget ringe. Alligevel opgave de den ikke, hvortil Moderens Forftring især bidrog, at Gud havde hørt hendes mange og daglige Bønner om denne Sag og nok skulde bringe Hjælp, naar Trangen blev stor. Drengen fik nu en Slags lærd Undervisning, først hjemme af Degnen, som havde været Student, og siden i en lille By: Elmshorn, hvor der var et lille privat Drengelinstitut, og hvor der kun krævedes en meget ringe Betaling, som de fattige Forældre som oftest fik Lov til at erlægge i Levnedsmidier, hvilke de sparede fra sig selv. Men var Betalingen ringe, saa var ogsaa Undervisningen kun tarvelig, hvad dog Drengens overordentlige Flid og heldige Naturgaver for en stor Del høbede paa. De andre Elever kunde ikke lide, at han saaledes vilde hænge over sine Bøger i Stedet for at deltage i deres faade Optøjer, og for at faa No til at læse maatte han formelig skjule sig paa de hemmeligste Steder med sin Bog i Haanden.

Skulde han imidlertid naa sit Maal, maatte han have en anden og bedre Undervisning, og han sagde sine Forældre, at det var nødvendigt, at han nu, da han var omtrent voksen, afgik til Universitetet. Dog, hertil behøvedes kontante Penge, og Faderen havde ingen, ligesom han naturligvis var aldeles blottet for, hvad man kalder „Forbindelser“. Han forestillede sin Kone dette, og at det umulig kunde gaa an at sende ham til Kiel ganske uden Penge. Men hun stod fast paa, at han i Guds Navn skulde rejse, der vilde nok komme Hjælp. Selv havde hun under Bøn og Laarer beredt de simple

Klæder*), han skulde have med sig; men der viste sig ingen Udsigt til Hjælp fra nogen Side. Tiden nærmede sig, da Indskrivningen ved Universitetet skulde finde Sted, og hans Afrejse blev bestemt. Dagen før denne var en Prøvelsesdag i den fattige Familie.

Alle Faderens Forsøg paa at tilvejebringe Penge havde været frugtesløse, og selv Moderens Gaab begyndte at vagle. Om Aftenen sad Faderen i den lille Stue, hensunken i Sorg og Bekymring; hans Børn sad stille og nedslagne omkring ham; de vidste godt, hvad der tyngede paa hans Sind. Moderen derimod var ikke til Stede; hun var i sit „Bedekammer“; paa sine Knæ stred hun en haard Jakobs=Strid i Bønnen; intet mennefseligt Dje saa hendes Taarer, intet mennefseligt Dre hørte hendes Bøn eller fornåm hendes Suk: „Jeg slipper Dig ikke Herre, før Du velsigner mig!“

Men „Gud sidder overlig og ser nederlig!“

Bludselig kom hun ind til den sørgende Familie med et glædestraalende Ansigt og sagde: „Vær kun ved godt Mod, Gud har svaret mig paa min Bøn og vil hjælpe!“

Men „Faderens Hjærte blev svagt, han troede det ikke.“ De lagde sig til Hvile, Faderen med et tungt Sind, Moderen frejdig og frydefuld.

Næste Morgen kom der et Brev til Faderen fra Holland, ledsaget af en ikke ubetydelig Pengesum. Brevet var fra hin for mange Aar siden bortflygtede Handelsbetjent og indeholdt en vistnok sandfærdig Beretning om, hvorledes

---

*) Disse Klæder, som Moderen selv havde forarbejdet af Hvergarn, kunde Sønnen slet ikke vise sig med blandt de andre Studenter, hvorfor han strax maatte sælge dem og anskaffe en Klædning i Kiel.

han efter at have folgt alle de ham betroede Kniplinger havde ladet sig forloffe til paa et i Bergen liggende sejlfærdigt Skib at flygte bort med alle Pengene. Dog havde han, skjønt sikker for Forsølgelse, lidt meget af Samvittighedsnag. At erstatte den bedragne hans Tab var ham ikke muligt, da Pengene for største Delen vare satte over Styr, men han vilde dog lette sin besværede Samvittighed ved at sende, hvad han endnu saa sig i Stand til at tilvejebringe, med det Løfte, at han skulde sende mere, naar det blev ham muligt, hvorimod han forsikrede, at Forsøg paa at efterspore ham vilde være forgæves.

Bed Modtagelsen af dette Brev og den medfølgende Pengesum brast Faderen ud i Taarer, Moderen i Jubel. „Der Peer!“ sagde Faderen, idet han rakte Sønnen Pengeposen, „tag den, Gud har sendt Dig den.“

Endnu samme Dag afrejste Sønnen til Kiel, og han blev efter at have bestaaet den befalede Prøve antaget som Student. Han modtog siden ikke en Skilling fra de fattige Forældre (fra Handelsbetjenten hørtes aldrig mere), men hvad han havde faaet, var ogsaa tilstrækkeligt, skjønt det næppe oversteg nogle Hundrede Rigsdaler.

Han tog i Aaret 1786 den theologiske Examen med Udmærkelse, og man kan endnu i Universitetets Aarbøger læse de overordentlig hæderlige Vidnesbyrd, han erholdt som en af de dueligste Kandidater fra dette Universitet.

Siden maatte han tage sin Examen om ved Kjøbenhavns Universitet, men fik her atter Udmærkelse. I Kiel havde han til Lærer haft den bekjendte Folkeoplysningsven Cramer, og navnlig denne vakte hos ham den levende Sans for Menigmands Oplysning, der senere blev som den røde Traad i hans Liv. I Aaret 1787 — kun 25 Aar gammel — blev

han paa Cramers Anbefaling af den bekjendte Grev Reventlow paa Kristiansbæde kaldet til Sognepræst i Vesterborg og Birket paa Lolland, og han flyttede da ind i den Præstegaard, hvor han skulde leve og virke uafbrudt i 44 Aar (lige indtil sin Død i 1831), og hvor den talrige Bojsenske Slægt skulde faa sit Barndomshjem.

Det var dog hverken som Præst eller senere som Biskop, at han skulde vinde sin egentlige Betydning — i kirkelig Henseende adskilte han sig ikke fra den da almindelige Rationalisme —, men det var som Skolemand.

I Slutningen af forrige Aarhundrede vakte der over den største Del af Europa en Jær for Børnenes Opdragelse og Undervisning, som man næppe nogen Sinde tidligere havde kjendt Mage til; det var vel nærmest de gruelige Efterretninger fra Frankrig, som vakte Folkene op af Dvale, og man sluttede da ganske rigtig, at skulde en ny og bedre Tid oprinde, saa maatte man begynde med Børnene, søge en bedre Opdragelse, og ingen Sinde før eller siden er der udkommet saa mange Skrifter og Bøger om dette Emne som da; det var ogsaa i høj Grad nødvendigt; den pietistiske Bevægelse, der gik nærmest forud, med sin Læggen Vægt paa Nørelse og Opvækkelse, havde næsten ingen Plads for Børnene; man var endog tilbøjelig til at regne Menneskelivets egentlige Begyndelse ikke fra den naturlige Fødsel, men fra den Dag, da vedkommende var bleven opvakt; hvad der laa forud, ænsede man ikke. Det var derfor paa høje Tid, at franske Filosofer med Rousseau i Spidsen traadte i Strankerne imod Tidens Unaturlighed i Forholdet til Børnene, og at Svejtseren Pestalozzi forlangte Ret ogsaa for de fattige Samfundsklasser til at faa deres Børn ordentlig opdraget. Man talte tidligere mere om at optugte Børnene end om at opdrage dem —

og Lampen blev brugt baade i Tide og i Utide. Opdragerne toge intet Hensyn til, om det, de hød Børnene, passede til deres Udvikling og Evne. Udenadslæsning uden Forstaaelse og Opramsning af Lektier bredte sig i Højsædet. Lærerne vare mere „Hørere“, end de vare Lærere — hvad kunde man vente sig af en Slægt, der blev opdragen paa denne Maade? hvorledes turde man igjennem den almindelig: Valgret betro Samfundsudviklingen til den? Det var disse alvorlige Spørgsmaal, som sysselsatte de Mænd, der nu med Jver tog sig af Skolevæsenet, og skjønt de i mange Henseender fejlede baade i deres Drømme om, hvilke overordentlige Ting der skulde naas — og i deres philanthropiske Lærdomme om en mennesselig Lyfsalighedstilstand her paa Jorden — saa vilde det dog være i høj Grad uretfærdigt at fratjende dem en ærlig Stræben eller at nægte dem den Betydning, som de virkelig have haft for en bedre Opfattelse af Skolens Gjerning.

Dønningerne af denne stærke Bevægelse i Frankrig og Tyffland naaede ogsaa ind til os, og det blev navnlig kjendeligt, efter at Kronprins Frederik i Aaret 1784 havde overtaget Statsstyrelsen; fra nu af mærkedes „Menneskekjærligheden“, Datidens Løsen, ogsaa i Regeringen, og sent vil det glemmes, hvorledes ædle Godsejere som Brødrene Reventlow, Schimmelmann, F. A. Holstejn og flere sammen med Kronprinsens ikke ansaa noget Offer for at være for stort, naar det kunde lykkes baade aandeligt og materielt at hæve den før saa forfuede og fattige Bondestand. Det maa siges til ikke saa vore daværende Godsejeres Ære, at de ikke alene fattede Tidens Krav, men at de ogsaa med virkelig Begejstring tog fat paa Opgaven; det var, som de vilde gjøre godt igjen, hvad deres Standspæller i mange Tider havde syndet — nu skulde der for Alvor tages fat paa Folkets Oplysning.

Der kunde trænges dertil; alt, hvad der hidtil var gjort for Dpretelse af en Almueskole, maatte betragtes som mislykket; der var nok bygget nogle Skoler hist og her, men de fleste Steder stode de tomme — der manglede baade Lærere og Midler, hvorfor disse kunde leve; en Skoleholder den Gang maatte ofte nøjes med en Løn af ca. 60 Kr. om Aaret — intet Under da, at det blev Folk uden mindste Forberedelse — man brugte endog Matroser dertil — og Degnene, hvoraf der fandtes en i hvert Pastorat, var i Reglen endnu mindre skikkede til at undervise. Man er i vore Dage bleven saa vant til at knytte Begreberne Undervisning og Degn sammen, at mange ikke tænke paa, at det ingenlunde var saaledes i Fortiden. Degnene var udelukkende kirkelige Bestillingsmænd, der agede omkring med Præsterne og ikke befattede sig med anden Undervisning end den Katekisation med Ungdommen, som undertiden fandt Sted i Baabenhujene inden Gudstjenestens Begyndelse eller endog paa Byens Gadeplads. Degnene var i Reglen godt lønnede, og da det var et mægtigt Embede, søgtes det ofte af Studenter, dog mest af den „forulykkede“ Slags. N. Sørensen siger i sin Levnedstegning om Forholdene i Jellinge, at medens Degnen, der „fra Søndag til Søndag ikke havde andet at bestille end, naar han satte sig, at tænke paa, om han skulde rejse sig, inden det igjen blev Søndag, saa maatte den arme Skolemester være paa Færde med at bruge Ris og tumle Børnene samtidig med, at han maatte erhverve sig Brødet ved sin Aal, Syl, Øre eller Sav“, og da det endelig kom dertil i 1806, at Degnene bleve befalede, at de skulde undervise, saa havde de ofte saa daarligere Evner dertil, at de maatte antage en eller anden Karl — der blot kunde læse en Smule — til Substitut. N. Sørensen var saaledes Substitut, allerede da han var 13 Aar gammel.

Intet Under, at Skolerne under saadanne Forhold, trods alle Rancelliets Paabud, stode tomme.

1789 nedfattes den store Skolekommission, som i 25 Aar arbejdede paa en ny Skolelov, der endelig udkom i 1814. Grev Reventlow fra Christiansbæde var Sjælen i denne Kommission, og det var ham navnlig om at gjøre, at Brugbarheden af de nye Ideer kunde blive prøvede, inden de bleve gjældende som Lov, og hvad laa da for ham nærmere, end at han gjorde Forsøget paa sit eget Grevskab i det nordvestlige Hjørne af Lolland. Navnlig som Hjælper ved dette Arbejde var det, at han søgte den unge og for Sagen nidkjære P. D. Bojsen, og disse to Mænd passede fortrinlig til at arbejde sammen, ligesom de ogsaa uafbrudt i de mange Aar bevarede et inderligt gjensidigt Venkab; begge vare de utrættelige i at arbejde for Almue-skolerne, og man veed næsten ikke, hvis Arbejdsomhed man skal beundre mest, enten Bojsens, der paa een Gang var Sognepræst, Biskop, Amtsprovst, Seminarieforsøger og dog fik Tid til at færdes omkring i Børneskolerne alle Vegne paa Lolland, eller Reventlows, der var Statsminister, Medlem af mange Kommissioner af største Vigtighed, og dog fik Tid til ideelig at besøge sine kjære Børneskoler paa Grevskabet, — dem, han selv havde bygget og indrettet — og hvor han behandlede baade Lærere og Børn med den største Opmærksomhed.

Naar man fra Forstuen i en af de Reventlowske Skoler gik ind ad Døren til venstre, var man i Skolestuen, til højre i Køkkenet, saa man ikke uden ad en af disse Veje kunde komme til Lærers Lejlighed; dette var med Forsæt saaledes ordnet, for at de besøgende skulde se enten Manden i sin Gjerning blandt Børnene eller Konen i sit Køkken, og at begge Dele skulde tjene til gavnligt Exempel. Det var just ikke meget hensigtsmæssigt, men Greven havde en god Tanke dermed.

Bojfen og Reventlow var begge fromme, gudsfrygtige Mænd; de var Rationalister, for saa vidt de ikke kunde gaa ind paa Menneftenes Frelse ved Jesu Kristi Forsoningsdød, og i Fastholdelsen af „Underet“ saa noget farligt: „Myftift!“ men de vare faare langt fra at være Fritænkere; de hørte til den Gren af Rationalismen, som man kaldte den „hjørtelige“. Bondeftandens Oplysning var det, der i lige høi Grad laa dem paa Sinde, og det gjaldt for dem om, at Skolerne kunde blive Steder, hvor Børnene med Glæde søgte hen, og hvor de kunde faa Føde baade for deres Mand og Hjøerte. Kort fagt, en fuldstændig Omdannelse saa vel af Undervisnings- som Opdragelses-Maaden. Det viste sig snart, at en nødvendig Betingelse for, at dette skulde lykkes, var, at man kunde skaffe forftandigere Lærere end de hidtilværende, og faaledes gif det da til, at Bojfen i Aaret 1801 oprettede Seminariet i Vefterborg. Han fik dertil af Kongens Kasse en Bevilling paa 1000 Rbd. een Gang for alle og senere 600 Rbd. aarlig, men da den ulykkelige Krig 1807—14 lagde Beflag paa Landets Midler, gav Bojfen frivillig Afkald paa al videre Underftøttelse, idet han aldrig selv modtog nogen Løn for fit Arbejde.

Den største Vanskelighed var at faa Plads nok i den temmelig tarvelige Præstegaard; den bestod af et Stuehus i Øst og Vefst og to Udhuse, der laa nord der for; imod Nord var der ingen Længe, men kun et Stakit, faaledes at man fra Stuehufets Vinduer havde fri Udfigt til den lige over for noget høiere liggende Kirke. Det øftlige Udhus blev nu bygget fammen med Stuehufet, og faaledes opnaaedes Plads saa vel til 3 Seminarielaffeser som til Lærerværelseser osv. med Indgang fra Gaarden; da Bojffens Familie var overmaade ftor (han opdrog, som det senere skal blive fortalt, ikke mindre end 19 Børn), blev det nødvendigt yderligere at udvide Lejligheden ved en

Tilbygning fra den anden Ende af Stuehuset i Syd ud i Haven, og denne fik atter en Tilbygning i Vest, saaledes at det hele Bygningskompleks fik et temmelig broget Udseende, der blandt andet frembød den Banskelighed, at man ikke kunde komme fra Gaarden ud i Haven, uden at man skulde igjennem den lange sammenhængende Bygning. Man maatte imidlertid hjælpe sig, som man kunde bedst, saa det var ingenlunde ved statelige Bygninger, at dette Seminarium udmærkede sig; det kan føjes til, at man heller ikke ønskede dette, thi det var en af Grundsætningerne for Datidens pædagogiske Bestræbelser, at Læreruddannelsen, hvad det udvortes angik, skulde foregaa i al Tarvelighed, at de unge Lærere ikke skulde blive fristede til store Fordringer, naar de senere selv skulde virke under smaa Vilkaar. Datiden satte megen Pris paa Legemsøvelser; det hørte med til den ny Tids Grundsætninger for Børneopdragelse, at der skulde lægges behørig Vægt ogsaa paa Legemets Pleje. Kunstige Gymnastikapparater havde man ikke i Vesterborg, men nordvest for Præstegaarden laa en rummelig Plads med den venlige Vesterborgsø i Baggrunden; Pladsen var den Gang fuld af Lergrave (nu er den beplantet til en Lund), og disse Grave kom ypperlig til Pas ved de gymnastiske Øvelser. Bojsen lod anskaffe Springstokke (formodentlig som han havde set dem i Marskegnen paa Vestkysten af Slesvig), og Seminarieeleverne bragte det til en stor Fuldkommenhed i Brugen af disse, naar det gjaldt om at sætte over Grave paa en halv Snes Alens Bredde. I Søen havde man Lejlighed til at øve baade Koning og Svømning. Til Skolens Inventarium hørte endnu en bidst Buddelhund ved Navn Karo, der gjerne vilde bide Eleverne i Benene, naar de ikke viste den behørlige Behændighed; man kan endnu paa Seminariedøren see Spor af dens Bid, naar Eleven efter mange Krumspring

smækkede Døren i for den. Undervisningen havde paa mange Maader paafaldende Lighed med vore senere Folkehøjskoler; den bekjendte Skolelærer og Bondeven Rasmus Sørensen, der var Elev paa Seminariet 1816—18, skriver om Livet der: „Naar det var Bøjsens Geburtsdag, var det en Højtidsdag for Seminariet; Seminaristerne havde en dertil forfattet passende Sang at modtage ham med paa Seminariet; han holdt derpaa en hjærtelig Tale til dem. Om Aftenen var der Stads, og der blev spillet en lille Komedie i Biskoppens Storstue, som Seminaristerne var med til — — ligesom Højtidslivet ved slike Lejligheder altid var lige saa muntert og lysteligt paa den ene Side, som stemmende til rørende Alvor, hjærtelig Kjærlighed og inderlig Velvillie paa den anden Side, saaledes var og det daglige Livs Arbejder og Besværligheder paa Seminariet kun et let Nag og en gavnlig Byrde, ja var en ren philanthropisk-pædagogisk Skole, fri for al Tvang til Lektie læren og Lektiehøren, fri for den strænge Examen med den strænge Censur, fri for at tjeede og dræbe, men skiftet til at muntre og oplive. Her faldt aldrig et surt Blik paa den tungnemme Efterhinker, eller et haardt Ord til den overgivne fremragende, uden at det strax blev gjort godt igjen. Seminariet havde fra først af været inddelt i 3 Læsestuer, men løb snart sammen i een Læsestue, hvor alle tre Klasser paa een Gang sysselsattes.“

„Bøjsen (der hver Dag holdt mundtlige, livlige og frie Foredrag til Udvikling og anvendelig Brug for Seminaristerne), var som alle philanthropiske Pædagoger (hos hvem Hjærtet og Følelsen udgjorde de $\frac{9}{10}$, og Forstanden og Kritikken kun $\frac{1}{10}$) aldeles ingen Systematiker; der var derfor lige saa lidt nogen dyb Grundighed som nogen stor Orden i hans Foredrag, men at opvække Seminaristerne til en selvvirksom Opfattelse af det

meget, som han paa den mest ugenerende mundtlige Maade og med det mest øvede praktiske Greb vidste at bibringe dem, det var det, der trængtes til, det var det, der langt bedre end de mest grundige og tørre Moralsystemer og Dogmer var i Stand til at bringe de uforberedte blandt Bønder og Skolelærersønner paa det selvbevidste aandelige Standpunkt i Udvikling, at de selv paa egen Haand ikke alene kunde, men virkelig maatte komme til at gaa videre — og det var det, Bøjsen, midt i hans øvrige overstrømmende Mængde af Forretninger, havde Liv, Aandskraft og Virksomhed til at foretage paa Seminariet.“

Bøjsen var egentlig kun ret paa sin Plads, naar han stod imellem sine Seminarister; „han gik imellem os“ — siger en af hans Elever — „som en Fader imellem sine Børn“, og han forstod altid med Spøg at jævne alle de Stridigheder, som opstod imellem dem. Lærebøger brugte han ikke meget; N. Sørensen tilstaar saaledes, at „han ikke læste et Ord i nogen af de ved Seminariet brugte Haandbøger“; han tilegnede sig og bearbejdede de mundtlige Foredrag, han hørte, og saaledes gjorde alle de dygtige Elever — andet krævedes ikke; ved dette Arbejde hjalp de dygtige Elever de mindre begavede, thi der var en stor indbyrdes Hjælpsomhed mellem dem; de havde Ret til selv at bestemme og overholde den daglige Orden, og Uordener straffedes med selvdikterede Bøder.

I Aaret 1805 blev Bøjsen kaldet til at være Biskop i Akershus Stift i Norge, en Stilling, der den Gang ansaaes for at være meget anseelig; da han havde faaet Kaldelsen, sammenkaldte han Seminaristerne og oplæste for dem den kongelige Skrivelse; da han var kommen jaa vidt — fortæller en tilstedeværende — at Eleverne forstode, at de nu skulde miste deres Lærer, brast de i Graad næsten alle som een, og det gjorde

et saadant Indtryk paa Bojzen, at han strax maatte forlade Stuen; hans Beslutning var da fattet; skyndsomst rejste han til Kjøbenhavn og fremstillede sig for daværende Kronprins Frederik, der troede, at han kom for at takke for Udnævnelsen, men ikke blev lidet skuffet, da han tvært imod kom for at frabede sig Wren og ikke havde anden Grund at anføre, end at han ikke kunde stilles fra Seminarieeleverne. I Begyndelsen syntes Kronprinsen at tage hans Vægring unaadigt op, men da han mærkede, at Bojzen stod fast i sin Beslutning, udbrød han pludselig: „Saa bliv da ved Dine Seminarister, og saa skal Du alligevel blive Biskop“. Det var Lolland-Falsters Bispestol, som var bleven ledig, og nu blev Bojzen Biskop der, med Ret til, at han maatte blive boende i Vesterborg Præstegaard. Kong Frederik vedblev senere at være ham bevaagen; der kom først en Kurre paa Traaden, da Kongen i Tyverne vilde paabyde den saakaldte „indbyrdes Undervisning“, men i denne Henseende mødte en seig Modstand baade hos Bojzen og Reventlow, der begge betragtede Methoden som en aandløs Mechanisme.

Foruden Vesterborg Seminarium blev der til Dels samtidig oprettet en halv Snes lignende Skoler trindt om i Landet, hvoraf Blaagaard ved Kjøbenhavn var det ældste; de unge Seminarister, som udgik fra disse, blev fra mange Sider underkastede Kritik; der klagedes især over to Ting, at Seminaristerne enten vare pedantiske baade i Sprog og i Lader, eller i en utaaelig Grad vigtige, og begge Dele udledte man af, at deres Uddannelse formentlig skulde være alt for overfladisk; dertil kom, at de gamle Degne, hvis Tilværelse truedes af Seminaristerne, gjorde alt for at bringe disse i Miscredit; H. Sørensen siger saaledes, at de kaldte dem for „Skolenarre“. Der gik mange Fortællinger om fejtede Seminarister; en saa-

dan kom ind til en Boghandler, stillede sig op foran Disken og holdt følgende Tale i Kancellistilen: „Befømmes her den Bog, som handler om Vandets Kraft, og hvad koster samme?“ Svar: „Den koster en Mark“. „Saa er denne Bog ikke for mig, thi jeg haver kun 12 Sk.“ Under en Katekisation spurgte en Seminarist Børnene: „Hvad gjør Maanen?“ En af Drengene svarede: „Den skinner,“ hvorefter Læreren udbrød: „Haver jeg nu ikke mange Gange sagt Jer, hvad I skal svare: at „den udi Nattens Mørke oplyser Vejen for den trætte Vandringsmand“.“

Paa Besterborg Seminarium mærkede man ogsaa til dette Bedanteri; Frits Bojsen fortæller saaledes om, hvilken Latter det vakte, da en Seminarist ved Spisebordet rejste sig og pathetisk udtalte: „Kartofler ere en god Spise, naar de ere gode, men disje ere ikke gode.“ Det latterlige laa især i, at Seminaristerne beslittede sig paa at tale som en Bog, og at de ved alle Lejligheder vilde optræde belærende over for Samtiden, enten der var Anledning dertil eller ej. Forholdene i Besterborg var imidlertid af den Art, at dette Vigtigmageri og Bedanteri ikke godt kunde trives der, og det var maaske den bedste Ros, der kunde siges om denne Skole i Modsetning til de andre af lignende Art. Man siger, at Latteren renser Sæderne, men kunde vist med lige saa god Ret sige, at den revser Vigtigheden; de mange forskjelligartede Menneſker, som kom sammen i Besterborg, det aabne Øje for det komiske, som baade fandtes hos Bojsen, hans Medlærere og Børn og endelig den jævne og ligefremme Omgangstone, som herskede, alt bidrog til at afflibe det kantede eller kejtede, som ellers saa let opstaar hos unge Menneſker, naar de paa kort Tid og uden Forberedelse skulle føres over i forandrede Forhold og navnlig til større Mandsbannelse.

Man befyldte ogsaa Seminaristerne for, at de ikke vare beskeden nok over for Præsterne (nogle drev dog denne Beskedenhed alt for vidt), og i Aaret 1817 blev de ved Reformationseften Gjenstand for et Hovedangreb fra Gejstlighedens Side; i Udkastet til et Hjørdebrev, der skulde udgaa fra samtlige Biskopper, hedder det, at „ethvert solidt Grundlag for Undervisningen paa Seminarierne manglede“, og om Seminaristerne, „at de fik for stor Tillid til sig selv og deres egne Meninger, og, naar de kom til at undervise i Religion, foragtede de ofte det, som Fædrene havde troet paa, og fandt paa nye Ting. Hvis Præsterne fastholdt Trosfættningernes gamle Form og bekæmpede denne nye Lære, saa de hovmodig ned paa dem“.

Imod dette Udkast (se L. Røchs danske Kirkehistorie) tog Bojsen stærkt til Gjenmæle: „Jeg dølgler ikke“, siger han, „at denne Dom har paa samtlige Seminariers, Seminarielæreres, paa samtlige Skolelæreres Vegne krænket mig indtil Sjælen. Kan dette siges om alle? og om det kunde siges, burde det da ikke med uimodsigelige Grunde dokumenteres? . . . Meget vel veed jeg — der var en Tid, da misforstaaet Frihed i den politiske Verden fremavlede ogsaa i den moralske, i den religiøse, ikke Frihed men Løjlesløshed; den Gang var maaske Anken grundet; der er maaske endnu hist og her enkelte i den Stand, saa vel som i enhver anden, der er uforstandig nok til med grundet eller ugrundet Ringeagt at se ned paa sin Præst, men den først nævnte Tid er, Gud være lovet, ikke mere. En religiøsere Aand hersker alle Vegne og har ogsaa forædlet vore Seminarier. Skal da de nuværende Skolelærere bøde for deres Formænds Synder? Skal hele Slægten bringes i Banrygte, fordi den tæller enkelte vanslægtede?“

Det er ret interessant heraf at se, hvorledes Semina-

rierne i de første Aar have været udfatte for de selv samme Anker, som ogsaa Folkehøjskolerne maatte lide under.

Den aarlige Dimissions-Examen ved Seminariet foregik i Vesterborg Kirke; om denne skriver N. Sørensen, at „den var en Glædes- og Forsamlingsfest for alle Stiftets Skolelærere og Præster, der kom, ikke blot for at høre paa Examen, men ogsaa for at træffe sammen med ældre Venner og Medseminarister fra forrige Dage. Ligesom Biskop Bøjsens og Lærer Hansens Huse da altid stod aabne til Beværtning for saa mange, der kunde og vilde søge der ind, saaledes stode ogsaa alle Seminaristlogierne i og omkring Vesterborg rede for fri Entree med Spiise, Drikke, Tobak, Pipe, Konverseren og alt behageligt. Det var som en sat Net, at Værtinderne i disse Dage dækkede op, det bedste de kunde. Midt i Examenstogløben dette Aar var der dog en Seminarist ved Navn Gundersen, hvis Hoved og Hjærte slet ikke fattede eller følte det mindste af den hele Herlighed; han gned sig hele Tiden paa Panden, hver Gang Examinationen naaede til ham, og det var al hans Besvarelse, — men da Sangprøven kom, udtønde han med den vældigste, klareste og reneeste Stemme det Vers: „Jeg er svag, men Gud er god, Svaghed vil han mig tilgive. O den Tanke kan mit Mod, mit nedtrykte Mod oplive“. Hele Auditoriet brød vilkaarlig ud i Latter over hans mageløst passende Valg af Text, og den vittige Pastor Daniel Smidt, der var til Stede, sagde hertil: „Giv vi ham nu ikke Udmærkelse for et saadant Genitræk, saa kunne vi være visse paa, at vor Herre kommer selv her ind i Kirken og driver os ud med Svøbe eller Pisk — undtagen ham, thi vi sidde jo og drikke Kaffe her inde i Guds Hus, imedens han staar og synger og beder som en ydmyg Synder.“ (Under Sangprøven blev der nemlig fra Biskoppens budt Kaffe om.) Til Stede ved denne Examen

var i øvrigt to af Landets senere bekendte Digtere — Poul Møller og Christian Winther — Sønner af den bekendte Rasmus Møller, den Gang Nabopræst til Besterborg, senere Bojzens Eftermand som Biskop.

Strax efter at Bojzen i Aaret 1805 var bleven Biskop, udgav han et Skrift, kaldet: „Plan til en Forbedring af den offentlige Gudstjeneste“, hvis Hensigt skulde være at gjøre Gudstjenesten „mere rørende, højtidsfuld og religiøs“. Hvad der foranledigede ham til dette Skrift, er ikke vanskeligt at fatte; Gudstjenesten var den Gang de fleste Steder alt andet end rørende og højtidsfuld; de rationalistiske Præster havde den største Banfselighed ved at bruge de kristelige Evangelier til deres Dplysningsforedrag; det vil forstaaes, naar man lægger Mærke til de Emner, som behandlede: „Næringsmidlernes Mangfoldighed“, „Kartoffelavlens Udbredelse“ (en Præst prædikede dog, at man ikke burde lægge Bind paa Kartofferne, da det vilde trykke Kornpriserne), „Indpodning af Kokopper“, „Indførelse af Staldfodring“ osv.; hvorledes skulde slikt tjene til Opbyggelse?

Det var derfor et træffende Udsagn om Præsterne, at de „havde lært Kirkerne tomme“. Bojzen kunde ikke være blind for dette, og det var derfor rimeligt, at han som Biskop gjerne vilde raade Bod derpaa; men det er paa den anden Side sandt, hvad L. Koch siger om ham, at „saa fortræffelig han var som Seminariebestyrer, saa lidt var han den Mand, der kunde reformere Liturgien“. Bojzen — der selv var Rationalist — kunde naturligvis ikke se Landets virkelige Rod, og derfor blev hans Forslag derefter; den daværende Regering fandt det ikke desto mindre „overmaade vel udarbejdet“, og det er ikke usandsynligt, at det var blevet Lov, hvis ikke den sørgelige Krig 1807—14 havde gjort en brat Ende paa alle den Slags

Forhandlinger; det maa dog ikke glemmes, at saa vel Stiftsprovst Clausen (Bojssens personlige Ven) som den senere som Biskop bekendte J. P. Mynster begge — om end af forskellige Grunde — skrev imod Bojssens Forslag; denne Sag gav ogsaa Anledning til, at N. F. S. Grundtvig skrev sin første theologiske Afhandling: „Om Religion og Liturgi“.

Den Skæbne, som dette Forslag fik, har næppe bibragt Bojssen nogen stor Skuffelse, — det skjønnes ogsaa deraf, at han forud udbad sig „Betænkning fra Nationens Religionslærere“, inden Sagen maatte blive fremmet; derimod var det ham en tung Sorg Aar for Aar at blive Vidne til, hvorledes Interessen for hans kjære Skolevæsen dalede, noget, der sikkert ogsaa gjaldt hans Ven Reventlow; der var allerede en stor Forstjæl paa det Forslag til en Skolelov, der, til Dels forfattet af Reventlow, fremkom i 1799, og som i mange Punkter bar Præget af den Iver for Oplysning, der prægede Slutningen af Aarhundredet, og det foreløbige Reglement af 1806, der først indførtes paa Verne, men senere udvidedes til den almindelige Lov af 1814. Denne Forstjæl viste sig paa mange Punkter; medens det oprindelig var Meningen, at Almuens Børn ikke alene skulde lære Religion, men ogsaa Historie, Geografi, Naturhistorie, Naturlære, ja endog Lovkyndighed, indskrænkedes nu Undervisningens Omraade til foruden Færdighederne: Læsning, Skrivning og Regning blot at gjælde Religion — nærmest efter Balles Lærebog; medens det tidligere var paatænkt, at ikke alene Præsterne, men ogsaa Lærerne selv og Børnenes Forældre skulde have Indflydelse paa Skolens Ordning, Tilsynet osv., gif dette nu saa godt som udelukkende over til Præsterne. Sigesaa gif det med Lønningen til Lærerne; alle tidligere Forslag om at indskrænke de gejstlige Embeders Tal for derved at vinde Midler til pas-

jende Løn til Lærerne blev saa godt som til intet; man nøjedes med at affkaffe nogle residerende Kapellanier og at udstykke de gamle Degneembeder, hvorved Lærernes Løn i det hele blev langt tarveligere, end man oprindelig havde tænkt sig. Det er derfor berettiget, naar L. Koch i sin „Danske Landsbyskoles Historie“ siger, at „den Oplysning, Skolelovene af 1814 tilfugte at give, er, naar den stilles over for Grev Reventlows oprindelige Forslag, hvorfra Kommissionens Arbejder gik ud, som Tusmørket mod den klare Dag.“

Denne paafaldende Tilbagegang havde flere Variager; dels var der Godsejere, der tænkte som Hertugen af Augustenborg: „Bonden maa ikke blive oplyst, thi saa bliver han rebelt“, dels bidrog Krigen 1807—14 til at lægge Dæmper paa Fremstridtet. Under denne Krig havde Vojsen i øvrigt været ivrig for Fædrelandets Sag, hvad blandt andet fremgaar af hans Opfordring til Præsterne om, at de skulde lære Bønderne at tilvirke Salpeter (til Krudt), men efter Krigen var Stemningen paafaldende mat, og der jubledes mange Steder over Freden trods de store Ofre, den paatvang os. Man sang: „Vi alle Dig elske, livjalige Fred“, men at det ikke var den Fred, „som levende Folk kan frydes ved“, det fremgik nok som af den paafaldende Mangel paa aandelig Interesje, som den nærmest følgende Tid fik Præg af.

Efter Krigen kom tilmed den store Statsbanferot, der i den Grad ødelagde Pengevæsenet, at man troede det nødvendigt at tage Reb i Sejlene over for alle Formaal, der krævede Udgifter; der var endog en Tid, da man for Alvor tænkte paa at nedlægge samtlige Seminarier. Som Udtryk for denne Stemning meddeler H. Sørensen følgende Tale, som Vojsens Medhjælper, Lærer Hansen, i 1818 holdt til Seminaristerne: „Den Tid er nær, da man vil indstrænke os i flige Lærefag

paa Seminarierne (Historie, Geografi, Naturlære osv.), og det vil være ilde . . . man vil vrøble om, at nogle Fitter og Stumper (af disse Fag), forenede i en Bjalt Læsebog, kunne være tilstrækkelige for Seminaristerne, som man vil paaståa blive for opblæste og indbildske af for megen omfattende Kundskab, ret som om den gamle gyldne Sandhed — „at Vejen til at føle, hvor lidt man kjenner, er at kjende meget og grundigt“ — nu var bleven en Usandhed! Men saaledes spiller der nu en ny Aand, en Reaktion, som det kaldes, der snart vil komme til Orde fra vore nyere geistlige og verdslige Herrer; og derfor maa vi bruge Tiden, imedens vi have den, til at kjende Sandheder, som kunne lære os at tænke, tale og handle med sunde og klare Grunde.“

Den „Reaktion“, som Højnen her figter til, kom det følgende Aar for Alvor til Udbrud; paa denne Tid blev Kongen saa indtaget for den saakaldte „indbyrdes Undervisningsmethode“ og dens Fortræffelighed, at der i en lang Aarække næsten ikke arbejdedes for andet; denne Methode (ogsaa kaldet den Bell-Lancasterste) skulde have det Fortrin, at en enkelt Lærer ved den skulde kunne undervise endog indtil 1000 Børn paa een Gang, og der skulde formentlig kunne opnaas de mest glimrende Resultater, uagtet Lærerens Virksomhed egentlig indskrænkede sig til at give Signaler med en Pibe. Kongens Raadgiver og højre Haand i denne Sag var en Major Abrahamson, der havde lært Methodens i Frankrig, og han var overbevist om, at Børn ved den i eet Aar kunde lære lige saa meget som før i fire; baade Bojsen og Reventlow tog kraftig til Gjenmæle; Bojsen skrev, at „det Begreb: Mekanik burde aldeles være udelukket af vore til Guds Ære og Landens frie Udvikling indviede Skoler“, og Reventlow erklærede, at „dette Stridt vilde være en skammelig Reaktion i Folkeoplysningens

Fremgang", ja N. Sørensen føjer til, at han kunde tale „med en Vulkans Hæftighed", naar han kom ind paa dette Omne.

Alligevel kom Loven ud i 1824. N. Sørensen siger derom: „Altjaa, ned med Seminarierne, og sæt i Steden for disse Normal-skoler for „indbyrdes Undervisning", og det er nok for Almueoplysningen! Nu var det militære Væg udklæffet, Kaserne-skolen, og en Kylling krøben ud af Skallen, for hvilken alle Danmarks Skoler skulde aabne sig, at den der kunde forplante sin Art. Hidtil havde man paa Lolland kaldt det uforkammet af Pastor Bork i Gloslunde, at han for at drille Biskoppen var rejst ind til Major Abrahamsen ved dennes Normal-skole, kommen hjem med den „indbyrdes Undervisning" og strax havde indført samme i G. Skole og derfor, jaa vidt huffes, var bleven Ridder; men nu, inden man vidste et Ord deraf, begyndte det at gaa i Lolland-Falsters Stift, ligejom det allerede var gaaet i de andre Stifter, at ikke alene enhver Præst, hvis Knaphul gjerne vilde fyldes med et Baand, men enhver geistlig Fader, der havde en Søn eller Sviger søn eller i alt Fald sig selv at ønske i Kancelliets gode Grindring til Forsørgelse eller Befordring, fik nu at se sig om, hvo af dem der snarest kunde faa begyndt med „indbyrdes Undervisning" i deres Skoler, og derpaa faa skrevet paa deres Pas hos Major Abrahamsen eller i det mindste hos hans tilhaandegaaende og omrejsende Agent, Lieutenant Wille, hvis de ellers vilde haabe uhindret at passere".

Medens denne formørkende Sty traf op over Landet og gjorde Undervisningen mere aandløs og forstenet end nogen Sinde, var det for Bojsen en udmærket Hjælp, at han havde den ædle Reventlow ved sin Side; thi ikke alene modsatte denne sig, at Loven maatte gennemføres paa Grev-

skabet, hvad heller ikke skete, (saa megen Agtelse havde Regeringen dog for den gamle Hædermand), men han mødte altid paa Besterborg Seminarium, naar Udsendingene fra „den røde Bisp“ (saaledes kaldte man U.) kom for at inspicere, om „den indbyrdes U.“ var i Orden, og saa slap man altid lettere over Skjærene. Alligevel baade harmede og krænkede det Bojsen, at han paa Seminariet skulde fremhjælpe en Methode, som han i sit Hjærte maatte fordomme som skadelig. — Det var først 5—6 Aar efter hans Død, at Regeringen endelig kom til Besindelse og lod Metboden efterhaanden falde bort.

Biskop Bojsen var gift 2 Gange; første Gang 1785 med Formandens Enke, Anna Winholdt, der ikke alene var meget ældre end han, men bragte ham baade en Broder, to Søstre og 8 Børn i Medgift, hvis Underhold og Opdragelse han siden paatog sig, medens de to Søstre fik Bolig i Besterborg Hospital. Egentlig var det vel ikke Kjærlighed, som hidførte dette Ægteskab; Bojsen fortalte selv derom, at det var Medynd med den fattige Enke i Forbindelse med, at det forekom ham som Guds Villie, at han skulde tage sig af Børnene; hun døde 1798, efter at hun havde skænket ham en Søn, der blev kaldt Boje — senere Provst i Gjentofte. Aaret derpaa, da han sammen med sin Degn gjorde en Rejse paa Fyn og der prædikede i en Kirke, blev han af sin Ven Degnen gjort opmærksom paa en ung Pige, der havde været ualmindelig bevæget under Prædikenen; han gjorde hendes Bekjendtskab, bejlede til hende, fik hendes Ja og førte hende kort efter som Brud til Besterborg; hun hed Anna Mannelst ad og var Datter af Professor M. G. Mannelst ad i Odense; med hende levede han i den kjerligste Forstaaelse og havde 7 Sønner — Anton, som var den ældste, og som blev Landmand, Lars, der blev Faderens Eftermand i Besterborg, Karl, der døde som Stiftsprovst i Ribe, Frits En-

gelhart, Peder Dutsen, der blev Grundtvigs Kapellan og Svigersøn, Harald, der lever endnu som Præst i Sarkjæbing, og Kristian, der døde som Dreng — samt 3 Døtre, Marie, der ægtebe den senere Biskop P. C. Kierkegaard, men døde tidlig, Jutta, der blev gift med Pastor Jespersen i Utterslev paa Lolland, og Helga, der ægtebe Kammerherre Keedt; (den Gang paa Balsgaard, nu paa Bisgaard). Hun døde ogsaa tidlig.

Paa den Maade blev der i alt 19 Børn i Vesterborg, men dertil kom endnu Anna Rannestads tvende Søstre, Lantterne Sara og Lise, som begge lige til deres Død fik Bopæl i Præstegaarden, og en Broder af disse, Andreas Rannestad, om hvem det fortælles, at han havde en saa ubændig Latter med Udraab: „Herre Gemini“ og pudsigte Bridninger, at det ofte morede Biskoppen at bringe ham i Latter. (Han døde som Skolelærer paa Næmø.)

Der var saaledes en stor Husstand i Vesterborg, og den vedligeholdtes længere her end andensteds derved, at Bojjen holdt paa, at Børnene, selv om de skulde studere — i det mindste skulde blive hjemme, indtil de var konfirmerede; baade læste han selv med dem, trods sine mange Forretninger, og fik Hjælp dertil af en eller anden af de dygtigste Seminarister. Det var baade et kjærligt og et fornøjeligt Hjem, og det var intet Under, at Biskoppen saa godt kunde vejlede Seminaristerne i Børneopdragelse, da han selv havde en saa rig Erfaring og virkelig i Pragis gennemførte den ny „filantropiske“ Maade at behandle Børnene paa.

Frederik Engelhart eller Frits, som han i Hjemmet altid kaldtes (efter en Grosserer Frits i Kjøbenhavn, hvorfor han ogsaa somme Tider kaldtes „Grosserereren“), var født den 11te Febr. 1808, blev til sit 15de Aar opdragen og undervist

i sit Hjem af Biskoppen selv samt af sin Halvbroder Boje, der fra 1818 var bleven Lærer ved Seminariet. Om Egnen ved Vesterborg, hvor fra han havde saa mange kjære Barndoms-minder, at han især paa sine gamle Dage ikke kunde blive træt af at fortælle derom, skriver han saaledes:

„Saa tidlig som det er muligt for mig at mindes tilbage i min Barndom, var der et Sted, en god Mil fra mit Hjem, hvor jeg første Gang saa Østersøen, og i lang Tid blev det da ogsaa det eneste Sted, hvor jeg saa den. Lolland er, som bekjendt, ikke udmærket ved sine høje Bjerge, snarere beundringsværdigt ved sin vidunderlige Fladhed, men paa Nordkysten af dette Land, netop paa det Sted, hvor jeg først saa Østersøen, er der dog en Banke, som for mig i lang Tid var det højeste Bjerg i Verden; man kaldte den Ravnshøj-Banke, og den laa saa tæt ved Østersøen, at denne nok i vredladne Øjeblikke kunde naa med sine Bølger at bestænke dens Fod — videre tror jeg ikke, det kunde komme.

Det undtes os imellem at gjøre en Tur fra Hjemmet til denne Banke, og jeg vil se den, der staar paa Nippet til at gjøre en Udenlandsrejse, der er gladere, end jeg var, naar en saadan Tur skulde tiltrædes. Til min Faders Annekirke, som laa omtrent paa Halvvejen til denne Banke, var Vejen bekjendt nok, endogjaa for mig, som var lidet berejst, men naar vi saa havde naaet der til og gjennem et Led førte videre frem, var der for mig noget hemmelighedsfuldt og højtideligt, som de vel bedst kunne forstaa, der nogen Sinde af Førerens Mund have hørt det Ord: her begynder det sjarisse Sveits, eller: her begynder Alpeegnen. Enkelte Smaahøje bebudede nemlig, at man nærmede sig Lollands stolteste Bjerg, der overstraalede alle sine Forløbere vist langt mere, end St. Gotthard alle sine Kammerater. Det var den stolte Ravnshøj-Banke. Da den laa lavt,

lige ved Havet og i Virkeligheden ikke hørte til de milehøje Bjerge, saa man den ikke i nogen synderlig lang Frastand. Desto større blev Forventningen om det Øjeblik, da det endelig hed: der ser Du Toppen af Ravnshy-Banke. Jeg læste forleden i en Naturbetragtning, at de rejsende føle sig gjerne meget skuffede i deres Forventninger, naar de komme til Bjærgene. Lykkeligvis er jeg bleven forskaanet for jaadanne Skuffelser, som fremkaldes ved, „hvad Naturen ikke har givet“; thi mig voldte det ingen Skuffelse, naar endelig den grønklædte Banke laa for mine Øjne.

Tæt ved Banken laa en Bondegaard, hvor vi altid kjørte ind og bleve venlig modtagne. Der skulde gjerne spises, inden Vandringen foretoges til Banken, men min Madlyst var borte, og jeg kunde ofte ikke begribe, hvorledes de store kunde give sig Tid til at spise i et saadant Øjeblik. Dog vovede jeg ikke forinden alene at give mig paa Farten til Banken, dertil var jeg gennemtrængt af alt for stor Uerbødighed, ja hemmelig Frygt for denne, der laa der saa kæmpestor, saa tavst og alvorlig, og saa næsten truende ud; selv naar Vandringen begyndte, vovede jeg ikke ret vel at gaa, uden at jeg havde en af de store ved Haanden.

Det var for mig et højtideligt Øjeblik, naar vi nærmede os til Maalet. Man jagde, at der i gamle Dage havde ligget en Høverborg eller rettere en Vikingeborg paa Banken. Den syntes ogsaa at have været befæstet mod Landsiden, thi endnu var der Spor af dybe Grave trindt omkring den. Om disse Grave var der, naar man kom fra Bondegarden af, plantet en Mængde Træer, som med deres dunkle Skjgger gjorde Stedet end mere højtideligt. Hvorvidt disse Grave i gamle Dage have været opfyldte med Vand, veed jeg ikke, men nu var de saa tørre som i en Stue, saa der var intet til Hindre for at

komme over dem. Bonden fulgte gjerne med, og jeg undrede mig storligen over, hvorledes han kunde tale om ganske ligegyldige Ting, som om han gif i sin Stue eller paa sin Markt; jeg veed nok, at jeg kunde slet ingen Ting sige.

Naar vi var komne over Graven, begyndte den storartede Bestigning af Bjerget. Jeg saa op ad den stejle Højde, tvivlende, om det skulde blive muligt at naa saa højt op, og dog var det endnu ikke Bjergets Top, thi naar vi var komne op ad den første Højde, laa der endnu en mindre Banke, som ogsaa skulde bestiges. Jeg tror det gjerne, at havde den hele Banke ligget mellem Alperne, vilde man ikke have taget det mindste Hensyn til den; selv anbragt paa Himmelbjerget vilde den ikke være bleven anset for mere end et godt Trappetrin, og i Beskrivelsen om Danmarks Højdepunkter har jeg aldrig fundet Ravnshøj-Banke anført, men alt dette forstyrrede ikke mig den Gang, jeg kunde kun ikke begribe, hvorledes saa megen Jord var bleven samlet paa eet Sted, og hvorledes der kunde være en saadan Højde til i Verden.

Naar man da endelig var kommen op paa Toppen, saa laa Østersøen udbredt for ens Øjne, og mange Der svømmede der ude som store Skibe, men Fejsø var blandt dem som et Dr-logskib mellem Baade og Smaaskibe. Det var mit første Bekjendtskab til Østersøen; det gjordes i al Stilhed, thi jeg kunde ikke andet end en Tid lang staa ganske stille og se ud over alt dette. Den var saa stor, den Sø, som Bjerget, hvor paa jeg stod, og dens Bunde saa blaa som Himlen, der hvævede sig over den. Jeg havde den Gang ingen Forestilling om, at jeg var en stor og slem Synder, hvor lille jeg end var; det værste, jeg var mig bevidst, var, at jeg ofte havde bedrøvet min Fader ved ikke at lære mine Lektier, derfor stod jeg ikke der som en angerfuld Synder, men det havde jeg hørt

haade af min Fader og min Moder, at alt, hvad jeg saa for mine Øjne, var Guds Gjerning, og det syntes mig da, jeg kunde forstaa, at den Gud maatte være mægtig over al Naade, der havde kunnet opfaste et saadant Bjærg som det, paa hvis Top jeg stod, havde kunnet udbrede et Hav som Østersjøen ved dets Fod og kunnet lægge en Ø der ude saa stor som Fejø, og alt dette, som man jagde, uden at det skulde have kostet ham nogen Møje. Men god maatt: han dog ogsaa være, som undte mig den Glæde at se al den Herlighed og endnu den allerstørste Glæde at stige ned ad Bjærgets stejle Side mod Søen og ved dens Bredder at samle de smukkeste Stene, jeg kunde finde. Der gives ellers Strandbredder, hvor man skal kunne finde helt mærkelige og dejlige Stene, det tror jeg ikke var Tilfældet paa denne Lavbred, men der fandtes dog runde, glatte Stene, nogle, som man kaldte Troldelys, og nogle, om hvilke man jagde, de var faldne ned fra Himlen, fordi de saa ud som smaa Stjærner. Jeg bliver vist aldrig saa gammel i denne Verden, at jeg ikke mere skulde have Lykt til at samle saadanne Stene op paa Strandbredden; men saa glad og lykkelig, som jeg den Gang var ved at kunne det, saa nøjsom, selv med de simpleste Stene, bliver jeg vel heller aldrig mere. Det hørte da ogsaa den Gang til mine højeste Ønsker at komme til at sejle paa dette store Hav, men det varede endda længe, før det naaedes, og det var godt, thi i Forventningen om denne Lyksalighed blev jeg skuffet, da jeg naaede dette Maal; nu havde jeg Glæden i Forestillingen derom, og den var saare stor, især naar jeg saa et Skib glide forbi for fulde Sejl eller en lille Baad ligge ved Strandbredden, og jeg fik Lov at sætte mig i den og skulpe paa Vandet.

Naar jeg da spurgte: hvad hedder det store Hav? svarede man: det er Østersjøen, og dermed blev dette Navn indskrevet i

mit Hjærte, og selv blev det optaget blandt mine Barndomsvenner, som jeg kunde længes efter mere end efter de fleste af de andre og lege med, saa stort det end var, som med en af mine Lige. Men naar jeg længe havde moret mig ved dets Bredder, saa fattede jeg større Frimodighed lige over for det store Bjærg, thi det kunde jeg dog skjønne, at Havet var endnu større, og naar det voldte mig intet ondt, selv naar jeg morede mig med at kaste Stene ud i dets Bølger og forsøgte paa, hvor ofte de kunde hæve sig op over dem, før de sank til Bunds, saa fattede jeg ogsaa Mod til at bruge Bjærget til en Legeplads, hvilket endte Dagens Herlighed. Dog samledes vi gjerne til Slutning oppe paa Toppen for at se Solen gaa ned, og der saa jeg da saa tydelig Solen glide ned ad Himlens Svælving, at jeg vil oprigtig tilstaa, det falder mig endnu tit svært at forviise mig om, at den staar ganske stille, og jeg saa den saa tydelig gaa ned i Østersjøens Bølger, at disse to bestandig for mig høre sammen, saa jeg kan ikke mindes den ene, uden at mindes den anden med det samme.

Det var mit første Bekjendtskab med Østersjøen; jeg veed, den har derved faaet et Forspring i mit Hjærte, som de andre Have aldrig kunde have indhentet, om der end var blevet forsøgt derpaa; dette er ikke sket, saa nu har jeg haft let ved at bevare min første Kjærlighed som den bedste."

Frits skildres fra Hjemmet som en stor Idrætsmand i alle Slags gymnastiske Kunstler, men noget indefluttet og forelegen af Natur, meget let fornærmet, men ogsaa hurtig at faa god igjen; naar han var kjed af at skulle blive hjemme, naar de andre skulde ud, og grædende beklagede sig til Barnepigen, trøstede denne ham med: „naar ingen andre ere hjemme, saa er Du den bedste“, og dette var nok til at stille ham tilfreds. Ved sin Konfirmation 1823 fandt han særlig Trøst i det Ord

af sin Fader, at „jaa længe han vedblev at længes efter sit Hjem og elske det, vilde han heller ikke glemme vor Herre“. Kort efter rejste han til Nykjøbing paa Falster, hvor han blev indskreven som Elev i den lærde Skole, der lededes af Rektor Trojel, og kom til at bo hos Adjunkt Blicher. Her maatte han i Begyndelsen døje adskilligt paa Grund af sit noget fejtede og undselige Væsen (som det vel ofte gaar Børn, der sent komme fra Hjemmet). Rektor udbrød en Gang: „Man plejer ellers at sige: en Bisp i en Gaaserede, men her kan man rigtignok sige: en Gaas i en Bisperede“; slikt havde han ondt ved at døje; alligevel stod han ingenlunde tilbage i Lærefagene og opnaaede da ogsaa paa 2 Aar at faa Studentereksamen med første Karakter. I et Brev fra 1824 til Adjunkt Blicher skriver Faderen saaledes:

„Min kjære Blicher!

Jeg er Dem særdeles forbunden for Deres venstabelige Skrivelse. Meget glæder det mig, at De i det hele har kunnet give Frits et godt Vidnesbyrd, og at han udmærker sig ved Flid og moralsk Opsørsel. Det ventede jeg, thi her hjemme har han stedse været flittig, og fra Sædelighedens Sid: har jeg aldrig haft noget paa ham at udsætte. Hvad Deres Dom om ham i øvrigt angaar, da er den aldeles rigtig; den vidner om skarp Jagttagelses-Sans, men tillige om Deres Kjærlighed til ham og os — og har ikke mindst glædet mig, thi naar Opdrageren først kjender sin Elev til fulde, da er det først, at han med Held kan arbejde paa hans Forbedring.

Bisnok sætter Frits stor Pris paa gode Karakterer. Jeg er maasse til Dels selv Skyld deri, thi jeg sætter stor Pris derpaa, og jeg skjænker hans Karakterbog den største Opmærksomhed. Jeg gjør det, fordi jeg har tænkt, at det for ham vilde være en Spore til Flid, og det er intet Under, at Frits skatter de gode Karakterer højt, fordi han er Vidne

til min Bedrøvelse, hver Gang han foreviser en mindre god. Distnot kan denne Higen efter gode Karakterer let afstedkomme Uergjærlighed og fjærne bort fra det egentlige Maal, men her veed jeg næsten ikke, hvad jeg skal gjøre; Skolens Karakterer bør som Flidens Belønning stattes højt, men jeg troster mig med, at jo mere indviet han bliver i Muserns Helligdom, desto mindre vil han behøve hin Spore. Lad ham da kun for det første sætte Pris paa Karaktererne, indtil hans større Dannelse har lært ham at statte det aandelige. Underhaanden ville vi dog stræbe at modarbejde hans Higen efter Karakterer og danne hans Aand til at undvære denne Spore, saa han finder Løn for Flid i Fliden selv.

Deres Dom om ham er særdeles vel grundet. Saaledes var han ogsaa hjemme -- stille, indsluttet i sig selv, uden mange Ord, nu og da lidt vranten — let fortørnet. Deres Dom har aldeles ikke forundret mig, men jeg tror ikke, at denne hans Karakter-Utring har Grund i hans Hjærte, det er godt; han er af Naturen meget undselig som alle mine Børn i mere eller mindre Grad. Han udtaler sig ikke og bliver derved mere vrippen. Han har ikke Mod til, maasse heller ikke Selvbeheerskelse nok til at vise sig udbortes, som han er, eller udtale sine Følelser. Deraf hans Tilbageholdenhed, deraf ogsaa, at han ikke lægger sin Karakter nok for Dagen og bliver mindre behagelig for dem, med hvem han omgaaes. Naar han saa ikke faar, hvad han ønsker, naar han modsiges, naar han paa en eller anden Maade irrettesættes, da er det, at han bliver fortrædelig og ingenlunde behagelig, just fordi han ikke udtaler sig nok.

Jeg har arbejdet nok derimod, men ikke aldeles naaet, hvad jeg gjerne ønskede; imidlertid veed jeg, at hans Hjærte er med gruelig stærke Baaend knyttet til Hjemmet, men naar han først vænnes mere til at være borte, mere indvies i Skolelivet, saa vil han nok aflægge det ensidige og blive mere søjelig. Deres Blik ind i hans Karakter har særdeles frydet mig, thi jeg er overbevist om, at en Mand med Deres Menneskekundskab og Deres Interesse for mig og mine vil

kunne udrette store Ting. Jeg frygter ikke for hans intellektuelle Dannelse, ikke heller for hans moraliske Karakter, men disse omtalte Skjæbheder bedrøve mig dog, thi jeg veed til fulde, hvor meget en aaben, villig og hjærlig Opsørelse anbefaler og aabner Hjærterne for Menneskets indre Værd. Jeg veed, min dyrebare Blicher, at De vil arbejde paa at rette disse Skjæbheder; jeg overdrager dette Hverv især til Deres Hjærte og til Deres Overbærelse. Ikke vil jeg paa fjærneste Maade berøre, hvad De har at gjøre. De vil selv finde den rette Maade, kun det vil jeg tilføje: Bliv ikke tjed af ham, ikke alt for fortrydelig paa ham, naar han viser sig mindre elstværddig, og vær vis paa, at De i højest Maade forbinder mig, den gamle Fader, dersom De maatte kunne rette disse Fejl og hjælpe min elskede Frits til at blive en mere glad og aaben Natur, ligesom jeg veed, at De og Trojel ville danne ham til en haabefuld Student. Med sand Højsagtelse og megen Taknemmelighed er jeg Deres inderlig forbundne

P. D. Bojsen."

Faderen blev heller ikke skuffet i sine Forventninger til Blicher; han havde stor Omhu for Frits, derom skriver denne saaledes: „Jeg mindes fra min Barndom, da jeg var i latinsk Skole og led meget af Hjemve, at jeg var kommen tilbage fra Hjemmet efter en af de lykkelige Ferier og sad saa bedrøvet og ulykkelig, som det vel var muligt, stirrende ud over Stranden til Landet, hvor fra jeg var kommen. Da kom den Mand, i hvis Hus jeg boede, ind til mig. Hvad han sagde, kan jeg nu ikke mindes, men jeg veed, at han trøstede mig og skjønt jeg saa at sige ikke har set ham siden, saa glemmer jeg ham aldrig og kan ingen Sinde ophøre at elske ham. Det er Kjærlighedens Magt, som aabenbarer sig i Trøsten, uden den kan man hverken trøste eller lade sig trøste, men sker det, saa knyttes Baandet mellem Hjærterne, saa det nok skal holde, thi der er stor Betsignelse saa vel i at trøste som i at blive trøstet.“

Dr. Lars Mønstedt Bojsen,

Præst i Vesterborg.

Født den 8de Febr. 1803, død den 22de April 1875.

I det sidste Skoleaar 1825 havde Frits den Glæde, at hans 5 Aar ældre Broder Lars blev ansat som Adjunkt ved den samme Skole i Nykjøbing, og det bidrog meget til at lette ham Skolelivets Byrder; om denne Broder, der fik saa stor Indflydelse paa Frits, mest er bekendt under Navnet Dr. L. N. Bojssen og døde 1875 i Vesterborg, skriver F. E. Bojssen følgende:

„Vi have lige til hans Død betragtet ham som vor Slægts Overhoved, skjønt han i sin store Ydmyghed ikke vilde vedkjende sig at være det, men han var det alligevel og fortjente at være det, maaſke allermest, fordi han ikke vilde være det. Han var ogsaa af alle os Brødre udrustet med de største Gøner, men tillige med et saa ydmygt Hjerte, at han især i de ældre Aar snarere ansaa sig for at være den ringeste blandt os. Han var lige fra Barndommen af vor Faders og vor Moders Yndling, og han var især vor Faders Stolthed, da denne godt saa de store Gøner, hvormed han var udrustet, og den Trofasthed, hvormed han søgte at udvikle disse og forjæmte ingen Lejlighed dertil. Foruden den store Lærenemhed, hvormed han med Lethed kunde tilegne sig alt, hvad der krævedes af ham paa de studerendes Vej, som han lige fra Barndommen af var bestemt til at vandre, var han tillige udrustet med poetiske og musikalske Gaver. Hvad de første angaar, da vidne derom mangfoldige Digte, som han har forfattet til forskjellige Tider og ved forskjellige Lejligheder hele sit Liv igjennem, hvoraf jeg haaber at kunne meddele nogle i denne hans Levnedsbefrielse. De ere lige fra hans Ungdom gjennemtrængte af dyb religiøs Alvor og senere hen i hans Liv af kristelig Klarhed og Inderlighed, men der gik tillige gennem dem en dyb Bæmød og Længsel efter de evige Boliger. Hans musikalske Gøner fik han kun daarlig Lejlighed i Hjemmet til at udvikle, ligesom de Forhold, hvori han senere traadte, kun tillod ham at ofre liden Tid dertil; alligevel vidne mange af de Toner, som han har komponeret, om hans store musikalske Anlæg. En af disse Toner er bleven bekendt over hele Danmark, Tonen til: „At sige Verden ret Farvel“, og hans Navn vil derved mindes af de Tusender, som hvert Aar synge denne dejlige Sang. Var der nogen Begavelse, som han tiltroede sig selv, da var det maaſke denne, skjønt den ikke kom til den rette Udvikling. Jeg har tit hørt ham sige, at hans egentlige Kald var at være Kapelmester og Tonestyrer ved

Koncerter, og jeg er vis paa, at var dette tilfaldet ham, vilde han med Gode kunnet udføre det. Ved Siden af al denne Begavelse var der hos ham lige fra Begyndelsen af hans Liv et forunderlig barnligt og fromt Hjærtelag. Derom kunde de, der kjendte ham bedst fra hans Barndomstid, mindes mange yndige Træk, hvoraf jeg dog vil anføre et. Han var en Gang med sine Forældre og deres nærmeste paa et Sted, hvor der var en jaare skjøn Udsigt, jeg tror, det var paa Møns Klint. En af hans Moders Søstre, i Familien vel kjendt som Tante Lise, udbød: hvem der dog nu havde 100 Dje at se med, hvortil Drengen svarede ganske stille: og 100 Tunger at love Gud med. Han hang med en utrolig Hengivenhed ved sit Hjem uden den Gang at ane, at han skulde komme til at tilbringe den største Del af sit Liv i dette Hjem. Han betragtede altid dette som en stor Velsignelse, der var falden i hans Lod, og der var næppe nogen af os alle, der egnede sig saa godt dertil, fordi der var ingen af os, som elskede det som han, skjønt jeg nok kan sige, at vi alle hang ved dette Hjem med stor Kjærlighed. Det var da ogsaa et yndigt, kjærligt og fredeligt Hjem, som i mange Aar blev forstaaet for Trængsler og Sorger, hvor de to gamle udbredte en Velsignelse over det ved deres mageløse kjærlige Samliv og ved deres trofaste og utrættelige Kjærlighed til Børnene. Vi var mange Børn, og jeg tror ogsaa, at det hører med til, at Hjemmet kan blive et velsignet Hjem.

Denne min Broder blev indtil sit 16de Aar undervist i Hjemmet, mest af vor Fader, som trods alle de mange Forretninger, han havde at udføre som Biskop, Provst, Seminarieforsstander, foruden de mange Skrifter, han udgav, altid sit Tid til at undervise alle sine Børn. Dog skal afsøde Sognepræst Thune i Baabensted nævnes som en af vore trofaste Lærere. Han blev undervist i Forbindelse med sin ældste Broder, og da denne var temmelig ringe begavet, i alt Fald til at studere, overstraalede han ham i høj Grad, men det var rørende, i hvilken Grad han søgte at skjule dette, hvorledes han anvendte sin yderste Flid for at hjælpe ham frem, og naar det ikke lykkedes, i hvilken Grad hans egen Glæde over de Fremskridt, han gjorde, derved blev formærket. Jeg er vis paa, at naar det en enkelt Gang lykkedes at faa denne Broder til at straale en lille Smule, da overgik Glæden derover hos ham langt Glæden over, at han selv udmærkede sig. Han var den yngste, men han var den ældste paa sine Arme.

I Aaret 1817 kom de begge til Nykjøbing Skole paa

Falster. Der gif det ligejom i Hjemmet, han arbejdede for den ældste Broder mere end for sig selv, men det var forgiæves, og da ved Hovedexamen Aaret efter han selv havde Udmærkelse i alle Fag, men Broderen maadelig, da var hans Glæde forvandlet til Sorg. Den ældste Broder blev nu tagen fra Studeringen, og derved blev deres Vej adskilt for en Tid. Rektoren, som den Gang forestod Skolen, var den samme Mand, som ogsaa jeg fik til Lærer. Min Broder Lars var hans Yndling, og han modtog aldrig et haardt Ord end sige et Slag af ham. Skolen stod nok den Gang paa temmelig svage Fødder, og det var Rektorens stolte Forventning, at denne Discipel skulde ved at tage Artium med Udmærkelse kaste en Glans over Skolen i dens Dunkelhed. Det var da ogsaa saa nær derved som muligt, men lykkedes dog ikke, hvorimod det lykkedes ved begge Afdelinger af anden Examen. Man lagde i de Dage større Vægt paa Examiner end nu om Stunder, og det voldte derfor vore Forældre en overordentlig stor Glæde og vakte især hos vor Fader store Forhaabninger om denne Søn.

Det var kun to Aar, han tilbragte i Skolen, og 1819 blev han Student; han var den Gang et i høj Grad livsglad ungt Menneske, i en utrolig Grad uskyldig med Hensyn til det; hvormed unge Mennesker ikke pleje at være ukjendte. Han var vel set, hvor hen han kom, dels paa Grund af den Glæde, der straaledede ud af hans milde Øjne, dels paa Grund af hans Begavelse ogsaa i musikalisk Henseende, som den Gang hørte langt mere til Sjældenhederne end i vore Dage. Stiftsprovst Clausens Hus blev for ham som et andet Hjem, og der sluttede han et ubrødeligt Venstabskab med Emil Theodor Clausen; de boede sammen som Brødre, læste sammen, besøgte Theatret sammen, som min Broder var en stor Belynder af, især for Musikens Skyld. Han blev undervist i Violin af et Medlem af Orkesteret, senere ogsaa i Valdhorn; han blev derved kjendt med flere Medlemmer af Orkesteret, ogsaa med flere Skuespillere, hvoraf jeg veed, der var en, som i sin Tid spillede en temmelig betydelig Rolle paa Theatret, hvem han hjalp til Rette med hans Syngepartier. Hans Søster Marie, der ligejom han selv var meget musikalisk begavet, og til hvis Udvikling navnlig som Sangerinde han havde meget bidraget, kom da til Byen, og det var en Triumf for ham, som han senere ofte har omtalt, da han førte hende op til den Gang berømteste Lærer i Sang, Sibon, og denne blev saa indtagen i hendes Sang, at han paatog sig at undervise hende uden at ville modtage nogen Betaling derfor.

Det var lykkelige Studenteraar, han tilbragte, i det han deltog i, hvad der kunde tjene til hans Lands Udvikling, ogsaa uden for hans egentlige theologiske Studium, thi at han skulde studere Theologi, faldt i de Dage som af sig selv, uden at jeg just tror, at han den Gang følte noget jærligt Kald til at blive Præst. Tiden var den Gang rationalistisk, men han bevarede den barnlige enfoldige Tro paa Gud Fader, som han havde modtaget i Arv af sin Fader. Han var glad og lykkelig, al Ting faldt ham let, han var fri for Pengesorger, og det var hans Fryd med den Clausenske Slægt om Søndagen at drage ud paa Landet til deres yndige Landsted ved Drefund. Tiden gik lykkelig og hastig hen for ham, idelig afbrudt ved at besøge det gamle Hjem, hvor han altid var ikke blot en velkommen Gæst, men blev modtagen som Familiens Stolthed og Glæde. 1824 sad han med sin Ven Emil Clausen ved det grønne Bord for at tage Attestats. Det gik da udmærket godt for dem begge; egregie kaldtes den Karakter, de fik, og gamle Hornemann, den Tid et af Rationalismens Overhoveder, pegede paa disse tvende Kandidater som dens Forkæmpere i sin Tid og som hans Afsløfere. Det faldt noget anderledes ud, end han varslede.

Saa kom han hjem med denne Olivenkrans paa sit Hoved, og jeg tror næppe, man saa med større Genrykkelse paa den, der smykkede Sejrherrerne ved de olympiske Lege, end vi der hjemme saa paa hans. Han førte ogsaa Søsteren med sig hjem, som nu var bleven udviklet til en stor Sangerinde, og han var saa lykkelig, naar han i Forbindelse med hende og ved Hjælp af de andre Brødre kunde sætte en firstemmig Sang i Gang, navnlig Thaarups Hymne med Musik af Schulz, i mange Lieder vor Faders Indlingsfang*). Jeg var den Gang i den samme Nykjøbing Latinskole, men jeg kom da ogsaa hjem i den lykkelige Sommerferie og saa ham da i hans Glans, og jeg veed nok, han forekom mig den Gang som det lykkeligste af alle Menneſter, men jeg følte mig i den Grad som ham underlegen, at det ikke en Gang faidt mig ind at misunde ham; her var slet intet Sammenligningspunkt.

*) Den 11te Oktober 1824, kort efter Lars's Hjemkomst, var der en glædelig Fests i Besterborg; det var Biskoppens Solbrudslup. Lars havde ordnet alt til Fests i Kirken, som holdtes om Aftenen ved Lys; flere Sange, digtede i Dagens Anledning, bleve affungue flerstemmig, og Biskoppens første Barnebar, (Antons Datter Ranna, nu gift med Præsten E. Knudsen i Lejrsbo) blev døbt ved samme Lejlighed. De tre „Smaa drenge“ (Peter, Harald og Christian) havde faaet nye grønne Klæder og blev derfor kaldte „de grønne Drenge“.

Jeg veed ikke vist, hvorvidt Kjærligheden den Gang havde berørt hans Hjærte, i nogen alvorligere Grad havde det da ikke været Tilfældet. Han var lidt over 21 Aar, stod da i alt Fald i vore Dje som Prinsessen med det halve Kongerige eller som den, der havde vundet hende, og dog var Tiden nu kommen, da han virkelig skulde vinde Prinsessen. Der opholdt sig den Gang i vort Hjem eller i vor ældste Broders Hjem en ung Pige, en Søster til den ældste Broders Kone, Abelaide Schiern. Hun var født i Byen Slesvig, talte Tysk, men var alt begyndt paa at lære Dansk. Den Gang var der intet, som stødte danske bort fra Tyskere, hun havde fundet en overordentlig kjærlig Modtagelse i vort Hjem, hun var udmærket smuk, begavt, livlig og, som det senere viste sig, trofast og retskaffen af Karakter. Vor Fader, som fra Studenterdagene i Kiel var en Beundrer af det tyske, var meget indtaget i hende og havde stor Glæde af at tale med hende. Nu kom den lykkelige Kandidat fra Kjøbenhavn, med Olivenkransen om sit Hoved, ujaaret af Kjærlighedens Pile — de saas, og jeg tror, det gif dem som Jakob og Rachel, de elskede hinanden i samme Stund. Jeg saa dem mødes i Broderens Hjem, det var endda i Køkkenet, hun med Køkkenforklæde paa, med røde Kinder fra Aldstedet, men rødere bleve de, da han traadte ind paa hendes Gnemærker. Jeg var kun en Dreng den Gang, men saa meget forstod jeg dog, at de to saas ikke for sidste Gang. Jeg har aldrig set Kjærligheden saaledes blusse op i et Øjeblik som den Gang. Det varede da heller ikke længe, før de sluttede Pigten med hinanden. Det skete paa en Kjøretur i en Enspændervogn, medens Hesten var saa fornuftig at holde stille og give sig til at æde Græs af en Grøstevold*). Da skete det som med Jakob og Rachel: „han kyskede hende, oplod sin Røst og græd“. Næste Dag blev Sagen vitterlig. Det er muligt, at vor Fader og Moder syntes, det skete temmelig hurtig og lidet overvejet, at han var temmelig ung, men der faldt intet umildt Ord eller Blik, de gav begge deres Betsignelse til, hvad der var sket, og jeg tror ikke, at de nogen Sinde have fortrudt, at de gjorde det. De to var lykkelige, skjønt de ogsaa som Jakob og Rachel fik nogle Aar at vente og til Dels kæmpe i, før de naaede Maalet, og da var endda adskilligt forandret. Hun blev i den ældste Broders Hjem, han blev Adjunkt ved

*) Karl Bojsen (den senere Stiftsprovst i Ribe) var Kuff, men da han mærkede, hvad der brændte i de unges Hjærter, gav han Tommen til Lars og gif selv hjem; der paa Bejen blev de saa holdende lige til den lyse Morgen.

Nykjøbing Skole, hvor jeg saa kom til at leve sammen med ham i et Aar, og han hjalp da til at mildne for mig Skolelivets Trængsler. Men hver Gang Lørdag Aften kom, maatte han afsted over det smalle Bælt mellem Lolland og Falster, lejede saa en graa Hest og red til den Broderbolig kjær, som han i en af sine Sange har besjunget, tæt op til den Lund, som han kaldte sin Elskovslund. Det gik jaaledes hele Vinteren igjennem, mange Gange i det forfærdeligste Vejr, men der skulde stærkere Magter til end dette for at holde ham tilbage. Nu farer man det samme Lolland igjennem i et Djeblif, den Gang kostede det mere Nøje. Jeg saa ham drage afsted hver Lørdag Aften for at komme tilbage Mandag Morgen, men jeg hørte ikke til dem, der beundrede hans Heltetmod til at overvinde Vejr og Vind, thi hvor gjerne havde jeg ikke fulgt med og delte alle Besværligheder for at komme, ikke til en Elsterinde, men til det gamle Hjem, som drog mig til sig med lige saa stærke Baand som de, hvormed han blev dragen. Men jeg saa ham sejle, og med Taarer i mine Øjne saa jeg ham ride.

Der var en Broder til hans forlovede, en Sømand, som var kommen hjem fra Søen og havde fundet Ophold i det samme Hjem, hvor hun var. Han havde bragt med sig den Sygdom, der, naar den først for Alvor trænger igjennem, fører til Døden. Han bar sit Kors med stor Taalmodighed og fandt i Søsteren, min Broders forlovede, en mageløs trofast og søn Sygeplejeriske. Det var det første Forhold, hvori hendes trofaste og kjærlige Hjerte ret aabenbarede sig, fordi her gjaldt det at vise Udholdenhed og Taalmodighed. En Gang, da min Broder kom hjem fra en af sine Rejser, bragte han Budskabet med om hans Død og beskrev denne som den skjønneste Udgang af Verden, man kan tænke sig. Det var som en from troende Kristens Sejr over Døden. Jeg tror, at baade han og Søsteren den Gang stod den egentlige kristne Tro nærmere end min Broder end sige jeg. Med allerede brustne Øjne talte han med sin svage Stemme om den Guds Herlighed, han saa klarlig for sig, og udbrød: „Hvor dog Gud er god, ingen kan begribe, hvor god han er, som han udrækker sine Arme imod mig for at tage mig i Favn.“ Min Broder og jeg tilbragte den halve Nat med at tale derom, og jeg kan godt mindes, vi undrede os begge over den Glæde, hvormed han var død. Vi syntes, Livet her i Verden var alt for godt til, at man kunde forlade det med saadan Glæde. Jeg kan ellers gjerne sige, at jeg gjemte disse Ord i mit Hjerte og tænker paa dem endnu i dette Djeblif.

Dette Aar gif hen for os i Fryd og Gammen. Den lærde rationalistiske Lars var endnu Clausenianer, og jeg sluttede mig til ham. Det var paa denne Tid, at de tre yngste Brødre, i Hjemmet altid kaldte „Smaadrene“, et Navn, de beholdt, lige til de blev Kandidater, skulde synge en Sang til vor Faders Fødselsdag eller, som vi altid kaldte det, „Geburtsdag.“ Denne Sang var lavet af Tante Sara, som var i vort Hjem, og den lød saaledes:

„Vi tre, vi ere end saa smaa
Og langt tilbage er,
Men Fader, Dig vi stole paa
Og glad til Mode er.
O, gode Gud, vi bede Dig,
Vor Fader længe spær,
Han er for os umistelig,
O, held os, vi ham har.“

Hverken min Broders eller min Tid skulde blive lang i Skolen — jeg slap til Oktober 1825, og han drog noget før bort paa Udenlandsrejse. Han havde begyndt at lægge sig efter de orientalske Sprog, og nu ønskede han, og vor Fader ikke mindre, at han maatte hos de dygtigste Lærere i Udlandet danne sig til Orientalist for om muligt en Gang at kunne blive Professor i denne Videnskab i Kjøbenhavn. Det forekom vor Fader at være et skjønt Maal, som passede godt for ham efter de Evner, han havde. Saa drog han da afsted i Efteraaret 1825. Jeg var ikke Vidne til hans Afsted fra hende, men derimod til Afsteden fra vor Fader, og som de tvendes første Møde er blevet mig uforglemmeligt som Kjærlighedens Velkommen, saa er ogsaa denne Afsted bleven mig uforglemmelig som Kjærlighedens Farvel. Jeg veed ikke, hvor jeg saa Kjærligheden i sin skønneste Skikkelse. Vor Fader fulgte ham til en Præstegaard ikke ret langt fra Besterborg, hvor jeg tit fandt et Bedested paa de lykkelige Rejser til mit Hjem. Nu var jeg ogsaa kommen der over for at tage Afsted med Broderen, som havde bredt en kjærlig Skygge ud over mig i Skoletiden. Da saa jeg Afsteden mellem de to, saa den gamle Fader, da Sønnen, hans Yndling og Djeften, alt sad paa Bognen, bøjede sit Hoved imod ham, jeg saa ham trykke hans Haand til sine Læber og græde som et Barn. Jeg tror da heller ikke, at der har levet en kjærligere og sømmere Fader paa Jorden, end han var. Saa drog Lars afsted og blev borte omtrent i to Aar.

Jeg kan ikke give nogen nærmere Skildring af hans Udenlandsrejse, eller hvad der foregik paa den. Fra en af de tykke Universitetsstæder sendte han til vor Moders Fødselsdag den 7de Maj 1826 et yndigt Digt om en lille Fugl, det skulde bringe Hilsen med til hans Hjem, til Fader, Moder og Søskende, som Nattergalens fulde Toner skulde vejlede gennem Lunden til en Broderbolig kjær, „der sæt dig Fugl, det er min Elstovslund“.

7de Maj 1826.

Du lille Fugl, som kvirrer hist paa Taget,
Som hopper om saa let og sjælefro,
Fra hvilken Egn, sig, er du hid mon draget?
Hvor vil i Morgen mon du sætte Bo?
Sig, har du Tid mod Norden hen at fare
Ustandselig paa dine Binger snare —
Tag med en Hilsen til mit Føde'and!

Der, hvor du ser et Land af Bolgen favnet
Saa trygt, saa stolt og dog saa smilende,
Der, hvor du hører nævne Dannernavnet,
Dg lytter sødt til Dannertourerne,
Hvor Engen favrest, Agren rigest følger,
Hvor Løvet grønneft ranke Stammer følger,
Did hen, o Fugl, der er mit Fødeland!

Dg naar en D i Aftenrødens Lue
Du sjner lav imellem Havets Hær,
Dg dog saa Njøn, saa ventlig dog at stue,
Skovkranset helt og blomsterstrøet den er,
Hvor Agren trindt er hegnet til en Have,
Hvor rige Frugtbarhed er Herrens Gave,
Did hen, o Fugl, det er mit Fødehjem!

Dg hvor blandt Lollands Njønne Blomsterdale
Du ser den Njønnefte ved Søens Bred,
Hvor Sø og Eng og Lund saa sødt sig male
I ventlig Ro, i blid Endrægtighed,
Hvor Vesterborgens Aa i Enge flyder,
Hvor Straatakt Bo til Hvile dig indbyder,
Did hen, o Fugl, — det er mit Fædrehjem!

End mellem Rosningsstovens unge Kroner
D finde mig en Broderbolig kjær,
Dig lede Nattergalens fulde Toner,

Hvor Skovens krumme Sti dig viltsom er;
 I denne Lund har jeg min Pige fundet,
 I disse Skjgger hendes Hjerte vundet,
 Der sæt dig, Fugl, det er min Elskovslund!

O kunde jeg paa dine Binger spæde
 Did over Bjærge, Tale ile hen,
 O kunde Længslen en Gang mig berede
 Et Bingepear, saa stærkt, saa stærkt som den;
 Hvor Kulde Lustens Bølger jeg da flære
 Og ile, flyde, styrte til det hjære,
 Det hulde, elskelige Fødeland!

Jeg mindes vor Faders store Glæde over dette Digt, thi ogsaa i denne Henseende havde han store Forventninger om ham. For øvrigt gjorde han vistnok gode Fremstridt i det orientalske, men det blev dog ikke Hovedudbyttet af hans Rejse. Han traf sammen med Englænderen Pussey, og han gjorde et mægtigt Indtryk paa ham. Det var, saa vidt jeg veed, i Bonn, hvor de begge studerede det orientalske hos Freitag. Min Broder tog den Gang Del i Studenterforføjelsler, som passede godt til hans glade Sind. Pussey trak sig tilbage derfra, og medens de andre morede sig, som de kunde, sad han hjemme over sine Bøger og helligholdt Søndagen med stor Strængighed. Dette var fremmed for min Broder, men bragte ham ind paa en ny Tankegang og til at gaa i sig selv, saaledes som det endnu ikke havde været Tilfældet med ham. Den milde Naade, hvorpaa Pussey kom ham i Møde, advarede og formanede ham, gjorde Indtrykket saa meget dybere, nok er det, der skete en stor Forandring med ham. Jeg vil ikke sige, at den bestod i, at han nu først blev en Kristen, thi jeg tror, han var det allerede, da han fortalte mig om Sømandens Død, og derom vidner ogsaa et Digt, som er skrevet før den Tid.

Naar Djet lukkes, sover hjærtet
 Fra al sin Kummer, al sin Rød,
 Og hvad der trykket har og smertet,
 Det giver Rum for Hvilen sød,
 Og knap et Træk om tavse Læber,
 Et Bemodstræk fra svunden Dag
 End ved det blide Afsyn klæber
 I Søvnens dybe Aanddrag.

Da vaagner op de indre Sanser,
 Der inde gaar nu Solen op,
 I broget Kreds for Djet danser
 Nu Fantasiens lette Trop.
 Da svinger sig foruden Skranker —
 Foruden Maal den valte Aand
 Fro, i en Verden hel af Tanker,
 Frigjort fra Tidens ænge Baand!

O maatte jeg saa en Gang slumre
 Med Djet lukket, indadvendt,
 Naar Livets Dag, den lange, lumre.
 Med al sin Nøje er fuldendt!
 Og maatte Sjælen da forglemme
 Alt sit Forlis i Tidens Strøm
 Og aande frit og sødt fornemme
 En Salighed — en evig Drøm!

Jeg tror nok, det nu kom til at gaa ham dybere og alvorligere til Hjærte end nogen Sinde, jeg tror nok, han den Gang fik sin Bods-kamp, i hvilken han har set med strængere Dine paa sit hidtilværende Liv, end det vel egentlig gjordes behov, og hvoraf ogsaa Følgen blev, at han dømte haardt om meget i dette, som ikke fortjente en saa haard Dom; det var en pietistisk Dp-vækkelse, han kom til, som der var baade Alvor og Sandhed i, men som slog meget ihjel hos ham, der havde været deres Glæde, som elskede ham, og, som han da ogsaa senere fik at se, hørte ikke til det, som skal slaas ihjel. Han kom hjem som en anden, end da han drog ud. Vi traf ikke mere i ham det livsglade Menneſke med de, som vi mente, store Fremtidsplaner; nu stod hans Hu til at blive Præst for at føre dem, han kunde, til den samme alvorlige og strænge Betragtning af Livet. Det var ikke klart for ham, hvorledes det menneskelige og kristelige kan forliges, at Kristendommen ikke vil slaa nogen Glæde ihjel, som kan forliges med den Pagt, som den opretter med os. Den hele Grundtvigiske Betragtning var den Gang ukjendt for ham. Vi andre, som ikke forstod andet af, hvad der var foregaaet med ham, end at han fra det livsglade Menneſke med de mange Forhaabninger til Livet og Dnſker om dets Glans, nu var bleven tavst og stille, som om han ikke brød sig mere om, hvad der angik denne Verden — kunde ikke ret vel synes om dette, og jeg veed, det voldte vor Fader Sorg og Skuffelse. Havde det ikke været ham, saa havde vi

vel endda mindre fundet os deri, men vi var vante til at se op til ham og var altid visse paa, at han øvede ikke andet, end hvad der var godt og sandt, selv om det ikke smagte os ret vel, og dertil kom, at hans milde, ydmyge Væsen ikke havde forladt ham, saa han traadte ikke frem som en streng Dommer over os eller som den, der vilde hæve sig op over os. Det er ikke blevet mig klart, hvorledes hans forlovede tog den Forandring, der var foregaaet med ham, men da hun ogsaa havde sin Kristendom ved tyk Paavirkning, er det rimeligt, at hun bedre har kunnet samstemme med ham end vi.

Nu var det Præst, han vilde være, og i Grunden var alle Profesjortanker opgivne, saa naar han ikke aldeles bestemt fralagde sig ethvert Ønske i denne Henseende, tror jeg nok, det nærmest var for vor Faders Skyld, som havde ondt ved at opgive ethvert Haab i denne Henseende. Den samme Forandring, som foregik med ham i Tyskland, foregik ogsaa med hans Ven Emil Clausen, med hvem han flere Gange traf sammen, men i hans Hjem kunde man rigtignok meget ringere finde sig deri end i vort; baade hans Fader og Frænder stod i et anderledes skarpt Forhold til ham end nogen i vort Hjem til min Broder. Han kom nu til at bo i Kjøbenhavn, og da jeg boede i Stiftsprovstens Hus i de Børelser, hvor Sønnen havde boet, før han rejste udenlands, saa flyttede min Broder ind til mig, og saaledes levede vi atter en Tid sammen, som for mig blev endnu af større Betydning end vort Samliv i Nykjøbing. Hans forlovede boede for det meste ogsaa i Kjøbenhavn hos en Broder, og saaledes kom vi meget sammen med hende, baade naar vi kom til hendes Broder, og hun kom til os. I den Tid var det, at den første egentlige Hjertesorg traf dem i vort Hjem, i det min yngste Broder, 9 Aar gammel, døde. Han var en dejlig og begavet Dreng, som den yngste var han alles Yndling, fuld af Glæde og Sundhed. Han blev angreben af en dødelig Hals sygdom; kort før han døde, laa han og stirrede gennem Vinduet ud i Haven og jagde til sin Moder, som sad hos ham: „Moder, ser Moder ikke det Blad der ude paa det Træ, det bliver ved at vinke ad mig — det er vist vor Herre, som vinker mig hjem til sig.“ Saa døde han kort efter. Da vi fik Efterretningen derom, gjorde det et stærkt Indtryk paa os. Vi havde slet ikke kjendt Døden før i vor Slægt. Paa denne Broders Ligsten jatte Lars nedensaaende Indskrift:

„Det, vi med Taarer lagde ned,
Med Jubel skal det høstes

Dg vorde en velsignet Sæd,
Dg Hjerterne skal trøstes."

Min Broder havde hidtil forholdt sig meget tavs lige over for mig havde ikke talt til mig om, at det skulde blive anderledes med mig. Da jeg mange Aar efter den Tid spurgte ham, hvorfor han ikke havde talt til mig om Omvendelse, svarede han, at han troede mig paa en god Vej. Det var jeg dog ikke, men Efterretningen om dette Dødsfald gav først Anledning til, at vi kom til at tale alvorlig sammen. Hvad jeg hidtil havde set paa ham, var hans stille, tilbagetrukne Væsen. Han kom tit ned blandt den Clausenske Familie, men nu passede han ikke mere til dem, skjønt de blev ved at vise ham megen Kjærlighed. Naar jeg var med, syntes jeg tit, at han tav til Ytringer, der faldt, som han ikke burde tie til, men naar jeg senere spurgte ham derom, svarede han, at han fandt sig ikke kaldet eller stærk nok til at træde op mod dem, som havde vist ham saa megen Kjærlighed.

Til mig talte han nu saa kjærlig og saa forunderlig ydmygt, saa jeg veed, det gjorde et dybt Indtryk paa mig og blev Begyndelsen til at tænke alvorligere over de evige Ting end hidtil. Denne Broder har en Gang, medens jeg var Barn, reddet mig fra at drukne, jeg har derfor menneskelig talt ham mit Liv at takke, nu blev han den, som først bragte mig til alvorlig at tænke paa det evige Liv, saa jeg ogsaa kan siges at have ham dette at takke. Vi skrev begge hjem, han til Fader og Moder, jeg til min yngste Søster. Det skulde jo være Omvendelsesbreve; jeg gif ud fra, at vor Herre vinkede ad os ved at kalde vor lille Broder til sig. Jeg saa ikke min Broders Brev, men jeg kan nok forstaa, at det baade var alvorligere og strengere end mit, skjønt det var fuldt baade af Kjærlighed og Ydmyghed; alligevel var det lidt svært for de gamle at finde sig deri; mit gif det noget bedre med, men det var da ogsaa holdt i meget lave Toner, som fra en, for hvem disse Toner først nylig havde begyndt ganske svagt at lyde. Jeg tror alligevel, at min Broders Brev blev baade Fader og Moder til Velsignelse, og det voldte den Kjærlighed, hvori det var skrevet, og den Kjærlighed, hvormed de elskede ham. Det gav dog Anledning til, at den Andagtsbog, som hidtil havde været brugt i Vesterborg, nemlig „Stunden der Andacht“, blev afløst af Mynsters Prædikener.

Ikke ret længe efter blev han kaldet til Præst i Aasiens og Klakring, og nu ægtede han sin Ungdomsbrud. De levede

der 3 lykkelige Aar, og min Broders Vidnesbyrd om, hvad han selv havde oplevet, fandt Indgang hos mange, ja der dannedes en Menighed, som endnu er til og mindes ham med stor Kjærlighed.“

I Oktbr. 1825 endte Frits altjaa sit Skoleliv i Nykjøbing og drog nu til Kjøbenhavn, hvor han godt bestod Studentereksamen, skjønt det kneb i Mathematiken, der altid var hans svage Side; han skulde bevise, at Produktet af Yderleddene i en Proportion er lig Produktet af Mellemeleddene, og denne Sætning huskede han stadig siden. Han begyndte nu sit Studium ved Kjøbenhavns Universitet. I de første Aar kom han i Huset hos den bekjendte Stiftsprovst Clausen, der var Præst ved Frue Kirke og ansaas paa den Tid for den dygtigste af Hovedstadens Prædikanter. Tidligere havde Clausen været Præst i Maribo, og der fra hidrørte Benskabet mellem ham og Biskop Vojsen, — de var begge Rationalister, dog med den Forskjel, at det forstandsmæssige var mere overvejende hos den ene, det hjærtelige hos den anden. I Clausens Hus gjorde Frits Bekjendtskab med begge hans Sønner, den senere Professor G. N. Clausen og Emil Clausen, og han blev efterhaanden indviet i den Modsetning, som der var imellem denne sidste og Faderen. Stiftsprovsten havde en stor Omgangskreds, og Frits havde der rig Lejlighed til at blive fortrolig med Hovedstadsliv et, men den gamle Undselighed forfulgte ham navnlig her, og han befandt sig derfor ikke vel i Selfaberne; uagtet han selv skriver: „jeg skal aldrig glemme den Hjærtelighed og Kjærlighed, hvormed den gamle Stiftsprovst behandlede mig som en Søn af hans Ven, især kommer jeg hans Kjærlighed i Hu med Taknemmelighed, da jeg en Gang laa farlig syg i hans Hus“, ja stammer dog fra den Tid mange af hans Erindringer om Forlegenhed. Derom skriver han saaledes:

„Forlegenhed eller Genærthed betragter jeg som en Sygdom, og den kan godt henregnes til Børnesygdommene, thi den kan indtræde meget tidlig i Barndomsalderen og er af en saa jevg Natur, at den kan hænge ved lige til Alderdommen, gaar maaske ikke bort, før den gamle begynder at gaa i Barndom. Men før jeg forsøger at give et Bink om dens Udspiring eller et Raad mod den, maa jeg først beskrive Sygdommen lidt nærmere, for at Folk kunne vide, hvad jeg egentlig mener. Det tror jeg nu ikke at kunne bedre end ved at beskrive, hvorledes jeg har lært den at kjende hos mig selv; saa tænker jeg, at de, som kjende noget til den, ville allerbedst blive satte ind i Sagen. Det gaar hermed ligesom med Læger, der til deres Patienters usigelige Trøst selv have gennemgaaet alle de Sygdomme, som disse kunne lide af, og vinde derved deres store Tillid. Jeg har en Mistanke om, at det er en List, de øve, men i dette Tilfælde kan jeg forsikre, at det er ingen List, jeg øver, thi denne Sygdom har jeg virkelig gennemgaaet — nej des værre, gennemgaaet den har jeg ikke, da jeg endnu lider af den den Dag i Dag, men maa da altjaa vide saa meget bedre Bæstend dermed. Vil man deraf fatte Mistanke til Raadet, jeg har at give mod Sygdommen, saa maa jeg svare: ja probat har det endnu ikke vist sig hos mig, men det kommer maaske af, at jeg ikke trolig nok har fulgt det.

I Skilbringen af Sygdommen vil jeg ikke sætte mig tilbage i den tidligste Barndomsalder, heller ikke i min nuværende ældre Alder, men jeg vil vælge den friske Ungdomsalder, da man plejer mest at være fri for alle Sygdomme, man skulde antage ogsaa for denne. For mig begyndte Sygdommen først for Alvor at blive følelig i denne Alder, thi man mærker den først rigtig, naar man kommer ud blandt fremmede; saa længe man kan gaa der hjemme hos Fader, Moder og Søskende, kommer den ikke ret frem, undtagen naar der imellem kommer fremmede, som ofte have den Virkning paa Børnene, at de fare ud af Stuen som vilde Dyr eller krybe i Krogene og te sig forstræffelig, til Forældrenes store Harm, som saa gjerne ville have dem frem, for at de fremmede skulde se de elskværdige Børn. En saadan Rolle spillede jeg tit nok der hjemme, men værre blev det dog, da jeg kom ud blandt fremmede.

Det blev først rigtig Tilfældet, da jeg blev Student, fordi man da troede at maatte vise mig den samme Opmærksomhed, som man viser Biger efter deres Konfirmation — den rette Indvielse til Selskabslivet — ved at indbyde mig imellem

til Selskab. Jeg turde ikke vægre mig, vilde i Grunden ogsaa gjerne med og mødte da i mine bedste Klæder.

Jeg veed ikke saa lige, om det er nu som den Gang, men i de Dage plejede man gjerne at blive anbragt i en Kreds paa Stole omkring et Thevandsbord, eller hvad det ellers kunde være. Mig var det altid en Trøst, naar jeg havde gennemgaaet det første Anfald af Sygdommen, var kommen ind i Selskabet og havde faaet udført en Slags Hilsen, da at blive anbragt paa en Stol, thi jeg har altid erfaret, at Sygdommen ikke er saa slem, naar man sidder, som naar man staar, det kommer maaske af, at da er man i en mere dækket Stilling. Men den kan alligevel være slem nok, og det fik jeg at fornemme.

Derjom slet ingen anden Fordring kunde været stillet til mig end at sidde paa min Stol hele Aftenen og spise min Mad, uden at nogen videre brød sig om mig, saa kunde jeg jo let have holdt den Tur ud. Men her stillede andre Fordringer til mig, om ikke af andre, saa af mig selv. Der er noget i Verden, som kaldes Konversation, den skulde holdes i Gang, og jeg skulde, som mig syntes, ogsaa tage Del deri. I Almindelighed var det ikke saa høje eller dybe Ting, der forhandlede, at de skulde overgaa min Faaetevne, saa det maatte synes en let Sag her at kunne yde sit Bidrag, og virkelig var der ogsaa adskillige til Stede, som gjorde det med stor Lethed og var dog ikke synderlig klogere end jeg. Men for mig blev det ingen let Sag. Jeg gennemgik hele Registeret over alt, hvad jeg vidste i Himlen og paa Jorden, for at finde en Gjenstand, hvorover jeg kunde anbringe en Bemærkning, som kunde passe nogenlunde til, hvad Talen var om. Men intet af det alt sammen kunde bruges, det gunstige Djeblif gik forbi, og jeg forblev den stumme. Naar saa Bærten eller Bærtinden henvendte sig til mig: „De er saa stille i Aften, De længes nok efter Fader og Moder,“ da var min Sygdom først paa det højeste, thi det var mig et Bidnesbyrd om, at jeg var røbet som den, der spillede en slem Rolle; indtil da havde jeg trøstet mig med, at ingen lagde Mærke til mig.

Nu var det en Umulighed at saa anbragt et eneste Ord, og det varede da ikke saa længe, før jeg i denne Henseende opgav alle Forsøg, indskrænkede mig til at ærgre mig over de andre, som konverserede, og trøste mig i min Misundelse paa dem med, at det var noget dumt Tøj, de kom med, skjønt jeg vilde have givet meget til, jeg kunde været kommen frem med noget lignende. Det lille vemodige Bink om Længselen efter

Fader og Moder benyttede jeg da til at paatage mig et me-lankolst, længjelsfuldt eller jværmerist Blik, hvormed Hensigten var at bringe Folk til at tro, at jeg grundede for dybt til at kunne deltage i en saa let Samtale, men Sagen var kun den, at jeg grundede paa, hvorledes jeg skulde komme ud af en Stilling, hvor jeg nok mærkede, at der var ingen Vre for mig at vinde.

Dette skulde synes at maatte være en let Sag; jeg var jo ikke bunden til Stolen, havde ingen Forpligtelse paataget mig om at blive en bestemt Tid, altsaa jeg kunde staa op, tage min Hat, gjøre en Kompliment for Selskabet, takke for i Aften og gaa min Vej. Ja, de kjende ikke Sygdommens Magt, som mene, at dette var en let Sag. Saaledes at bryde op uden mindste Anledning og derved drage hele Selskabets Dpmærksomhed hen paa sig, det var en ren Umulighed. Nej, der maatte ventes paa en gunstig Lejlighed, naar nemlig en af de andre i Selskabet brød op, der kunde gjøre det med den samme Lethed, hvormed de havde kunnet underholde Selskabet, da var Opgaven at slippe bort med det samme. Saaledes sad jeg og ventede paa Lejlighed, som naar et Mennekte, der ingen Benge har, venter paa Lejlighed for at komme over ved et Færgested, eller som det gif i en Præstegaard, hvor der var 16 Børn, og hvor man ofte ved Døren traf 4—5 Børn, som stod ganske stille, og som, naar man spurgte dem, hvorfor de stod der, svarede: vi vente paa Lejlighed. De skulde nemlig bie til en af de voksne gif igjennem, for at der ikke skulde blive alt for megen Kenden med Dørene.

Saaledes gif det ogsaa mig, og Lejligheden kom næsten altid. En brød nemlig op med megen Lethed og Anstand og udførte alle de Bedrifter med kjønne Ord, Bukning og Gatten, som jeg saa gjerne vilde. Mig syntes gjerne, det var en stor Uretfærdighed, at den, som saa godt kunde blive til gjenfjædig Fornøjelse, kunde med stor Lethed komme bort, men den, som ikke kunde blive uden i det mindste til egen Kval og liden Glæde for de andre, kunde ikke komme bort. Saa kom da altsaa Lejligheden, og jeg rettede mig i Sædet, skræbede lidt med Stolen, min hidtilværende Trøster, med den Bemærkning, at jeg kom nok ogsaa til at gaa. I et saadant afgjørende Øjeblik skete det ikke sjælden, at Bærtinden var saa forekommende at bemærke: „De behøver dog vist ikke at gaa saa tidlig, falder Tiden Dem saa lang hos os?“ Dermed var Lejligheden tabt den Gang, og jeg nøbtes til at lyve til min egen Skade ved at forsikre, at det var ingenlunde Tilfældet, og dermed var

jeg saa bragt tilbage i min forrige ulykkelige Stilling, kun med Følelsen af, at jeg tog mig endnu flovere ud end før, at alle i Selskabet godt vidste, at jeg gjerne vilde været sluppen ud, men havde ikke Mod dertil. saa altsaa paa mig med haanlige eller medlidende Blikke, det sidste snart værre end det første.

For at komme ud af Døren, som var en ubetinget Nødvendighed for at komme bort fra Selskabet, var der en Vandring at tilbagelægge, nemlig fra Stolen, hvor jeg sad, og hen til Døren. Det var en kort, men meget vanskelig Vandring. Kun paa to Maader kunde den tilbagelægges, forlængs eller baglængs. Det første kunde maaske synes det naturligste, men saa skulde jeg vende Ryggen til Selskabet, og dels havde jeg en Følelse af, at dette ikke var passende, dels var jeg ogsaa overbevist om, at man strax, naar dette skete, vilde le ad mig, og den Tanke var mig utaalelig. Overhovedet er i saadanne Selskaber det naturlige gjerne det forkerte, saa at gaa baglængs ud burde vælges, det saa jeg ogsaa de øvede gjøre. men for mig var ogsaa dette forbundet med store Farer. De andre, som godt kunde blive længere, kunde baglængs naa Døren uden at støde paa mindste Hindring, men naar jeg vilde forsøge det, stødte jeg gjerne paa en Stol, hvor over jeg var nær ved at falde, eller jeg stødte paa en Tjener med Thetøj og kom til at vælte en Kop, hvorved min Stilling da først blev for Alvor ulykkelig.

Naturligvis kom jeg da ud af Døren til sidst, men først efter at have holdt ud saa længe, at Værten og Værtinden undrede sig over, at jeg ikke gik, og selv maatte hjælpe mig af Sted, ligesom der gives Talere, der, naar de saa begyndt, ikke kunne holde op, uden at man afbryder dem. Glad var jeg rigtignok, naar jeg vel var sluppen ud af Døren og havde faaet den lukket efter mig, men Hjertet var fuldt af Vargrelse og Uvilje mod alle disse Mennesker, hvoraf ikke en eneste havde voldt mig det mindste ondt, men hvoraf nogle havde villet bevise mig en Venlighed og vilde ogsaa gjerne have hjulpet mig lidt paa Gled med Konversationen, dersom jeg blot havde været til at hjælpe.

Mig har denne Sygdom ikke forladt endnu, den kommer øjeblikkelig over mig, naar jeg er blandt Mennesker, hvor jeg føler mig stillet paa samme Maade som den Gang, da jeg var ung. Naar man da indtager en saadan Stilling, som jeg den Gang gjorde, og som jeg godt kan komme til endnu, saa ser

det saa ydmygt og beskedent ud, men der er meget i denne Verden, der ser saaledes ud og er lige det modsatte. Hvor mange er der ikke, der staa frem og tale — af i disse ydmyge Toner om dem selv som de usleste af alle, og ere dog fulde af Hovmod og bruge saadanne Vendinger kun for at synes ydmyge og vinde, hvad de søge — egen Ære. Noget lignende ligger til Grund for den anden tilsyneladende Ydmyghed. Hvorfor kan man ikke tage Del i Samta'len? Er det, fordi der føres en Tale, som man forarges over med rette? Det kan være Tilfældet, og da er Sagen en anden, men som oftest er det, fordi man kan ikke finde paa noget, som man selv synes er godt nok, som man mener at kunne gjøre Lykke med, og først, naar man selv ikke kan være med, tager man det Parti at forarge sig over de andre. Man vil være en af de ypperste ogsaa ved den Lejlighed og ikke nøjes med at være, som det kan falde. Man bilder sig ind, at man bryder sig kun lidt om disse flove Mennesker, og dog er det deres Bifald, man tørster efter, og naar man kun kan naa det, saa finder man dem ikke længere flove.

Det er da fra det hovmodige eller maaske snarere forsængelige Hjærte, Sygdommen har sit Udspring, og derfor ere dens Følger da ogsaa Misundelse, Værgelse, Løgn og Hyfleri. Hos Børnene kan Sygdommen derfor først indfinde sig, naar det forsængelige er kommet til en vis Grad af Udvikling, men saa mærker man den ogsaa strax, saa bringer Sygdommen de Børn, som i Grunden gjerne vilde tage sig godt ud, til at skabe sig paa den hæsligste Maade og volde de stakkels Forældre, som saa gjerne vilde, at deres Børn skulde tage sig nydelige ud og vække almindelig Beundring, bitter Hjærtesorg. Jeg tror ganske vist, at kunde man blot saa Bugt med det forsængelige og fordringsfulde, som bor inde i en, da slap man for det meste for Sygdommen, saa kunde man meget bedre være sig selv, hvor man kom hen, kunde være fornøjet med at tie stille, naar man ikke kunde finde paa noget, og slap da i det mindste fri for at forlade saadanne Steder med et af Misundelse og Hyfleri forbitret Sind. Mit Raad er da ogsaa i denne Sag at vise hen til den gamle Forsagelse af den onde og det onde".

Frits havde ikke været længe i Kjøbenhavn, før hans Hu stod til at besøge sit kjære Hjem. I Juleferien 1825—26 foregik den første Hjemrejse, som han skildrer saaledes:

„Skjønt jeg ikke er af dem, som ubetinget holde paa en Ting, fordi den er gammel, saa er der dog meget gammelt, jeg holder paa, og som det gjør mig ondt er blevet afføstet. Saaledes holder jeg ogsaa paa den Tid, da der endnu var Russer til, jeg mener ikke dem, som man ogsaa kalder Moskoviter, thi det skulde ikke græmme mig, om de ophørte at være til, men jeg mener de unge Studenter, som man en Gang kaldte med det Navn. Det er jo muligt, at Lærdommen har vundet derved, at Skolerne beholde dem saa meget længere, men de unge Menneſker, som kom sammen fra alle Skoler i Landet, som Fugle ud af Burene, og tilbragte et Aar sammen i Frihed, før hver gif sin Vej, have derved mistet et Aar, som gjerne hører til de kjæreste Ungdomsminder for dem, som har oplevet det. 1825 var mit Rusaar; Aaret var ellers mærkeligt ved den store Kirkekamp, der da begyndte i Danmark, den Kamp, som nu efter en Menneſkealder er nær ved at bryde ud paa ny, og det mellem de to samme Mænd, som den Gang kæmpede, men jeg skal ikke rose mig af, at jeg tog mig videre af den Kamp; jeg hørte al Verden sige, at Grundtvig var gal, og at Clausen var en fortræffelig Mand, og dermed lod jeg mig nøje; havde nogen den Gang sagt mig, at denne Kamp skulde komme til at ligge mig saa meget paa Hjærte som den gjør, da havde jeg vel anset en saadan Person for gal. Jeg havde andre Ting i mit Hoved og i mit Hjærte, og skjønt meget af dette ikke duede, saa var der dog noget, jeg ikke fortryder, og det var Længselen efter at komme hjem. Det havde jeg saa ofte længtes efter, mens jeg gif i Skolen, men nu at komme hjem efter en vel overstaaet Examen som en fri Student, ingen havde Lov til at skjælde ud eller slaa paa Dret, det var dog noget andet. Udfaldet af Examen Artium, som man nu næppe ænser, var den Gang en Begivenhed, og skjønt Udfaldet for mig ikke havde været udmærket, saa havde det dog været over Forventning godt, og jeg vidste, jeg havde Karakterer at bringe hjem med, som vilde fryde min Fader og Moder. Dertil kom, at Julen nærmede sig; den havde jeg endnu aldrig tilbragt uden for mine Forældres Hus, den var Maalet for min højeste Længsel, var min ypperste Glædestid, skjønt det var mig ikke klart, hvad jeg længtes efter, eller hvad jeg glædede mig over. Nu at kunne tilbringe Julen som Student, at kunne bringe en god Examen hjem med som Julegave til mine Forældre forekom mig at være den højeste Lykke, og skjønt der nok kunde gjøres nogle Indvendinger imod, at jeg, som først var kommen ind til Byen i Oktober, allerede rejste

hjem til Jul, saa kunde disse dog ingen Magt faa, og derfor, da Julen nærmede sig, stod jeg rede til Afreisen.

Det var en kold Vinterdag, da jeg begav mig paa denne med 5 Rdl. i Lommen. Jeg havde ikke Valget mellem Deligence, Dagvogn eller Dampskib, thi ingen af Delene eksisterede den Gang; havde jeg haft Penge nok dertil, kunde jeg have lejet mig en Extrapost-Befordring, men det kunde der nu ikke være Tale om. Imidlertid gif jeg ud af Vesterport, let om Hjærtet, thi det, at jeg var paa Vejen hjemad, kunde nok slaa alle Sorger ned. Paa Vesterbro traf jeg en Bonde, som skulde ad Bordingborg til. Hans Befordring lignede ikke vore nuværende Bønderes, og Vognen var fuldt oppakket med alle Slags Sager, selv skulde han sidde med sin Søn paa et Sædebræt, og Hestene vare smaa, men jeg tænkte: „Hestene ere aldrig saa smaa, det er dog bedre at kjøre end at gaa“, og fik for 4 Rdl. 3 Mk. Lov at sidde oven paa Læsset, hvorimod han saa skulde kjøre mig ned til Færgestedet fra sin Gaard. Der sad jeg da højt oppe i Luften, saa lykkelig som ingen Konge paa sin Trone, og saa langs ned ad Vejen, den løb jo dog ad Hjemmet til.

Saa Læger besøge deres syge saa samvittighedsfuldt som Bondemanden hver en Kro, saa det medtog 12 Timer, før vi naaede Rjøge. og 1½ Dag, før vi kom til Bondens Hjem. Der blev jeg saa en Nat over og fandt min Hvile i en Seng, der var fyldt med Sengklæder op til Loftet, sov saa yndigt og drømte saa velsignet om, hvad jeg længtes efter, vaagnede om Morgenen saa glad som Jakob paa Stenen, uden at Tanken om, at jeg nu kun havde 3 Mk. tilbage, kunde volde mig nogen virkelig Bekymring. Bonden kjørte mig til Færgestedet; jeg slap over Vandet for mine 3 Mk. og stod nu pengeløs paa Falsters Grund, hvor den Skole laa, jeg havde forladt med Glæde, men hvor jeg dog nu længtes efter at optræde i en ny Stikkelse. Jeg fik Lov at ride et Stykke af Vejen paa en bar Hest, en Bonde førte ved Siden ad den, han red paa, og saaledes naaede jeg da til Nykjøbing hen paa Eftermiddagen.

Som Student at komme tilbage til den By, hvor man nylig gif som Skolediscipel, det var den Gang det samme, som det er for en General at holde sit Indtog i en erobret Fæstning! Nu tror jeg ikke, det er saaledes mere. Det kan godt være, at der var ingen, som videre lagde Mærke til mig, da jeg traadte ind ad Byen, min hele Optræden var ogsaa meget uanselig, men selv følte jeg mig som en Konge over den hele

By, og især stod min Længsel til at samles med de gamle Kammerater. Jeg maa ikke sige, det var Kjærligheds Længsel, thi saa højt elskede jeg dem ikke, men det var den uigelige Overlegenhedsfølelse, der gennemstrømmede mig ved Tanken om at træde frem iblandt dem som Student, den Sødhed at vide sig misundt, ja næsten beundret, det var den, der fremkaldte min Længsel. Jeg saa mig da ogsaa snart omgiven af Klassekammeraterne, thi som det kun er sine Ligemænd, man misunder, saa er det ogsaa kun af dem, man ønsker sig misundt eller beundret; jeg følte mig da heller ikke stuffet. Aldrig har jeg staaet i nogen Kreds med den Sikkerheds, Overlegenheds og Velbehageligheds Følelse som den Gang. Forskjellen var den: jeg var Student, de Disciple, om et Aar kunde de være det samme som jeg, men først efter at have overstaaet Examen Artium. Man lader gjerne haant om en Examen, naar man har taget den, man nærer den dybeste Verbødighed for den, før man har taget den, det gjorde den store Forskjel imellem os. Det kunde aldrig falde nogen ind at gjøre mig min Forrang stridig. Cæsar paa denne og hin Side Rubikon er to helt forskjellige Personer, og det var Forskjellen paa dem og mig.

Et lille Gilde blev bestemt til Ære for Studenten og blev af mig modtaget som en velfortjent Hyldest. Der sad jeg da om Aftenen, afgjort som Aftenens Helt; jeg gad set den Bisp, der kan føle sig mere ophøjet i Kredsen af Præster, eller den Provst i Kredsen af Degne end jeg følte mig i den Kreds, hvor jeg den Gang sad. Nu ere maaske mange af dem vorede mig langt over Hovedet, men den Gang var jeg uomtvistelig den ypperste. Her havde været en ønskelig Lejlighed til at holde Taler, baade for dem, som vilde hylde mig, og for mig, som naadig vilde lade mig hylde, men den Tid var endnu ikke kommen, da det kunde falde noget Menneſte ind at holde Taler ved et Bord. Den Tid troede man at have opfyldt sine Pligter ved Bordet, naar man havde passet sin Mad og vedligeholdt en taalelig Samtale med en eller anden, men faldt ikke paa, at her var Stedet til langt større Bedrifter. Nu vil man let erfare, at ens Nabo er ivrig beskæftiget eller hensunken i dybe Grublerier, saa han paa Tiltale giver aandsfraværende Svar. Sagen er den, at enten læser han over paa den Tale, han har udarbejdet hjemme, eller grunder paa en, han vil til at holde. Man maa være forsigtig med at afbryde et saadant Menneſte, thi han er værgeløs og kan ikke undskyldte sig med, hvad han har for, eftersom det netop er Kunsten at kunne holde

Talen saaledes, at man tror, den er lige Djeblickets Indskydelse. Han maa derfor taalmodig finde sig i Afbrydelsen og lade som ingen Ting, og man kan saaledes let volde ham, hvad han i det mindste anser for en stor Ulykke, at han gaar i Staa med Talen, naar han skal til at holde den. Det gaar nemlig dermed som med et Pibehoved, man første Gang ryger af; paa det samme Sted, hvor det gaar ud ved Rygningen første Gang, vil det ogsaa gaa ud næste Gang; saaledes kan man være temmelig sikker paa, at Taleren gaar i Staa paa det samme Sted i Talen, hvor han blev afbrudt i sine Studier.

Alle disse forberedende Pinagtigheder, disse Bæængstelser under selve Udførelsen kjendte man den Gang, saa lidt som de ophøjede Følelser, hvormed man sætter sig ned, efter at man har, som man smigrer sig med, skilt sig vel ved Sagen, og man tror sig som Gjenstand for en stille Beundring. Heller ikke kjendte man noget til den kvælende Følelse af at være brændt inde med en Tale, fordi man ikke kunde saa Mod til at gribe det rette Djeblick, men lod det gaa over som en uvant Jæger, der glemmer at skyde, naar Tid er. Min Skaal blev drukken, men uden Tale, paa gammel Vis: „og dette skal være Studentens Skaal“, og jeg takkede ligeledes paa gammel Vis: „Tak skal I ha'e, I som drak saa vel og bra“, og dermed endtes denne lykkelige Aften.

Den næste Dag skulde jeg op paa Skolen og gjøre Rektoren et Besøg. Aldrig har jeg kjendt et Menneſte, hvem det onde Humør saaledes mishandlede som ham; naar det var over ham, og det var en sjælden Dag, da det ikke skete, var han frygtelig at se og farlig at komme nær. At kaldes op til Rathedret til ham i denne Tilstand med en Lektie, man ikke var fuldkommen Mester over, var noget af det grueligste, jeg har kjendt, og vanskeligt var det at komme tilbage fra et saadant Felttog uden blodig Næse eller blaa Djne. „Jeg skal ved den lede Gud slotte dig, Dreng!“ det var et Udbrud, som i et saadant angstfuldt Djeblick lød som en gruelig Tordenrøst ind i Øret og ledsagedes gjerne af, at man først fik den ulykkelige Horats eller Virgil, man ikke kunde magte, i Ansigtet og saa en Næve bagefter. Han var haard ved os, det er vist, men det onde Humør var haardere ved ham, end han ved os; naar han imellem kunde slippe ud af denne Tyrans Kløer, var han et andet Menneſte, men nu maatte man gjerne nærme sig ham med Gru.

Denne Rektor var det, jeg skulde gjøre min Opvartning,

og større var min Studenter Overlegenheds Følelse dog ikke, end at jeg gif til det med høvende Hjærte, skjønt jeg dog nok kunde tænke, at han vilde tage godt imod mig. Nede i Skolegangen mødte jeg en Flok Disciple, der med forunderlige Følelser saa mig gaa op ad Trappen for at besøge Rektor, men med forunderligere Følelser stod jeg uden for hans Dør. Skulde jeg vove at pikke paa Døren eller ikke? Jeg havde Fingeren mange Gange lige paa Døren, men tog den tilbage igjen, som naar en, der vil holde en Tale, vil slaa paa Glasfset, men tør dog ikke vove det. Havde jeg ikke undset mig for dem, som stod forventningsfulde neden under, da havde jeg forladt Døren med uforrettet Sag, men nu vandt denne Skam dog Sejren, saa jeg tog Mod til mig og bankede paa Døren. „Kom ind“, tordnede det mig i Møde, og da jeg ikke kunde saa Mod til i en Hast at lukke Døren op, blev den revet op, og der stod han for mig i sin forfærdelige Skikkelse. Men Uvejret trak strag over, da han saa mig. „Er det dig, min Søn, nu velkommen, du har gjort en god Examen, overtruffet mine Forventninger og gjort vor Skole Ære“. Skjønt det ikke var paa den Tid, man plejede at holde Taler, saa havde jeg alligevel paa hele Hjemreisen udtænkt en, som jeg vilde holde til ham; det laa maaske lidt i Naturen at holde Taler. Denne skulde omtrent have lydt saaledes: „Ligesom en Gartner glæder sig over de Planter, han har opelsket, naar han ser dem blomstre og bære Frugt — saaledes veed jeg, at De, Hr. Rektor, har ingen større Glæde, end naar De ser Disciple, som De har opelsket, bevare den Lærdom, som De har nedlagt i dem, og bære Frugt af samme“. Nu kom det imidlertid ikke til nogen Tale, som vil var. Han lagde sin Haand paa min Skulder og sagde: „Du har en hæderlig Fader, lad mig se, du slægter ham paa, og lad mig se, du stifter dig saaledes, at du gjør den Skole Ære, hvor fra du er udgaaet, dermed glæder du mest din gamle Rektor“. Dermed var min Tale rent gaaet i Staa; jeg greb hans Haand og førte den op til mine Læber; det var ikke første Gang, den havde været der, men aldrig før paa saa fredelig en Maade. „Tak for al Deres Kjærlighed!“ det var alt, hvad jeg fik sagt, og dermed skiltes jeg fra ham, i det han endnu lagde sin Haand paa mit Hoved og sagde: „Gud være med dig, min Søn!“

Jeg havde taffet ham for hans Kjærlighed, var det maaske Hylleri? Nej sandelig, det var saa oprigtig en Takfigelse, som jeg maaske nogen Sinde har frembragt, thi alt det bitre, som der kunde være i Hjærtet, havde hans milde Ord taget

bort, som Solen smelter Is ved Foraarstid. Man har saa let ved at tilgive i de unge Aar. Børnene lege paa Gulvet, blive Venner, og et Øjeblik efter er det alt sammen glemmt, de unge forbitres, det hænger lidt fastere ved, men en Smule Kjærlighed kan dog tage det bort igjen — men vi gamle for-tørnes og kunne ikke glemme, ikke tilgive, uagtet vi have en kortere Tid dertil end de andre; saa gaar det tilbage, ikke fremad, og der er intet andet Raad derimod end at lære sit Fædervor; naar man lærer at bede det som et Varn, saa lærer man ogsaa at glemme og tilgive som et Varn. Jeg tilgav og glemte den Gang, ogsaa uden Fædervor, tænkte kun paa, at han var min gamle Lærer, der havde lært mig mange gode Ting.

Han plejede ellers ikke at bruge gudelige Talemaader, men nu havde han dog sagt til mig: „Gud være med dig, min Søn!“ Det faldt dybt i Hjærtet, thi der var en forunderlig Kraft i dette Ord paa hans Læber. Det lærte mig at elske ham fra det Øjeblik af, og dermed har jeg heller ikke op-hørt siden. Det er mig et trøsteligt Vidnesbyrd om, hvad en Lærer dog kan udrette hos den unge med et, som det kan synes. ringe Ord, hvor en Smule Kjærlighed kan indtage Hjær-tet i en Hast og der slaa dybe Rødder.

Jeg stod nu atter uden for hans Dør og havde faaet Laarer i Djnene. At komme grædende ud fra Rektor var just intet nyt, men paa den Maade grædende, var en Sjældenhed. At vise mig med Laarer i Djnene for dem, der stod der nede og ventede paa mig, gif ikke an, thi de vilde ikke saa let for-staa, hvad Slags Laarer det var, og jeg vilde ikke til nogen Pris have, de skulde tro, det var Laarer af samme Art, som de plejede at udgyde, naar de kom fra Rektor. Jeg tørrede dem derfor omhyggelig af, og for at udslette ethvert Spor af dem trykkede jeg mine Djne mod den kolde Væg, og saaledes blev jeg snart i Stand til at vise mig for dem.

Der var ved Siden af Trappen et Jærnrækværk, som det var vor store Lyft at sætte os paa og rutsche ned ad, og jeg havde drevet denne Kunst med stor Iver i min Skoletid. Det var et temmelig Halsbrækkende Arbejde, tilmed var det strengelig forbudt, men naturligtvis gjorde vi det alligevel. Var man nu saa uheldig, naar man for ned ad Rækværket, at støde paa Rektoren, saa kunde man fristes til at ønske, man var styrtet ned forinden. Da jeg nu stod der oppe og skulde ned ad Trappen, fik jeg en umaadelig Lyft til at rutsche og saaledes fare ned til Disciplene. Men det forekom mig dog ikke at stemme med min Værdighed, og jeg besluttede da at gaa

ned ad Trappen, ikke med Haanden paa Hækværket, heller ikke langs med Væggen, men ganske langsomt ad Midten af Trappen, som en Amtmand eller Borgmester vilde have gjort. Saaledes kom jeg da ned til Disciplenc, som jeg gav kort Besked om Udfaldet af mit Besøg, og skiltes saa fra dem, der med et Suk saa mig saa fri begive mig bort fra Skolen.

Jeg havde endnu et Vand tilbage som jeg skulde over, før jeg satte Foden paa min Fødeø Lolland. Det var det samme Vand, jeg saa ofte var kommen over, naar Ferien kaldte mig hjem. Det havde saa ofte været mig en Læthe Flod, hvori jeg nedskænkede alle mine Skolejorger for at se dem dukke op igjen, naar jeg kom tilbage. Med usigelig Glæde havde jeg saa ofte søgt ned til dette Vand for paa dette at føres over til Landet, hvor min Bugge stod, aldrig med større Glæde end nu. Denne Gang behøvede jeg ikke at nedskænke mine Skolejorger i Vølgerne, ej heller at frygte for at se dem dukke op igjen. Jeg sad da i Baaden saa lykkelig som en Sejrherre og tog Afsted med Skolen og den gamle By.

Der var et Vindue, som vendte ned mod Vandet og fra Baaden var tydeligt at se. Inden for det Vindue havde jeg haft min Volig den største Del af min Skoletid. Der havde jeg siddet og stirret ud over Vandet, naar jeg kom fra Hjemmet saa fuld af Smerte, at det er umuligt at beskrive og dog var Smerten af den Beskaffenhed, at jeg vilde ikke af med den for nogen Pris, thi selv Smerten var min Lægedom. Saaledes er det med Længselens Smerte, den vil man dog ikke miste. Det var der, den Mand, hos hvem jeg havde boet, en Gang havde trøstet mig i min Smerte, saaledes at jeg aldrig glemmer ham det — nu sad jeg der ude paa Vandet og saa hen imod dette Vindue. Det var et Øjeblik, som kunde jeg ønske mig tilbage der igjen, saa forunderlig tiltrækkende er denne Længselens Smerte, men det var ogsaa kun et Øjeblik, saa var mine Tanker atter vendte mod det Maal, hvorefter jeg længtes.

Jeg satte nu Foden paa Lollands Grund. Det er langt fra, at dette Land har min Forkjærlighed fremfor Danmarks andre Lande, jeg maa snarere sige, at det modsatte er Tilfældet. Der er en Plet paa Lolland, som har draget min Kjærlighed til sig og bort fra det øvrige Land, dette er blevet mig mere fremmed end de fleste andre Egne i Danmark; det er, som havde jeg ikke Hjerterum paa Lolland for mere end den ene Plet, hvor jeg fandt mit Hjem. Jeg havde endnu 6 Mil

at tilbagelægge, før jeg naaede dette, men ved gode Benners Hjælp paa Vejen naaede jeg Maalet, og hen imod Aftens Tid var jeg ved det gamle Vesterborg. Tæt uden for er der en Banke, hvor fra man kan se ud over Præstegaarden og hele Egnen. Solen var ved at gaa ned og kastede sine Straaler paa Kirkens røde Tag, hvor paa der er et lille Taarn ligejom et Barn, der rider paa en stor Hest. Det var i den Kirke, jeg for nogle Aar tilbage var bleven konfirmeret; hvad jeg den Gang havde lovet og hørt, laa for mig som i en Taage; hvad jeg bedst mindedes, var et Ord, som ved den Lejlighed blev talt til mig, at saa længe jeg vedblev at længes efter mit Hjem og elste det, saa vilde jeg heller ikke glemme vor Herre. Jeg mindes, at jeg lovede i mit Hjærte, at dermed skulde jeg aldrig ophøre, og nu jeg stod og saa ud over Hjemmet, da kunde jeg med Sandhed sige, at det Løfte var jeg bleven tro. Det var ved Vintertid, og dog var det et yndigt Syn at se ud over denne Egn. Paa den anden Side Kirken kunde jeg se Søen, omfranset af den Skov, som i mine Barndomsminde forekommer mig ikke at have Mage blandt alle Skove i Verden. Der laa den gamle Præstegaard, omgivet af alle de Steder, hvor jeg havde fundet min Legeplads, hvor jeg ganske ene havde ført Krig og holdt store Feltslag.

Der var ingen, der vidste, at jeg kom, i det mindste ikke, hvad Dag jeg kom, saa nu havde jeg den Glæde at kunne overraske dem, og det gjorde jeg mig al Tid Umage for at opnaa, naar jeg kom hjem. Naar man vil vente at faa Glæde af at overraske Folk med sit Besøg, da maa man være sikker i sin Sag om at være velkommen. Det kan man ikke al Tid være, men det var jeg sikker paa at være paa dette Sted, har været det al Tid mit hele Liv igjennem og haaber, det skal saa blive til Enden, thi endnu er det mit Hjem og endnu er det i Vennevold. Men saa meget jeg end længtes efter at overraske dem der inde, saa kunde jeg dog ikke modstaa den Lyst først at liste omkring paa de kjæreste Steder, uden at nogen vidste, jeg var kommen. Det gjorde jeg da, saa endelig fremstillede jeg mig for dem og fandt da en saadan Modtagelse af min Fader og Moder, mine Tanter og Søskende, at naar jeg tænker derpaa, kan jeg intet bedre Billede finde paa den Modtagelse, der venter Guds Børn, naar de en Gang komme hjem fra den lange Rejse til Faderhuset i Himlen.

Det var til Jul, jeg var kommen hjem, saa nu tilbragte jeg atter den lille og den store Juleaften, saaledes som disse staa uudslettelig indstrevne i mit Hjærte. Mit Hjem var i ud-

vortes Henseende ikke noget stærkt udpræget gudeligt Hus. Ud-
vortes Gudfrygtigheds Øvelser forekom sjældn, og der førtes
ikke megen Tale om jaadanne Ting. Vi Børn havde et Kjær-
lighedsliv at betragte, som var bedre end alle Ord. Det er
for mig Billedet paa et Ægtekab, som det skulde være, saale-
des som jeg saa det ført af min Fader og min Moder; saale-
des, forekommer det mig, naar jeg tænker tilbage derpaa, ingen
Mennesker have elsket, som disse to elskede hinanden og elskede
os Børn. Naar Kjærlighed er Gudelighedens bedste Særkjende,
da var dette et gudeligt Hus; men vil man sætte Kristendom i
Lidelse, da var det intet kristeligt Hus; thi det var et paa
en besynderlig Maade lykkeligt og for Sorger forkaanet Hus i
en lang Række af Aar, men Guds Betsignelse hvilede over det,
og hans Naades Sol skinnede paa det.

Zulen gif hen med megen Lystighed; det var paa den
Tid ikke saa almindeligt, at unge Mennesker havde været i
Kjøbenhavn, da det var baade en lang og besværlig Rejse.
Mine jævnaldrende i Ægnet havde endnu ikke naaet dette
Maal, og det gav mig et betydeligt Fortrin for dem. De saa
ikke uden med Beundring paa den unge kjøbenhavnske
Student, som ikke lidet bidrog til at forhøje min Glæde. Tiden
svandt hastig hen; Tilbagereisen forestod og dermed den smer-
telige Skilsmisje. Baade den og hele Rejsen tilbage er som
forsvundet af min Erindring. Mange Aar efter gif jeg ofte
ud forbi Frederiksberg Slot, der hvor Landevejen løber ad
Kjøge til, den samme Vej, jeg var kommen, da jeg kjørte med
Bonden. Og hver Gang jeg da stod der og saa ud ad Vejen,
da kom dette Billede, jeg her har skildret, levende frem for
mig med alle de ubeskrivelige Barndoms- og Ungdomsminder.
Endnu behøver jeg kun at tænke mig hen paa dette Sted for
der fra at kunne se, hvad her er skildret. Der er megen Smerte
knyttet dertil, og i Grunden vilde det være trøstesløst, dersom
vi ikke havde Haabet om, at denne Tid skal komme tilbage,
saa sandt som det er Kjærlighed, der gjør den uforglemmelig
for os. Det var jo ikke saa, at det var en Tid uden Sorger,
thi naar der staar, at „ingensteds var Tornene saa smaa“,
saa er dermed dog sagt, at der var Torne, skjønt de vare
mindre, end vi senere lærte dem at kjende, saa smaa, at vi
ved nu at se tilbage ikke kunne opdage dem. Blive vi kun Børn
igjen, da kommer Barndomstiden igjen tilbage, men ogsaa uden
de smaa Torne; Kjærligheden skal jo intet miste af hvad den
har elsket, og den Kjærlighed, som var mit Barndomshjem's
bedste Brydelse, og som gjør mig dets Minde saa ubeskrivelig

velsignet, den affalder ikke, den skal endnu en Gang tage imod mig, som den saa ofte tog imod mig, da jeg var Barn, og som der ingen Torne er, skal der heller ingen Skilsmisje finde Sted, som vel var den smerteligste blandt de Torne, der fandtes i Barndommens og Ungdommens Tid."

Som man vil se af ovenstaaende, var det i Studenteraarene Frits Bøjsens største Glæde at rejse, og da især, naar det gjaldt Rejsen hjemad; han kunde dog ogsaa være fornøjet, naar han blot kunde komme uden for Kjøbenhavns Volde; om en saadan mindre Fodtur i Nordjælland, i Selskab med gode Venner fortæller han saaledes:

„Naar man er bleven Student, har man gjerne tilbage- lagt en trang og langvarig Gang som man maaske kan komme til at tænke tilbage paa med Glæde, men som man næppe be- tragter med Glæde, mens man er paa den, som man ønsker til Ende saa snart som muligt og kjender derfor ingen haar- dere Straf, end naar den skal forlænges ud over den Tid, man havde gjort Regning paa. Man siger, at anderledes kan det ikke være, naar man i saa ung en Alder virkelig skal lære noget, i hvilken man har Lyst til alt andet, end netop til at lære noget, og det er ved denne Lejlighed ikke min Hensigt at gaa i Rette med nogen derom. Vist er det, man er glad, naar man slipper ud af Skolen og bliver Student, men Fader og Moder, som have døjet ondt med og for Sønnen, mens han var paa Vandringen gennem Skolen, ønske nu ogsaa, at denne vil svare til sit Navn: Student, ved flittig at vedblive med at læse for at naa det forønskede Maal: en Embedsexamen, der aabner Døren ind til Huset med de visse Levebrød, smaa og store, men saaledes at man al Tid kan være „jævnt avance- rende“. Man sætter vel sagtens Pris paa disse visse Leve- brød alle Vegne, men det er nok muligt, man gjør det mere hos os end andensteds, hvor de uvisse Levebrød hidtil have været meget vanskelige, og hvor man overhovedet hylder Ord- sproget: „Bedre i Visje end i Rove“. Jeg stemmer ganste overens med denne danske Tankegang og ønsker meget gjerne at se mine Børn i visse Levebrød, før jeg slipper mit eget, synes ofte, jeg kunde næppe gjøre det i Fred, før dette var sket. Saa ønsker jeg da for mine Sønner, hvad mine Forældre ønskede for mig, at de maa læse flittig, for at naa Embeds- examen, der, om den just ikke er det visse Levebrød, dog giver

en god Udsigt dertil. Jeg behøver ikke at fortælle, hvor flink jeg var til at opfylde mine Forældres Ønske, da jeg baade har naaet Examen og det visse Levebrød. Vist er det, at en Student kan tage sig meget for, som er værre end at studere, men han kan i det mindste afløse dette med, hvad der er bedre. Som noget saadant vil jeg just ikke nævne at gaa i, hvad man kalder „Selkaber“, thi efter den Beskrivelse, jeg har givet af min Tilstand der, vil man nok indse, jeg maatte foretrække at svede over Bøgerne for at være der. Andre kunne vel sagtens faa mere godt ud af disse end jeg kunde. Derimod vil jeg nævne Fodrejser ud af Byens Porte — jeg mener dermed Kjøbenhavns — omkring i dens Omegn, som i mine Erindringer staar som det skønneste i Verden, næst en anden lille yndig Blet. Saaledes at vandre omkring ganske alene har aldrig tiltalt mig, naar da Rejsen skulde være noget vidtløftigere, men at slutte sig sammen med nogle gode Venner, som man nogenlunde kan stemme med — det bliver dog Hovedsagen — og da med disse at vandre omkring i nogle Dage fra Sted til Sted og dele godt og ondt med hinanden, det forekommer mig at være i det mindste bedre end at studere.

En saadan Fodrejse blev da ogsaa besluttet en Gang i min Studentertid i en lille Kreds, hvoraf jeg var Medlem. Det skete, saa vidt jeg mindes, ved et Kartoffelgilde — andet Gilde havde vi i Almindelighed ikke, men disse var i den Tid ogsaa bedre end nu om Stunder, da Kartofflerne glædede sig ved en uroffelig Sundhed og var endnu ikke blevne indlemmede i de ulykkelige Patienters Tal, der lide af kroniske, ulægelige Sygdomme.

Tiden blev bestemt, da Rejsen skulde gaa for sig, og Samlingsstedet blev aftalt. Selkabet bestod af to theologiske Studenter, hvoraf jeg var den ene, en theologisk Kandidat, en juridisk Student og en Mediciner. Det var i de Tider, da der gjerne var to Theologer mod en Student af anden Slags. Den theologiske Vej anjaas den Gang som den, der sikrest og snarest førte til Maalet, det visse Levebrød, man havde endnu ikke udfundet, at det var en Skam at studere Theologi, jelo om man derved stiledede efter at faa et Præstefald, hvad man jo ganske vist gjorde; det var endnu ikke faldet nogen ind, at det var en Skam at være Præst i Statskirken, naar man da ellers var en flink Præst, og det forestillede man sig naturligvis, at man vilde blive. Theologerne var derfor baade mange og ansete Folk, saa en theologisk Student, naar han da tegnede

til noget, kunde nok rangere med en Kandidat af et andet Facultet, ikke at tale om en theologisk Kandidat med bedste Karakter. Jeg veed nok, at jeg i min Barndom har set med den dybeste Beundring op til en saadan Person og vovede næppe at tænke, at jeg skulde naa en saadan Højde. Det hele Forhold mellem de theologiske og de andre Studenter er nok nu et andet, men meget er ogsaa blevet forandret siden den Tid.

Det var naturligt i Sommerens bedste Tid, at Rejsen skulde gaa for sig, og saaledes kom Dagen. Vi havde udrustet os dertil paa bedste Maade. Mig forekom det jægeragtige at være den mest passende Skikkelse at fremtræde i; jeg havde derfor faaet en grøn Hue, et Læderbælte om Livet, hvori hang en lille Pose med Staal, Sten og Svamp, — anden Slags Fyrstøj kjendte man ikke den Gang — og ved Siden deraf en Tobakspung — Posen skulde ligne en Hagelpung, Tobakspungen en Krudtpose. Dernæst en Pibe med et Rør af Hjortetænder og et Hoved med et Jagtstykke paa. Ved nøje at betragte mig i Spejlet forekom det mig, at det hele tog sig godt ud, dog var jeg ikke uden Bekymring for at samles med de andre. Der var nemlig en i vort Selskab, som jeg vidste i denne Henseende havde skarpe Øjne til at mønstre os med og tilmed en Tunge, der ikke skaanede os for spjødige og vittige Bemærkninger — det var, som man vel nok kan begribe, Medicineren. Ja, jeg veed rigtignok ikke, om alle kunne begribe det, men mig forekommer det, at Medicinerne gjerne ere de vittigste Folk og som en Følge deraf ogsaa tilbøjelige til at have andre lidt til bedste. Det kan maaske komme deraf, at i den Tid i det mindste studerede de bedste Hoveder gjerne Medicin, fordi det var den Vej, som mindst førte til det sikre Levebrød. og hvor man maatte mest bane sig sin Vej ved Dygtighed, eller Grunden kan ogsaa være, at Medicinerne komme i Berøring med saa mange forskellige Mennesker, komme ind i saa mange Forhold, der stærke baade deres Blik og Vittighedsfans. Mig forekommer det, at Medicinerne ere vittigere end andre Folk, skjønt det vistnok ikke angaar dem alle, og hvad vor Mediciner angaar, saa var han afgjort den vittigste blandt os, men derfor ogsaa den, der gjerne vilde gjøre sine Bemærkninger over os andre. Det kan ikke nægtes, at vi paa Grund deraf havde et lille lønligt Nag til ham, men vi kunde alligevel ikke paa nogen Maade undvære ham, saa det var en ren Umulighed for os at falde paa at gjøre en saadan Rejse, naar han ikke var med.

Jeg var meget bange for, at min Jæger-Ekvipering skulde udfætte mig for hans spydige Bemærkninger, og mod saadanne var jeg den Gang som nu meget ømfjindet. Jeg traadte derfor ind i Selskabet ikke uden adskillig Betyrning, men jeg opdagede strax, at han betragtede min Udrustning med usædvanligt Velbehag. Det gav mig Mod til at spørge ham om han syntes, det kunde gaa an saaledes at have alle Tobaksfagerne i et Læderbælte om Livet, — thi at jeg tilsigtede et Jæger-kostume, vovede jeg ikke paa fjærneste Maade at antyde — og han svarede da til min store Tilfredsstillelse: „Jo det synes jeg netop godt om, du er jo nærved at se ud som en Jæger, og det er den raskeste Dragt, man kan have. Det er ærgerligt, at jeg ikke kan ryge Tobak, ellers vilde jeg være udrustet paa samme Maade, men det er saa flovt at have en Pibe, naar man ikke kan ryge.“ Det fandt jeg naturligvis ogsaa, som ikke vilde miste dette Fortrin.

Da Selskabet var samlet, skulde en vælges til at være Kassemeester. Valget faldt enstemmigt paa den theologiske Kandidat. Han er senere bleven Provst, har, saa vidt jeg veed, haft sine Regnskaber i fuldkommen Orden og været en meget flink Provst. Disse hans særegne Gaver maa vi have haft en Følelse af, som ledede vort Valg hen paa ham. Vi betroede nu vore Penge til ham, og jeg veed bestemt, at jeg overgav ham hver en Skilling, jeg ejede, og var meget lykkelig ved paa en Gang at være bleven baade penge- og sorgløs. Det første har jeg siden den Tid været meget ofte, det sidste derimod mindre ofte. Uagtet jeg ikke veed rettere, end at jeg har vist Penge al den Forekommenhed, som har været mig mulig har navnlig al Tid taget imod dem paa den venligste Maade, saa har der aldrig kunnet komme nogen ret inderlig og stadig Forbindelse i Stand imellem os. Opholdet hos mig have de aldrig fundet hyggeligt til nogen Stadighed, og da jeg ser, at de mange andre Steder befinde sig meget bedre end hos mig, saa maa jeg antage, at jeg med min bedste Vilje alligevel ikke forstaar at omgaa dem, som de ville have det, eller bevise dem saa megen Ære, som de gjøre Fordring paa. Det værste er, at nu gaar det gjerne saaledes, at naar de forlade mig, komme Sorgerne i Siedet, undertiden kunne de være der paa en og samme Tid, i det Pengenes Antal synes ikke stort nok til at kunne holde Sorgerne borte. Den Gang var der slet ingen af dem, og dog var der ikke Skygge af Sorg i den Retning; jeg stode paa, at vor Kassemeester, den tilkommende Provst, skulde nu sørge for mine Udgifter paa Rejsen, og hvorledes det skulde

gaa, naar jeg kom hjem, laa for langt borte til, at jeg skulde sørge derfor. Da jeg gik hen ad Gaden og ud af Byen, var jeg i denne Henseende aldeles at ligne med Fuglen, der sørger uden Penge hverken for Føde eller Klæder. Og dog var det i Grunden ikke saaledes, at jeg forlod mig paa den himmelske Fader, snarere var det da den jordiske. Jeg har senere lært den himmelske bedre at kjende, men det er næppe, jeg har lært at forlade mig saa fast paa ham, som den Gang paa min jordiske Fader. Men det forstaar sig, det ungdommelige, lette Sind kom mig ogsaa til Hjælp, der ikke tænkte saa vidt ud i Fremtiden og lod i dette, som i saa meget andet, fem være lige.

Men fordi jeg var fri for Pengesorger, vil jeg dog ikke paasta, at jeg var uden Sorger! Dem, jeg havde, indskrænkede sig for det meste til Examenssorger, og hvem der mener, at disse intet have at betyde, har aldrig haft dem. De kunne være store og bitre nok baade før og efter Examen; den Gang var mine af den første Slags, men da jeg gik ud af Østerport, lod jeg dem alle blive inde i Byen og vente paa mig, til jeg kom tilbage.

Saa vandrede vi da henad Bejen, drejede saa vidt muligt ind paa Stier og Gjenveje, som vi ansaa dem for at være. Havde jeg været Anfører, var vi ganske vist gaaede vild strax, thi jeg har aldrig kunnet finde Bej, men en i Selstabet var i denne Retning udrustet med hjældne Gaver, det var den anden theologiske Student. Ved hans Hjælp gik det godt paa den Maade, og Medicineren var uudtømmelig i sine Bemærkninger, hvoraf de fleste gik ud over os til vor hemmelige Forbitrelse. Da vi en Aften var komne til en By, hvor vi vilde overnatte i Kroen, og han var gaaet hen at besøge nogle Bekjendte i Byen, lagde vi Raad op mod ham om at betro hinanden gjenfældigt, hvad han havde sagt om enhver især af os. Saaledes blev det da røbet alt sammen og enhver fik sin Del. Jeg kan ogsaa heraf se, at man er sig dog selv nærmest, thi hvad han havde sagt om de andre, har jeg aldeles glemt, men derimod ikke, hvad han havde sagt om mig. „Om dig sagde han forleden,“ saa lød Beretningen, „at du i din blaa Kjole saa ud som en Seminarist“. Det var det græselige Ord, som den Gang skar mig som en Kniv i Hjertet. For at forstaa det maa man vide, at vi latinske Theologer dannede os den Forestilling om de danske Theologer eller Seminaristerne, at disse af al Ting saa mindst ud som Kavallerer, og det var, hvad vi satte Pris paa for Alvor. Dernæst maa man ogsaa vide, at

denne blaa Kjole var min Stolthed, jeg var nogle Gange staaet op om Natten for at prøve den, følte mig inderlig overbevist om, at jeg i den lignede en Kavalier, troede endog stundum, at Folk stod stille paa Gaden for at se efter mig, og nu var med et Slag alle disse stolte Drømme tilintetgjorte. Det var jeg vis paa, at saa jeg ud som en Seminarist i min blaa Kjole, saa var der intet Udkomme for mig. — Det var Forfængelighed! Ja det var det, men gid den var bleven staaende ved den blaa Kjole, saaledes var den vel mere ustyldig. Senere har den grebet mere om sig og har slaaet sig paa ædlere Dele. Den Unges Forfængelighed er værre end Barnets, Mandens end den Unges, og Oldingens end Mandens. Det onde bliver altid mer ondartet med Aarene, med mindre det kan blive revet op med Rode, men det er saa svært. Naar jeg spørger mig selv: hvor var det dog muligt, du den Gang kunde bryde dig saa meget om den blaa Kjole, og om, hvad der blev sagt om dig i Anledning af den, saa maa jeg svare med at spørge: hvor er det dog muligt, du endnu kan bryde dig saa meget om, hvad der kun angaar din egen usle Person og Ære. Og dog hænger det ved mig, saa jeg har ikke Ret til at forarge mig over mig selv som ung.

Jeg mindes godt, at vi alle efter denne gjensidige Meddelelse blev meget tavse, thi enhver havde faaet noget, som krænkede ham. Lidt efter kom Medicineren tilbage, som sædvanlig straalende af Glæde. Han mærkede snart de sure Miner. „Hvad er der i Vejen med Eder“, udbrød han, „I se jo ud, som havde I drukket Eddike?“ Jeg tror nok, at jeg efter ham var den mest fremsagte, maaske ogsaa den dybest krænkede, og svarede da: „Vi have nu faaet ordentlig Besked om, hvorledes du gaar omkring og bagtaler os, thi alt hvad du har sagt om enhver især af os, have vi nu, mens du var borte, meddelt hinanden“. „Ja I skulde rigtignok snakke om at bagtale“, svarede han, „som jeg ikke kan vende Nyggen et eneste Djeblik, førend I rotte eder jammen om at bagtale mig.“ Jeg kan ikke nægte, at den Bemærkning slog mig, saa jeg havde intet dertil at svare. „Hvad har jeg saa sagt“, tilføjede han, „hvad har jeg sagt om dig?“ idet han henvendte sig til mig. „Det kan være det samme“, svarede jeg, da jeg ingenslunde havde lyst til at gjentage det gruelige Ord. „Nej det kan ikke være det samme“, svarede han, „jeg har Ret til at kræve, at jeg faar det at vide, for at erfare, om I ikke have siddet og løjet mig noget paa, thi det kunde man vel nok vente af dem, der

saaledes kunne sammenjvæрге sig mod en god Ven". Jeg maatte saa frem dermed, saa nøbdigt jeg vilde: „Du har sagt, at jeg ser ud som en Seminarist“; den blaa Kjole nænte jeg endnu ikke til at nævne. „Ja, men hvad har du saa paa?“ spurgte han. Nu maatte det frem med den blaa Kjole, hvortil han saa svarede: „jeg kan ikke nægte at den klæder dig slet ikke godt“, men i den Henseende var jeg dog saa sikker i min Sag, at jeg trøstede mig med, det var maaske Misundelse, og det var jo en sand Bederfvægelse at tro. Vor godmodige Kassemeister fandt imidlertid den hele Sag kjedjommelig, brød den derfor af med disse Ord: „Lad os nu ikke strides derom længere; Kassen tilsteder at drikke et Glas Vin, lad os saa drikke Forlig og dermed glemme denne Sag“ Forslaget blev antaget og nogle Minuter efter var det ikke til at mærke, at vi havde været Uvenner. Etjønt jeg aldrig glemte Ordene, glemte jeg dog snart Breden, og det er netop en Betsignelse ved de unge Aar, at kan man snart blive vred paa hinanden, kan man ogsaa snart blive god igjen; det unge Hjerte er ikke saa vel skiftet til at bære Nag som det gamle. Det tyder ogsaa paa en Tilbagegang, som der er intet andet Raad imod end at ty til ham, der veed at glemme Fornærmelser som ingen anden

En Aften kom vi til Fredensborg; der er en Bakke, bevoget med Træer, ikke langt fra Gjæstgiverstedet, med Udsigt over Søen; jeg har ikke været der siden, men kan aldrig glemme dette Sted. Vi vare alle trætte, og de andre havde søgt Hvile, men jeg listede mig endnu en Gang ud paa Bakken for at se Solen gaa ned. Schiller skildrer i sin „Lied von der Glocke“ hvorledes „ein namenloses Sehnen“ griber Unglingen, naar den første Kjærlighed berører hans Hjerte. „Er fliecht der Brüder wilden Reih'n“, siger han. Jeg tror ikke, at det var det, som drev mig op paa Bakken, men det var rigtignok en Længsel, som lod mig søge Ensomheden. Det var Hjemveens Længsel, som saa ofte faldt over mig, og som jeg ingen bedre Raad vidste imod end at søge et ensomt Sted. Det var saa yndigt og stille den Aften, som det kan være en Sommeraften i Danmark; til den himmelske Fader kunde jeg ikke naa med mine Tanker, ej heller til det Hjem, hvor han bor med sine Englestarer, men derimod til den jordiske Fader og Moder og det Hjem, hvor de boede med alle mine Søstende. Jeg har vist ikke saa ofte ønsket mig Davids Duevinger for at flyve hen til det rette Tilflugtssted for Storm og Uvejrsom til det Hjem, hvor jeg en Gang var lille. Det var ogsaa disse Ringer,

jeg ønskede mig hin Aften, og jeg fandt en Trøst i, at de, jeg elskede, men kunde ikke komme til, de betragtede nu den samme Sol, der gik til Hvile, som jeg. Jeg bad ikke om, at Gud vilde sænke mine Synder i Havets Skjød til Forglemmelse med Solen, der nu gik ned i Havets Bølger, saaledes trykkede mine Synder mig ikke, at jeg paa den Maade kunde bede; men medens jeg tænkte paa dem der hjemme i Kjærlighed, ønskede godt over dem og mig selv iblandt dem, saa lod den himmelske Fader alligevel mine Synder synke hen med den nedgaaende Sol, trøstede mig over min Længsel efter den jordiske Fader og det jordiske Hjem, endog jeg ikke længtes efter ham og hans Hjem; han ventede taalmodigt paa, at det Hjerte, som saaledes kunde længes efter det jordiske Hjem, maatte vel ogsaa en Gang komme til at længes efter det himmelske, og den, der kunde elske den jordiske Fader og hans Børn, maatte vel ogsaa en Gang komme til at elske den himmelske og de Børn, der høre ham til. Saa vidt kom det dog ogsaa, og ofte har jeg siden den Tid set Solen gaa ned og tænkt paa ham, der forlod mig mine Synder, endog før jeg bad ham derom.

Der var paa vor Vandring et Sted, hvor der vorede nogle vilde Rosentræer, der havde en vidunderlig dejlig Duft, som jeg aldrig før havde kjendt Mage til. Jeg kaldte dem Vinrosjer og kalder dem saa endnu, saa ofte jeg træffer dem. Ofte har jeg maattet sande, at det er, som der staar i Ohlenschlägerss Erik og Abel:

„Der maner intet dog saa tryllerisf
De svundne Dages Følelser tilbage
Som Blomsterduft og gamle Melodier“,

thi saa ofte som Duften af disse Roser møder mig, da lever Windet op i mig om denne Rejse, da er det, som om jeg atter var paa Vandringen med Ungdomsvennerne. For mig er der noget ubeskrivelig yndigt ved at dvæle ved saadanne gamle Minder; jeg freder derfor om dem, saa godt jeg kan. Man kan lære meget ved at tænke tilbage paa dem og kan stundum derved hjælpes der op, hvor man dog gjerne vil, men ofte ikke kan komme.“

Frits Bojzens Studenteraar (1825—30) var for ham i det hele en fornøjelig Tid; hos Clausen havde han, som før sagt, et venligt Hjem, og lidt efter lidt blev han mere fortrolig med Selskabslivet; paa den Tid spillede Ohlenschlägerss

Stykker paa Theatret; ikke alene var han her en temmelig stadig Gæst, men han kom ogsaa jævnlig paa Val, navnlig i Foreningen „Erighedens“; med Læsningen til Examen gik det afvejlende, undertiden læste han slet ikke, til andre Tider med stor Iver, dog fulgte han jævnt med Forelæsningerne. Som før nævnt kom Broderen Lars i 1828 hjem fra sin Udenlandsrejse, og de to Brødre kom nu til at bo sammen i Clausens Hus, i det Lars forberedte sig til at tage Magistergraden, og dette Samliv blev af stor Betydning for Frits; Lars var bleven paavirket nærmest i pietistisk Retning, og af en Dagbog, som J. Bøjsen førte i disse Aar, ses det, at Brødrene jævnlig gik til Kirke hos J. P. Mynster og vare fulde af Lovtaler over dennes Prædikener. Frits begyndte nu alvorlig at tænke paa den Tid, da han skulde være Præst, og det ængstede ham da meget, at han led af et Halsonde, som ofte, naar han talte, enten aldeles kunde berøve ham Mælet eller fremkalde en mislydende Stammen. I Sommeren 1829, da han var hjemme i Ferien, skulde han for første Gang prøve at prædike; herom fortæller han saaledes:

„Jeg var allerede temmelig tidlig bleven bestemt til at være Præst, og da jeg nok kunde lære, hvad dertil udkrævedes, saa syntes der ikke at være noget til Hinder derfor. Imidlertid led jeg allerede i min Ungdom af et Tilfælde, som jeg egentlig ikke kan beskrive, ej heller forklare dets Oprindelse. Det var en Art Stammen, som vel ikke laa i nogen organisk Fejl, men det var dog noget, jeg i lang Tid troede, var ganske ejendommeligt for mig; senere har jeg erfaret, at der er flere, der lide af det samme, uden at nogen mærker det, thi det kan skjules og bliver det ogsaa som oftest. Naar der var nogen, jeg undsaa mig for, var det, som kunde jeg ikke faa et Ord frem, som om Stemmen svigtede mig aldeles, og da dette jo vilde indtræde ofte, hvis jeg blev Præst, maatte det gjøre denne Stilling umulig for mig, og dette Tilfælde syntes altsaa ganske at ville tilintetgjøre den Bestemmelse, der var taget for mig. Mine Forældre sørgede meget derover; men da jeg var bleven

Student og havde studeret Theologi, ønskede min Fader, at jeg skulde prøve at skrive en Prædiken og holde den alene for ham, saa haabede han, det nok vilde lykkes. Det gjorde jeg, og en Dag gik jeg over i Kirken, ledsaget af min Fader og Moder. Jeg besteg Prædikestolen og forsøgte at holde denne Prædiken, som jeg baade havde skrevet og lært udenad; men det gik daarlig for mig; jeg blev saa ofte standsjet i min Tale, saa det syntes klart, jeg var ikke skikket til at blive Præst. Mine Forældre trøstede mig, saa godt de kunde, men jeg saa paa dem, at de mistroivlede lige saa fuldt som jeg selv om, at det nogen Sinde vilde lykkes for mig at naa, hvad der dog nu var mit Livsmaal. De gik bedrøvede ud af Kirken, og jeg blev alene tilbage. Da gik jeg op til Alteret og gav mig til at bede Gud, om han her vilde hjælpe mig, og denne min Bøn gik ud paa, at saa tit jeg vilde tale om ham og hans Ord, at jeg da maatte kunne sige, hvad jeg vilde. Det var ikke nogen Aabenbaring, jeg oplevede, men uden at jeg kan forklare, hvorledes det gik til, fik jeg dog det tydelige Svar fra Gud, at min Bøn var hørt, og at han endda vilde føje noget til, nemlig give mig at kunne tale, naar der ellers var noget godt, der laa mig paa Sinde. Saadan rigtig for Alvor var det nok første Gang, jeg havde bedt til Gud, og første Gang, det er jeg vis paa, jeg havde erfaret, at den Helligaand „træder frem for os med uudsigelige Sukke“. Denne Begivenhed ligger langt tilbage i mit Liv, omtrent 50 Aar, men den staar saa klart for mig, som var det sket i Gaar. Jeg gik trøstlig ud af Kirken, og den Trøst er aldrig forsvunden, om end den har været baade stærkere og svagere, men lykkeligst var jeg, jo fastere jeg holdt mig til, hvad jeg den Gang oplevede. Gud havde givet mig sit Ord, nu gjaldt det, om han vilde holde det, og han har holdt det, hvor tit jeg end har erfaret og følt, hvor uværdig jeg var dertil.

Det er Kildevældet, hvorfra alt, hvad jeg har talt til Opbyggelse for Mennesker, har haft sit Udspring, ligesom jeg ogsaa tror, at min Bedstemoders Forbøn for min Fader og hans Slægt blev Kildevældet til den Velsignelse, som blev givet denne.

Jeg veed, at jeg staar tilbage for de fleste Præster, som jeg har lært at kjende, baade i Kundskab i Skriften og til Salmes og i Henseende til anden god og frugtbar Læsning, der netop er tjenlig for en Præst. Alligevel har mit Ord fundet Indgang paa underlig Maade, og det kom af, at Gud aldrig glemte, hvad han havde tilsagt mig i min Ungdom. Han

vidste godt, hvilke Hindringer jeg havde at kæmpe med, men vidste ogsaa saaledes at overvinde disse, at netop Nøden og Trangten blev Midler i hans Haand til at lægge søregen Velsignelse i mine Ord. Jeg kan sige, at jeg har oplevet megen Angst, naar jeg besteg Prædikestolen og stod der for at tale til de mange Mennesker, men det kan jeg alligevel sige, at de lykkeligste Timer i mit Liv har jeg tilbragt paa dette Sted. Gud forundte mig gennem de mange Aar Sundhed og en stor Kraft til at holde ud med at tale om ham, og det paa Steber, hvor det ellers var trangt nok at tale, men jeg har aldrig vidst, hvad det var at blive træt af at tale, og tit har jeg spurgt dem, som klagede over Træthed, hvad det egentlig var de mente dermed, thi jeg kjendte det ikke; jeg har derfor troet, at Gud ogsaa i den Henseende har søjet mere til min Bøn, end jeg forstod at bede om. Ja „du kan gjøre, hvad du vil, jeg er hvad du gjør mig til“.

Denne Begivenhed omtales saaledes i et Brev fra Faderen i Septbr. 1829:

„Min dyrebare Frits!

Det smerter mig i min Sjæls Indre, at Du ikke er i godt Humør for det, Du veed nok, men Du skal slet ikke være bedrøvet derover, men gjøre, hvad Du kan for at lægge den Stammen af. Naar Du gjør, hvad Du kan, saa overlod Din Fremtids Stilling i Guds Haand. Fremfor alt, vær rolig! Rolighed er et væsentligt Middel til Din Hælbredelse. Du kan nok blive Præst, det har Du jo selv erfaret forleden i Kirken. Husk paa Demostenes; han lærte Dig, hvad et Menneske formaar, naar det alvorlig vil. Vær derfor ved godt Mod! . . . . Hils Helga fra mig, — o, hvor jeg længes efter hende.

Din trofaste Fader

P. D. Bojsen.“

I Foraaret 1829 var Søsteren Helga kommen til Kjøbenhavn og i Huset hos Institutbestyrerinde Smidt — hvis Søn var Præst i Kjøbenhavn. I dette livlige og muntre Hus fik begge Brødrene en gjæstfri Modtagelse, og her var det, at Frits Bojsen første Gang traf den unge norske Pige Eline Heramb, som senere skulde blive hans Hustru. Om hende og hendes Slægt skal her meddeles følgende:

I Midten af forrige Aarhundrede levede en Odelshonde ved Navn *Geramb* paa en Gaard af samme Navn i Guldbrandsdalen*). Den ældste af Sønnerne fik efter Faderens Død Gaarden, hvorefter de to yngre forlod Hjemmet og drog til Kjøbenhavn, hvor de fremstillede sig for Kong Frederik den 6te og bad om, at de maatte blive uddannede til Officerer i den dansk-norske Hær. De tiltalte Kongen ved deres raske og ligefremme Væsen; han sørgede for deres Undervisning og optog dem senere som Officerer ved sit eget Livregiment; den yngste af dem blev i Tjenesten efter Adskillelsen fra Norge og døde som Oberst i Kjøbenhavn; hans Søn — Ridtmester *Fritz Geramb* — deltog hæderlig i begge vore Krige. Den ældre Broder, Kaptejn *Lars Geramb*, længtes tilbage til Norge, og efter at han i 20 Aar havde tjent i Livregimentet og deltaget i Krigen 1807, imødefom Kongen hans Ønske, i det han i Aaret 1811 udnævnte ham med Majors Rang til Bestyrer af Sølvværket i *Kongsberg*; forinden Afreisen giftede han sig med *Urjula Grønlund*, yngste Datter af en rig Embedsmand, Underfoged *Grønlund* i Kjøbenhavn (Broder til *Thorvaldsens Moder*). Det førnævnte Embede i *Kongsberg* var stort og indbringende, Udstyret glimrende, og der var saaledes de bedste Udsigter for de nngifte, men desto værre for dem blev det Skib, som skulde føre deres Bohave til Norge, paa Vejen opsnappet af engelske Kapere, og ankomne til *Kongsberg* fik de ret for Alvor Krigenes Byrder at føle. Den norske Befolkning var ved Englændernes Blokering af alle Havne bragt til Bettelstaven, ja i flere Egne af Landet var der ligefrem Hungerød. *Geramb*, som havde et stort Hjærte for andres Nød,

*) Den ligger der endnu ikke langt fra Gaarden *Tjerne*, som ejes af *Bojens Svigersøn* *Kand. W. Konow*.

brugte ikke alene sine Indtægter, men ogsaa Arven fra sine Svigerforældre i Kjøbenhavn, for at yde Hjælp til de nødlidende i hans nærmeste Kredse, og endelig, da det skæbnesvangre Aar 1814 kom, da Landstormen skulde rejses for at forsvare Norge imod Svenskerne, da ofrede Heramb sin sidste Skjærv for at udruste de fattige Sølvværks-Arbejdere til Krigen. Det gjaldt den Gang ikke just om at bevare Foreningen med Danmark — dette ansaas omsonst, efter at Kieltraktaten var underskrevet af Frederik den 6te, men om at bevare Norges Selvstændighed, som det den Gang var paatænkt under Prinds Christian (senere Christian den 8de) og i Overensstemmelse med den Grundlov, som var vedtagen paa Eidsvold. Heramb gik til Grænsen med sine Folk og deltog hæderlig i adskillige af de Smaakampe, som fandt Sted i Juli Maaned 1814, men som bekjendt tabte Prinds Christian Modet og forlod pludselig Norge, og det lykkedes derefter den svenske Kronprinds (den franske General Bernadotte, senere Karl den 14de Johan) at komme til en Forstaaelse med de ledende Mænd i Norge.

Krigen fik saaledes en brat Ende, og Heramb maatte vende hjem til Kongsberg, men fra nu af var han en forarmet Mand; den svenske Regering, som alt for godt kjendte hans danskhindede Følelser og hans Fjer under Krigen, lod ham vel blive i Embedet, men indskrænkede hans Indtægter saaledes, at det efterhaanden blev ham umuligt at leve deraf.

I Aaret 1822 besluttede han sig da til at rejse til Danmark; Afsteden blev ham strax tilstaaet af den ny Regering i Norge, men man vilde ikke indrømme hverken ham eller hans Hustru nogen Pension. Han havde 3 Børn; den ældste Eline (født den 27de Juli 1813), Thor (født 1816, senere Præst i Errindlev paa Lolland) og Ida (født 1818, forlovet med Pastor Christiani); hun døde i Skjærpinge 1842. Hustruen med

de 3 Børn rejste forud til Kjøbenhavn, medens Heramb foreløbig blev i Kongsberg for at ordne Forholdene under Embedsforandringen. Det var hans Agt at komme til Kjøbenhavn i Foraaret 1823, men Gud vilde det anderledes; han blev syg og døde pludselig nogle Maaneder efter, at han havde taget Afsked med sin Familie.

Dans Bo blev opgjort og paa en saadan Maade, at der ikke blev en Hvid tilovers til Familien; denne var saaledes udelukkende henvist til Frederik den 6tes Godhed og blev i denne Henseende heller ikke skuffet; den gamle Konge sørgede faderlig baade for Enken og Børnene: den ældste af Døtrene blev strax anbragt i Fru Smidts Pigeinstitut — der paa den Tid ansaas for et af de bedste i Kjøbenhavn — i den Hensigt, at hun skulde uddannes til Lærerinde, og undertiden maatte hun op til Kongen med sin Karakterbog; han modtog hende, som han ofte plejede, brummende, men blev altid formildet, naar han mindedes, hvem hun var, og saa i Bogen, hvor gode hendes Vidnesbyrd var. Intet Under, at hun derfor gjorde sig særdeles Umage, og ved den endelige Examen i 1829 opnaaede hun den højeste Karakter af alle Eleverne. Den Gang gaves der „Udmærket godt“ baade med „Kryds og Slange“, og den norske Pige paa 16 Aar var frydefuld over at kunne vise den gamle Konge et Examensbevis, der havde nok af begge Dele. Da Kongen havde set Examensbeviset, sagde han: „Det kan jeg lide, det er at takke mig paa den bedste Maade, som du kun siden til mig, naar der er noget, du trænger til.“

Ved denne Examen, som holdtes den 11te April 1829, var ikke alene Stiftsprovst Claujen og Biskop Mynster tilstede som Censorer, men ogsaa Lars Bojzen (den Gang Magister og nylig hjemkommen fra sin Udenlandsrejse). Iblant de tilstedeværende Tilhørere var Student Frits Bojzen, og

da den norske Pige var examineret, rejste Lars sig op, gik hen til Broderen og slog ham paa Skulderen med de Ord: „Det var en Kone for dig“, og jaaledes blev det. I Frits Bojssens Dagbog fra hans Studenterdage staar under 11te April 1829: „Der var Examen i Fru Smidts Institut, og der var jeg. Jeg saa der Eline Heramb, og jeg ikke blot saa hende, men hørte, hvorledes hun svarede; jeg fandt hos hende udmærkede Anlæg og vistnok ogsaa et godt, usfyldigt Hjærte. Jeg blev derfor meget indtaget i hende, og som det synes mig, er det noget mere alvorligt denne Gang end tidligere. Med hende talte jeg kun meget lidet. En forunderlig Uengstelighed holdt mig tilbage; om hun synes godt om mig eller ikke, derom er jeg aldeles uvis; enkelte Ubetydeligheder syntes nok at vidne derom, dog ikke jaaledes, at jeg tør bygge derpaa; nu staar mit Haab til det Bst, som skal være hos Smidts, hvor jeg venter at træffe hende“. Et halvt Aar senere under 10de Septbr. 1829 staar der:

„Hvad jeg den Gang drømte om, har nu nærmet sig det virkelige. Hvad Skæbnens Vilje er, det veed kun han, som styrer den, men min Beslutning er fattet, og denne Dag skal afgjøre mit hele Livs tilkommende Skæbne. Hold din Haand over mig, du gode Gud, vær mig naadig, som du hidindtil har været det, og finder du mig værdig til saadan Lykke, da skjænk mig Elines Kjærlighed!“

Denne Dags Aften bleve de to forlovede. Frits Bojssen var da 21, og Eline Heramb 16 Aar gammel, og det var en lykkelig Tid for dem, men for det første skulde Forlovelsen holdes hemmelig, indtil Bojssen havde faaet sin Embedsexamen. I Brevene til Hjemmet omtales den derfor ikke, dog hedder det i et Brev til hans Søster Marie af 31te Oktbr. 1829: „Jeg lever i en glad og lykkelig Stilhed og er meget vel tilfreds. Jeg

er i den senere Tid mere bleven af Din Mening om Kjøbenhavn og har fundet, at Grunden til min tidligere Misfornøjelse laa hos mig selv; jeg tænker, at jeg aldrig kommer til at føre et mere lykkeligt Liv end nu."

Til Examen læste han nu med stor Iver, og i Foraaret 1830 opnaaede han at faa bedste Karakter og kunde jaaledes paa en Gang melde 2 Nyheder til sin Fader, baade at han var bleven theologisk Kandidat og forlovet, og begge bleve modtagne med Jubel; en fornøjelig Rejse foretog han sig da til det kjære Hjem, medførende sin unge forlovede. Denne Rejse beskrives jaaledes af Eline Heramb:

„Det var i Begyndelsen af Maj Maaned 1830; vi skulde tidlig om Morgenen rejse med vort eneste danske Dampskib *Caledonia*, — det var joært at komme hjemme fra, Hjærtet var ja stort og angst. Om Bord var et stort Selskab, mest af Hollændere; der var ogsaa en Familie, som skulde til Brasilien; iblandt dem en ganske ung Pige, som blev ved at stirre efter Landet, hun drog fra, længe efter, at det ikke var til at øjne; hun græd ja bitterlig, — maaske var det ikke Fædrelandskjærligheden alene, som gjorde hende Afskeden tung — Faderen jøgte at trøste hende og tog hende derefter ned i Kabinen, hvor hun blev det øvrige af Dagen. Hendes lille Roman bestættigede mine Tanker, ja jeg var nærved at glemme mine egne Befymringer. Den imod Aften naaede Skibet Havnsby Banke, hvor til vi stiledede; vi kom i en Baad, sejlede et Stykke, men ja stod den fast paa de flade Grunde; der kom ja en Bogn med en ussel Hest for, og vi maatte sætte os højt op paa Agebrætterne, da Vandet gif over Bundfjælen. Da vi havde kjørt et Stykke, standsede Bognen — den skulde formodentlig ud at hente flere — og en Mand med store Vandstøvler og gule Redslag i en Slags Jægerdragt tog

mig paa Armen og bar mig i Land, medens Vojfen leende
 veltigereede bag efter fra Sten til Sten. Endelig naaede vi
 Land, og den Mand, som havde baaret mig, jatte mig paa en
 Sten, men til min Forundring tog han mig om Halsen og
 kysjede mig, og det samme gjorde de andre Mænd paa Strand-
 bredden; forundret saa jeg paa Vojfen, men han morede sig
 kun derover, saa jeg maatte antage, at det saaledes var Lan-
 dets Skik. Først bag efter fik jeg at vide, at det var Vojfens
 Brødre; den, der havde baaret mig, var den ældste Broder,
 Anton, og han bar mig paa ny op til Gæstgivergaarden, da
 Bejen var som et Morads, og her skjænkedes Vin at hilse mig
 velkommen med. Saa kom vi paa Vognen — en stor Kasse-
 vogn med flere Sæder — og førte ad Besterborg til mellem
 de tætte Pilehække — græsnelig Vej — Hul op og Hul ned.
 Smaadrenge — Peter og Harald — vare Forridere; de
 red begge paa en Hest. Der var Lys i Præstegaarden, da vi
 kom der til — jeg mærkede for Hjertebanken ikke meget til Om-
 givelserne, før vi holdt for Døren. Først kom Marie Vojfen
 saa kjærlig ud til Vognen og bød os velkommen. De gamle
 vare gaaede til Sengs, — vi kom ind — men saa varede det
 ikke mange Minutter, førend den gamle, elskelige Bisp kom ind,
 tog mig i sin Favn og udbrød: „Du skal være min egen
 kjære Datter.“ Snart kom Themassinen paa Bordet — jeg
 sad hos Fader i Sofaen, han med sin Pibe — men af og til
 trykkede han mig til sig og sagde: „Vi skal nok faa det godt
 sammen vi to!“ Saa fik han Vojfens Gramens-Papirer at se,
 fortalte dernæst om, hvor inildt han havde listet sig til at faa
 Forlovelsen at vide for længe siden; — hvor var det hyggeligt,
 hvor var han elskelig den gamle Mand; alle mine Befymringer
 svandt, og jeg fik en Forstaaelse af, hvordan det kunde være,
 at han altid vandt Ungdommens Kjærlighed. Den følgende

Dag var det Bispindens Fødselsdag; yndigt var det at se den gamle Biskops Glæde over sin kjære Liv, som han vilde glæde paa alle optænkkelige Maader; mindre rart var det for mig at blive præfenteret for den Mængde af fremmede, der den Dag strømmede ind, men det hjalp, at Fæder altid havde en lille Spøg paa rede Haand. Der var hele den grevelige Neventlowiske Familie, en Mængde Præstefamilier, deriblandt Provst D. Smidt (senere i Stege), Lærere og Elever fra Seminariet. De sidste kom ogsaa ind og bleve trakterede, efter at de havde affunget en Sang; de havde foranstaltet noget Fyrværkeri i Haven. Saa blev der danset i Salen efter Fortepiano, og det gik saa muntert; Bojsen og jeg maatte vise dem en ny Dans, vi havde lært i Kjøbenhavn. Saadan endte den Dag; vi blev i Vesterborg det meiste af Sommeren, og det var et idyllisk Liv, det var, som om der ingen Slange var i dette Paradis, i det mindste skjulte den sig for mig. Bojsen førte mig omkring til alle de Steder, han havde kjær — endog til Møddingen, hans kjæreste Drømmeplads som Barn, besøgte vi famlede, og jeg hørte af hans gamle Anne Ellen, hvor god en Dreng han havde været. En Dag var vi i Besøg hos to Bønder, der hed Etryn, og som boede i Birket (Anner til Vesterborg), og det var morsomt at se, hvorledes Biskoppen kunde gjøre Løjer, og hvor Bønderne var glade ved ham; mig præfenterede han som „et rent Svøbelsebarn“, men det kunde Liden raade Bod paa, og det var det eneste, han havde imod mig, føjede han til. Lidt hen paa Sommeren kom Lars Bojsen med Hustru, han var bleven Præst i Ajsens ved Horsens, og med ham fulgte et nyt forlovet Par; det var hans Søster Helga, der var blevet forlovet med Ditto Reedtz til Palsgaard (nu Kammerherre Reedtz til Bisgaard), og nu blev der dobbelt Glæde i Vesterborg.

Saa gjorde vi, mens alle vare samlede, en Tur til Særkjøbing for at besøge Kjöjens ældste Søn, Boje, der først havde været Seminarielærer i Vesterborg, senere var bleven Provst der. — Glanspunktet var her ved Middagsbordet at se de gamle Bispefolk sidde for Bordenden med en Tante paa hver Side og 7 Sønner og 2 Svigersønner paa Rad langs den ene Side, 3 Døtre og 5 Svigerdøtre paa den anden; siden havde vi en yndig Tur til Theophil Skov; den kjære Fader var saa munter, og end kan jeg se ham, hvorledes han gottede sig over at vælte os alle sammen ned ad en Bakke, trods Moders og Lanternes Skrig; Tante Lise maatte ogsaa her ned, og der blev til sidst et storartet Slagsmaal, hvor Fader stod midt i Støv og Damp og kæmpede med Sønnen; slige Kampe havde han tit Lykt til. En Dag i Salen i Vesterborg efter Middagsbordet — da Svigermoder var gaaet hen at sove — æggede haa paa ny til Krig; det var en Art Turnering, hvor de kæmpende vare paa Ryggen af hinanden; Fader kommanderede under en næsten ustandselig Latter; den haardeste Kamp fandt Sted imellem Lars og Frits, der havde faaet faste Tag i hinanden, — boms — der laa begge Parrene inde over Spisebordet mellem Steer, Glasfer, Glas og Tallerkener, — Bordet var endnu ikke afdækket. Forstrækkelse blev nu vor Lod, men Latteren tog dog fat igjen, da Fader saa grundtomisk begyndte at samle Stumperne op og hastede saa stærkt — for Moder var nok i Farvandet, og alt skulde være borte, inden hun kom. En holdt paa Døren. Næppe var alt bragt ud, før Moder kom i Døren, og det kostede at lade være at le, især da hun spurgte, hvorfor vi alle vare saa anstrængte; det gjaldt da nærmest Fader, og han redede godt for sig, saa vi fik Lov at le, hvad vi ikke lod os siige 2 Gange.

Blandt alle de minderige Dage i Vesterborg var der dog

en, der særlig fik Betydning for mig, ja blev som et Vendepunkt i mit aandelige Liv. Det var den kjære velsignede Lars, som holdt en Prædiken for os, og hele Familien gik til Alters; det var en mageløs Prædiken, en Velgjerning mod mig, ja en Naadegave fra vor Herre. Han talte om det dybe Suk i Hjærtet, Længselen efter Befrielse fra Synd og Død og vor gruelige Nød, hvis vor Herre ikke havde sendt os en Frelser, en Forjoner, en Mægler mellem sig og os arme Menneſker. Han kaldte saa venlig paa hver især, at vi dog ſkulde komme til Jesus den levende Guds Søn med vor Byrde og lade ham bære den for os — vi kunde jo dog ikke ſelv; det maatte vi have følt for at ſaa Glæde af Delagtiggjørelsen i Herrens Legeme og Blod til Beſtyrkelse i Troen paa vore Synders Forladelse. Saadan var det omtrent eller ſaadan annammede jeg det og jeg har aldrig i mit Liv været gladere end den Dag. Det var, ſom havde vor Herre talt til mig alene og ſendt mig alt, hvad jeg trængte til for hele Livet. At, at ikke ſlig Glæde kan bevares, men maa vige for ſaa meget andet.

Jeg forſtod nu, hvorfor Lars ikke vilde være Profeſſor i øſterlandſke Sprog ſom oprindelig paatænkt; han var Præſt med Liv og Sjæl og vilde ikke være noget andet.

I Løbet af Efterſommeren var man i Veſterborg stærkt optagen af det politiſke — dels Julirevolutionen i Paris, dels Polakernes Opſtand imod Ruſjerne, og Interesſen derfor blev ikke mindre, da Kandidat Peter Kierkegaard (ſenere Biſkop), der havde været i Udlandet, kom i Beſøg til Veſterborg umiddelbart fra Paris, hvor han havde været Djenvidne til Gadekampene. Der blev da næſten ikke talt om andet; den gamle Biſkop tog ivrig Parti med Revolutionsmændene. En Dag havde vi Beſøg af en Paſtor Luplau, ſom var ſtræng Rona-

list og forsvarede sig mod det hele Vord; som Kristne skulde vi høre os for den jalvede Konges Magt, lige meget om Kongen var god eller ond. Til sidst sagde min Svigerfader: „Naar nu Deres Konge bød Dem at dræbe Deres egen Søn, hvad vilde De saa gjøre?“ L. svarede: „Om jeg kunde gjøre det, veed jeg ikke, men jeg veed, at det var lige saa stor Ret, som da Abraham vilde ofre Isak“. Det var ellers interessant at høre Peter Kierkegaard disputere med de andre om alle mulige Gæmmer; han var en stor Mester i den Kunst, og det kom mig ogsaa for, at han havde Ret, selv om han undertiden den ene Dag forsvarede, hvad han den foregaaende havde revet ned. Han var streng orthodox, og i dette Punkt havde han flere Sammenstød med den gamle Biskop, og det var rørende at se den Betsedenhed, hvormed den gamle lod sig modsige af den unge uden nogen Sinde at blive vred, uagtet der faldt temmelig drøje Ord; jeg mindedes en Historie, jeg havde hørt om ham og Harns. Bøjsen havde først prædikeret i Kirken om, at alt kom an paa Kjærlighed. Harns talte derefter imod ham og beviste, at alt kom an paa Tro, men da de vare komne uden for Kirken, gif Bøjsen hen og omfavnede Harns og sagde: „Ja saadan maa det være med Kjærlighed og Tro — de to maa ikke skilles ad, og heller ikke vi to.“

Peter Kierkegaard blev ellers i Besterborg hele Efterjommere og formodentlig var det dette Besøg, som førte til, at han blev forlovet med Bøjsens Søster Marie, der sang saa dejligt, at jeg ikke mindes at have hørt noget skjønnere. Den 3dje Søster Tutta skulde snart have Bryllup med Pastor Jespersen i Utterslev, der indtil da havde været Huslærer i Besterborg, men nu blev afløst som saadan af min Bøjsen.

Saa endte denne Sommer, og jeg rejste tilbage til Kjø-

benhavn, medens Bojfen blev i Vesterborg som Lærer for Brødrene Peter og Harald."

I Vinteren 1830—31 var F. Bojfen altsaa i Vesterborg sammen med sin gamle Fader, og det var, som Harald Bojfen skriver, til stor Betsignelse for dem begge: „Fader kunde ikke rigtig bøje sig for det Vidnesbyrd, Lars førte; det forekom ham, at der var noget „mystisk“ over det; vi kunde se, at hver Gang Fader havde talt med ham, var han ikke glad; naar Fader var bedrøvet, strøg han sig gjerne op over det venstre og ned over det højre Djenbryn, hvorved disse kom til at staa op ved den ene Side og ned ved den anden, (noget, der endog kan ses paa hans Billede). Vor Søster Helga kaldte os da ind og sagde, at vi rigtignok ikke, naar vi blev store, jaadan vilde bedrøve Fader, som Lars gjorde. Vi nærede den største Beundring for den gode Lars, men kunde ikke forstaa det ny, som brød frem. Frits derimod blev den, som vandt vor Fader; han talte med ham om Trangen til Guds Naade, at Gud var i Kristus og udslettede vor Overtrædelse og forligede os med Gud; jeg kan huske, at Fader, som havde gjort Lars et sidste Besøg i Jylland i Slutningen af 1830, kom hjem der fra rigtig glad ved hans Præstegjerning. Vor Fader gav sit Hjerte hen i Troen paa den store Naade. Frits havde mærkelige Gaver til at vinde Folk; han havde nogen Lighed med Paulus, da han stod over for Agrippa for at forsvare sig, og denne udbrød: „Der fattes lidt i, at du overtaler mig til at blive en Kristen,“ og Paulus svarede: „Jeg ønsker, at du og alle I maa blive som jeg paa disse Lænter nær.“ Der var ogsaa Lænter, som Frits sukkede under. Han ønskede for alle, at de maatte vinde den Fred og Glæde, som han selv havde vundet, og blive delagtige i det Naadeslys, som skinnede for ham. „Kom og se, hvad jeg har vundet“, det var det, han saa gjerne

vilde, og det er en stor Trøst for os, at dette Vidnesbyrd vandt Indgang hos Fader og aabnede hans Hjerte for vor Herres Naade og Kjærlighed, inden han gif bort, og det er vor faste Tro, som det er vort Haab, at vor Herre tog ham til sig i Naade“

Efter at den gamle Biskop om Vinteren var kommen hjem fra sin før omtalte Jyllandstrejfe, begyndte den Sygdom, som skulde blive Marjag til hans Død i Foraaret 1831. Hans sidste Dage skildres saaledes af Eline Heramb:

„Det var anden Gang, jeg skulde besøge det kjære Vesterborg i Foraaret 1831; Bojsen tog imod mig ved Gaabense, men da vi kom til Sarkjøbing, kom der Brev om, at vi ikke maatte blive der nogle Dage, som det ellers var bestemt, men strax tage til Vesterborg, da Biskoppen var bleven alvorlig syg. Det var et Tordenbudskaab for os, og vi ilede til Vesterborg; hvor jeg dog elskede ham, den kjære gamle Fader! — Da jeg kom ind til ham, sad han i sin Lænestol, men dog — hvilken Forandring! Hans Hoved hang næsten ned paa hans Bryst, og det var med stor Anstrængelse, at jeg kunde bare mig for at græde. Jeg kysede hans Haand, og han sagde jagte: „Det havde vi ikke tænkt, da vi sidst saas, nu er det med mig kun —“ og dermed vendte han sin Haand om; min Svigermoder, som saa denne Bevægelse, brast i Graad og styrtede ud af Stuen; det var først nu faldet hende ind, at der kunde være Fare for Døden. Snart blev han fengeliggende; der gif nu Bud til Nebbelunde efter Karl; han, Frits, Boje og den gamle Tjener Rasmus skiftedes til at vaage. Ved Siden af Sovestuen, hvor vor elskede Fader laa, var Ammestuen, hvortil Døren stod aaben. Her var jeg som naglet i disse Sorgens Dage, og jeg var saa lykkelig, naar han forlangte noget, som jeg kunde bringe ham. Han blev for 3dje Gang aareladt;

medens Doktoren var inde i Dagligstuen, og alle vilde høre hans Dom, jød Frits alene ved Sengen; jaa vinkede Fader ad mig — jeg knælede ned ved hans Seng og kysjede hans Haand; han hævede da begge sine Hænder, en over Frits, en over mig, og hviste noget, som jeg følte var en Velsignelse, og den har for mig altid staaet som min Indvielse til hans Søns Hustru; du kjære, kjære Fader, hvor strømmede mit Hjærte dog af Kjærlighed, og mine Tanker løb op ad Himmelfstigen med dig — ikke alene medens din Haand laa paa mit Hoved, men længe, længe efter. Saa drog han Frits nærmere til sig og hviste: „Drengene, antag dig dem!“

Den næste Nat ventede alle en Forandring; der indtraf en paafaldende Bedring, og den 7de Maj — Moder's Fødselsdag — erklærede Lægen, at al Fare var overstaaet, — hvor blev der Glæde! Den følgende Dag var en Søndag; han gav da jelsv Ordre til, at der skulde uddeles Korn til de fattige; Seminaristerne kom ind til ham, ligeledes flere fra Menigheden; jeg hørte ham sige til en: „Hvor vil dog denne Sygdom gjøre godt for mig og eder — fra nu af skal jeg for Alvor vidne om vor Herres Kjærlighed — denne Sygdom har lært mig meget, meget.“ Den 10de Maj var han oppe om Formiddagen og skrev et Par Embedsbreve; han begyndte endog jaa med Spøg. „Naa du Kjøbenhavnner — jagde han til mig — sig mig nu noget rigtig kjønt!“ Jeg jagde: „Du er jaa pæn og fin som en Kammerjunker.“ Da lo han og jagde: „Ja ja, du veed nok, hvad jeg gjerne vil høre.“ Om Eftermiddagen befandt han sig ilde; vi troede dog ikke, det var alvorligt; da han var kommen til Sengs, klagede han over Kulde. Jeg skulde gaa at hente Rasmus Tjener; det varede lidt, inden jeg fandt ham; da vi kom ind i Ammestuen — hvilken gruelig Lyd hørte vi da fra Faders Seng — det var

hans sidste Dødsrallen, — et Udraab af min kjære Frits: „Min Fader, min Fader!“ det lød saa smertelig. Rasmus søgte at rejse ham i Sengen, men Lemmerne var allerede stive, endnu nogle Suk — svagere og svagere — saa blev alt aldeles stille, og der hørtes kun Børnenes Gulken. Fra mit inderste Hjerte lød dog en Tak til vor Herre, at han havde gjort Dødskampen saa let for vor fromme, elskelige Fader. Røgen kom, og han sagde, det var et Stifflod, der havde bevirket Døden.

Det var en storartet Begravelse, der nu blev i Vesterborg; Seminaristerne bade om at maatte bære deres gamle Lærer, Folk strømmede til fra alle Egne af Stiftet, alle Num i Præstegaarden maatte tages i Brug, og endda forflog det kun lidt; imellem Skarer af Bønder saa man Grever og Baroner, en Mængde Skolelærere og mindst 50 Præster; efterhaanden fyldtes baade Haven og Gaarden af Menneſter. Vi havde talt om, hvor haardt det vilde være for Moder, naar Kirkeklokkerne begyndte at lyde, men saa gif det saa mærkeligt, at kort før kom hun til at je ud af Vinduet og je den Mængde Menneſter, der bølgede, — hun siger da til Tante Sara: „Jeg frygter for, vi have ikke Mad nok — dog vor Herre lægger vel sin Velsignelse deri“, hvorpaa Tante Sara svarer ganske alvorlig: „Ja han gjør nok, hvad han kan, men her er alligevel alt for mange Folk“, hvorover Moder kom til at le, og vi andre med, og i det samme begyndte Klokkerne at lyde, jaadan „mildner Gud Luften for de klippede Lam.“

Den eneste af Sønnenne, som ikke var til Stede ved Faderens Begravelse, var Lars Bojjen — Præst i Aſjens ved Horsens. Datidens langsomme Postgang var Skyld deri; kort før kom et glædeſtraalende Brev fra Lars til sin Fader, det

var Svar paa Efterretningen om den indtrufne Bedring; om denne hedder det i Brevet:

„Tirsdag Eftermiddag (altsaa Dødsdagen) længtes vi saa inderlig efter Posten, skjønt vi skjælvede for, hvad den vilde bringe. Jeg var meget urolig; skjønt jeg strax havde taget min Tilflugt til Herren, kunde jeg dog ikke betvinge mine Følelser; underlig langsomt randt Timerne for mig, og om Natten kunde jeg ikke sove — jeg ængstedes af gruelige Drømme. Næste Morgen tog Ditto Keedtz til Horsens efter Posten; Klokken blev 3 om Eftermiddagen — af og til gik jeg ud paa Vejen at se efter ham, endelig kom han; jeg behøvede blot langt fra gjennem Brillerne at se Ottos glade Ansigt for at saa al min Frygt forandret til den saligste Glæde — ja salig kan jeg kalde den, thi det var Glæde i Gud. Vi ilede ind til Ida (hans Hustru), der laa syg; hun læste Budskabet paa vore Ansigter, og hun græd af Glæde, — jeg tror, at Angest var den egentlige Aarsag til hendes Sygdom, nu vil Glæden helbrede hende. Nu længes jeg saadan efter Hjemmet, at jeg næppe kan oppebie den bestemte Tid for Rejsen; da jeg i Gaar saa den Bænk i Haven, hvor vi sidst sad sammen, da bad jeg vor Herre saa inderlig, at jeg endnu en Gang maatte glædes ved at se Dig her; det kan nu med Guds Hjælp blive opfyldt. Jeg kan nu atter sove rolig og befaler Eder alle saa vel som mig selv til Guds Baretægt, den „Israels Bogter, der ikke sover og ikke slumrer“. Jeg venter nu nærmere Meddelelse, — lev vel, I kjæreste, og glem ikke
Eders P. a. s.“

Hvor haardt kom, efter dette, Budskabet, at den, som de elskede, var død.

I Kirken den 16de Maj 1831 blev der holdt Taler af Provsterne Kasinus Møller (jenere Bøjsens Efterfølger som Biskop) og D. Smidt (jenere Provst i Stege), og flere Sange, forfattede i Anledning af Dagen, bleve sungne. Smidt sluttede saaledes: „Lad Konge og Fædreland aldrig savne saadanne

tro Mænd og utrættelige Arbejdere! Fred over Graven! den første i Danmark paa en Landsby-Kirkegaard, hvor en Biskop har nedlagt sin Hyrdestav; Gode og Fred over hans Støv!"

En Indsamling blev senere foranstaltet i Stiftet blandt alle Samfundsklasser og et anseligt Monument rejst paa Vesterborg Kirkegaard.

I den nærmeste Tid efter Bojsens Død fremkom der i Aviser og Tidsskrifter en Mængde Mindetvad, der sikkerlig var skrevne i en god Mening, men dog bar Vidnesbyrd om, at Tiden i poetisk Henseende var temmelig tarvelig. I et af disse Kvad, forfattet af en Provst paa Falster, hedder det:

„Kommer, Bojsens Fjender! at udfone eder
Med det kolde Støv, thi Manden er ej mer.
Ingen hører, ingen svarer, ingen møder.
Ha! naturligvis, thi ingen saadan er.

Kommer, Bojsens Venner! at begiæde Savnet
Af det første Led i eders Vennekreds;
Hvilken tallos Skare! Legio er Navnet
Paa den Sværm, som strømmer hid fra allesteds“.

Det havde tidligere været et hjært Ønske i Familien, at Lars Bojsen skulde være Biskoppens Efterfølger som Sognepræst i Vesterborg, og at Frits derefter skulde have Broderens Plads i Assens, hvor D. Reed's havde Kaldret; den første Del af Planen opfyldtes, i det Grev Reventlow (den yngre) kaldte Lars til Præst i Vesterborg, men Frits var den Gang for ung til at blive ordineret; han blev i Vesterborg om Sommeren, indtil Lars var flyttet ind i det gamle Hjem, saa tog han ind til Kjøbenhavn med „Smaadrene“, Peter og Harald, hvis Lærer han hidtil havde været, og fik Bolig paa Kristianshavn i det samme Hus, hvor den bekjendte Magister Jakob Christian Lindberg havde sin Lejlighed. Frits blev Lærer ved Borgerdybskolen paa Kristianshavn (i Religion og

Latin). De tre Brødre boede sammen paa et Værelse i Baggaarden og holdt sig selv med tør Kost; Middagsmaden blev dem bragt; det var her, Kammerherre Keedtz en Gang overraskede dem, da de var i Færd med at vaske Gulv, og Frits brugte Slobroffen til at tørre af med. De økonomiske Forhold var nu mere trange, end da Faderen levede. Her hengik Aarene fra 1832—34, som skulde blive et Vendepunkt i Frits Bojens Liv; Grundtvig havde begyndt at prædike paa ny, nemlig i Frederikskirken paa Kristianshavn, og det var vel nærmest Lindberg, der foranledigede de 3 Brødre til at høre disse Prædikener. Den yngste af dem — Harald — skriver senere derom: „Lindberg var den Gang ret fat i Gabestokken, de vrængede efter ham paa Dyrehavsbakken og kaldte ham Magister „Lixdtoppe“. Lindberg kom os tre Brødre i Møde med den allerstørste Kjærlighed og Belvilje. Naar vi kom hjem om Aftenen — hvor sildigt det end var — sad han sædvanlig ved sin Lampe og læste, og han kom da altid ud og lukkede os op, og han saa paa os med saa milde Øjne. var saa vidunderlig tjenstvillig. at vi maatte komme til at holde af den Mand; alligevel var Lindberg den Gang langt mere ilde set end Grundtvig. Frits kom da ofte i Samtale med ham til langt ud paa Natten; det drejede sig om den kirkelige Oplysning, om Herrens Gjerning i Sakramenterne, om det levende Ord, om den sande Kristendom, saaledes som den giver sig Vidnesbyrd i Troens Ord, der ikke først skal udgranskes og udbrages af den hellige Skrift, men som der er troværdig bevidnet og beskrevet.

Frits gik i Kirke i Frederikskirken, hvor Grundtvig i denne Tid prædikede, og Peter og jeg fulgte med hver Søndag som hans to Føl. Hvad jeg havde ud af dette, kan jeg ikke huske videre om, men fra denne Tid stammer det eneste Mar-

tyrium, som jeg har lidt i mit Liv. Peter og jeg turde ikke lade vore Skolekammerater se, at vi fulgte Frits i Kirke til Grundtvig, og vi gik da ad en anden Gade, hvor vi ikke var saa udsatte for at blive set af de andre Dreng. Dette var jo svært nok den Gang. Frits skrev hjem til Lars og Karl, som den Gang var Præst i Nebbelunde, om, hvad han hørte hos Grundtvig; Lars var den, som i vor Slægt først havde haft Trangen til vor Herre, men Frits blev den, der ved den Grundtvigiske Oplysning ledede os til at søge i Kirken der, hvor han findes, derfor blev han vor Anfører paa Livets Vej. Frits skrev da til Brødrene, at de maatte se at komme over og høre Grundtvig, saa fik de nok Syn for det samme som han. De kom da ogsaa ind til Kjøbenhavn, og Frits har fortalt, hvorledes han bad Gud om, at det maatte lykkes for Grundtvig den Dag at holde en god Prædiken; det var især for Brødrenes Skyld, som han gjerne vilde vinde for denne Sag. Det lykkedes ogsaa paa en ganske overordentlig Maade, for jeg mindes aldrig, fortalte Frits, at have hørt Grundtvig tale med en saadan Inderlighed og Kraft som den Gang; det var som i Triumf, at han gik ud af Kirken og spurgte sine Brødre: „Naa, hvad siger I dertil?“ og de svarede, at de aldrig havde hørt noget lignende. Om Eftermiddagen gik de alle tre op til Grundtvig, og Samtalen med ham til langt ud paa Natten fik afgjørende Indflydelse paa dem. Karl, som var en frimodig Natur og hurtig ogsaa i sin aandelige Bevægelse, vovede sig strax til at skrive en lille Bog som Indlæg i Sagen; den handlede om „det levende Guds Ord“. Daværende Biskop Rasmus Møller skrev en Fortale til Bogen, som rigtignok gik stik imod Indholdet (Møller var Skriftheolog), men han glædede sig alligevel over, at vor Broder hørte til de Præster, som grundede over slige Spørgsmaal. Frits besøgte især

nu af jævnlig baade Grundtvig og Lindberg, og vi fulgte med "

I de Prædikener, som Grundtvig den Gang holdt, var der en forunderlig Kraft og Styrke; Eline Heramb skriver om en Pinseprædiken, at „han talte saa glødende om Jlden fra Himlen og de levende Tunger, at det næsten kom mig for, at jeg saa Jldtungerne falde ned over ham; hvor var det vel-signet! jeg maatte bøje mig ned i Stolen og takke Gud for hans store Raade mod os arme Syndere!"

Medens Grundtvig med saa stor Styrke hævdede Sakramenternes rette Forvaltning, vakte det saa meget større Opfigt, at Stiftsprovst Claujen — Nationalismens Bannersfører — uden videre forandrede Daabsritualet; han spurgte ved Daaben i Steden for: „Forjager du Djævelen osv." „Forjager du Synden og alt, hvad ondt og Gud mishageligt er?" Han udelod de to Skriftsteder: „Vi ere alle af Naturen Bredens Børn", og: „Dette Barn, som er undfanget i Synd og født i Misgjerning", samt i Bønnen efter Daaben Ordene: „Gud, som har forladt dig alle dine Synder". Det hændte paa denne Tid, at Faddereren til et Barn, der skulde døbes, med Magt og under stor Modstand fra hans Side blev kastet ud af Kirken, fordi han dristede sig til at protestere imod den Maade, hvorpaa Stiftsprovsten forrettede Daaben. Ogjaa Bojsen blev ind-dragen i denne Claujenske Strid; han var Religionslærer i en Pigeskole, og da der her skulde være Examen, var Stiftsprovsten til Stede som Censur, og han følte sig saa ilde berørt af Bojsens Udlæggelse af Luthers lille Katekismus, at han hos Institutbestyrerinden forlangte, at Bojsen strax skulde affediges; han paastod, at Bojsen havde lært „tvært imod Naturen, Forstanden og den ægte Kristendom", og tilføjede siden, at han daarlig fredede om sin Faders Minde ved at føre slige my-

stifte Lærdomme. Betegnende i denne Henseende var det i øvrigt, at Provstens egen Søn Emil (der nylig var bleven kaldet til Præst i Gimlinge ved Slagelse), bestemt stillede sig paa Vojsens Side; det lykkedes dog Vojsens Moder, der just paa denne Tid flyttede til Kjøbenhavn, at faa Striden med Clausen bilagt saaledes, at Vojsen indtil videre vedblev at være Lærer ved Skolen, og det blev saaledes ikke til noget med det Søgmaal imod Provsten, som navnlig Lindberg og flere af Vojsens Venner havde raadet ham til.

Til Vojsens stadige Dmgangsfreds i disse Aar hørte ogsaa de to Brødre Peter og Søren Kierkegaard og Peter Rørdam; han overværede undertiden de bekjendte Disputatter imellem den gamle Kierkegaard og hans 2 Sønner (Peter var eller blev jo hans Svoger), og det var interessant — skriver Eline Heramb — at høre den Dygtighed, hvormed den gamle Kierkegaard (oprindeligt jyst Uldhandler, nu en velhavende Kjøbmand) kunde tage det op med sine to begavede Sønner og ikke blev dem Svar skyldig, skjønt Samtalerne drejede sig baade om Himmel og Jord og alt, hvad der kan tænkes derimellem; den gamle Moder hørte beundrende til, men undertiden faldt hun dog beroligende ind, naar hun syntes, at det blev alt for hidjigt.

I 1834 søgte Vojsen 2 Embeder — Ugersø = Dmø og Kateketembedet i Storeheddinge. I Anledning af, at han søgte Ugersø, gif han til Kongen og søgte Audients; denne beskriver han saaledes:

„Ja nu er det længe siden i Frederik den fjettes Dage, da jeg søgte Audients, har aldrig haft en saadan senere, saa jeg veed ikke, om det gaar til endnu som den Gang. Der er noget storladent ved at træde frem for en enevældig Konge, denne kan gjøre ved en, lige hvad han vil, og har ingen at svare Regnskab derfor uden sin egen Samvittighed, og man kan

jo ikke altid fuldt stole paa, at den vil passe nøje paa. Men jeg maatte af. Sted alligevel, skjønt jeg ikke var synderlig modig. Jeg var nemlig bleven theologisk Kandidat med *laudabilis*, som betyder paa Dansk rosværdig, der til mange passer lige saa daarlig som Justitsraad til dem, der hverken kan holde Justits paa sig selv eller andre. Jeg tør heller ikke gjøre Paastand paa, at den Titel *laudabilis* passede videre godt til mig. Der blev rigtignok en Gang jagt til mig af en gammel Provst, da jeg ytrede nogle Betæneligheder ved at overtage en Stilling, han havde tiltænkt mig: en theologisk Kandidat med *laudabilis* er vel skiftet til enhver Stilling, men dermed var den Sag ikke rigtig i Sikkerhed, da en Theolog med *laudabilis* meget ofte viser sig uskiftet til den Stilling, han er bestemt for, end siige til enhver anden. Men jeg maatte forsøge, om mit *laudabilis* kunde føre mig ind i den Stilling, som jeg tilsigtede, efterjom jeg godt vidste, at til nogen anden dueede jeg ikke, da jeg aldrig havde lært at slaa et Søm ind i en Bæg. Disse Kandidater, trods deres *laudabilis*, ere gjerne nogle skrækkelig ubehjælpomme Folk, men de have alligevel Udgang til et lille sikkert Levebrød med Udsigt til at avancere til et stort, uden at det just saa ganske beror paa, om de have vist sig duelige i Stillingen. I de Dage var derfor en saadan Kandidat anset for et godt Parti, som mangen Moder saa længselsfuldt efter for sin Datter. En Løjtnant var ikke regnet for noget; nu er Kandidaten nok sunken en Del i Krediten, og Løjtnanten ikke stegen, og det kan nok hændes sig, at Kandidaten synker ned til Rang med en Løjtnant. Blive Indtægterne uvisse, og komme de til at bero paa Drøgtighed, saa ville Kandidaterne falde dybt ned.

Alt saadant tænkte man ikke paa i hine Dage. Stillingen var sikker nok, Bejen dertil ogsaa. Derfor blev saadanne Kandidater snart forlovede, jeg var da ogsaa bleven det. Naar man er forlovet, vil man giftes; naar man vil giftes, vil man have et Embede, saadan et lille sikkert Levebrød, hvori man bliver siddende, om ogsaa Nyttens, man gjør, er overmaade lille. Der var den Gang et saadant Embede ledigt — Agerød og Omø — og det vilde jeg da se at faa. Op til gamle Frederik den 6te var det da jeg vilde. Naturligvis iførte jeg mig da de bedste sorte Klæder, jeg ejede, men den Tillavning ansaa jeg dog ikke for tilstrækkelig. Der var netop udkommet en Bog af min Fader kort efter hans Død. Det var en Methodelære for Almueskolelærere; at Kongen vilde have saa meget glad ved den, havde jeg just ikke Grund til at antage, men Bogen var

bleven fornyet med et Billede af Forfatteren, og da Kongen baade havde kjendt og yndet denne Mand, saa mente jeg, Billedet nok kunde anbefale Bogen, og Bogen mig. Saaledes var jeg tillavet i Forgemakket, men nu gjaldt det om at komme ind.

Der var i de Fage nogle Folk, som man kaldte jourhavende Adjutanter, de passede godt baade til Forgemak og Audientsaal; det var, saa vidt jeg veed, høje Officerer, som stiftevis havde den Bestilling at styre de ansøgende, bestemme, naar de skulde komme ind. Naar man havde en iærlig Unbefaling til en af disse, og da navnlig til ham, som den Dag havde jour, saa plejede det at hjælpe, men det havde jeg ikke, jeg havde ikke andet end min retfærdige Sag at stole paa, og det er ikke altid nogen sikker Grundvold. Saa havde jeg rigtignok Bogen og Billedet, men de skulde først udføre deres Rolle, naar jeg kom ind til Kongen. Nu var det Opgaven at komme der. Jeg var trods mit laudabilis en meget undselig Fyr, naar jeg da ikke var blandt mine egne, og jeg troede, at man ved den Lejlighed, det nu gjaldt om, helst maatte fremtræde i stor Ydmyghed, som da ogsaa passede bedst til min Forknythed. Jeg stillede mig derfor ydmygt hen i en Krog i Forgemakket og ventede paa at høre: Ven, sid bedre op, men det udeblev. Den jourhavende var en praktisk Mand, han kunde med et Blik opdage, om der var nogen særlig Grund til at tage Notits af de ansøgende, og af et Blik, han kastede paa mig, kunde jeg nok slutte, jeg hørte ikke til dem, han fandt burde komme i iærlig Betragtning. Jeg stod der i min Krog saa ganske stille og kunde have staaet der i mange Tider, før jeg skulde vovet at gjøre nogen Urs. Jeg tænkte allerede, du kommer nok til at gaa hjem igjen og fortælle din forlovede, at du ikke en Gang kunde komme til at bede Kongen om Embedet, end sige saa det.

Der var imidlertid en Broder af mig, som ogsaa vilde søge Kongen om noget, eller vel jagtens om at faa et bedre Embede end det, han allerede havde; thi Kjolen havde han paa og Kraven med. Nu veed man, at Søren Kierkegaard ikke var nogen Ynder af begge Dele, og har udtalt saadanne skræffelige Ord derom, at jeg i min Urbødighed for begge Dele ikke kan bringe min Pen til at nedskrive saadanne formastelige Ord — men ikke des mindre lod det paa den jourhavende, at den lange Kjole faldt bedre i hans Øjne end min nye sorte Kjole, lige kommen fra Skrædderen. Da nogen Tid var gaaet, kaldte han ham med den lange Kjole frem og aabnede Døren for

ham til Audientsjalen. Af tænkte jeg, havde du dog saadan en Kjole paa, hvor skulde du dog komme frem! Der blev alligevel en andens Kjole min Lykke. Min Broder, som slap ind ved sin Kjole, blev der inde med det samme. Der gik da godt en halv Time, og det var som at blive der inde med det samme, thi Kong Frederik den 6te plejede ikke van at trække Tiden ud. Man begyndte omkring blandt de ventende at mumle om, hvad det kunde være for en Mand, Kongen havde saa meget at tale med om, og især mærkede jeg, at der foregik en Forandring med den jourhavende. Til sidst kom han hen til mig i min Krog overmaade venlig og sagde: „Maa jeg være nysgjerrig?“ Han vilde se, hvad det var for en Bog, og da jeg sagde ham det, svarede han, at den vilde vist højlig glæde Hans Majestæt, og da jeg troede, at han var halvt vunden derved, søjede jeg til: ja jeg er theologisk Kandidat med laudabilis og er forlovet — men i det samme gik Døren op, og ud traadte min Broder. Adjudanten havde under Begyndelsen af mit Foredrag undertrykt et Grin, men nu for han hen for at tage mod min Broder, ledjagede ham ud af Forgemakket og bukkede dybt for ham, da han gik ud ad Døren, derefter ilede han tilbage til mig og sagde: vær saa artig at træde ind. Døren var aaben for mig, og der stod jeg med min Bog. Havde nogen spurgt mig, hvad jeg egentlig tilsigtede med den, saa havde jeg ikke løjet, om jeg havde svaret som Islænderen, da han gav Professorens Penge lige før Examen: det er Bestikkelse, Hr. Professor! Det gjorde jeg imidlertid ikke, men jeg holdt fast paa min Bog som mit Skjold, og da Kongen kom farende lige mod mig, kunde jeg gjerne have tabt den, men nu tog jeg Mod til mig, saa jeg fik begyndt paa den Tale, jeg mange Gange havde holdt der hjemme: Jeg vilde bede Deres Majestæt modtage denne Bog, som er udgiven efter min Faders Død tillige med hans Billede. Dermed tog han Bogen og saa paa Billedet: Det ligner godt, sagde han, han var en god Mand, — jeg tænkte ved mig selv: ja det var han, og mig var han mer. Derpaa lagde han Bogen hen paa Bordet, jeg tror ikke, han saa, hvad den handlede om, vendte sig saa mod mig og ventede vel, jeg havde noget mere at bede ham om. Deri tog han da ikke fejl. Jeg er theologisk Kandidat med bedste Karakter, jeg er forlovet og vilde gjerne giftes og vilde derfor bede Deres Majestæt om at maatte saa det lille Embede, som jeg nævuede. Jeg tror næppe, han hørte Talen helt til Ende, men han lo ikke ad mig, som Adjudanten havde gjort. Jeg skal gjøre, hvad jeg kan, sagde han, og dermed

gav han et lille Tegn, som jeg var saa heldig at forstaa, at det betød, jeg skulde gaa, det gjorde jeg saa, det hele havde vareet et Minut eller to, saa slap jeg ud, men Adjudenten var ikke den samme som før, han hverken bukkede for mig eller ledjagede mig ud af Forgemakket, jeg maatte stjøtte mig selv. Uden for stod min Broder, som ventede paa mig. "Wien hvad i al Verden bestilte du saa længe inde hos Kongen, jeg var der ikke længer end et Minut? Ja jeg var der ikke stort længer, men Kongen spiste Frokost, og derfor maatte jeg blive saa længe. Da var det da godt, thi ellers var jeg ikke kommen ind; Adjudenten troede, du var en stor Mand, og saa faldt der lidt af til mig med det samme. Hvordan gif det dig da? Ja Kongen sagde: Jeg skal gjøre, hvad jeg kan. Det sagde han ogsaa til mig, men det er nok ikke saa sikkert endda — og det blev det da ikke heller, thi om Kongen end har gjort, hvad han kunde, saa har det ikke forslaaet, thi jeg fik ikke Embedet — fik dog senere et uden Audients. Saaledes gif det til i hine Dage, hvorledes det nu gaar til, veed jeg ikke."

Bojfen fik da ikke Ager sø, men derimod Storeheddinge og var glad ved at komme i selvstændig Virksomhed, selv om det ogsaa kun var lidet indbringende (800 Kr. om Aaret og en lille Jordlod). Den 12te November stod hans Bryllup. Velsen foregik i Frederiksberg Kirke (ved Pastor Smidt). Da Eline Heramb's Moder var død for et Par Aar siden, holdtes Brylluppet hos Elines Tante, Enkesfru Würtzen, hos hvem hun i det sidste Aar havde haft Ophold; denne havde første Gang været gift med Elines Morbroder Grønlund, anden Gang med Oberst Würtzen, hvis bekjendte Sønner altjaa vare Halvfættene til Eline Heramb. Grønlund havde en Søn, som i flere Aar var Herredsfoged i Nordborg paa Als.

Saa Dage efter Brylluppet sad de nygifte — ledjagede et Stykke paa Vejen af Peter og Harald — paa en Fragtvogn, der skulde føre dem og deres Bohave over Kjøge til Storeheddinge; det gif langsomt, og de maatte overnatte i Skillingstroen, da Rejsepengene var for smaa til at benytte Kjøge Gjæstgivergaard. Næste Dag kom de til Storeheddinge; en lille,

men hyggelig Bolig modtog dem her, og Befolkningen viste dem særdeles Venlighed paa alle Maader. Her var vel ikke noget kirkeligt Liv, men heller ingen Uvilje derimod; man levede i en idyllisk No. Den unge Kateket kom snart i Ry for sin Veltalenhed og blev næsten mere søgt i Selfaberne, end han selv ønskede; til den sædvanlige Omgangskreds hørte Lægen Knudsen og Byfogden Bluhme (vistnok den senere Minister), Præsterne Engelbrecht i Lydersløv, Leth i Lilleheddinge og Wøldike i Storeheddinge (der havde været gift med Ewalds elskede Anna Hedevig), Gottlieb og flere. De kjæreste Besøg var dog Peters og Haralds, der af og til gjorde Fodrejser der ud fra Kjøbenhavn.

Bojsen havde fuldt op at bestille; paa Skolen maatte han læse 7 Timer om Dagen, desuden holdt han Aften-skole og forberedte privat flere unge Mennesker til Studenterexamen (blandt andre læste han med den senere som Professor i Hukommelseskunst bekjendte Otto og med en Mortensen, der senere blev Redaktør af „Folkets Risse“). Kort efter Ankomsten kom der Brev fra Emil Clausen i Gimlinge, at hans Nabokald Haarslev var blevet ledigt, og at den for sit kristelige Sindelag bekjendte Grev F. A. Holstein, som havde Kaldsretten, særlig ønskede Bojsen der til; han ønskede først at høre ham prædike, og skjønt Bojsen ikke holdt af faa tidlig at forlade Storeheddinge, fristede det dog at komme til en Egn, der just paa den Tid var Sædet for det stærkeste kirkelige Høre. Han fik altsaa en Befordring og tilbagelagde den lange Vej til Gimlinge, prædikede i Haarslev for Greven, men blev alligevel ikke kaldet, fordi denne umiddelbart forud havde lovet Kaldet til Kand. Mau, men han fik Løfte om, at han skulde faa det første Kald, som derefter blev ledigt paa Grevskabet. Greven døde vel kort efter, men Greveninden havde ikke glemt Løftet, og saa-

Iedes gav denne Rejse dog Anledning til, at han senere blev kaldet til Skjærpinge.

Det var ikke fjældent, at Bojfen, trods sin Stilling som Lærer ved Skolen, fik Lejlighed til at prædike ikke alene i Storeheddinge, men ogsaa i de nærmestliggende Landsbykirker; han aflagde da Vidnesbyrd om Troens Ord efter den Oplysning, han havde faaet ved Grundtvig.

Medens Bojfen var i Storeheddinge, fik han tvende Døtre, den ældste, som fik Navnet Anna, blev født den 27de Sept. 1835 (hun er nu Præstefone i Ubeltoft — gift med Pastor N. J. Jensen), den næstældste, Jutta, opkaldt efter hans Søster, blev født den 17de Marts 1837 (nu gift med Pastor Møller i Marvede).

I Efteraaret 1837 fandt Afrejsen Sted til Skjærpinge. Bojfen havde da paa lidt nær naaet 30 Aars Alderen; de 13 Aar, han derefter tilbragte i Skjærpinge, blev saaledes Tiden for hans Manddoms Gjerning.

J. C. Vojfen.
Fra Tiden han var Præst i Skjærpinge.

Efter en Tegning af Vermehren.

Skjørpinge.

(1837—1850.)

„Lad det brude, lad det gjære,
Stem ej Strømmen, taal dens Breg,
Den skal bære
Grøde til en Sommerdag.“

E. Postrup.

Den sydvestlige Del af Sjælland er en frugtbar, men temmelig skovløs og aaben Slette, hvorfor man trods Mangelen af høje Punkter næsten overalt har en vid Udsigt; paa denne Slette, en Mil syd for Slagelse, ligger den lille Landsby Skjørpinge med sit Annex Faardrup omtrent som „paa Midten af en flad Tallerken“, i det en lille Højderand i ca. 1 Mils Afstand danner en Grænse for Synskredsen til alle Sider. Fra Præstegaardens Have, hvor der var en lille Høj, kunde man jaaledes se og tælle en Mængde af Omegnens Kirker; en Mil i Nord sånedes Slagelse med Ruinerne af det gamle Antvorskov Kloster, Slotsbjærgby og Slustrup (hvor Peter Fenger var Præst), i Øst Gimlinge (Emil Clausens Sogn), Flakkebjerg, Høve og Krummerup, i Syd Hyllested, Haarsløv og Boeslunde, i Vest Lundforlund og Bemmelsø. Præstegaarden var gammel og temmelig forfalden; et Bindingsværks-Stuehus imod Nord og 3 sammenbyggede Længer i Syd dannede en firkantet Gaard med Indkjørel gennem en Port fra Syd. Nord for Stuehuset laa en ret anselig, stærkt bevoget Have,

omgiven af høje Piletræer. Fra Forstuedøren gik en Gang tvært igjennem Huset med en Sal og bag den 2 Gæstefamre paa højre Side, Dagligstue, Sovestue og Køkkenlejlighed paa venstre Side. Kirken var lille og uankelig, men ret venlig; den ejedes af Grevinden paa Holstejnborg, der, som før nævnt, ogsaa havde Kaldsretten. Embedet var ikke stort, den bedste og væsentligste Indtægt bestod i Avlingen, der udgjorde ca. 60 Tdr. Land af Egnens bedste Jorder, og Præsten var saaledes tvungen til at lægge Vind paa Agerdyrkning, noget, hverken Bojsen eller Hustru i Begyndelsen havde megen Forstand paa, men det vandt dog efterhaanden deres Interessee, hvad ogsaa Stykker i Budstikken bære Vidnesbyrd om; det var tit en Fornøjelse for Bojsen at føre sine Gæster rundt paa Marken for at vise dem Kornet — og hans Hustru tog med stor Iver fat paa Mejeriet og drev det virkelig til en Fuldkommenhed, som efter Datidens Maalestok ikke var ringe. Alligevel var der et Misforhold imellem det store Hestehold (3—7 Heste) og det lille Kvæghold (12—14 Malketøer), som vistnok var en af Grundene til, at det altid kneb med at faa Indtægterne til at slaa til, men den Gang ansaa man overalt paa Sjælland det store Hestehold for en absolut Nødvendighed.

Det var dog hverken Mejeri, Kvæghold eller forventede store Indtægter, der havde draget Bojsen til Skjærpinge; det var Trangen til at komme i en Kreds af Menneker, mellem hvem der var mere kristeligt Liv, mere Høre, og i denne Henseende blev han heller ikke skuffet. Skjærpinge laa just midt i den Kreds, som Biskop Mynster havde betegnet som „det hellige Land“. En halv Snees Aar før Bojsen kom der til, var denne Opvækkelse alt begyndt; som den nærmeste Ophavsmand maa vel nævnes den gamle Greve F. A. Holstejn paa Holstejnborg, som ikke alene hørte til den jamme filantropiske Retning,

hvad Skolevæsenet angik, som hans Ven Reventlow paa Lolland, men desuden var en kristelig findet og troende Mand af den Retning, som Rationalisterne betegnede med Navnet: „De mystiske“. Han var vel ikke i aandelig Henseende nogen særdeles fremragende Personlighed, men han benyttede de store Rettigheder, som Godsejerne den Gang havde, paa en god Maade; han sørgede jaaledes med Alvor og Omhu for, at de Præster, han kaldede, vare troende Mænd, og ligeledes Skolelærerne; han holdt sin beskyttende Haand over de saakaldte „gudelige Forsamlinger“, som just den Gang vare udsatte for Forsøgelse rundt omkring i Landet. Rancelliet havde faaet fat paa en gammel Forordning af 13de Januar 1741, som, skjønt den stammede fra den pietistiske Tid og vel snarere var givet for at fremme end hemme Gudsfrugt, dog nu blev givet en saadan Fortolkning, at ingen gudelig Forsamling af Lægfolk maatte finde Sted, med mindre Stedets Præst havde givet sin Tillidelse dertil, og paa en Tid, da det vrimlede af rationalistiske Præster, er det let at forstaa, at Forsamlingsfolkene vare ilde stedte. Mange Steder bleve de multerede for ulovlige Forsamlinger, nogle af Lægprædikanterne (Christen Madsen og Peter Larsen Skræppenborg) endogsaa fænglede, — ja det var mærkelige Dage, da det var lovligt at drive Tiden hen paa Kroerne med Evir og Kortspil, men straffskyldigt at samles for at dyrke Gud med Bøn og Salmefang. Grev F. A. Holsteyn stillede sig uforfærdet i Skranken mod denne urimelige Forsøgelse; han lod slige Forsamlinger holde i sit eget Hus, tillod Lægprædikanterne at tale der, ja optraadte endog selv som Prædikant — fort jagt — Holsteynborg Grevskab blev et Fristed for Forsamlingsfolkene; flere af de fynske Lægprædikanter fik Bopæl paa Grevskabet, jaaledes fik den bekjendte Kasimus Ottefen Fæste paa en Gaard i Bønsløv; Kas-

mus Sørensen blev Skolelærer ianmesteds, medens Christen Madsen og Skræppenborg bleve modtagne med Glæde, naar de paa deres Missionsrejser naaede Grevskabet.

Blandt Grevens ædle Bestræbelser maa ogsaa nævnes, at han oprettede Opdragelsesanstalten Holstejnsminde for forældreløse Børn og fik den udmærkede Filantrop og Skolemand N. Stephanen fra Aalborg til at overtage denne Gjerning, hvorved Grunden ogsaa lagdes til den af Stephanen senere oprettede Folkehøjskole paa Nabogaarden Hindholm, den første Skole af denne Slags inden Kongerigets Grænser

At det i Længden ikke kunde gaa saaledes uden Sammenstød baade med de vantro Præster og Vorigheden, var let at forudsæ; Freden varede heller ikke længer end til 1833, saa udbrød den bekjendte „vestjællandske Krig“, som J. C. Lindberg udspørlig har bestrævet i „Nordisk Kirketidende“. Krigen begyndte med, at den rationalistiske Pastor og Redaktør Bastholm i Slagelse rettede et skarpt Angreb imod Peter Fenger i Slotsbjergby paa Grund af en Prædiken, som denne under Vakansje havde holdt i Slagelse; Fenger tog til Gjenmæle, og nu gik det Slag i Slag med Indlæg pro og kontra baade i Poesi og i Prosa. I Slagelse Avis skrev Kapellan Mikkeljen en Tak til Bastholm saalydende:

„Tak for de djærve Raad, som Almuen du gav,
Den trænger nu des værre højlid til dem.
Forstruelse er det, vor Nutid lider af;
Se derfor juu ej Sandhed træder frem. —
Men naar de Avner en Gang svinder bort,
Og vi skal møde for den store Dommer,
Da spørger denne kun: „hvad har du gjort;
Ehi Troen ej i stor Betragtning kommer.“

Ikke alene Grev Holstein og Skolelærer Rasmus Sørensen, men ogsaa Præsterne Rønne i Høve og Holm i Bentsløv udgav Skrifter og stillede sig paa Fengers Side,

medens Professor Clausen nærmest holdt med Bastholm. Lindberg skildrede det saaledes, at Holstejn, Fenger og Rønne hørte til Infanteriet, Holm til Kavalleriet, og R. Sørensen til Artilleriet; Berettigelsen af det sidste ser man alene af Titlen paa Sørensens Bog: „Vor kristne Tro's Forsvar mod Pastor Bastholms Angreb, med Bevis for, at hans Ytringer i disse ere ukristelige, ugudelige og løgnagtige“. Bastholm truede først Grev Holstejn med Søgemaal, men lod det dog blive med at falde over Sørensen, hvem han ikke alene opnaaede at faa mulfteret med 200 Kr., men ogsaa at faa sat under Censur.

Denne Strid gav om just ikke Anledning saa dog Stødet til, at der blev taget fat med Iver paa Spørgsmaalet om „Sognebaandets Løsning“; en saakaldet „Petition“ blev sat i Gang, og der blev samlet Underskrifter baade paa Fyn og Sjælland. Lindberg foretog en Rundrejse i den Anledning og blev i en Rancelliskrivelse sat under Præste- og Politiofsigt med, hvad han foretog sig. En Spaltning mellem Forsamlingsfolkene viste sig dog allerede ved denne Lejlighed; Grev Holstejn, der selv var Pietist, og med ham flere af samme Retning, ønskede ikke Sognebaandet løst — vilde hellere taale og lide og skæde ethvert udvortes Skridt til Forbedring af de kirkelige Tilstande. Alligevel fik „Petitionen“ flere Tusende Underskrifter. Kort efter, i Foraaret 1836, døde den ædle Grev Holstejn, og nu fik man ogsaa paa denne Kant af Landet Forsølgelser imod de gudelige Forsamlinger; baade Rasmus Sørensen og Rasmus Ottesen bleve mulfterede, og — hvad der var mest oprørende — en norsk Lægprædikanant — Elling Ejlens blev arresteret paa selve Holstejnborg (hvor han paa Grevindens Opfordring holdt Forsamling) og kastet i Fængsel i Slagelse, hvor fra han først kom ud, da Kronprinsessen, den senere Dron-

ning Caroline Amalie, lagde sin Indflydelse i Vægtfkaalen til Fordel for ham.

Saaledes vare Forholdene i Skjorpinge-Egnen, da Bojfen kom der til, og han sluttede sig strax til Forsamlingsfolkene — som Præst havde han jo større Ret end Lægfolk — og snart blev Præstegaarden det mest søgte Samlingssted for de „opvakte“, baade fra nær og fjærn. En af de første Lægprædikanter, som meldte sig, var Rasmus Sørensen; han betragtede sig alt den Gang som den egentlige Fører for den kirkelige Bevægelse der paa Egnen, og det var med en vis Overlegenhed, at han efter at have hørt Bojfen i Kirken slog ham paa Skulderen med de Ord: „Ja, ja, De kan nok blive god, naar De bliver gjemt“; alt den Gang var N. Sørensen dog kommen i Strid baade med Grundtvig og Lindberg. Han og Bojfen holdt i Forening en Forsamling i Nabobyen Halkvad i en Bondestue; den var stuuet fuld af Folk, og lavt, som der var til Loftet, blev Luften næsten kvælende, værre var det dog, at en Del af Egnens unge Karle havde besluttet at forstyrre Forsamlingen, en enkelt havde i den Hensigt iført sig Pigeklæder, og der blev ogsaa en Del Støj uden for Vinduerne; det lod dog ikke til at genere N. Sørensen (sligt var Forsamlingsfolkene vant til), men det gav Anledning til, at Bojfen besluttede at holde Møderne i selve Præstegaarden. N. Sørensen advarede herimod, idet han, som Eline Bojfen skriver, udtalte Frygt for, at „Guds Børn her skulde blive for meget blandede med Verdens Børn“, og denne Dtring — tilføjer hun — gav hende den første Mistanke om, at der var noget usundt ved Forsamlingerne, en Mistanke, som hun ikke senere kunde frigjøre sig for. Tilstrømningen til Forsamlingerne blev efterhaanden meget stor; ikke alene Salen, men begge Gæsteværelserne og Forstuen blev fulde af Folk, og undertiden maatte Vinduerne lukkes op, for at de

som stod uden for, kunde høre. En Gang forfærdedes Bojzens Hustru ved at se Folk staa oven paa Dynerne i Gjestekammerseengene. Møderne aabnedes med en Bøn, i Reglen af den gamle Lægprædikant, Bæver Niels Hieronimus, saa sang man en af Brorsons Salmer; blandt dem, der ofte benyttedes, kan nævnes: „Den store hvide Flok vi se“, „Did op, mit svage Sind, hvor man Sejerskranje binder“, „Lammet, kun Lammet“, „Hvor er det sødt at lande“, og altid til sidst: „Nu ville vi sige hverandre Farvel“. Denne Salme stammede for Resten fra Foramlingsfolkene selv; den skal just paa denne Tid være bleven forfattet af en troende Kvinde paa Langeland ved Navn Martha; hun elskede en fattig Karl ved Navn Claus Clausen, og han hende, men hun maatte ikke saa ham paa Grund af hans Fattigdom; han blev da Lægprædikant og berejste baade Danmark og Norge; paa Grund af sin store Veltalenhed blev han i Norge udkaaren til amerikansk Missionær, men inden Afrejsen kom han først til Danmark, ægtede Martha og flyttede nu til Illinois, hvor han senere er bleven Biskop og en meget anset Mand.

Saa talte en af de fremmede Præster eller Lægprædikanter, saa vidt saadanne vare til Stede, — til sidst Bojzen. En tilstedeværende skriver derom: „Han talte saa velsignet, at man maatte undre sig, hvis der var nogen, han ikke rev med sig; det strømmede fra hans inderste Hjærte, og det glødede af Kjærlighed baade til Mennesker og til vor Herre; ikke sjælden faldt hele Foramlingen paa Knæ, snart i Bøn om Forladelse, snart i Glæde over Guds store Naade imod os. Saa istemmedes en begejstret Lovsang, og naar der da sluttedes med Sangen „Amen siger nu tilsammen“, saa følte man sig forunderlig glad og opbygget, hvor elendig man ellers kunde være“. Undertiden talte ogsaa Rasmus Ottesen; det var, skriver E. Bojzen, i høj Grad flydende og

med megen Begavelse, men hans Taler var dog mere oplysende end opbyggelige; naar han talte, glemte han i den Grad sig selv, at Sidemanden kunde afstørre hans Ansigt, uden at han derfor standsede i Talens Løb, men han kunde dog bedre begrænse sig end Rasmus Sørensen, hvis største Fejl var, at han aldrig kunde blive færdig; en enkelt Gang hændte det endog i Skjærpinge, at Sørensen talte saa længe, at en efter en af Tilhørerne forlod Stuen. Da denne næsten var tom, flyttede Sørensen ud i Forstuen og fortsatte der ufortrødent.

Blandt Tilhørerne fandtes Folk fra Afstande paa 4—5 Mil; det var, som Iveren efter at høre noget godt gav Fødsberne Binger; fra Slagelse mødte blandt andre Bæver Jbsen, Bogbinder Hansen, Glarmester Withaus og Skomager J. A. Hansen (den senere bekendte Politiker; han var noget ordknap og tilbageholdende i Forsamlingerne, men han var bekendt for at skrive en fortrinlig Pen; han syede Sko for Vojfen og Familie, dog flyttede han nogle Aar efter (1842) til Kjøbenhavn, hvor han fik Plads paa „Fædrelandets“ Kontor og i Forening med H. Sørensen udgav „Almuevennen“). Fra Korsør kom Nebsluger Hansen og Bager Knudsen, og fra Skjelfstør senere en hel Skare — kaldet „Lauget“ — med den bekendte Maler P. C. Olsen som Fører, senere Folketingsmand, Skomager Hansen og flere. Endelig maa heller ikke glemmes Institutbestyrer Møller paa Flakkebjerg og den gamle Hellejen (Egnens Digter.) Efter Møderne blev de fjærntboende altid beværtede i Præstegaarden.

Kort efter, at Vojfen var kommen til Skjærpinge, hændte der ham og Familie et Uheld, som nær kunde have faaet alvorlige Følger. Det var ved Paasketid 1838, at han paa en Tur til Gimlinge skulde kjøre over Halkvad Aa, som løber lidt syd for Skjærpinge; den Gang var der ingen Bro, man

maatte kjøre over Aaen, saa godt man kunde, og det kunde, navnlig ved Foraarstid, naar Vandmængden var stor, være vanskeligt nok. Ved Overfjærjelsstedet laa en kæmpemæssig Sten, vistnok den største paa Sjælland, Sagnet sagde, at den var fastet af en Jætte, og man viste endnu Sporene af hans 5 Fingre indprægede i Stenen (denne Sten er for nylig bleven løftet op af dens Leje og anvendt til et Mindesmærke for Frederik den 7de). Da Bojsen ved den nævnte Lejlighed vilde kjøre over Aaen og blandt andre havde sin da frugtsommelige Kustru paa Bognen, var Ijen endnu ikke opstøet, skjønt der var en rivende Strøm. Ijen brast under det ene Hjul, og Bognen væltede midt i Aaen. Alle Passagererne fik et koldt Bad. Bojsens Kustru, som var indspændt i en Fodpose, kom under Ijen og blev i næsten livløs Tilstand opfisket ved Foden af den store Sten; først efter at hun var bragt hjem i Præstegaarden, kom hun til sig selv igjen, men det ufrivillige kolde Bad bevirkede en noget for tidlig Medkomst. Alt gik dog vel, og Paaske-dags Morgen den 15de April fik Bojsen sin førstefødte Søn, der blev kaldet Peter efter Vebstefaderen (det er den nuværende Seminarieforsøger i Gjedved).

Den 3die December 1839 døde Frederik den 6te, og der blev en almindelig Landesorg; Christian den 8de kom paa Tronen, og det gav Anledning til Forventninger om en ny politisk Tilstand med større Frihed for Folket; noget af denne Stemning naaede ogsaa den Egn, hvor Bojsen var Præst, men Sagen for, hvad der laa uden for det gudelige, var endnu grumme svag. Borgerne i Korsør indgik vel med en „Petition“ om en fri Forfatning, men de fik en meget unaadig Modtagelse hos Kongen, og paa Gaderne sang man:

„Den gamle Konge lover, Den nye Konge grov er,
Det ærgrer du dig over, Korsør, du vældig slov er.“

Som Glanspunkt for Livet i Skjorpinge-Egnen har Bojsen ofte fremhævet det saakaldte „Konvent“, maanedlig Sammenkomst af Omegnens Præster; derom skrev han i 1878 saaledes:

„Det er et lille Minde, som jeg gjerne vilde oprette om en Tid, der nu for længe siden er forbi, men om hvilken jeg kan sige, at for mit Vedkommende bragte den mig noget af det glædeligste, jeg har oplevet i mit Liv, især paa Grund af den inderlige og hjærtelige Forbindelse med omtrent 12 Præster, som levede i min Nærhed. Det var i den sydvestlige Del af Sjælland, vi boede hinanden saa nær, at vi i en Række af Aar samledes hver Maaned i hinandens Huse for at forhandle, hvad der laa os nærmest paa Hjerte. Vi kaldtes den Gang spotvis de tolv Apostle, og det var nok heller ikke i nogen syn-derlig bedre Mening, at Biskop Mynster kaldte denne Egn „det hellige Land“. Af alle disse Præster er der nu kun 3 i Live foruden mig, nemlig Biskop Kierkegaard, Pastor Rønne og Pastor Mau.

Det var Ekst, naar vi samledes, at den Mand, i hvis Hus det skete, holdt en Indledningstale, som ofte gav Anledning til, hvad der blev forhandlet, men for øvrigt gav den Tid, og hvad der den Gang især rørte sig, os Stof nok til Forhandling. Det var tilladt at tage vore Koner, og hvilke andre Kvinder der fandtes i vore Huse, med til disse Møder, men det var ikke tilstedeligt at lade dem overvære eller deltage i selve Forhandlingerne. Naar Forhandlingerne til Dels var forbi, spiste vi til Middag sammen, og deri deltog Kvinderne, og det gif, som det gjerne plejer, at man ved den Lejlighed viste dem al Ære, men for øvrigt udelukkede dem fra Forhandlingerne, som dog nok havde været dem kjærere end den Ære, man viste dem ved Bordet. Dog var Tiden den Gang saaledes, at jeg ikke veed, der var nogen af disse Kvinder, der beklagede sig over, at de maatte nøjes med paa den Maade at opsamle Smulerner, der faldt fra deres Herrer's Bord, hvorved jeg dog især tænker paa, hvad de ved den Lejlighed fik at høre. Selv satte de deres Glæde i at gjøre det saa godt og saa hyggeligt for os, som det var dem muligt, og for saa vidt som det blev dem muligt ved, hvad de fik at høre, at gjøre sig noget Begreb om, hvad der blev forhandlet, toge de hjærtelig Del deri. Der var mer eller mindre en pietistisk Retning i den hele Egn, som ikke var at undre paa, da de

allerfleste havde modtaget deres Opvækkelse fra tilrejsende Lægprædikanter, der for det meste gik i denne Retning. Præsterne kunde vel ogsaa siges mer eller mindre at være berørte deraf. Den, som tidligst og stærkest søgte at frigjøre sig derfra og at hævde den aandelige Frihed, tror jeg nok var Præsten Hahn i Hyllested, og han vakte derfor i sin Tid en ikke ringe Forargelse blandt de pietistifjendede Beboere i den Egn. I hans Sogn boede den bekjendte og begavede Lægprædikant Rasmus Dtejen, og jeg mindes godt, hvorledes han en Gang i en Forsamling, som holdtes hos mig i Skjorpinge, fortalte, som et Exempel paa, hvor vidt Hahn drev det, at han meddelte i en Forsamling i Skolen det gamle smukke Sagn om Kong Hadding, der ved Vintertid saa en Kvinde med en dejlig Blomsterkøst i Barmen. Hun tog ham saa med sig og førte ham gennem forskjellige Prøvelser endelig til en Mur, hun forgjæves søgte at komme over, slagtede saa en Hane, og da hun kastede Hovedet over Muren, hørtes der Hanegal paa den anden Side. Jeg mindes, at ogsaa mig var dette Sagn, som jeg senere hen i Tiden saa ofte har glædet mig over, som et Vidnesbyrd om vore Fædres Udødelighedshaab, den Gang til Anstød. Dog fandt Præsten Hahn altid i P. A. Fenger en trofast og kjærlig Forsvarer, thi om han maaske end den Gang ikke ganske kunde dele den Maade, hvorpaa han behandlede de gamle Sagn, saa elskede og agtede han ham højt for den Kjærlighed, hvormed han virkede i Guds Rige og især var de fattige til Trøst og Hjælp.

Det skete temmelig hyppig, at vi ved vore Møder opfordredes til at yde Bidrag til en eller anden nødlidende Familie, og den, som var ivrigst til at komme med saadanne Opfordringer, var Præsten Mau, og det var vel gjort, og det skal han have Tak for, om det end maaske kan siges, at han var ved disse Opfordringer noget nærgaaende, især med Hensyn til dem, som han tiltroede at have bedst Evne til at give, som undertiden gav Anledning til mindre behagelige Forhandlinger. Den første, der meldte sig, naar saadanne Opfordringer fremkom, var gjerne Ferdinand Fenger, den Gang i Liunge, skjønt han just ikke havde synderlig Raad dertil; han gav et godt Exempel, som gjerne blev efterfulgt af os andre, og jeg tror, der var mangen en Nød, der paa den Maade blev afhjulpen. Hvor det gjaldt om større Bidrag og Ofre, der var P. A. Fenger gjerne i Spidsen; jeg vil kun minde om de Bidrag, der indsamledes i vore Møder til Jakob Christian Lindberg,

som den Gang levede i Kjøbenhavn uden at have noget at leve af. Hvad der paa den Maade blev indjamlet, blev overgivet til en eller anden af Konventets Medlemmer at overbringe ham, og det faldt ikke sjælden i min Lod. Han modtog, hvad der jaaledes blev bragt ham, for saa vidt jeg kunde forstaa, som noget, der ligefrem tilkom ham, og som noget, vi var ham skyldige, og det med rette, thi han kæmpede den Gang en haard Kamp for alt, hvad vi elskede og gjerne efter Evne vilde fremme; han var forfulgt og forhadet under denne Kamp paa en saadan Maade, som man maaske næppe har fundet Mage til i Danmark. Han optraadte som en Forkæmper især for de Tanker, der Slag i Slag udgik fra Grundtvig, han bidrog i højeste Grad til, at disse Tanker fandt Indgang hos Folket, han var som et Skjold, der værnede om Grundtvig, medens det allerværst gik ud over ham selv. Han levede under de trangeste Kaar, en Tid lang kun af de Gaver, hans Venner indjamlede til ham, og det plejer des værre at være et trangt Levebrød, men han klagede aldrig, var al Tid mild og venlig, naar man kom til ham, og indtil det yderste tjenstagtig, men Gaverne tog han imod uden alt Brøl, og naar jeg undertiden ved at overbringe dem havde beredt mig paa en lille Indlednings- eller Undfyldningstale, saa blev den ganske overflødig, da han uden videre tog mod Gaven og puttede den i sin store Lomme. Tak bød han ikke, og naar det i Begyndelsen undrede mig, saa fandt jeg senere, at det var netop det rette, thi vi havde langt mere at takke ham for, end han os.

Politikken hørte i de Dage ikke synderlig til vore Forhandlinger, det var først i Slutningen af denne Tid, at den begyndte at komme frem. Dog førtes allerede den Gang Kampen mellem Danst og Tyst i Sønderjylland, og det, at Peter Hjort Lorenzen talde Danst og blev ved at tale Danst i den slesvigiske Stænderforsamling, blev til Dels et Vendepunkt i mit Liv, thi derfra som fra sit Udgangspunkt skriver sig min danske Nationalsjælelse. Det var ved et Konventsmøde hos P. C. Kierkegaard, den Gang Præst i Petersborg, at Talen kom om denne Strid og om, at P. H. Lorenzen var vedbleven at tale Danst trods Tysternes store Forbitrelse. Kierkegaard ytrede Betæneligheder i den Anledning, og jeg mindes, at han fremhævede en saadan Sprogstrid som Grunden til Hollands og Belgiens Skilsmisse. Det er vist nok, at denne Sprogstrid har baaret endnu bitrere Følger for Slesvig, men vi skulle dog aldrig fortryde, at der er blevet kæmpet for det danske Sprog. Sid det blot var sket i Frihed.

En anden Sag laa os den Gang meget paa Hjerte, og vi arbejdede for den efter at have forhandlet den i vore Møder, saa godt vi kunde, og det var Sognebaandsløsningen. Nu er denne for længe siden vedtagen, og har den end sine Modstandere ogsaa nu, saa er der dog saa Præster, som længere optræde mod den, hvor meget de end kunne have mod den, naar den rammer dem selv, og de maa se sig forladte af en Del af deres Sognefolk. Den Gang var en jaadan Frihed slet ikke tilstedelig, og den fremstilledes som aldeles fordærvelig. Vi enedes om at indsende til Stænderne et Andragende om Løsningen af det Baand, som nødte Sognefolkene til at søge hen til Præster, de ikke havde Tillid til. Fra Grundtvig var Sagen udgaaet, og Lindberg søgte med al Magt at forstærke den Forvarere i Stænderne og støttede jaaledes vort Andragende. Biskop Wynster var dens Hovedmodstander, og han søgte at skildre, hvorledes denne Frihed vilde iønderbryde Kjærlighedsbaandet mellem Præst og Menighed, skjønt det jo ikke var dem, der elskede hinanden, der derved skulde skilles ad, men kun dem, der ikke elskede hinanden. Det lykkedes ikke at saa Stemmeflerhed derfor i Stænderne, men adskillige Aar derefter blev den dog vedtagen, og Biskop Wynster var da selv med at vedtage den. Nu synes den Sag saa simpel og ligefrem, og det har vist sig, at de mange Befymringer, man nærrede for denne Frihed, have været ørkesløse. Vi gjorde i den Tid vort bedste, og naaede vi vel ikke Maalet den Gang, saa blev dog Sagen derved saa vel forberedt, at den senere med temmelig Lethed gik igjennem.

De gudelige Forjamlinger blev af de fleste af os drevne med stor Iver, og jeg tror at kunne sige, der var en Tid, da disse i Skjærpinge Præstegaard baade af forskjellige Lægprædikanter og af nogle af Præsterne blev stærkest besøgte. De udgjorde derfor en ikke ringe Del af Forhandlingerne ved vore Møder, og det kan jo ikke nægtes, at der var adskillige af Præsterne, og blandt disse var jeg, der tillige med Lægfolket lagde en alt for stor Bægt paa disse Forjamlinger. Naar de udgjorde en ikke ringe Del af vore Forhandlinger, saa var det dog ikke saa meget om deres Berettigelse eller deres Misbrug, men snarere Meddelelser fra selve Forjamlingerne, om, hvor mange og hvem der havde deltaget, og hvem der havde ført Ordet i dem. I Reglen var de, som besøgte disse Forjamlinger, fattige og uanselige Folk, og det var ikke fri, at vi paa dem anvendte, hvad Paulus skrev: „Ser hen til eders Kaldelse, Brødre! Der var ikke mange vise efter Kjød, ikke mange mægtige, ikke mange adelige, men det daarlige for Ber-

den udvalgte Gud for at beskæmme de vise, og det for Verden skrøbelige udvalgte Gud for at beskæmme de stærke, og det for Verden uædle og ringeagtede udvalgte Gud, og det, som intet var, for at tilintetgjøre det, som var noget." Adskillige af os var ikke fri for i disse Forsamlinger at se den hellige almindelige Kirke og mente derfor, at, hvad der var blevet jagt om denne, kunde nok anvendes paa disse. Alligevel ønskede vi dog gjerne, at ogsaa anseligere og rigere Folk vilde tage Del i dem, og naar nogen derfor kunde meddele noget jaadant, da blev det hørt med en særlig Glæde. Det skete undertiden, at naar nogen meddelte, hvad der var foregaaet i Forsamlingerne, det da blev betragtet som en Tale om det ene fornødne. Forsamlingerne var os en Hjærtesag, og derfor kan det nok være, at mange af os saa paa dem med alt for milde Øjne og kun sent fik Syn for deres Misbrug. Imidlertid var der en anden Sag, som i den Tid blev forhandlet med stor Iver, og det var Grundtvigs Paastand om Trosbekjendelsen som det rette ene fornødne, som Grundvolden for al Kristendom og Vilkaaret for at kunne blive en Kristen. Trosbekjendelsen, saaledes som vi nu bruge den, blev erklæret for at være den samme, som havde været brugt i Apostlenes Dage, og som den var udgaaet fra Herren selv. Blandt Deltagerne i vore Konventer var der ikke Enighed derom, hvad derfor gav Anledning til en saa meget ivrigere Forhandling derom. Den, som optraadte stærkest derimod, tror jeg nok, var Dr. Rothe i Bemmelsø, og den, som var den dygtigste Forsvarer, var P. C. Kierkegaard. Der var den Mærkelighed ved disse to Mænd, at medens Rothe var en meget daarlig Forsvarer af en Sag, naar den førtes mundtlig, saa var Kierkegaard paa den Maade næsten uovervindelig, hvoraf da fulgte, at Rothe led uafbrudt Nederlag, uden at han dog derved lod sig overbevise eller overvinde. Det gik gjerne saaledes til ved Forhandlingerne om denne Sag, at Rothe optraadte med sine Indvendinger og Angreb, og først naar nogle af os andre havde anført, hvad vi vilde sige derimod, kom til sidst Kierkegaard, tilsyneladende paa den uskyldigste Maade, men dog for aldeles at ødelægge Rothe. Jeg veed nok, at jeg tit ærgrede mig over, at det varede saa længe, inden han kom, thi jeg vidste, at naar han først kom, da var Slaget vundet. Rothe holdt fast ved sit til det yderste, saa nu ogsaa efter hans Død for ikke ret længe siden er der udkommet en Bog, hvori man kan finde de allerfleste af de Indvendinger mod Trosbekjendelsens Oprindelighed, som han fremkom med ved vore Konventer og der atter og atter vare

blevne gjendrevne, men mærkeligt nok vil man i Bogen se dem fremfattede med en ganske anderledes Dygtighed og Klarhed, end han nogen Sinde var fremkommen med dem ved den mundtlige Forhandling. Han talte nemlig daarlig, men skrev dygtig og klart for sig, hvad han ogsaa beviste ved hans Bedømmelse af Biskop Martensens Dogmatik, som, da den udkom uden Navn, vi slet ikke tiltroede Nothe, eftersom vi stod i den Formening, at han skrev ligejaa utydelig, som han talte. Vi oplevede med Hensyn til Kierkegaard en Overraskelse paa den modsatte Maade, thi han var langt fra at skrive saa klart og tydelig, som han talte. Jeg kan nok sige, at Sejren i denne Kamp var paa deres Side, som holdt med Grundtvig, hvad den ogsaa burde være, da den blev ført med en langt overlegen Dygtighed, noget vi da især maatte takke Kierkegaard for. Forøvrigt var det et overordentlig fornøjeligt Samliv, vi førte ved disse Møder; en Gang imellem kunde der jo nok komme noget bittert og haardt frem, men det gik snart over og blev bilagt, inden vi skiltes ad. Kjærlighedsforholdet blev aldrig forstyrret, og det var en fælles Glæde for os alle at samles ved vore Møder. Det gjorde al Tid ondt, naar det saa ud til, at nogen skulde skilles bort fra denne Kreds. Jeg mindes derfor saa godt, da Talen var om, at jeg skulde forlade Kredsen for at kaldes til Kolding, at Peter Fenger ved et Møde i Skjærpinge, efter at jeg havde holdt en lille Indledningstale, derefter sagde: Jeg blev glad i Gaar, da jeg saa i Nvisen, at en anden var bleven kaldet til Kolding. Han sagde ikke, at det gjorde ham ondt, at jeg skulde bort, eller at han gjerne vilde beholde mig i dette Samfund, men jeg forstod godt, hvad han mente, og det hører til de dyrebare Minder om denne min trofaste Vens Kjærlighed. Forøvrigt veed jeg, at hos de faa, som endnu ere tilbage fra denne Kreds, vil der være utallige Minder om den Tid, vi oplevede sammen og jeg tror, at de, som ere vandrede bort her fra, ville, hvor de nu ere, bevare disse Minder, til vi en Gang ses igjen og kunne tale sammen derom. Jeg hører forøvrigt til dem, som har større Glæde af at være samlet med en enkelt Ven end i en Kreds af flere; men det kan jeg dog sige, at aldrig har jeg levet i en Vennekreds, hvor jeg følte mig saa glad og lykkelig som i denne. Det følte jeg ogsaa godt, at det beror paa Kjærligheden, hvorvidt vi kunne føle os glade i en saadan Kreds. Nu veed jeg vel, at det stortede ogsaa her paa Kjærligheden, men der var alligevel ifskænket for os en Draabe af Kjærlighedens Bæger, og det var den, som forjødede det alt sammen.

Efter at vi havde spist, som faldt noget sent paa Dagen, vare vi endnu gjerne samlede et Par Timer, i hvilke man holdt sig sammen med dem, som man følte sig nærmest knyttet til og talede saa om, hvad der særlig laa paa Hjerte. Jeg fandt i Vennekredsen mine to bedste Venner Clausen og Fenger; jeg boede midt imellem dem, og jeg tør maasse nok sige, at jeg var et af de Baand, der knyttede dem sammen. Fenger var den sidste, der hørte til denne Kreds, som vandrede bort. De andre, som ere tilbage, forestaar snart det samme; jeg har hørt om, hvorledes den sidste Stund var for adskillige af dem, som ere vandrede bort, og hvad jeg har hørt derom lyder glædelig thi de døde i den Tro, som de her bekjendte.

Gud give, det maa ske os, som ere tilbage, at ogsaa vi maa befindes tro indtil Døden.

Før vi til sidst skiltes ad, sang vi en Aftensang, og det lyder endnu for mine Ører, hvorledes Ferdinand Fenger med sin dejlige Stemme istemte:

.. Dagen nu iin Afsted tager,
Ratten ham af Landet jager,
Jeg vil knæle, Jesu fød!
Dg mit Suk op til dig sende,
At du til mig vilde vende
Fred og Sundhed. Liv og Brød.

Giv din Kirke Ro og Glæde,
Lad i Kongens Sal og Sæde
Ingen Modgangs Stygger gaa,
Lad ethvert bedrøvet Hjerte
Dg hver Kristen i sin Smerte,
Lys og Lindring fra dig faa

Lad og mig, o Jesu, hvile,
Fri fra Synd og Dødens Pile,
Tag mig i dine Arme fat,
Saa vil jeg i Morgen sjunge
Denne Lovsang med min Tunge:
„Jesus var min Sol i Nat“.

Der var adskillige gode Stemmer mellem Medlemmerne af Konventet, deriblandt Peter Fenger, og da denne lille Sang

faa tit blev jungen, gif den rigtig godt. Naar vi sang den, tænkte vi gjerne paa den Morgen, som laa nærmest for, som vi ventede at opleve for at faa opfyldt, hvad vi lovede. De fleste af os have nu oplevet en anden Morgen end den, de den Gang nærmest tænkte paa, og den er oprunden efter en anden Nat end den, der ved vore Møder sluttede Dagen. De have oplevet Dødens Nat, men ogsaa den Morgen, som nu for dem er oprunden. „Jesus var min Sol i Nat“. saaledes sang de, han var deres Sol i Nattens Mørke, og nu syng de den Lovsang for ham i Himlen, som de saa tit her nede sang for ham i Morgenstunden. Den lille Stund, vi endnu have tilbage, ville vi syng den samme Aftensang, da skal det ogsaa forundes os i Livets Morgenstund at kunne istemme. „Jesus var min Sol i Nat“, allerbejløst, om det kunde forundes os at istemme denne Sang med dem, som gif forud og sang den med os saa mangen Aftenstund, medens de var samlede med os.

I Aaret 1851 forlod jeg denne Kreds for at drage til Sønderjylland. Den 11te Februar var de fleste af Vennerne samlede hos mig i Skjorpinge Præstegaard, og da modtog jeg en lille Mindegave med Paaskrift: „Fra Konventsbrødre i det sydvestlige Sjælland til den bortdragende Ven F. Bojsen den 11te Februar 1851. C. F. Rønne R. Holm. P. A. Fenger J. F. Fenger. L. Monrad. C. Lemvig. Wilh. Rothe E. T. Clausen.“

Af disse lever der kun en eneste, nemlig C. F. Rønne. En saadan Vennekreds fandt jeg aldrig siden.

Blandt de her nævnte Præster var der dog især to, med hvem Bojsen sluttede et inderligt Venkab — det var Peter Fenger i Slotsbjærgby og Emil Clausen, først i Gimlinge, senere i Boeslunde; de mødte begge i Forsamlingerne, saa ofte de havde Lejlighed dertil — P. Fenger dog sjældnere som Taler; han havde vistnok alt da mere end Bojsen faaet Øjet op for det skjæve, som Forsamlingerne kunde føre til, navnlig naar Deltagerne vilde i dem se Betingelse for sand Kristendom. Det kan heller ikke nægtes, at der gif en pietistisk Strømning igjennem dem, og det er betegnende, at en i øvrigt saa alvorlig Mand som P. Fenger ikke ret kunde bruge dem; i denne Henseende havde han en energisk Meningsfælle i

Bojzens Hustru, der vedblev at advare imod den Lyst til at overse og forkjætre anderledes tænkende, der let kom op blandt Forjamplingsfolkene.

Emil Clausen tog vel mere virksom Del i Forjamlingerne, men var dog saare langt fra at være Pietist — det stred alt for meget imod hans glade og frimodige Natur. Han havde en ualmindelig levende Sans for det morsomme; der var ikke mange af Bennerne, der kunde le saa hjærtelig som han, og det smittede alle, som kom i Berøring med ham. Der kunde trænges dertil, thi i Forjamplings-Kredsene var det ikke langt fra, at man vilde forjage al menneskelig Glæde, som om det skulde stamme fra den onde. Clausen kunde aldrig lade sit elskværdige Skjælmeri blive hjemme; selv de højtideligste blandt Forjamplingsfolkene maatte finde sig i, at han gav dem træffende Tilnavne, naar han fandt et eller andet morsomt hos dem; en blev kaldt „Statsraaden“, en anden „Justitsraaden“, og en „den underjordiske“, fordi han altid kom stikkende med Haanden fra neden, naar han hilste.

Som ofte er Tilfældet med vittige Folk, havde Clausen Held til at opleve noget morsomt; et lille Træk skal anføres her. Det var, den Gang Bojzen skulde flytte med sit Bohave fra Storeheddinge til Skjærpinge, saa mødte Clausen ham paa Salvojen med Vogne fra Gimlinge. Da Vogntoget kom til Næstved, skulde der, som Skif den Gang, betales Afhise ved Indfjorslen; de forreste Vogne passerede let, men den bagerste, som Clausen sad paa, blev standset og særlig underjagt, uagtet Clausen ivrig forstikrede, at det kun var Flyttegods, som ikke var afgiftspligtigt. Allerede var der givet Tilladelse til at kjøre, da Betjenten pludselig bliver opmærksom paa en gryntende Lyd, som kom fra en Boje under Agestolen; det var en lille Pattedgris, som Bojzen førte med fra Storeheddinge, og

triumferende tog Betjenten baade Pøse og Gris. Clausen fulgte efter og bad saa naadelig for Grijen; det lykkedes ham ogsaa for gode Ord og Betaling at faa den tilbage, men da han siden spurgte om Betjentens Navn, svarede denne først undvigende, til sidst med en næsten undselig Mine tilstod han, at han hed Griis. Da brast Clausen i Latter „Ja saa!“ udbrød han, „var det intet Under, at De forstod Blodets Køst, men Frænde er Frænde værst“. Clausens Munterhed smittede, og de skiltes som de bedste Venner, men hvor morede det Clausen senere at fortælle denne Historie.

Nærværende Bogs Forfatter mindes endnu, hvor morsomt det var at høre Clausen fortælle Græfvernes Historie; medens han fortalte, lavede han Tegninger dertil, disse vare just ikke kunstnerisk udførte — Personer dannedes ved et Par Streger med en Prik til Hoved — men de havde den Fordel, at de gav Fantajien frit Spillerum, og der var ingen Billeder, vi Børn hellere vilde se — vi kjendte dem, bogstavelig til Punkt og Prikke. At en Blækflad i Midten af en Cirkel med et Par Streger til Ben, betød Trolden Polyphemus med sit ene Øje midt i Panden, var for os en Selvfølge.

Clausen var tidlig bleven Enkemand; i Skjærpinge gjorde han Bekjendtskab med Elije Monrad, der tidligere havde været Skolekammerat med Bojsens Hustru, og var Søster til Broust Monrad i Marvede. Forlovelsen foregik dog i Kjøbenhavn, men Bojsen fulgte sin Ven der ind, og her var det, at en af Damerne i det Monradiske Hus, der var i Uvisshed om, hvem af de to, der var den virkelige Frier, lod den morsomme Ytring falde: „Det var da godt, det var ham med det lille, fine Ansigt, og ikke ham med de store, alvorlige Øjne“.

Der er ingen Tvivl om, at det humoristiske, der i saa

høj Grad var ejendommeligt for Clausen, har haft Indflydelse paa hans Forhold til Bojzen; det laa ogsaa i dennes Natur og forlod ham ikke, hverken naar han laa paa Sygelejet, eller naar han var bedrøvet; han skriver selv derom: „Naar jeg hører en Fugl synge, som det lader saa lystelig, da har jeg ofte maattet tænke, at det maaske er med denne Fugl, som der staar i Viften: „Den synger vel af sin Natur, skjønt Hjertet er bedrøvet“, og jeg har tit maattet sige til mig selv: en saadan Fugl er netop du, der, om end bedrøvet, ikke kan lade det skjæmtefulde fare.“

Om sin Ven Emil Clausen skriver Bojzen saaledes:

Jeg kjendte ham fra min tidligste Ungdom, men den Gang som min afdøde Broder Lars's mest fortrolige Ven, (som jævnaldrende begge fødte i Begyndelsen af dette Aarhundrede). Han var 6—7 Aar ældre end jeg, og saa mange Aar gjøre i Ungdomsalderen saa stor en Forskiel, at et fortroligt Forhold kan vanskeligt opstaa i den Tid. Jeg havde bestandig Indtrykket af, at han stod saa langt over mig, at det ofte faldt mig svært nok at glemme Forholdet fra Ungdomsaarene, og saa den Gang, da Forskiellen i Aar var forsvindende, og vi knyttedes sammen i det inderligste Venstabskab.

Det var egentlig i 1837, jeg kom i et nærmere Forhold til Emil Clausen. Han var den Gang Præst i Gimlinge, og han skaffede mig til Præst i Skjorpinge, en halv Mil der fra. Han udrettede dette gennem Grevinde Holstejn, som den Gang var Enke, men havde en afgjørende Indflydelse paa Besættelsen af Præstekaldene paa Grevstabet. Clausen stod i et meget kjærligt Forhold til hende, og det var aabenbart, at det var ved hans Anbefaling, at jeg blev Præst i Skjorpinge. Jeg kan saaledes sige, at de to Brødre Clausen skaffede mig til de to Steder, hvor jeg har været Præst. Fra den Tid sluttede vi os nær sammen og kom i det mindste hver Uge til hinanden, blev saa gjerne Ratten over hos hinanden og havde da lange Samtaler, der havde svært ved at saa Ende. Da han nogle Aar efter kom til Boeslunde, som ogsaa var i Nærheden, saa fortjattes dette Forhold og blev bestandig inderligere. Han havde mistet sin Hustru i Gimlinge, en højst elstværdig Kvinde, som sluttede sig til ham med sin hele Sjæl ogsaa i den Strid, som skilte ham saa længe fra Faderen og Broderen. Denne

besøgte ham en Gang i Gimlinge. Jeg var ikke til Stede, men næste Dag skulde jeg da høre, hvorledes det var gaaet. Lidt af den Samtale kan jeg endnu mindes, som er ganske betegnende for dem begge to. Emil Clausen, hvem det altid laa nær og let at tale om de højeste Ting, begyndte ogsaa strax at tale til Broderen. „Tror du, at vi retfærdiggjøres uforfkyldt af Guds Naade ved Troen“, hvortil han svarede ganske kort: „Ja det tror jeg“ „Tror du, at Jesus Kristus er Guds Søn?“ „Ja hvad vil det sige, han kan dog ikke have en Søn som en af os, men jeg kan slet ikke begribe, at du kan tale saa let om jaadanne Ting, det kan jeg slet ikke, sæt en Theis op, den kan jeg være med at drøfte“ Broderen var i høj Grad indesluttet og talte vanskelig om jaadanne Ting uden i et Foredrag fra Kathedret, Emil laa det altid i Hjertet og paa Læben. Noget fortroligere Forhold kom der ikke ud af dette Besøg, de vedblev endnu i mange Aar at staa i et fremmed Forhold til hinanden og var da ogsaa, foruden Forskjellen i Tro, saa forskjellige, at det var vanskeligt for dem at blive fortrolige med hinanden. Det var den fælles Kjærlighed til Fædrelandet og Emils lange Engdom og Død, der overvandt alt, hvad der skilte dem ad og førte dem sammen i Slutningen af den sidste Liv. Ogjaa Faderen søgte denne adskillige Gange at nærme sig til Denne havde i Grunden langt mere til fælles med Emil end Professoren, han overgik ham langt i Livlighed og Hjærlighed. De havde elsket hinanden inderlig, og det bedrøvede ofte Emil, at det gamle Forhold ikke kunde vende tilbage, thi saa vidt man kunde skjønne, lykkedes det ikke ved de Forjøg, han flere Gange gjorde Den fortsatte Kamp med Grundtvig og vel endnu mere med Lindberg gjorde det umuligt Emil stillede sig afgjort paa de sidste Side, skjønt det gjorde ham inderlig ondt, naar der i Striden kom noget frem, som jaarede Faderen og Broderen, og som han syntes godt kunde have været udeladt Begge betragtede Angrebet paa dem som personlig møntet paa dem, hvilket tydelig ses af Professorens Levnedsbefrivelse Jeg tror, at netop det var Aarsagen til den Bitterhed, som spores i denne Jeg tror ikke, han kom til nogen anden Betragtning af Sagen, og det er, hvad der volder Bitterheden, naar man tror, at det er ikke Sagen, det drejer sig om, men Personen Det har gjort mig inderlig ondt at se den Bitterhed, hvormed Professoren i sin Levnedsbefrivelse saa mange Aar efter endnu betragter denne Sag Man faar ellers paa saa mange Maader Indtrykket af denne Mand som en skøn, ædel, frifindet og skjæ

Personlighed, men naar han slet ikke kunde frigjøre sig for Bitterhed i dette Forhold, saa kom det af, at det vedblev at staa for ham som et personligt Angreb paa ham, hvormed man vilde ødelægge hans hele Virksomhed, og det var som en knugende Mare, der hvilede paa ham. Han skulde tvinges til at udtale sig paa en saa forsigtig og ængstelig Maade, der ikke stemmede med hans fribaarne Mand, for at han ikke skulde give sine, som han troede, personlige Fjender Anledning til at falde over ham. Forunderligt, at han under et saa trykkende Forhold ikke med Glæde kunde gribe den Lærefrihed, som Grundtvig kæmpede for. Hvor havde det dog været bedre for ham, og hvor kunde han da have været anderledes frimodig og glad! Man kan jo let forstaa, at det var umuligt for ham under dette trykkende og pinlige Forhold hjærtelig at knytte sig til Broderen, som stod paa deres Side, som han betragtede som sine personlige Fjender og Plageaander. Hos Grundtvig fandt han saa meget andet, som mildnede Forholdet lidt til ham, men hos Lindberg fandt han intet, uden hvad der var møntet paa at forbitre ham Livet. Han gjorde ham dog bitterlig Uret, thi der var hos denne Mand, som vi vidste, der kjendte ham personlig, et i højeste Grad mildt, velvilligt og i andres Tjeneste opofrende Sind, jeg tror at kunne sige: i en endnu højere Grad end hos Grundtvig. Vi, som vidste det, baade Emil og jeg, kunde derfor paa ingen Maade tiltræde Professorens bitre Dom over denne Mand. Han skrev skarpt og stundom bittert, men jeg tror ikke, han havde nogen personlig Bitterhed til noget Menneske, og ingenlunde enten til Faderen eller Broderen Clausen. Han saa i dem Ordets Modstandere, derfor stred han mod dem; havde Professorens funnet saa Dje paa dette, saa vilde hans Bitterhed i høj Grad være bleven mildnet. Han havde ellers Kamp med mange Mænd, hvis Færd han misbilligede, men aldrig findes der saadan en Bitterhed mod nogen af dem som mod Lindberg og til Dels mod Grundtvig. Ved den sidste Begravelse sad han tavs og stille i Vor Frelser's Kirke og hørte paa alle de Ord, som bleve talte og sjungne til hans Ære. Hvad der da rørte sig i hans inderste Sjæl — det veed jeg ikke, men hvad han skrev om den venlige Hilfen, han sendte Broderen med i Graven, den haaber jeg ogsaa, han den Gang sendte Grundtvig med i hans Grav.

Saa, thi det var glædeligt at se de to Brødre saa kjærliche over for hinanden paa det sidste, og det, uagtet jeg ikke tror, at de kom til noget Forlig i Trossager, jeg tror næppe, de talede

med hinanden derom, vel af Frygt for, at Saaret skulde bryde op paa ny. Der er da mange, der endnu mindes Emil Clausen, og det, uagtet han ikke fremtraadte for Offentligheden paa nogen opsigtsvækkende Maade. Han havde til Dels Frygt derfor. Han trak sig derfor stundum tilbage, hvor vi andre gjerne vilde have ham med, men ikke hvor det for Alvor gjaldt hans Overbevisning, det viste han, da man vilde have ham til at døbe Gjendøber-Børn, ogjaa da det gjaldt den nye Alterbog, som Mynster vilde have indført. Han havde den Gang en alvorlig og temmelig heftig Samtale med Mynster, som endte med, at denne sagde: „Saa lad denne Bog da kun staa der i Boghylden til et Vidnesbyrd for Efterslægten.“ Den fik ogsaa Lov at staa der, om den ellers ikke er bleven solgt.

Naar man betænker det Forhold, hvori Emil fra Ungdommen havde staaet til denne Mand, hvem han havde betragtet som den i alle Maader overlegne, der tjalden tog imod Modsigelser, jaa er det jaa meget mere til hans Ros, at han frimodig traadte op imod ham og sagde ham sin Mening. I denne Henseende sporer man hos ham Professorens Kjæthed og Frimodighed, som han ved jaa mange Lejligheder lagde for Dagen. Ogjaa til Biskop Mynster stod Professorens ofte i et skarpt Forhold, og hvor meget han end indrømmede denne Mand med Hensyn til store Gyver, jaa er det dog aabenbart, han var slet ikke hans Mand, dertil bidrog vel allermest den tvetydige Maade, hvorpaa Mynster traadte op i Professorens Kamp mod Grundtvig og Lindberg. Mig forekommer det: langt hellere være Clausen end Mynster i denne Kamp. Hvad der maaste allermest jaarede Clausen var den haanlige Maade, hvorpaa Mynster bedømte hans Bog om Katholicismen og Protestantismen, da han erklærede, at Grundtvig og Lindberg ikke havde haft nødig at tage jaa haardt til Gjenmæle mod denne, da den paa Grund af sin Vidtløftighed ikke vilde komme til at udøve nogen Indflydelse.

Jeg har aldrig kjendt nogen Mand, som det var jaa hyggeligt at være sammen med, som med Emil Clausen, heller aldrig nogen, som i den Grad kunde lade Gammen og Alvor følges ad. Man kunde le sig halv død af hans Rittigheder, som isprang frem fra ham, som om alle milde og gode Rittigheder havde deres Kilde i hans Sjæl, og uden man vidste det, jaa var man midt i de alvorligste Samtaler. Vore Samtaler begyndte gjerne med at gjengive for hinanden vore Prædikener og lægge Planer for de næste, og med Hensyn til at lægge disse fandtes der hos ham en mærkværdig Opfindsomhed.

Bondeven var han i de Dage og arbejdede med Jver paa mit Valg baade i Korsør og Skjelsør. Første Eted var Kampen haard; Modstanderen betragtedes den Gang som langt mere yderliggaaende end jeg. En Vælger vilde gjøre opmærksom paa, at han afveg fra mig deri, at jeg holdt paa det absolute, han paa det suspensive „*Votum*“. Modstanderen svarede hertil, at han skulde ikke indlade sig der paa, da vedkommende ikke en Gang vidste, at det hed veto, ikke votum. Clausen svarede dertil: „Det var kun en *Lapsus memoriae*“ (en Forglemmelse), saa udbrød en mægtig Mand i Valgkredsen: „Ja han er vist en *Laps*“; jeg tror, at denne Ytring bragte Sejren over paa min Side.

Den Gang dreves de gudelige Forsamlinger med stor Jver, vi tog begge to levende Del i dem og mødtes meget ofte til den samme Forsamling for at hjælpes ad. Naar her tales om, at det var sjældent, at en Gaardmand droges ind i de Kredse, hvor vi arbejdede, da er Meningen dermed: Forsamlingskredsene. Jeg tror jo nok, at Clausen ligesom jeg en Tid lang lagde for stor Vægt paa disse Forsamlinger netop derved, at vi vilde gjøre dem til Kjendetegn paa Kristendom. Men vi fik begge Syn derfor og søgte at gjøre det menneskelige gjældende og bekæmpe den pietistiske Betragtning, som gjerne vil lægge jelvgojorte Love paa Folk. Jeg kan nok sige, at hverken Clausen eller jeg var anlagte for det pietistiske, han havde navnlig saa klart Syn for alt det menneskelig skjønne i Livet, saa det maatte blive ham en Byrde at bære sig for et jaadant Lag. Endnu medens han levede, udviklede Erkjendelsen sig af, at det menneskelige ikke maatte tilfidesættes eller undertrykkes af det kristelige, og han glædede sig over at se, hvorledes det Lag, som hvilede paa mange Kristne, efterhaanden begyndte at brydes. Han oplevede ikke at se den Udvikling, som senere er indtraadt. Folkehøjskolernes Virkning i denne Henseende naaede han ikke at i, men jeg er sikker paa, at han vilde have glædet sig over, hvad der er sket især efter Aaret 1864, der midt under Sorgen; som det bragte os, vakte det danske Folk til Deltagelse for den aandelige Udvikling. Man kan nok forstaa, at naar Deltagelsen for Slesvig var det, som i en væsentlig Grad forenede de to Brødre med hinanden trods Forskjelligheden i Trosfager, at Emil Clausen ledsagede alt, hvad der angik Slesvig, med den største Kjærlighed. Han var derfor for Alvor med i alt, hvad der foregik i Krigen fra 1840—50, han var i højeste Grad greben af den gode Mand, som i den Tid og navnlig i 1848 rørte sig i det danske Folk, og

jeg glemmer aldrig den store Glæde, som fyldte hans Hjærte, da Efterretningen kom om Slaget ved Fredericia. Den Glæde kunde de to Brødre for Alvor dele med hinanden. Stor var den Befynring, som opfyldte Emil over de forskjellige Underhandlinger, som begyndte, da Krigen var til Ende Udfaldet af alle disse oplevede han ikke, og han forstaaedes for at se, hvad de efterhaanden førte til, forstaaedes for at se Følgen af Krigen 1864. Nu døde han i godt Haab om Danmarks Fremtid, som, hvor haardt det end er prøvet i alle de efterfølgende Aar, dog ikke er opgivet af danske Mænd og kvinder, som dele hans Hjærtelag for den danske Sag.

Clausen var en udmærket smuk Mand med et fint og dannet Væsen, derfor kunde han endda nogenlunde holde sig i saadanne Kredse, hvor man saa lige saa umildt til Bondevennerne som nu til det forenede Venstre; der var noget saa skjønt, saa indtagende ved ham, at det var næsten umuligt at staa ham imod, hvor han kom frem, og det viste sig baade i de højere saakaldte dannede Kredse som blandt dem, der dog var hans egentlige Venner, i de Tider for det mest Husmænd og Indsiddere, thi det var en Sjældenhed at drage en Gaardmand ind i de Kredse, hvor vi arbejdede. Han kunde spørge med saadanne Folk, som de vare ganske hans Lige, men han kunde ogsaa tiltale dem paa en saa kjærlig og hjærtelig Maade, at han smeltede deres Hjærter. Den Egn, hvori baade han og jeg levede, var det Land, som Biskop Mynster kaldte det hellige Land, jeg tror just ikke i den allerbedste Forstand, men naar Biskoppen kom til os, og vi just ikke ventede noget Englebesøg i ham, saa vilde vi gjerne have Clausen med, thi der var ingen, som saaledes kunde omgaas ham. Da førtes Samtalen gjerne mellem dem om Kunst og Videnskab, der var de begge hjemme. Biskoppen var en fin og yderst forekommende Mand, tit saa fortrolig, at man undredes derover, men man var just ikke altid saa sikker paa bagefter at saa saa venlig en Dmtale af ham, som han gav Anledning til at vente Clausen var naturligvis med ved den eneste Visitation, han har foretaget sig, hvor jeg har været Præst. Clausen syntes, det gik saa godt i Kirken, at baade han og jeg ventede, at jeg skulde saa en god Dom af Biskoppen, navnlig med Hensyn til min Prædiken I Bogen stod der intet, men senere har jeg set den omtalt af Biskoppen i hans efterladte Bemærkninger om hans Visitationer: „I X X. hørte jeg en Prædiken af N, hvis Begyndelse viste, at han kunde være bleven en god Prædikant, skjønt hans Stemme og Gebærder havde noget plebejisk. Men

jaa kom han til sit egentlige Thema: „Den jævne Port er Daaben“, og jaa blev det rent galt baade i Henseende til det, han vilde sige, og det, han virkelig jagde, thi det var en ganske forvirret Tale og idelige Gjentagelser, da de gode Folk, som vente paa Anden, naturligvis ikke forberede sig.“ Claujen fik aldrig den Dom at se, men han vilde ikke have understrevet den, thi han udtalte sin særdeles Tilfredshed med Prædikenen. At den var uforberedt, er ikke sandt, jeg havde som man vel kan vente, naar jeg skulde tage mod Bisoppen, jaa vel forberedt mig, som det var mig muligt.

Claujen havde 3 Børn med sin anden Kone. (Den ældste af disse er nu gift med Præsten Thomas Nordam). Jeg stod Fadder til disse Børn, som han til mine. Det var nogle velsignede Aar, vi levede sammen, omtrent 13 Aar, thi i den sidste Tid drog han til Kjøbenhavn, hvor han fandt sin Grav. Han var taalmodig og stille under den lange Strid, og naar man kom til at tale med ham, var han endnu fuld baade af Alvor og Gammen. Vi skiltes ad, men haabe at samles igjen, og naar der staar i Grundtvigs Sang: „O hvilket Aftenjæde“, jaa maa jeg sige, naar jeg tænker tilbage paa den Tid, vi levede sammen, om jaa mangen en Aftenstund: O hvilket Aftenjæde! Et lignende tør jeg vel endnu haabe paa, og kunde vi her aldrig jaa Ende paa vore Samtaler, jaa ville vi det der endnu mindre. Her vil jeg til det sidste minde ham og takke ham som en af mine bedste Venner, jeg fandt her i Livet.”

Den anden af Bøjsens nærmeste Venner i Skjorpinge var som før sagt Peter Fenger; han var i Væsen og Karakter en Modsatning baade til Claujen og Bøjsen, men at Modsatninger undertiden kunne blive mest for hinanden, sandedes her; var Bøjsen modløs og foriaagt, og det laa i hans Natur let at blive det, jaa vidste han ingen bedre at ty til end Fenger, og der er ingen Tvivl om, at Bøjsens livlige Natur har virket opmuntrende paa Fenger. Om sit Forhold til denne skriver Bøjsen i 1878 saaledes:

„Jeg veed ikke at have kjendt noget Mennekte, paa hvem vor Herres Ord til Nathanael: „Se, det er sandelig en Israelit, i hvem der ikke er Svig“, passer bedre end paa Peter Fenger, thi det var det Indtryk, man fik af hans Ord, hvad enten det

Lød strængt eller mildt, at man havde med en Mand at gjøre, der mente det ærlig med sine Ord, og det tror jeg fuldt og fast, at vor Herre vil vedkjende sig over for ham det Vidnesbyrd, han gav Nathanael; „Se, det er sandelig en Israelit, i hvem der ikke er Svig“. Jeg veed det godt, at selv vilde han næppe vedkjende sig dette; thi han saa det klart, at der bor Svig i Wienneskehjertet, derfor ogsaa i hans; men ogsaa i denne hans Erkjendelse var der saa megen Sandhed og Ærlighed, at vor Herre ogsaa med Hensyn dertil vil give ham Nathanael-Vidnesbyrdet, og jeg, for saa vidt som jeg har kjendt ham, kan ikke andet end stadfæste dette. Og jeg har kjendt ham i en Række af Aar og staaet i det inderligste Forhold til ham, ijer i den Tid, da vi var Naboer og levede i et stadigt Samfund med hinanden.

Det var fra Aaret 1817 til 1850, vi var Naboer og levede med hinanden i det inderligste og kjærligste Fortrolighedsforhold; vi ophørte med at være Naboer, da jeg drog til Sønderjylland, og han et Aar efter til Kristianshavn. Fra den Tid af saas vi ikke som hidtil stadig og hyppig og kunde ikke som hidtil betro os til hinanden og raadsføre os med hinanden om alle Ting, men jeg veed, at det paa begge Sider har været et smerteligt Savn, og at vi begge med Vængjel have set tilbage paa den lykkelige Tid, da vi i alle Ting kunde søge Trøst og Opmuntring hos hinanden. Dog vedblev det inderlige og hjærtelige Kjærlighedsforhold uforandret indtil Enden, og jeg modtog et Aars Tid før hans Død Vidnesbyrd om, hvorledes han tænkte paa mig med den gamle Kjærlighed. Det hændte sig nemlig, at jeg en Gang ved et Besøg i Kjøbenhavn ikke kom ud til ham, som jeg ellers plejede, og at han blev bekymret for, at der var et eller andet, der havde svækket vort Kjærlighedsforhold. Da jeg nogen Tid efter kom ud til ham, betroede han mig dette og jagde, at han i sin Bekymring havde fundet sin Trøst i et Vers af Salmen Nr. 269 i Grundtvigs Sangeværk fjerde Del:

„Er i Hjertet Winterkulde,
Da er Sjæl lagt under Mulde,
Hjærtkulde dig her neden
Er kun Baand paa Kjærligheden,
Og som Havets ligervis
Løes op kan Hjærtets Is,
Og naar Kulden er forbi,
Atter esse, leve vi,
Herren være priset!
Som i Paradiset.“

Der fandtes i hans Salmebog et lille Stykke Papiir, hvori han havde udtalt baade sin Befymring og Trøsten, han havde fundet, og at han ved Paradiset havde tænkt paa vort Samliv i Skjorpinge og Bjærgby. Jeg veed, at jeg ved en Samtale med ham befriede ham fra denne Befymring; men det er mig et glædeligt Vidnesbyrd om den trofaste Kjærlighed, som han bevarede til mig lige til det sidste.

Jeg tror, det er godt under mange Forhold i nærværende Tid at komme dette Vers i Hu og finde den Trøst deri, at selv om Kulden har lagt sig over Hjærtens Varme, dette kun er til en lille Tid:

„Og naar Kulden er forbi,
Atter elske, leve vi,
Herren være priset!
Som i Paradiset.“

Ja ogsaa for mig er det Samfund, vi levede i, som et Paradis, og allerbedst mindes jeg dette, naar vi sad sammen om Aftenen i hans Studereværelse. Da var det, vi allerførst lagde Planen til de Prædikener, som vi skulde holde den næste Søndag. Som han var grundig i alle Ting, plejede han gjerne at læse op af Evangeliebogen baade Kollekten, Epistelen og Evangeliet og vilde gjerne, at vi om muligt skulde tage med alt, hvad der fandtes i Evangeliet. Det er muligt, at denne hans Grundighed undertiden førte ham til en større Vidtløftighed, end det egentlig var gavnligt; han følte det selv og klagede tit over, at han havde saa svært ved at fatte sig i Kortthed og blev tit for vidtløftig, men hans Prædikener havde ikke deres Styrke i, hvad man maaske kunde kalde Formen, men i den Troværdighed og Paalidelighed, som de bar det mest afgjorte Vidnesbyrd om. Derfor, naar man havde hørt hans Prædiken, gif man derfra med det Indtryk i Hjertet: „Her har en Israelit ført Ordet, i hvem der ikke findes Ewig.“ Saaledes var Begyndelsen til vore Samtaler; men derefter veed jeg ikke, at der fandtes noget i Himlen eller paa Jorden, som vi ikke samtalede om, og navnlig betroede vi hinanden alle vore Hjertesorger. Jeg følte mig altid som den, der sad ved min Lærers Fødder og hentede Visdom og Raad fra ham, i det jeg godt følte, at jeg ikke i lige Maade kunde gjøre Gjengjæld. Selv havde han i sin Ydmyghed ikke Fornemmelsen deraf, men var glad ved, hvad jeg kunde sige ham, selv om jeg tit talte i en mere spøgfuld Tone, end det egentlig laa i hans Natur. Saa sad vi der og talte med hinanden

om vore Børn, om vore huslige Forhold, om vore Forhaabninger med Hensyn til vor Gjerning, saa vi havde ondt ved at holde op, om det end gik langt ud paa Natten. Naar jeg endelig gik, fulgte han mig gjerne den halve Vej, og der er et Sted imellem Bjærgby og Skjærpinge, hvor vi standsede for at tage Afsted med hinanden, og der var det, jeg oplevede tydeligere end nogen Sinde, hvorledes Fuglefangen jagte sød møder en liflig Aftenrøde. Saa tog vi Afsted med hinanden i den glade Forvisning, at vi skulde snart mødes og gjentage, hvad vi nu havde oplevet med hinanden. Jeg veed kun et eneste Punkt, hvorom vi i den Tid ikke vare fuldt enige. Han plejede gjerne paa Fastelavnsjøndag i Anledning af Epistelen i Forsamlingen at tale om Jesu Nedfart til Helvede og hans Prædiken for Ulanderne i Forvaring. Det var i den Tid til Anstød for de fleste af hans Tilhørere, som ikke kunde finde sig i det Lys, som derved skinnede ud over Graven. Da skete det ikke sjælden, at de kom til mig, for at jeg skulde berigtige denne hans Lærdom. Selv stod jeg den Gang, i det mindste en Tid lang, paa det samme Standpunkt som disse hans Tilhørere, kunde derfor ikke give ham Ret i hvad han havde sagt, men har jeg nogen Sinde taget mildt og kjærlig paa andres afvigende Meninger, da var det, naar jeg i denne Henseende skulde til at berigtige, hvad han havde sagt.

Det var mig da ogsaa saa meget lettere, som jeg allerede den Gang havde en Følelse af, at han nok i Grunden havde Ret, og beundrede den Sandhedskjærlighed, der drev ham til frimodig at udtale, hvad der var hans Overbevisning, selv om det var til Anstød for dem, som han saa inderlig elskede, og hvis Kjærlighed han satte saa høj en Pris paa. Saaledes var det den Gang; men senere have vi tit talt om dette Punkt i fuld Samstemning.

Han holdt ikke igjen, naar der var noget, han misbilligede hos sine Venner, og han var navnlig ved vore Konventer en Tugtemester, naar han opdagede noget, som han troede trængte til Tugt. Det kan være muligt, han stundum var for stræng, det fandt i det mindste adskillige, men ingen vendte deres Hjerter fra ham, thi alle følte, at ogsaa her talte Israaeliten uden Svig og vilde, som David skriver, tugte, men ikke til Døden. Mig var han i en vidunderlig Grad overbærende imod, saa jeg undrede mig tit over, at han ikke tugtede mig anderledes, end han gjorde; men jeg tror nok, at det var der Kjærlighed, hvormed han elskede mig, som gjorde, at den for ham skulde Syndernes Mangfoldighed.

Man vil jo nok kunne forstaa, at vi i vore mange Samtaler tit talede med hinanden om vor Udgang af denne Verden og om den sidste Strid. Kort efter at jeg var draget over til Sønderjylland og saaledes var skilt fra ham, medens han endnu var i Bjærgby, blev han syg og, som det syntes, til Døden. Da besøgte jeg ham og prædikede efter hans Ønske i Bjærgby Kirke, og i Slutningen af Prædikenen bad jeg for ham og bad ligefrem og ubetinget om, at han maatte leve. Da han erfarede det, og jeg siden talte med ham, jagde han, at det skulde jeg ikke have gjort, eftersom det jo ikke var saa afgjort en Sag, at det var ham godt at leve længere, og at hans Liv heller ikke var af saa stor en Bigtighed, som jeg havde tillagt det. Jeg svarede: „Ja Fænger, nu har jeg gjort det og kunde ikke andet, nu faar Gud gjøre, hvad han vil“, og han gjorde, hvad han vilde, og hvad jeg og mange flere vilde, og lod ham leve endnu i mange Aar til Velsignelse, men rigtignok des værre skilt fra mig. Paradiset var forbi, kom heller ikke mere men kommer nok en Gang, bedre endnu, end da det var bedst her i Verden. Under hans sidste Sygdom i Foraaret 1878 kom jeg ikke til ham, fordi jeg ikke kunde komme, men kort efter det første Sygdomsanfald, da han var kommen sig temmelig godt, besøgte jeg ham, og da jeg tog Afsted med ham, sagde han: „Jeg tror næppe, at vi samles tiere her i denne Verden, vi have levet en lykkelig Stund med hinanden, men have endnu en bedre i Vente.“ Jeg veed endnu om hans sidste Tid, da han var meget daarlig, oprandt der endnu en Dag for ham ligesom ved et Underværk, da han følte sig saa vel, at han kunde gaa til Alters med alle sine i sit Hjem, kunde levende deltage i den hele Handling, og da det var forbi, sagde han: „Nu er jeg saa glad, som jeg aldrig har været, og hvad enten jeg lever eller dør, saa hører jeg Herren til“. Da jeg hørte dette om ham, maatte jeg tænke paa min Broder, som døde for tre Aar siden, der kort før sin Død udtalte til mig paa samme Maade sin Glæde, der var større, end han nogen Sinde havde oplevet den. Det er den bedste Vin, som Herren isfænker til sine Venner, saa vi kan forstaa, hvad der staar i Salmen: „Forvunden er derved al Dødens Bitterhed“ Fænger skal bevares i en hjærlig og trofast ihukommelse, og jeg er en af dem, som have Grund til at ihukomme ham for alt, hvad han har været for mig.

Gud velsigne og glæde ham for al hans trofaste Kjærlighed.“

Den 22de August 1841 fik Bojzen sin anden Søn, som efter ham blev kaldet Frederik Engelhart, sædvanlig kaldet Frede (nu Folketingsmand for Møn). Aaret efter, den 13de Decbr., fødtes Marie (sædvanlig kaldet Mir, i 1863 gift med Højskoleforstander Hermann Anker paa Sagatun ved Hamar i Norge). Ved Fredes Daab, hvor Lars Bojzen var til Stede som Fadder, blev Egnens Digter Hellefen stillet paa en haard Prøve, thi Clausen stillede en Prisopgave til de to Digtere, hvem af dem der bedst kunde besynge den nyfødtes Krenetid, og saaledes fremkom toende Digte. Dommen faldt siden, at Lars havde sejret i Dybden, men Hellefen i Længden. Det var ogsaa i dette Aar, at Pastor Gajs besluttede sig til sin Missionsrejse til Smyrna sammen med Kold og i den Anledning holdt en Række Møder ogsaa i Skjærpingeegnen.

Kort efter hjemjøgtes Egnen af Gjendøberne; man vil vide, at Anledningen til, at den tyske Baptistmenighed i Hamborg sendte Afsendinge her ind, just var Efterretningerne om den Forsølgelse, som fandt Sted mod de gudelige Forsamlinger og vakte den Tanke hos Gjendøberne, at her maatte være rorte Bunde, hvori der var godt at fiske, og de forudsatte, at det maatte være saa meget lettere her at vinde Profelytter, som Forsamlingsfolkene -- de saakaldte hellige -- var unge i Troen og temmelig uoplyste om deres Daabspagt. Det gik da ogsaa mange Steder, som de havde ventet, og især syntes Gjendøberne at vinde fast Fod paa Langeland, hvor en Prædikant ved Navn Røbner optraadte og vandt mange; blandt andre døbte han i 1839 den blinde Jens Dyrholm, en Mand, som hidtil havde hørt til de „opvakte“, og da Regeringen rejste Forsølgelse imod den nye Sekt, bidrog det som sædvanlig kun til, at den yderligere fik Mæring. Fra Lange-

land forplantede Bevægelsen sig til det sydvestlige Sjælland, og her overraskedes Konvents-Præsterne ved, at den greb om sig efter en Maalestof, som ingen af dem havde anet eller ventet, og mest imellem dem, som jævnlig havde givet Møde i Forsamlingerne; egentlig var det intet Under, thi i samme Grad som disse lagde Hovedvægten paa Omvendelse og Afholdenhed fra Dans, Kortspil o. s. v., kort sagt paa det udvortes, maatte de blive et let Bytte for en Lære, der lagde Vægt paa det samme og ikke regnede Barnedaaben for noget; Bojjen tog Kampen op mod Gjendøberne og fremhævede nu Sakramenternes Betydning med større Styrke end nogen Sinde; han indskrænkede sig ikke til Forsamlingerne i Præstegaarden, men drog omkring fra Sted til Sted, kom ogsaa til Langeland; næsten ingen Dag var han fri, og paa Helligdagene maatte han ofte prædike 3 Gange. I Sammenstødene med Gjendøbernes Præster gik det skarpt til; Bojjen regnede deres Lære til Dævelens Bæsen, som skulde forjages; disse svarede, at de turde indestaa for, at Bojjen selv vilde blive Gjendøber inden sin Død. Det lykkedes dog at faa flere af dem, der var gaaede over til Gjendøberne, til at vende tilbage igjen; blandt disse maa nævnes Jens Dyrholm; ved en stor Forsamling i Skjorpinge Præstegaard blev han højtidelig gjenoptaget i Kirken, han skildrer selv dette saaledes: „Bojjen valgte just de Ord af Davids Salme til Text: Fuglefængerens udstillede sine Snarer, og vi var faldne der i, men Snaren er sønderrevet, og vi ere frelst! Han anvendte disse Ord i Besynderlighed paa mig, der som en forvildet Fugl længe havde været draget ind i Gjendøbergarnet af den onde, løgnagtige Fuglefænger, Dævelen. Men Herren havde nu som den stærkere sønderrevet hans Snarer og med sin trofaste Haand revet mig ud der af, at jeg skulde være et levende Vidne for mine Brødre

om denne hans store Naade og overvættets Kjærlighed. Det var en højtidelig og salig Stund, i hvilken jeg følte mig saa nær forenet med den kjærlige Frelsermand og hans troende Børn. Jeg modtog ogsaa en ny Forsikring i mit Hjærte ved den Helligaand, at Gud vilde være mig Synder naadig og ikke tilregne mig mit sidste Fald.

Siden den Tid sluttede Dyrholm sig til Bojsen; han blev rejvende Lægprædikanter og talte ofte i Forsamlingerne. Det lod i det hele taget til, at Gjendøberbevægelsen — modarbejdet, som den blev, alene med aandelige Baaben — skulde standse, da Kongen imod sin Vilje den atter til Sjælp med det af Bisop Mynster bifaldte Paabud, at Gjendøbernes Børn med Magt skulde døbes; disse modsatte sig, og nu blev der fra Dyrighedens Side formelig anstillet Jagt efter Børnene. Det skal være gaaet saa vidt, at Politibetjente og Sognefogder undertiden maatte kæmpe med Forældrene, ja endog binde dem, medens Børnene bleve døpte; da man ikke kunde saa Faddere, lejedes Fattiglemmer dertil. Et Cirkulære befalede, at Præsterne skulde forrette en sliq Daab. Peter Kirkegaard var den første af Konvents-Præsterne, som nægtede dette, men snart fulgte de andre efter, og Bojsen udgav et Skrift, kaldet „Tvangsdaab mod Baptisternes Børn“, som han slutter med de Ord:

„Vi have intet Ord af Herren, hvormed han tillader os at paansøde noget Menneſte ved udvortes Magt, hvad der kun kan blive til Betsignelse, naar det annammes med et frivilligt Hjærte. Om Daaben, som fuldbyrdes paa Børn, skal kaldes en frivillig eller en Tvangs-Daab, det kan ikke afgjøres uden efter Forældrenes Ja eller Nej, som ere deres af Gud beskikkede Værger, saa længe disse ikke ere aandelig umyndige. Brug vi da udvortes Magt til at paansøde anderledes troende

vor Kirkes Daab eller Nadver, da forgribe vi os paa Herrens hellige Sakramenter, og han har nok Ret til at kræve den ridderlige Højmodighed af os, at vi hellere ville lide, hvad det skal være, end gjøre os skyldige i saadan Utroftab imod ham."

Clausen — i hvis Sogn der var flere Gjendøberbørn — tog ind til Kjøbenhavn for at tale med Kongen derom, men denne befalede i en bydende Tone, at Præsterne skulde enes med Biskop Mynster; da Clausen kom til denne, fik han bestemt Befaling: „De skal“, som han bejvarede med et lige jaa bestemt: „Jeg gjør det ikke“, og han forlod Biskoppen i en jaa oprørt Stemning, at han først et Stykke nede paa Gaden mærkede, at han gif barhovedet og havde glemt Latten i Bispegaarden. Dronning Caroline Amalie søgte dog at mægle imellem de stridende. Det gif ikke P. Kierkegaard bedre, da han søgte Audients i jamme Sag; Kongen vist ham til Biskoppen, og denne skulde endog have ytret i Santalens Løb, da han traf det korteste Straa imod Kierkegaards klare Grunde, at Gjennemførelsen af denne Sag skulde være hans bedste Bispegjerning.

Kort efter skulde der være Bispevisitats i Kierkegaards Kirke i Pedersborg; Politimesteren i Sorø fik Ordre til at bringe alle udbøtte Gjendøberbørn til Kirken, men han turde ikke indestaa Biskoppen for, at der ikke blev Spektakler i Kirken — inden for denne rækker min Myndighed ikke — jagde han; selve Dagen strømmede jaa mange Menneker til, at kun den mindste Part kunde rummes i Kirken; Kierkegaard mødte, ledsaget næsten af alle Konventspræsterne; Biskoppen jaa temmelig nedflaaet ud, da han gif imellem de tætte Skarer; mærkelig nok blev der aldeles intet af Daabshandlingerne. Biskoppen tav stille derom, og dermed faldt denne Sag hen.

ingen af Præsterne blev, som der var truet med, af-
fatte.

Under disse stærke Bevægelser i Gjendøberfagen fik Boj-
sen første Gang Besøg af Peter Larjen Skræppenborg
(saa kaldet efter den Gaard, han havde paa Fyn) og en fynsk
Lægprædikanant ved Navn Johan Nielsen; en anden Fynbo
ved Navn Lars Møller var bleven bosat paa en Gaard i
Nærheden af Præstegaarden, og han optraadte siden som den
strængeste Pietist; Peter Larjen hørte vel til samme Side, men
hans frimodige Natur frympede sig dog ved at blive under de
stive Normer, og lidt efter lidt frigjorde han sig aldeles derfor,
og dertil bidrog ikke lidet det inderlige Venskab, som der blev
imellem ham og Bojsen. Den indtrængende og hjertelige For-
kyndelse, som var ejendommelig for Bojsen, tiltalte især Peter
Larjen, og han blev fra nu af en lige saa stadig som tjær-
kommen Gæst i Skjærpinge.

I Sommeren 1842 foretog Bojsen med Familie for første
Gang en Rejse til Sylland — som bekendt skulde det ikke
blive den sidste. Det var i Begyndelsen af Gjendøberfejden;
han var da af de mange Kampmøder bleven saa anstrængt, at
han baade aandelig og legemlig trængte til Hvile; efter at
han forgjæves havde brugt en Badetur, kom der Indbydelse
fra hans Svoger, Kammerherre Heedt; paa Balsgaard, om, at
han vilde opholde sig i No der nogle Uger. Rejsen gik over
Fyn og fra Bogense over Klakring til Balsgaard, hvor Bojsen
nu benyttede Tiden til at gjøre sig bekendt med den skjønne
Omegn, vistnok den mest romantiske, som findes i Sylland.
Der skulde dog ogsaa her holdes en Forsamling, og Heedt; lod
indbyde til en saadan under Navn af „Thejselskab“ paa Bals-
gaard; siden — da Kirken i Alsjens var bleven Bojsen nægtet
— kom der en Opfordring fra Pastor Fog i Skjolde om, at

han vilde prædike i den derværende Kirke, og i et langt Vogn-
tog førte Folk da fra Palsgaard til Skjold. Den Prædiken,
som han holdt ved denne Lejlighed, meddeles her lidt forkortet,
blandt andet ogsaa som et Vidnesbyrd om, hvorledes hans
Forkyndelse lød den Gang: Det var Evangeliet om den utro
Husfoged.

„Du er Manden“, saa lød Herrens Ord fordem til Da-
vid ved Profeten Nathan. Dette Ord var for ham skarper
end noget tweægget Sværd, saa det trængte igjennem, til det
adskilte baade Sjæl og Aand, Ledemod og Marv, og dømte
over Hjærtets Tanker og Raad, borttog det Stenhjærte, som
havde forhærdet sig i Synden, og gav ham et Kjødhjærte i
Stedet, saa han med et jønderbrudt Hjærte og en jønderlagen
Aand kunde udbryde: „Jeg haver syndet imod Herren“, og
kunde derfor ogsaa faa Lægedom ved det Ord, som saarer,
men ogsaa forbinder, i det det lød til ham: „Herren har bort-
taget din Synd, du skal ikke dø“. . . . „Du er Manden“, der-
med sigte vi saa ofte vor Næste, saa Hjellden os selv; det gaar
os med Ordet som med Stenen, der falder paa en Klippe; den
springer tilbage og falder paa et andet Sted. Nu, det gamle
kunne vi ikke gjøre godt igjen, det kan kun afbedes med Hjer-
tets Bød og Bøn for Raadens Stol og Trone. „Se, nu er
den behagelige Tid, nu er Frelsens Dag“, og derfor siger den
Helligaand: „I Dag, naar I høre hans Røst, da forhærder
ikke eders Hjærter“. Men er det ogsaa hans Røst, vi høre i
Dag? Ja saa vist som Evangeliet om den utro Husfoged var
Herrens Røst, da det første Gang udgik fra hans Læber, saa
er det ogsaa endnu hans Røst til os, naar vi tage dette Evan-
gelium paa vore Læber, forkynde det ensfoldig, som det er os
overantvordet, og anvende det paa os, medens vi lade den
Helligaand forklare det for os. Saa taler han da ogsaa til
enhver af os, medens vi høre dette Ord: „Du er Manden“;
han taler det til os alle, baade til dem, som med David tage
det til Hjærte, til dem, som med Pharao sige: „Hvo er den
Herre, hvis Røst jeg skal adlyde?“ og til dem, der sige med
Felix: „Naar jeg faar bedre Tid, vil jeg lade dig kalde til
mig“. Hvem mener da Herren, naar han i Dag taler til os
om den utro Husfoged? Den Helligaand svarer enhver, der
spørger saa: „Du er Manden“. Gid du kunde komme til at
se det, tro det med et bedrøvet Hjærte, da skulde Ordet for dig
ikke vende tomt tilbage paa denne Dag, men finde en Ager,

hvor det kunde spire og bære Frugter. . . . „Der var en rig Mand, som havde en Husholder, og denne blev beført for ham, at han ødte hans Guds.“ En rig Maad, et betroet Guds, en utro Husholder, mon dog virkelig Dækket kan være saa tæt for dine Øjne, at du ikke kan se, hvad dette er? Ivo kan da bedre lignedes ved en rig Mand end han, som har alle Ting i sin Daand, „fra hvem enhver god og fuldkommen Gave kommer, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omkiftelse“, Gud Fader almægtigste, Himmelenes og Jordens Staber? Og veed du da ikke at nævne et Guds, som er dig betroet, om hvilket du dog ikke tør sige, at du har givet dig det selv? Du vil vel tænke paa din Alger, dine Kreaturer, dit Hus, din Hustru og dine Børn, og hvad der ellers er dig fjært i Verden, og sige: det er mit betroede Guds; eller du vil se til din Forstand, din Dygtighed, dit Legems Kræfter, Sundhed og Skjønhed, men jeg siger dig: hvad nytter dig dog dette Guds, om ikke et andet var dig betroet, uden hvilket den evige Død maatte ende al din Herlighed, og om hvilket du ogsaa vel maa sige: hvad har jeg, som jeg ikke har annammet? Jeg veed godt, at jeg — naar jeg nævner dette Guds, skjønt det er det største — dog nævner det, som for de fleste er det mindste ja som mange aldrig have tænkt paa, det Guds, som er dig betroet i Daaben, den Helligaands Gave, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og et evigt Liv. Da du blev et Guds Barn, blev du ogsaa Guds Arving og Kristi Medarving til evig Salighed. Du er jo dog døbt, det vil du vel ikke nægte, og veed vel ogsaa, hvad skrevet staar: „Saa mange, som ere døbt til Kristum, have isørt Kristum“, og hvem Faderen da giver sin elskelige Søn, vil han ogsaa give alle Ting med ham. Er derfor det evige Liv dig mere, end hvad du æder, drikker og isører dig i Dag, og i Morgen maa slippe, saa maa du vel ogsaa tilstaa, at dette er det største Guds, som er dig betroet, og tror du, at det er sket i Daaben, da nødes du vel ogsaa til at tilstaa, at det er dig betroet uden nogen din Fortjeneste, kun af Faderens forbarmende Kjærlighed, til hvis Ejendom hans Søn Jesus Kristus købte dig — ikke med Guld eller Sølv — men med sit dyrebare Blod, som et ustraffeligt og lydelsøst Lam. Se, dette er dit betroede Guds, uden hvilket alt det andet, der er dig betroet i Verden, er for intet at regne; det er det samme Guds, der var ham betroet, som drog bort fra sin Fader til et fremmed Land, hvem du kjender under Navn af den forlorne Søn. Saa er du da en Husholder over Guds mange Slaags Raade og dertil en Husholder, som ødte Godset, var

utro; skulde det nu virkelig være umuligt for dig at finde en jaadan i dig selv? Mindedes du maasse ikke en Gang, paa hvad Maade det var, du lovede at ville holde Guds med det betroede Guds? Mange er der, hvem det ganske er gaaet af Munde, jaa de ikke en Gang vide at nævne det med Munden, og mange forekommer det jaa gammelt og forslidt, at de mene, det er ikke værdt at føre frem. Men det er netop det gamle og forslidte, jeg ønsker at drage frem. at det gamle maatte blive nyt igjen hos eder, og det forslidte komme i Brug; det er ikke en ny Lærdom i menneskelig Visdoms overtalende Ord, men det gamle Ord, som jaa længe har været Verden en Daarlighed, men har dog bevist sig som en Kraft til Salighed for enhver, som tror. Du kjender dog vel din Daabs Pagt, at forjage Djævelen og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, og tro, som Ordet lyder, paa Faderen, Sønnen og den Helligaand? Kun ved at være tro i denne Pagt, kan du være en tro Gusholder over Herrens Naadegaver, ikke blot dem, som ere dig givne i Daaben, men enhver Naadegave, som er dig givent i Livet.

. . . . Du kræves til Regnskab i Dag med Gusholderen i Evangeliet, thi jeg staar i Kristi Sted og kræver dig i hans Navn til Regnskab for din Gusholdning. Og den Mand i Evangeliet blev erklæret utro og fik sin Dom: „Du kan ikke længer forestaa Huset“. Frygter du ikke for, at din vil blive den samme? Har du virkelig holdt din Daabs Pagt fra den Stund, du indgik den, til denne Dag? Hvo af os turde dog vel svare ja dertil, vi, som i det mindste en Del af vort Liv have levet uden Gud i Verden, have nok med vor Mund fornægtet og spottet den Herre, vi tjente, men have dog ved vore Paafaldelser i Eder og Sværgeren vidnet om, hvem vor Herre var, til hvem vi holdt os nær; som i alt, hvad vi tænkte, kun spurgte: Kan det nytte, kan det mere, kunne vi have Være deraf i Verden, aldrig, om det var Synd for Gud, havde intet med ham at gjøre, uden naar vi tog hans Navn forfængelig, forsyndede os imod ham ved at holde Bønner, høre hans Ord, bruge hans Sakramenter kun for en Skifts Skyld eller for at samle os en egen Næsfærdighed, at vi desto tryggere kunde foragte dem, vi saa ligge i aabenbare Synder for Verden, og tro os store i vore egne Øjne, havde vor Gud i Øjnenes Lyst, Rjødets Lyst og et hoffærdigt Leved, „forvendte Guds Sandhed til Løgn og dyrkede og tjente Skabningen over Skaberen, som er velsignet i Evighed“. Hvad have vi da at svare? Nej vidste det ikke bedre? Saa staar du som en Løgner, thi

du har selv lovet det; eller det vil Gud ikke regne nøje? Saa kom dog i Hu: „Naar du giver Herren din Gud et Løfte, da skal du ikke tøve at betale det, thi Herren din Gud vil visse- ligen udkræve det af dig, og det skal være dig til Synd“, eller der er dog saa mange Menneſker, ſom ikke have holdt ej heller holde deres Daabs Pagt bedre end jeg? Nu vel, men der er ogsaa mange, ſom have vandret og endnu vandre paa Fordærvelfens Vej, for hvem Helvede allerede er aabnet, eller for hvem det vil aabne ſig; vil du være blandt dem? Vil du ſige: Friſtelſerne ere ſaa ſtore? Jeg ſvarer: „Eder er ingen Friſt- liſe paakommen uden menneſkelig, men Gud er trofaſt, ſom ikke ſkal lade eder friſtes over eders Formue, men ſkal gjøre baade Friſtelfen og dens Udgang ſaaledes, at I kunne taale det“. Vil du ſige: Det er for meget, Gud kræver af os? Synes du, det er for meget, naar han ſkal kunne kjende dig for ſit Barn og give dig Del med ſig i Himmeriges Salighed, at han vil, at dit Hjærte ikke maa tilhøre hans Fjende, men at det ſkal tilhøre ham ſelv; har han ikke kjøbt det dyrt nok med ſit Blod, og vil han ikke ved ſin egen Land begynde og fuldende den gode Gjærning, gjøre det muligt, der er dig umuligt, at du — løſreven fra denne Verdens Fyrſtes Trældom — kan leve for ham i Hellighed og Retfærdighed? Saa har du da intet at ſvare til din Undſtyldning; det havde Huſholderen i Evangeliet ikke heller, men han udbrød: „Hvad ſkal jeg gjøre?“ Saa udbrød ogsaa hine Mænd paa første Pinſedag, da Peders Ord gif dem til Hjærte: „I Mænd, Brødre, hvad ſkulle vi gjøre?“ O gid da Ordet ogsaa maatte gaa eder til Hjærte, ſaa I maatte udbryde: Hvad ſkulle vi gjøre? Men det Spørgſmaal kan først da komme fra Hjærtet, naar vi ſe, hvor ſlet vi have holdt Gud vore Løfter, ſe det med dyb Bedrøvelſe, thi viſtnok kunne vel de fleſte Menneſker ſe, at det ikke er med dem, ſom det ſkulde være, kunne ikke nægte det, naar deres Synd og Guds ſtore Kjærlighed bliver dem foreholdt, ſaa blive de gjerne noget ſomme om Hjærtet, tænke og- ſaa: Det maa blive anderledes med os; men de kunne dog ſlaa det hen igjen, lægge ſig til No, begynde, hvor de ſlap, det gamle Syndeliv. Saa vil det vel jagtens gaa med mange af eder, der vel nok ſe, at det burde være anderledes, og kunne i Øjeblikket ikke modſtaa Ordets Kraft; det vil vel ſnart glemmes, maatte førend I naa til eders Huſe, og I ville da fremture paa Fordærvelfens Vej. Men det kan umulig være ſaa med eder alle, Gud maa have Hjærter blandt eder, ſom ere af Sandhed og derfor ville høre hans Røſt. Ja lader os,

jom have vor Sjæls Salighed tjær, ipørge alvorlig: Hvad skulle vi gjøre? hint Menneske i Evangeliet vidste, hvad han vilde gjøre; grave kunde han ikke, trygle skammede han sig ved, men at fremture i sine Synder, skjule den ene Synd med den anden, hjælpe sig ud af Syndens Nød ved nye Synder, det skammede han sig ved og har endnu Efterfølgere nok, netop blandt dem, som ere komne til at se, at det staar ikke godt til med dem, og at noget maa der ske. Thi det er jo i Grunden det samme, alle de gjøre, som selv ville gjøre det godt, hvad de have gjort ilde, fatte mange gode Forjætter om at aflægge saa en saa en anden Synd, ville skjule en Synd med en god Gjerning, ville sy nye Klude paa den gamle Klædning, komme ny Vin i de gamle Flasker, paalægge sig selv nogle flere Gudsfrygtighedsøvelser ved at høre Ordet læse, bede, sammenslikke sig selv en Retfærdigheds Klædning, som — naar de tro den dejligst — er vederstyggeligt for Guds Dine, ville halte til begge Sider, snart tjene Gud, snart Djævelen, ville tjene dem begge to, men i Grunden kun den sidste. Fri os Gud fra saadanne selvgjorte Reje, selvhugne Vrønde, der ikke holde Vand, fra saadan Halten til begge Sider, da bliver det sidste værre end det første. Vilde I ikke tjene Gud med et helt Hjærte, saa tjener ham ikke med et halvt, thi det er de lunkne han vil udspy af sin Mund. Hvad skulle vi da gjøre? Hvad han gjorde, hin Odeland, som, efter at han havde ødt alt sit Gods, ønskede sig sin Føde hos Svinene. Du sidder ikke endnu i saadan elendig Tilstand ved Svinetruget, men du staar maaske paa Kanden af Helvedes Afgrund, og et eneste Skridt fremad paa denne Vej kan maaske for evig styrte dig i Fortabelsen, i det yderste Mørke. Vil du da vide, hvad du skal gjøre? Staa op, vend om til det, hvorfra du er falden, vend om til den Herre og Gud, som tog dig uforstyldt til Raade i Daaben, oprettede sin Pagt med dig og betroede dig alt sit Gods, hvis Pagt du har brudt, hvis Gods du har forødt, vend om til ham med en hjærtelig Bedrøvelse og sig: „Fader, jeg har syndet mod Himmelen og mod dig og er ikke værd at kaldes dit Barn.“ Det er slet ingen Gjerning, du skal gjøre, men netop opgive alle dine egne Gjærninger og overgive dig til Herren din Gud, paa det han maatte tage dig til Raade og virke alt godt i dig ved sin Ånd, som han vil. Og jeg siger dig: Han vil, naar du kommer saaledes til ham, „fordi han er trofast, som gav Forjættelsen“, og har selv sagt: „Der som du omvender dig, vil jeg vende mig til dig“, „den ugubelige forlade sin Vej, og hver, som gjør Uret, sine Tanker og om-

vende sig til Herren, og han skal forbarme sig over ham, og til vor Gud, thi han skal mangfoldigen tilgive" I vide jo, hvorledes han tog mod den forlorne Søn, han tog ham til Naade, og det med saadan Glæde, som om Naade, var ham selv vederfaret. Husholderen vilde ikke grave, ej heller trygle, men vi, mine Venner, lader os pløje nyt Land paa ny, lader os saa til Nætfærdighed, at vi kunne høste til Viisfærdighed, ikke skamme os ved at trygle om Naade og Forbarmelse hos ham, som selv har sagt: „Kald paa mig paa Nødens Dag, jeg vil udfri dig, og du skal prise mig". Saaledes maa vi komme til den retfærdige Gud og Herre, som forlorne Sønner og Døtre, der have intet at medbringe uden Synd og Elendighed og et Hjærte, som længes efter at udfriis derfra. Saa sig da trøstigt:

Jeg kommer da, min Frelsermand,
 Saadan jeg er, saadan jeg kan,
 Bespændt i Tødens Hæle!
 Jeg er det Hæar, som rendte hen,
 I frels mig, rid mig ud igjen
 Af Satans stærke Snare!

. . . . . Og har da Herren betroet os denne Verdens Guds, som dog er den urette Mammon, da lader os komme i Hu, hvad Herren siger i vort Evangelium: „Gjører eder Venner med den urette Mammon, at naar I stilles her fra, de skulle annamme eder i de evige Boliger". Det er ikke Meningen, at vi med vort Guds skulle købe denne Verdens Menneſker til at blive vor Herres Tjenere, vi ere ikke kjøbte med Guld eller Sølv, kunne ikke heller købe andre uden til at hyfle for vor Herre, hvilket er ham en Vederstyggelighed; men se vi en af hans mindste Brødre hungrig, tørstig, fremmed, nøgen, iyg, i Fængsel, da skulle vi give ham at æde drikke, tage ham til os, klæde ham, besøge ham, komme til ham, erindrende, at hvad vi gjøre mod en af disse Herrens mindste Brødre, det gjøre vi mod ham selv. Da skulle disse med Glæde annamme os i de evige Boliger, ja ikke blot disse, men han selv, hvem det egentlig var, vi vederkvægede i hans mindste Brødre, hvem vi mente, for hvis Skyld vi gjorde det, han skal annamme os med Glæde i de evige Boliger, vederkvæge os, som vi vederkvægede ham i hans lidende Brødre og Søstre, samle os med alle disse, og han, som sidder paa Tronen, skal udbrede Pavlun over os; vi skulle ikke hungre mere, ej heller

tørste mere, Solen skal ej heller falde paa os, ej heller nogen Hede, thi Lammet, som er i Tronens Midte, skal vogte os og lede os til levende Vandkilder, og Gud skal aftørre hver Taare af vore Øjne

D! saa kommer da, mine Venner, lader os vende om til Herren vor Gud, og lader os ikke tøve; „tøv ikke at vende om til Herren, og forhal det ikke Dag fra Dag“, hører dog, hvor kjærlig han selv beder os derom: „Saa vender om, I forvænte Børn, jeg vil læge eders Afvendelser“, o! skulde der da ingen være, som med mig vilde svare: „Se vi, vi komme til dig, du er Herren vor Gud“. Jo, det vil der visjelig være, og lader det kun ikke affrække os, at Bejen er trang, den har dog ogsaa det Vidnesbyrd af alle, som vandre paa den, at den er yndig og jalig, og ingen fortryder Vandringen, allermindst, naar Enden er der, og Aftenen kommer, da Ringaardens Herre uddeler Naadølsonnen til alle Arbejdere! O, Herre, giv os da at være tro indtil Enden, at vi maa arve Livsens Krone! Amen, i Jesu Navn, Amen!“

Paa Bejen hjemad fra dette Besøg i Jylland besøgte Bojssen sin Ven Pastor Agerbek i Østerhøjsinge paa Fyn, og dette gav senere Anledning til, at der fra de opvakte Fynboer kom en Opfordring til Bojssen om, at han vilde søge det i 1843 ledigblevne Embede i Trolleborg, hvor Grev Neventlow — Brodersøn af den bekendte Neventlow paa Lolland — havde Kaldsretten; Bojssen — som var bleven anbefalet til Greven af Grevinde Holstejn — foreslog, at man dog først skulde høre ham prædike, og han rejste da der over, ledsaget af sin Ven Claujen. Ved Ankomsten til Herresædet var der mange fremmede, blandt andre præsenteredes 3 Brødre Croné, som Claujen strax betegnede som „Batteriet 3 Kroner“, og det morede Selskabet saadan, at det ogsaa hjalp Bojssen ud over den Forlegenhed, som ellers ved slige Lejligheder saa let paakom ham. Han prædikede da i Kirken for en meget stor Forsamling, og Greven var saa glad derved, at han strax vilde have Sagen ordnet; der blev da truffet Aftale om, at Bojssen skulde flytte der over som Præst, men faa Dage efter — me-

dens han og Clausen besøgte Agerbæk — var Greven pludselig bleven omstemt; man — Clausen mente, det var Batteriet — havde fremstillet Bojzen for ham som den mest radikale af alle de hellige Præster paa Sjælland, og dette forkræftede ham jaaledes, at han nu stillede den Betingelse til Bojzen, at han ikke mere maatte holde nogen gudelig Forjamling, hvis han skulde blive Præst der ovre; da Bojzen selvfølgelig ikke vilde gaa ind derpaa, blev den trufne Aftale hævet, og en anden Præst — den senere som Biskop i Viborg bekendte Laub — kaldet til Trolleborg. Dette Udfald blev af Menighedens i Skjörpinge — der gjerne vilde beholde Bojzen — hilset med Glæde; han fik flere Foræringer, og Lars Møller skrev en underlig pietistisk Sang til Gæde for ham; den blev sunget i Forsamlingen, men rigtignok paa den for en Gæst sang noget paafaldende Melodi: „Hvo veed, hvor nær mig er min Ende“.

Til de kjæreste af Bojzens Udflugter fra Skjörpinge hørte hans aarlige Rejser til det gamle Hjem i Vesterborg; Rejsen gik som oftest til Bisserup Strand og der fra med en Fisserbaad over til Lolland; undertiden var denne Overfart temmelig vanskelig og da navnlig i 1843. Kammerherre Keedtz med Familie og Bojzen med Familie rejste i Fællesskab og havde faaet hver sin Baad til Overfarten, men aldrig saa snart vare de komne i rum Sø, før der opstod en forrygende Storm; Keedtz's Baad vendte om og maatte siden vente i 3 Dage paa Omslag i Vejret, men Fisseren paa Bojzens Baad lod staa til, da han frygtede at kuldsejle under Vendingen; i 12 Timer tumledes de nu om paa Bølgerne, og Søerne gik flere Gange over det lille Fartøj; Passagererne — baade Bojzens Hustru og Børnene fra den største til den mindste var med — blev gennemvaade og søsnge; adskilligt Rejsetøj gik over Bord; — endelig

hen imod Aften lykkedes det i meget forkommen Tilstand at komme i Land paa Lolland, men fjærnt fra det tiltænkte Sted; da Kystbeboerne hørte, at det var en Søn af deres kjære Biskop Bøjsen, tog de venlig imod dem og befordrede dem til Røsteborg. Siden denne farefulde Overfart maatte Bøjsen være forsigtigere og ofte, naar Vejret var uroligt lægge Rejsen om ad Vordingborg; sædvanlig overnattede han da paa Nønbæksholm, som den Gang ejedes af Fru Loft, — den senere Fru Grundtvig; i Salen der paa Gaarden blev der da holdt gudelig Forsamling. Undertiden besøgte ogsaa Nat. Chr. Lindberg, som da var bleven Præst i Tingsted paa Falster.

Paa denne Tid rygtedes det til Skjærpinge, at Grundtvig stærkt misbilligede de gudelige Forsamlinger; Bøjsen kunde ikke rigtig forståa dette, og endnu mindre Peter Larsen, og under et Besøg i Skjærpinge besluttedes derfor, at denne skulde rejse ind til Kjøbenhavn for at tale med Grundtvig derom. Det gjorde han da, men det varede ikke længe, inden de kom i den stærpeste Ordstrid; heftige, som de var begge to, endte det endog med, at Grundtvig viste ham Døren, men i det han vilde smække Døren i efter ham, indtraf det Uheld eller vel rettere Held for dem begge, at Peter Larsen fik sin Støle i Klemme mellem Døren og Tærskelen. og det var en ualmindelig stor Støle (Clausen drillede gjerne P. Larsen med, at han havde et Par sammenrullede Reserverokker ved Hælene), og nu kunde Grundtvig ikke faa Døren i, Peter Larsen ikke sit Ben, en Stilling saa pudsig, at de begge befændede sig; Samtalen blev da gjenoptagen med større Ro, men de kom dog ikke til nogen Forstaelse.

I 1845 rejste Bøjsen da selv ind til Grundtvig og havde en lang og alvorlig Samtale med ham; Grundtvig opfordrede

ham til at prøve Forsamlinger af en anden Art, jaadanne, hvor ogsaa folkelige Emner kunde blive forhandlede; Bojsen indvændte at dette i høj Grad vilde forarge Forsamlingsfolkene, men iaa meget desto større Grund mente Grundtvig der var til at begynde dermed, thi det yngelige ved de gudelige Forsamlinger laa juist i, at Deltagerne tillagde dem en langst større Værd i kristelig Gjenstande, end de fortjente.

Denne Samtale med Grundtvig fik en afgjørende Indflydelse paa Bojsen, og det er venteligt derom Fru Loft paa Rønnebæksholm skriver — efter at hun havde hørt ham prædike: „Det var dejligt, men det er rigtignok vist og sandt, at han er slaaet ind i en ganske anden Retning end før, og at han slog nogle forfærdelige Donnedagsslag imod det udvortes Væsen“.

Næste Aar optraadte han for første Gang som folkelig Taler ved en Fests, som holdtes den 18de Januar 1846 i Næstved til Ære for den schweiziske Skolemand Pestalozzi (Hundredaarsdagen for dennes Fødsel). Ved denne Lejlighed blev der foreslaaet, at man skulde stifte en saakaldet „Pestalozzi-Forening“, men dette modsatte Bojsen sig og fremkom nu med Forslag om at danne et „Danisk Samfund“, der mindst en Gang om Aaret skulde samles i Næstved, og hvor der da baade skulde ynges og tales om fædrelandske Emner. Dette Forslag blev modtaget med almindelig Jubel, og den 2den April næst derpaa var Bojsen i Næstved for at holde det første Foredrag i Samfundet, og det handlede naturligtvis om den minderværdige Dag, da Slaget stod paa Kjøbenhavns Red. Ferdinand Fenger ledede Sangen, og Grundtvig havde i Dagens Anledning skrevet Sangen: „Vi har et gammelt Fædreland“; alt syntes at falde i bedste Jord, og Samfundet fik stor Tilslutning. Samtidig begyndte Bojsen et liq-

nende, men mindre „Danst Samfund“ i Skjorpinge Skole, hvor han og Skolelærer Skaarup fra Flakkebjerg stiftedes til at holde fædrelandste Foredrag; som det var at vente, vakte det megen Forargelse imellem den pietistiske Del af Forsamlingsfolkene, og navnlig Lars Møller advarede Folk derimod, i det han satte Deltagelse i slikt i Klasse med Dans og Kortspil — det var alt sammen Djævelens Bæsen. Han brændte et Exemplar af P. D. Bojsens danske Sangbog, som han tilfældig fik fat paa. Det usunde i det gamle Forsamlingsvæsen — hvor man gik med de tusende Tviol om, hvad man maatte eller ikke maatte, ofte de uskyldigste Ting — gik mere og mere op for Bojsen; dertil bidrog ogsaa en færgelig Historie med en Kone og hendes Søn, som hidtil havde været stadige Deltagere i Skjorpinge Forsamlinger; Konen blev arresteret og overbevist om, at hun med Sønnens Hjælp havde dræbt sin Mand. Den Undægtighed, som just hun altid havde baaret og vedblev at bære til Skue, gjorde fra nu af Bojsen mere mistænkelig over for den udvortes Gudfrygtighed. Baade hun og Sønnen blev dømt til at henrettes paa Sjærgby Bærke, og Bojsen maatte forberede dem til Døden; det var ham altid grueligt at tænke paa, hvorledes Konen lige til det sidste kunde vedblive med gudelige Talemaader, uden at der tilsyneladende var nogen Anger at spore. Sønnen derimod fortrød sin Synd.

Imidlertid fortsattes Møderne i Næstved; P. Kierkegaard holdt Foredrag om „Middertiden“, Ferd. Fenger om „Niels Ebbejen“; endelig besluttede man sig til at indbyde Grundtvig, og han kom ogsaa; den 13de September 1846, Kongens Fødselsdag, blev dette Møde afholdt under stor Tilstrømning af Folk; Grundtvig og hans tilkommende Sviger søn, P. D. Bojsen, kom Aftenen før til Rønnebæksholm og mødtes der med Bojsen, Clausen og P. Mørdam (den Gang Præst i Mæh-

ren); det var nok første Gang, at Grundtvig her traf sammen med Fru Loft (hans senere Hustru). Hun var endnu ikke kommen ud af den pietistiske Anskuelse og vilde derfor ikke med til Mødet. Ved dette talte Peter Nørdam først om nordiske Mytter, Bøjsen om de ægte Dannekvinder, til sidst Grundtvig om Modersmaalet og udtalte blandt andet sin Glæde over, at der nu var yngre Kræfter, som vilde tage den folkelige Gjerning op; der var stor Jubel, og om Eftermiddagen Fællesspisning med mange Skaaltaler, deriblandt en af Pastor Barfod for Bøjsen, som han kaldte „Grundtvigs Søn“, men da baade Grundtvigs virkelige Søn og Svigersøn var til Stede, frembragte det en pudsig Forverling. Kort efter dette Møde samledes næsten hele den Bøjsenske Slægt i Kjøbenhavn i Anledning af P. D. Bøjsens Bryllup med Meta Grundtvig. Brudevielsen stod i Vartov, hvor Grundtvig selv viede dem; Digteren Ingemann førte Bruden, og i Brudfølget jaas Dronningen — Caroline Amalie — den første, som lykønskede Bruden. Ved Bryllupsbordet blev der holdt mange Taler, Grundtvig holdt blandt andet en Mindetale om den afdøde Biskop P. D. Bøjsen, der — sagde han — altid havde vist sig venlig imod ham, og det paa en Tid, da andre af Bøjsens Meningsfæller havde anset ham for en halvgal Mand. Dgjaa Ingemann, P. Nørdam, Lars Bøjsen og flere talte.

Dette Familiefest med Grundtvig hidrog yderligere til, at Bøjsen blev paavirket af denne, og lidt efter lidt frigjorde han sig ganske fra de Røtter af Pietisme, som havde præget hans hidtidige Virksomhed i Skjærpinge. Han tog nu mere Del i den folkelige Vækkelse, og det minderværdige Aar 1848 traf da hverken ham eller den Kreds, der sluttede sig til ham, uforberedt i denne Henseende.

Den 20de Januar 1848 døde Christian den 8de, og hans Søn Frederik den 7de kom paa Tronen; nogle af de sidste Ord, Kongen sagde, var: „Nu gaar det løs derovre“, og det blev en rigtig Spaadom, thi Slesvigholstenerne rejste strax Dødsfanen. Kort efter, medens Klokkerne endnu lød for den afdøde Konge, kom Efterretningen om Februarrevolutionen i Paris, og den tændte, som det kunde være en elektrisk Gnist. En forunderlig mægtig og forventningsfuld Stemning greb Folket fra den højeste til den laveste, man havde tillige Følelsen af, at nu eller aldrig maatte det danske Folk hævde sin Selvtændighed. Om Folk i Skjærpinge-Egnen skriver Eline Bojssen: „Hvilken Aand mærkedes ikke da i Befolkningen! Det var, som alt det stillestaende Mudder nu skulde overstrømmes af friske og klare Bølger. Glemte blev alle disse før udtværede Spørgsmaal — om man om Søndagen maatte røre ved en Strikkestrømpe eller kjøre for en Husmand; om man maatte gaa til Gilde hos vantro Folk, tage Del i Kortpil og Dans eller klæde sig som andre. Man pillede Charpi, strikkede Strømper og indsamlede Penge til Soldaterne, og Folk strømmede til Slagelse for at hilse paa dem under Gjennemmarschen; alle tænkte kun paa Fædrelandet, og hvad godt man kunde gjøre for Soldaterne; alle gamle Stridigheder mellem Mand og Mand var glemte, ja det syntes endog, at al Standsforskjel var forsvunden.“

Størst var Jubelen dog, da de frivillige Herregaards-ifytter drog afsted; en af disse fra Skjærpingeegnen skrev saaledes til sit Hjem:

„Det gik altsaa, som jeg sagde, vi fik ogsaa Krig med Brøjsjerne, men det kunde de gjerne have sparet sig, thi vi skal nok tugte dem alle sammen; de skal faa at føle, at der er Løver i Danmark, der hverken fryer Ild eller Vand, og at vi

ville stride for vor retfærdige Sag til den sidste Blodsdraabe. Her er intet Offer for stort, og Herren vil være med os, og naar vi have ham, ja kan hele Verden gjerne komme, og vi ville fejre alligevel"

Dette Brev kan tjene som Vidnesbyrd om den tillidsfulde, ja næsten overmodige Stemning, som den Gang herskede. Mere end de fleste følte Bøssen sig dog greben af Folke-Stemningen, og som Vidnesbyrd derom. meddeles nedenstaaende det væsentlige af tvende Taler, han holdt — den første i Skjælsfør den 2den April, den anden i Næstved den 11te April 1848; kort efter, at han det sidste Sted havde sluttet sin Tale, kom Efterretningen om den første danske Sejr ved Bov og Flensborg — hvilken Jubel! man baade lo og græd af Glæde.

I Skjælsfør:

... „Det kommer mig for, at jeg i den sidste Tid har fornummet, hvorledes Holger Danske er gaaet sin Kæmpegang gjennem Landet og har banket paa baade hos Herremænd, Borger, Præst og Bønde; det var, som hviffede han dem i Ørene: „Før nu, I danske Folk, nu gjælder det for eder, Liv eller Død; staa nu op og slaa fra eder, saa I i det mindste kunne falde med Ure; thi blive I nu tilbage med Skam og Skjændsel, ja er det forbi med eder; da vandrer jeg bort fra eder og kommer aldrig mere tilbage; da er der ingen dansk Mand mere, hvem jeg kan være bekjendt at række Haanden.“ Den Tale har hjulpet; thi jeg tror, det har lydt i tusende danske Hjerter: „Nej hør nu, du gamle kjære Kæmpe! gaa ikke fra os, thi nu ville vi være med, og du skal ikke have Skam af dine Sønner; thi kunne vi ikke andet, saa ville vi falde med Ure; og vi vide, du tager ogsaa med Glæde dem i din Favn, som falde i Kampen.“ Og han gik ikke sin Vej, og jeg har set Emil paa hans alvorlige, af Græmmelse dybt furede Ansigt; og nu er det klart, han er blandt os til Stede; thi ham er det, som gjør, de strømme saa villig ud mod Fienden, og at Hjerterne brænde hos os, som blive tilbage, og det lyder hos alle: Denne Gang ville vi fejre eller falde med Ure. Godt Mod skulle vi have, thi en retfærdig og ærlig Sag er det, vi stride for. Vi ville ingen undertrykke, det er længe siden, de danske have tænkt der-

paa med Undtagelse af hinanden indbyrdes; de tyske have de ikke tænkt paa at undertrykke, men have taalt med mageløs, utaalelig Taalmodighed paa deres Forhaanelse. Et dansk Land er det, vi ville forsvare, hvor det danske Folk i mange Tider har lidt Uret baade af dem, som stammelig have villet berøve dem deres Modersmaal ved at give dem det tyske i Stedet, og af dem, som, satte til at værne om Danstheden, gav dem Tyfkerne i Bøld. Det er danske Brødre, vi drage til Hjælp, som nu i mange Aar have stridt for at være danske og nu have Hjærtelag til at ofre deres derfor; det er mod danstfødte Tyfker, tusende Gange værre end de aabenlyse Fjender, mod aabenbare Løgnere og Forrædere mod Konge og Fædreland, vi skulle beskytte dem. Det er en ærlig Sag, vi have at stride for, om det ellers er ærligt at stride for Fædreland og Modersmaal, og om man ikke vil kræve af os, at vi af idel Forsonlighed og Fredsommelighed skulle lade dem nedtrampe vort kjære Fædreland og udrydde vort Modersmaal af Jorden. Det er en Strid, som de, ikke vi, have begyndt, som først da greb til Vaaben, da vi havde forjagt alt, og det var kommet til det yderste. Og det er en Sag, hvori vor Herre er med; det er min allerbedste Trøst. Jeg beder Dem lægge Mærke til, hvor vidunderlig det er gaaet. Christian den 8de, om hvem vi nu alle føle, at han var ikke Manden, der kunde have staaet i den nærværende Storm, han skulde kaldes bort, netop som den var i Udbrud. Det danske Folk blev forstaaet for ethvert Udbrud af Misfornøjelse, hvormed det maaske kunde have forsyndet sig mod sin Konge; han lukkede sine Øjne i Døden, og Folket hørte Budstabet derom med levende Deltagelse og beviste ham al den Ære, der kunde tilkomme ham for alt det gode, han paa anden Maade havde bevist Landet. Selv hans Begravelse skulde gaa for sig, medens alt endnu var roligt. Og førend endnu nogen anede, hvad der vilde ske i den store Verden, saa alle Konger og Fyrster skulde komme til at bæve, og tvungne at byde deres Folk, hvad de frivillig aldrig vilde give, for aabenbart at gjøre gode Minder til slet Spil, før alt dette skete, da stod alt vor Konge med de aabne Hænder og det aabne danske Hjærte for frivillig at byde Folket, hvad det længe havde ønsket sig, ja, lige saa frit som Enevoldsmagten blev givet af Folket til Kongen, ja frit blev den ogsaa givet tilbage af Kongen til Folket. Vor Konge er i Grunden den eneste blandt Europas Konger, som med Ære kan tage Plads i de konstitutionelle Kongers Række, fordi han bortgav sin Enevælde frit, ikke tvungent. Og medens alle Europas Hovedstæ-

der strømmede med Blod, og Konger og Folk stred med hinanden paa Liv og Død, hine for at holde fast paa, hvad de havde, disse for at rive det til sig, da kappedes Kongen i Danmark's Hovedstad med Folket om at forekomme dets Dnster, i det han frivillig omgav sin Trone med de Mænd, om hvem han vidste, at Folket vilde glæde sig ved at se dem ved hans Side! og da de mørke Uvejrskyer trak op i Syd over Danmark, der nu ere komne til Udbrud, og mange Hjerter bævede for, hvad der forestod, da lød der et Ord paa vor Konges Læber. — bedre lød det ikke paa nogen Konges i Danmark, siden Christian den 4des Kongeord lød til Folket paa Trefoldighedens-Skibet i Nøg og Damp.

„Vor Konge er vor fuldtro Ven,
Hans Ord som Guld maa skattes“!

dette er sagt om Christian den 8de; hvorvidt det med fuldkommen Sandhed kan anvendes paa ham, derom skulle vi ikke dømme, men lade den Herre dømme, for hvis Trone han staar, og lade Historien dømme ham her paa Jorden, men paa Frederik den 7de skal det anvendes, thi et jaadant Ord var det, han talede, da de bad ham omgive sin Trone med Mænd, der havde Folkets Tillid „Vil De have den Tillid til Deres Konge, som jeg har til mit Folk, da vil jeg være dets trofaste Leder til Frihed og Ære“. Det er saa kort, saa simpelt, og dog saa rørende; det er længe siden, noget Ord saaledes er gaaet mig til Hjerter som dette, og jeg veed mange, hvem det samme var Tilfældet med. Mon der være en Konge og et Folk i hele Europa, hvem de sidste gruelige Begivenheder saaledes have sammentknyttet med Kjærligheds Baand som Frederik den 7de og det danske Folk? Jeg tror det ikke, og derfor er jeg vis paa, at vor Herre er med i denne Sag. Jeg har da den Tro, at det gamle Sagn om Uffe skal nu opfyldes, som, da Tyfken truede Danmark med Ekjændsel, og den vise Vermund vidste intet at sware, tog Ordet, som han ellers ikke plejede, og tog Skæp i sin Haand og befriede Danmark fra Trældom. En Vermund var Christian den 8de paa mange Maader, men hvad denne Sag angaar, da var hans Visdoms Røst i Grunden forstummet for længe siden, før den forstummede i Døden; da tog Uffe, han, som nu sidder paa Kongetronen, Ordet, og det gjenslød i alle danskes Hjerter: „Til Frihed og Ære vil jeg være deres trofaste Leder.“ Og netop dertil er det, vi ønske at ledes: til Frihed for Ord og Skrift,

Frihed til at sige vor Mening, paa hvad lovlig Maade vi kunne, Frihed til at forenes med hinanden i ethvert Djemed, hvorved intet utilbørligt Lag lægges paa andre, Frihed til at dyrke Gud, saaledes som vi mene at kunne forsvare det for ham, Frihed til at opdrage vore Børn i den Tro, der huer os bedst, og give dem den Undervisning, vi anse dem gavnligt, Frihed til at uddele vore Gaver til de nødblidende efter vort eget Hjærte, ikke som Ordren byder fra Amtet, det er den Frihed, det danske Folk længes efter, uden hvilken enhver saakaldet fri Forfatning er ingen Ting, og til den Frihed vil Kongen være vor Leder. Og til Værelse, — ikke den, som bestaar i Nøgler paa Nyggen, Kors paa Brystet, latierlige Titler, jelvogjort Adelskab, thi dermed maa det gjerne være rent forbi i Danmark — ikke til en forfængelig Værelse, hvorved den ene ophøjer sig over den anden, medens de begge ere til Spot for Udlændinge, men til National-Værelse, til Dprejsning fra vor dybe politiske Fornedrelse blandt Europas Folkelag, til Dprejsning for vort Mødermaal fra Trælkvindens Kaar til Herrejæde, til den Værelse, med hvilken vi kunne se de fremmede frit i Djnene, til en saadan Værelse vil vor Konge være vor tro Leder. Det var Ordet, som lød paa vor Uffes Læber, lød saa trøstelig som hans Ord i gamle Dage, og nu har han alt grebet Skræp, og vi tro, han holder sit Ord, og vi se, det er endnu skarpt nok til at kløve Forrædernes Bander.

Men det skulle vi vide, at ville vi ledes til Frihed og Værelse, da maa vi ogsaa ville følge den Vej, som fører dertil, og som nu er os anvist af vor Konge, og ingen skal indbilde sig, at Maalet kan naas uden Kamp og tunge Dsre. Allersørst er det da til Kamp, og det til en blodig Kamp, vi føres mod dem, som ville forlægge Landets Grænser fra Eideren til Kongeaen, og derved ville berøve os et ældgammelt dansk Land med danske Folk og dansk Sprog. Og visse have de Krige, vi tilforn have ført med Tykkerne, været saaledes, at der ikke er Grund for os til nu at indbilde os, at det skal blive os let at overvinde dem. Der vil uden Tvivl komme til at flyde meget Blod paa begge Sider, og vi faa dem ikke alle at se igjen, som nu drage bort fra os, og uden Grund er det til visse ikke, naar Dpraabet lyder til det hele Land, og alle danske Mænd og Kvinder opfordres til at bringe de yderste Dsre. Her kæmpes ikke, om vort Land skal være saa meget større eller mindre, men om det danske Folk skal bevare sin Værelse eller for stedse skjule sig med Skjændsel. Bliver der stridt, som de stred den 2den April 1801, da lad Udfaldet blive, som det

vil, da have vi frelst vor Ære og gjort, hvad der staar til os. Men det skulde vi ogsaa vide, at de stred da saaledes, at Hæfere er der ikke blevet stridt, siden Leonidas faldt ved Thermopylæ; der blev stridt mod en Overmagt, saa større kan hele Tyskland ikke stille den imod os, og de holdt ud saa længe paa de brændende Skibe, med den visse Død inden og uden Borde, med isprængte eller glødende Kanoner, de brændende Dæk skjulte med døde eller lemlæstede Legemer, — holdt ud saa længe, at Sejren kun kunde fralistes dem, ej tages med Staalhandske; og den stolteste af alle dem, som have ført Skibe over Bølge, maatte med List redde sig ud af Nøden og lyve sig Sejren til; saa det kan jeg nok sige, bliver der kun stridt nu som den Gang, da lad Udfaldet kun blive, som det vil, da skulde vore Børn og Børnebørn mindes Kampen med Glæde, mindes Heltene fra 1848, som de nu mindes Willemoes, Olfert Fischer, Lassen og Thura, og synge om Kampen i Slesvig, som de synge om den 2den April. Men skal denne Kamp ende, som den endte 1807, skal, som de den Gang tog Flaaden fra os, Fjenden nu tage Slesvig uden Sværdslag og uden Blod, skulde vi nu som den Gang tage vor Tilflugt til at spotte over os selv, vor Trøst i at le over vor egen Glendighed, skal der synges Viser om Kampen i Slesvig som dem, der ere blevne jungne om Slaget ved Rjåge — jeg gruer ved at tænke derpaa og kan næppe udsige de forfærdelige Ord: da synker det gamle Danmark ned i evig Spot og Skændsel; da er det ude med det gamle Moderemaal og al ægte Dansthed; da skulde vi ikke mere synge:

„Danmark, dejligt Bang og Bænge,
Luft med Bølgen blaa“;

da skulde vi ikke mere tale til vore Børn om den danske Heltetid, da skulde de gamle Viser og Sagn forstumme, da er jeg vis paa, at al Sans for ægte Frihed og Ære vil uddø, og med Kjærligheden for dette jordiske ogsaa al Kjærlighed til det himmelske Fædreland forgaa. Men saaledes skal det ikke gaa denne Gang. Saa lyder det i alle danske Mænds og Kvinders Hjerter: for ville vi dø.

Jeg gik forleden paa Marken og saa, hvor det saa vidunderlig grønnes paa de danske Sletter; da tænkte jeg: Se dog, hvor den gamle Moder iler med at jmykke sig i dette Foraar med sine bedste Klæder; hun plejer jo ved denne Mars-tid ellers at være i Vinterdragt. Men i dette Aar skynder hun sig, som vi aldrig have set Mage til. Det er, fordi hun

vil vise sig for sine Sønner og Døtre i sin Højtidsdragt, før Kampen begynder; hun vil vise sig for de Sønner, der drage ud til Kamp for hende, og som hun ikke mere skal se, men hvem hun kun skal aabne sin mørke Favn og synge en Digfang til deres Dre. Det er til Afsted, hun viser sig for dem i Højtidsdragt, at de maa fatte Kjærlighed til den gamle Moder, falde hende om Halsen, kysse hende til Afsted og jaa villige gaa i Døden for hendes Skyld. Hun viser sig for dem, der nu drage i Kampen, og som skulle vende tilbage i hendes venlige Favn, viser sig for dem i de dejlige Klæder, at de maa gaa med Glæde til Kamp for hende, værges hende mod dem, som ville bespotte og forhaane hende, og længes jaa meget mere efter at vende tilbage til hende med Sejr, at hun kan tage mod dem med Jubel. Hun viser sig i sine Højtidsklæder for sine Døtre, der grædende se deres Mænd, Sønner og Brødre at drage i Kampen for den gamle Moder, for at de, naar de se hende i hendes Smykke, maa være jaa meget villigere til at give Afkald paa disse, ikke holde dem tilbage med Bønner og Taarer, men lade dem fare til Kamp for den fælles kjære Moder, der nu i sin Nød kalder ad sine Sønner og siger til dem: „Mine Børn, har jeg været eder en trofast Moder, og have J i mine Skove, i mine Dale, paa mine Høje og ved mine Strande nogen Sinde nydt Fred og Glæde, og har jeg velsignet eder med mine Gaver og med mit Waal trøstet og glædet eders Hjerter, jaa strid nu for mig, som det sømmer sig Sønner for deres Moder, og taal ikke, at jeg forhaanes af de fremmede“.

Og dette vidunderlige Kjærlighedsbevis skal da opmuntre dem, som drage ud, til at stride for hende til det yderste og hellere med deres Blod omstifte hendes grønne Klæder til de blodrøde end taale hende forhaanet af de tykke og opmuntre os her hjemme til at opofre det yderste, om det kræves; jaa, dersom denne gamle Moder virkelig skal falde, hun da kun falder med alle de Sønner og Døtre, der virkelig elske hende og ville ikke overleve hende. Men vi skulle have godt Mod; at fare med Gud, det lykkes vel, og vort Løsen er jo: med Gud for Konge og Fædreland! Jeg haaber, de bortdragne Sønner skulle komme tilbage og befranse den gamle Moder med Sejrsfranse; da skal der blive lyst i Danmark, og vi skulle føres til Frihed og Ure; da skal det gamle Modersmaal komme til Ure, og det skal ikke taales mere, at der paa Herresæder i Landet tales Dansk til Hunden, højt til Drengen, medens der tales Tysk blandt Herfabet, ikke taales, at Børnene lære Dansk

i Vorgestuen, men Tyft og Fransk af Herren og Fruen og Guvernanten, ikke taales, at i Skolerne det danske Sprog kun tages med som en Bijag for Skams Skuld, medens de bedste Kræfter anvendes paa de døde eller fremmede Sprog, ikke taales, at det kjære Modersmaal saaledes blandes med tyfke og franske Ord, at det er uforitaeligt for dem, som kun kunne Dansk, ikke taales, at den danske Historie behandles saa haanlig, som Tilfældet er i Tyffland; men da skal det blive en Ære at kunne tale og skrive Dansk, om man saa slet intet andet kan; da skulle Børnene erfare, at paa Dansk ville vi tale til dem om det højeste og det dybeste, og kun lære dem Fransk og Tyft for Nyttens Skuld, de deraf kunne have i Livet, ikke, som om vi mente, at de kun derved kunde saa en virkelig Dannelse; da skulle de snart hændende Ordsprog atter oplives paa Folkemunde, og de gamle Kæmpeviser lyde i Folkesang; da skal det føles dybere i Danmark end nogen Sinde, at det er sandt, hvad vi synge:

Modersmaal er vort Hjertesprog,
 Kun løb er al fremmed Tale;
 Det alene i Mund og Bog
 Kan vækte et Folk af Drale.
 Sødt i Lyst og sødt i Rød,
 Sødt i Liv og født i Død,
 Sødt i Eftermælet!"

Den 11te April i Næstved:

„De kjende maaske alle i denne ærede Forsamling Sagnet om de 7 Ynglinge, som faldt i Søvn under den haarde Forfølgelse, da Decius var Kejser, opvaagnede først efter 150 Aar og kunde da næppe gjenkjende deres Fædreneftad. Jeg har ofte tænkt paa dette Sagn, hvor mærkeligt det dog maatte være at opleve noget lignende, og stjont det synes at høre til Umulighederne, saa har jeg dog tænkt mig i disse Ynglinges Sted, tænkt mig, hvor underligt det maatte være at besøge Danmark om 150 Aar, hvor alt da vilde være forandret. Det hører nu til de sværmeriske og æventyrlige Tanker, som man dog kan have, men kommer det Dem ikke for, at det nu omtrent er blevet Virkelighed? Sovet i 150 Aar — nej, det have vi dog ikke, stjont vi have sovet længe nok; men Verden har ogsaa forandret Skikkelse i meget kortere Tid, og nu vil jeg kun bede Dem at tænke Dem en Mand, helst en Excellence eller i det mindste en Kammerherre, som havde sovet i 2 Maaneder, det kan vel ikke forekomme dem saa utroligt. Han veed

altjaa ikke, hvad der er sket i de sidste 2 Maaneder, vil nu gjøre en Rejse omkring i de forskjellige Lande i Europa, i den Tro, at alt staar ved det gode gamle. Saaledes kommer han da til Paris og melder sig til Audients hos Ludvig Philip. Man viser ham til en Krog i England, der kan han søge ham, man veed ej ret hvor Men en anden Konge da, maaste Greven af Paris? Nej, her have vi ingen Konge, men en Republik, og de, som nu staa for Styret, drømte ej derom for 2 Maaneder siden. Manden blev noget forskrækket, dog trøstede han sig, i det han tænkte: Ja saaledes er det nu altid med de Franskmænd, dem er der slet ingen Stadighed ved; nu have de vel opført Tragedien fra 1830 eller vel endog fra 1790. Saa drog han da mod Syd; i Palermos Havn paa det yndige Sicilien, der, hvor Keiserinden af Rusland for nogle Aar siden fandt Hvile, der maatte ogsaa være et Sted for ham. Men det forekom ham, som var den hele D nu bleven til et ildsprudende Bjerg; spurgte han efter Kongen af Neapel, da kjendte ingen ham, man pegede kun paa hans Krigsfolk, som drog bort i den uheldigste Forfatning. Og selv fulgte han efter over Messinastrædet, hvor han da ret egentlig faldt fra Charubdis i Scylla; thi hvad han maatte se og høre i Neapel, det var ej skiftet til at gjøre ham bedre til Mode. Her lød mange Raab: leve Konstitutionen, leve Friheden, men det underligte blandt dem alle var dog dette: leve det frie Danmark! Ja, tænkte han, de Udlændinge vide god Betsed om Danmark, det have de ofte nok forraadt; det frie Danmark! det skal blive det sidste Budskab, jeg faar fra den Kant. Men jeg veed en Mand, som bor ej langt her fra; han er af de faste, han skifter ej Farve; til ham vil jeg drage, thi han er en af mine Folk. Og som han kom til Rom, da stod Paven i en utallig Forsamling af Menneſker og forkyndte Kirkestatens Konstitution og gav Konger og Fyrster Skylden for alle de Uroligheder, Folkene havde gjort sig skyldige i. Da lød Raabet: Leve Pius den 9de! Jaa skrækkeligt i hans Dren, at det drev ham paa Flugten til Kongeriget Sardinien. Der traf han hele Folket i franske Klæder; thi den franske Forfatning, nylig aflagt i Frankrig, havde man her iført sig, og Raabet: til Mailand, til Mailand, lød fra store Troppeſkarer. Ja der ville de finde den rette Modtagelse; thi der staar mine tro Østerrigere og holde Vagt. Og som han kom til Mailand, da saa han, at Østerrigerne havde været der; thi 2000 laa døde paa Gaderne, blandede med Tusender af blonde Mailændere; men de raske lombardiske Folk, halv Nord- halv Sydboer, drog jublende op ad Gaderne,

raabende: Kom nu hid, I Barrikadefolk fra Paris! og før an i Kampen; kom, I uforfærdede Polakker! og hjælp os at slaa disse tykke Tyranner ihjel, at det maa blive sandt, hvad de jelo i forrige Tider have maattet jande, at Italien er de tykses Grav, og lad den samme Ulykke komme over dem, som ramte dem, medens de havde deres storpralende, rødsfjæggede Kejser! Og hvad der lød i Mailand, det gjelød fra Benedig, der var det hani, som saa han det gamle Benedig med de stolte Flaader dukke op af Havet. Men hvor er da Østerrigerne? Over de høje Alper ere de kastede med deres tapre Madekky; der samle de sig nu til Kamp mod det lombardiske Heltefolk. Over Alperne drog ogsaa vor Ven; thi i Italien var ej noget blivende Sted for ham. Til Østerrig, til Despotiets Arnested, der vilde han hen; der kjender han en Mand, der stod som en Støtte i alle Verdens Storme og herskede med et Jærnscepter over alle Tysklands Folkeslag, Jærnmanden Metternich. Og næppe var han kommen til Wien, hvis Gader endnu rødmede af Blod da lød Jubelraabet ham i Øde: Leve det frie Østerrig, og Jærnmanden sad der ude paa et Slot, bærende som et Espeløv, beskyttet af en Skare Frihedsmænd, han just ikke havde haft det bedste Dje til i sine Velmagtsdage. Fra Ungarn lød Raabet saa frygteligt om Frihed og Uafhængighed fra det tykke Trældoms Nag, at mod Øst vovede han sig ikke videre, søgte forgjæves i München efter Bairer-Kongen og hans hjærtenskjære, drog med rasende Bønderskarer, som brændte Slotte og Herregaarde til Stuttgart, hvor Würtembergeren tilfagde sit tro Folk Opfyldel; en af alle dets retfærdige Dnster. Fra det lille trodsige Baden lød Raabet skrækkeligt i hans Øren: leve Republiken! og da han kom til Heidelberg og til Frankfurt, da vidste han ej rettere, end at han var falden i en Bremserede. Forvirret lød Nøsten for ham om Tysklands Enhed og Frihed og meget andet, men vel bekjendt: „Leve Slesvig-Holsten!“ Thi det havde han tænkt paa, førend han hørte det der. Forfulgt af tusende uhyggelige Raab gjennem alle Rhtnprovinserne vilde han nu kaste sig i Armene paa den tapre Hannoveranerkonge. Han havde før bevist, han kunde træde sit Folks Rettigheder under Fødder og endda holde sig i Sadlen; men nu traf han ogsaa ham spillende Frihedshelt, skjønt han passede dertil som en knyttet Næve til et blaat Dje. Saa er der da kun en Mand tilbage for mig i Tyskland, og det er den højhjærtede Prøjsjer-Konge. Til Berlin ilede han, og som han kom der hen, da var der tyft og stille; thi der var stor Begravelse. Man har Ligkister i Tusendtal, ombundne

med Sørgeflor, ledsagede af en utallig Sørgeffare, forbi den ædle Prøjsjer-Konge; han stod der med blottet Hoved og holdt Digtale over de faldne Velte. Dem havde han ladet skyde et Par Dage forud, i det han, medens han lovede Folket alt, hvad det ønskede, lod sine vilde Soldater som Hovdyr falde over de tro Berlinere. Nu ser man nok, hans Blod er faldet, og Forstanden næsten tabt, om i en politisk eller i en Champagnerus, det vides ej. Dog kan han endnu holde en rørende, ja en gudelig Tale over de faldne Helte, som med deres Blod have kjøbt Tysllands Frihed og hævet Prøjsjer-Folket til Grens Trin og Prøjsjer-Kongen til Kejsertronen; han kan endnu holde en rørende Tale til de trofaste, kjære Berlinere, minde dem om Dronningens Taarer, som flød, medens deres Blod randt efter hans Befaling. Saa ser vor Mand endnu et andet Optog; det var de fangne Polakker, som Kongen i Mar og Dag har spærret inde paa Fæstningen. Nu have de tro Berlinere paa egen Haand taget sig den Frihed at udfri dem; de drage nu jublende forbi den naadige Konge til deres Hjem, det ulykkelige Fædreland, for om muligt at berede det Udfrielse fra Trældoms Nag. Og saa her taler Kongen, som er en Ven af Taler, og beder de ædle Polakker hilse deres Landsmænd og mindes, hvor ædelt og naadigt man handler med politiske Forbrydere i Prøjsjen, og lade dette blive dem et Baand, som kan knytte dem til de milde og gjæstfri Prøjsjere.

Hvad vor Ven tænkte ved alt dette, vil jeg overlade Dem selv at gætte; men vist er det, han skyndte sig ud af Tyskland og ilede hjem til det lille fredelige Danmark. Der, tænkte han, sov de saa sødelig, da jeg var der sidst, jeg ivarer for, de gjør saa endnu. I en Haandevending var han paa Kjøbenhavns Toldbod; det var noget underligt at se det Liv, han der forefandt; man udrustede Krigsskibe, slæbte Kanoner om Bord, og fra Langelinie gabede de frygtelige 86 Runds Kanoner ham i Møde. I sin Angst vendte han sig til en Matros og sagde: kjære Ven, hvad er paa Færde? Hvad her er paa Færde? Lød Svaret, vi ville vise Tysken, at nu har Dansken udsovet. Udsovet, sukkede han, og det løb ham som koldt Vand ned ad Ryggen, thi han havde ikke udsovet endnu og skjøttede ikke om at vaagne. Saa skyndte han sig op ad Gaden; det var en Mand af de gamle, han søgte efter, der stod som en Sten i mange Mar i Storm og Regn. Ham søgte han i Badstuestrædet; men den gamle, ærlige Stemann gav ingen Audiens, Orsted — ikke heller. Men de tyffe Ministre da, de, som have paataget sig at omslynge Danmarks Hælfat med Kjærlig-

hedens og Forsonlighedens Vaand, dem har man dog vel beholdt? Nej de var ogsaa borte, og nu staa for Styret en afskediget Kaptajn Tscherning, en Præst fra Lolland, Magister Monrad, en Grosserer Hvidt, som for nogle Aar siden ikke kunde stedes til Audients, og Dr. Lehmann, som sad i Arrest. Men det er jo lutter liberale? Ja hvem andet, lod Svaret. Jeg beder Dem sætte Dem ind i en Kammerherres Følelser af den gamle Skole ved en saadan Bæfted. Paa Gaden mødte ham en Skare, som jubledede højt: „Danmark, dejligt Vang og Bænge — leve Konstitutionen“, og han saa hverken Uttenreiters eller Leerbecks Stof, de var junkne i Jorden som Hunnerne efter Attilas Død; nu førte et Par Studenter Toget an, og naar de havde junget længe nok, saa raabte de: „Hver Mand hjem til sit!“ og med et Hurra for Studenterne skiltes man ad; og nu er her intet Kancelli, det gamle faste røde Hus, ingen Generalitet, ingen Admiralitet og ingen Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. I sin Angst for vor Ven ind paa et offentligt Sted, to gamle Venner greb han der, Aftenbladet og Berlingeren. De var hans eneste Læsning i mange Tider. Aftenbladet — der var Aften bleven til Dag; men Berlingeren — han tog den i Haanden: Du gamle Ven, endnu den samme, endnu lige bred, og han læste: „Den berlingske politiske og Avertissements Tidende; og han læste videre: „Vi ere aldeles enige med „Fædrelandet“! Da sank han ned paa en Stol; en Laare randt paa hans Kind, og han udbrød: ogsaa du min Søn Brutus! eller har jeg maaffe sovet i 150 Aar? Nej kun i 2 Maaneder, Hr. Kammerherre, lod en Stemme til ham, længere Tid have vi ikke brugt for at bringe alt dette i Stand. Saa har det da ogsaa kostet Strømme af Blod? Nej ikke i Danmark; her ere Konge og Folk komne fredelig til rette med hinanden. Kongen var den første, der for Alvor tog Ordet Frihed i sin Mund, og dertil tvang ej Straalet fra Tyskland og Frankrig ham, men hans eget gode danske Hjærtelag, og da han saa, de danske Mænd havde ej Tro til de tyske Raadgivere, han arvede efter sin Fader, da var det ham en Glæde at give dem Afsted; og da det saa gjaldt om at finde andre, da saa han ikke efter Nøgler paa Ryggen og Kors paa Brystet, ikke efter Adelskab og Titler, men til sine Mænd gjorde han Folkets Mænd og gav med Glæde Afkald paa den store Vælde og det store Ansvar og betroede det til Folket eller til dem, hvem Folket havde bedst Tillid til; men selv lovede han at ville være Folkets tro Leder til Værelse og Frihed, og vi tro, han holder Ord, thi mange Ord førte han

ikke paa Læben, men hvad han siger, det kommer fra Hjærtens Grund, og endnu har han intet Ord brudt, som han har sagt. Saa er det da gaaet saa stille af i Danmark, og Folket har Kongen saa kjær, at det kan bære ham paa Hænderne, og nu er Folket smeltet sammen til et, Herremænd, Bønder, Borgere og Præster, og alle have de forenet sig med Kongen og besluttet, at de ville alle som en Mand staa Forræderne imod, som volde Danmark Krig, og dem var det, Matrioen vilde vise, at nu har Danstien udsøvet. ---

Saaledes har jeg søgt at give den ærede Forsamling en kort Udsigt over den sidste Tids Begivenheder; jeg tror næppe, at Historien kan opvise Mage til saa mange og saa store Begivenheder i lige kort Tid. Spørgsmaalet ligger nu nær for os: er det ogsaa alt sammen glædeligt? Jeg beder mig fritaget for Svaret med Hensyn til de udenlandske Anliggender og vil holde mig til de indenlandske. Og nu allerførst: at vi have Krig, det tør vi ikke kalde glædeligt, var det end nødvendigt, som Sagerne stod. Derjom det ikke klinger for ilde i Deres danske Ører, vilde jeg gjerne svare med et lille tyft Vers; det er af en Tysser med et dansk Hjærte, Claudius:

„Es ist Krieg, es ist leider Krieg,
Und ich begehre nicht Schuld daran zu sein.“

Bistnok er det grueligt at være Skyld i Krig, og det i en saadan Krig som den, hvori Danmark nu er stedt, hvis Udfald ligger i det dunkle, og som vel kan kaldes en Borgerkrig. Og hvem er da Skyld deri? Den forræderiske Hertug med hans Broder, det er jo dem, vi nærmest pege paa, og det med rette; men det er dog klart, de kunde ikke have bragt det saa vidt, var der ikke givet dem Anledning, hvorved deres forræderiske Hjerter kunde blive aabenbare. Og hvem skulle vi da saa udpege som de skyldige? Lettest er det at finde dem blandt de døde, lettest at finde de skyldige blandt de tavse Konger i Roskilde Domkirke, fra den første til den sidste Christian. Men som der er noget, der freder om deres stille Gravsteder, saa er der og noget, som freder om deres Eftermæle blandt danske Mænd og Kvinder. Bore Hjerter ere dog saa underlig bundne til disse Konger, vi vide dog for godt, de vilde os i Grunden vel, traf de end ikke altid det rette, til at vi kunde nænne at gaa for strængt i Rette med dem, nu de ikke kunne forsvare sig; og var det mer end paataget Væsen, al den hjærtelige Deltagelse, der gav sig til Kjende, da Budskabet

om Christian den 8des Død bragtes os, hvo kan da nu have Hjærte til at pege paa ham som den ene skyldige i Ulykken, der nu er kommen over Danmark? vi vide dog godt, noget ondt vilde han ikke volde Danmark. Saa lad da de døde hvile med Fred; men der er jo ogsaa nogle levende endnu tilbage, ved hvis slette Naad de sige, Ulykken er sket. Jeg veed det ikke, men jeg veed, jeg glædede mig over Forslaget, som blev gjort i Kjøbenhavn: ikke at tage Hævnen over nogen af dem, man kunde have Mistænke om mulig kunde have været Marjag i Ulykken. Forslaget kom fra en af dem, som i lang Tid have løbet Epidzrod efter deres Ordre, han nu ønskede maatte faa det danske Folks Tilgivelse. Thi jeg kalder det at løbe Epidzrod, hvad vore Bladudgivere have døjet i mange Aar med Mulfter og tujende Plagerier, saa var der noget, som kunde vække Forbitrelse og Hævntanker, da maatte det vel være dette. Derfor skulle vi ikke heller udpege disse nu ydmygede Mænd som de ene skyldige. Jeg maa nævne det som et smukt Træk hos det danske Folk, at disse Mænd bo i Kjøbenhavn og gaa omkring midt imellem store Folkefester, og der er ingen, som har jagt et ondt Ord til dem. Tror De, at Guizot og hans Medhjælpere kunde have gjort det i Paris?

Hvor skulle vi da søge de skyldige? Jeg tror, vi gjøre bedst i at søge dem hos os selv, fordi vi have sovet. Det er nu, hvad der er sagt os saa tit, mens vi sov; jeg har selv været saa fri at sige noget lignende i denne Forsamling, nemlig at vi danske havde et afgjort Talent til ingen Ting at gjøre, og at de ere bedst fjerne i Danmark, som ingen Ting gjøre, saa man anjaa det for den største Uretfærdighed, man kunde tænke sig, at en Embedsmand en Gang blev afsat, fordi han ingen Ting havde gjort. At vi sov, det blev os sagt, men vi forstod det ikke, thi vi vidste ikke, hvad det var at sove. Man skulde synes, det maatte vi ved den lange Dvælse endelig have lært; men Sagen er den: ved Dvælse lærer man nok at sove, men ikke, hvad det er at sove; det lærer man først, naar man vaagner. Nu tror jeg nok, vi vide, hvad det er at sove, mærke ogsaa nok, at vi have sovet; thi nu ere vi opvaagnede, og jeg tror rigtignok, at Tyskerne skulle især have Gren for at have vækket os; men lige meget! hvem der skal have Gren derfor, saa skal det nu kjendes, at vi ere vaagne.

Det er ikke bestiftet, at Danmark skal forgaa; thi et nyt Liv har begyndt at røre sig blandt os i de sidste Tider. Man siger, at naar et Menneske ligger paa sit yderste, da plejer et

lyst Djeblit at opgaa for ham i Dødens Stund. Men ikke saaledes er det med, hvad der har begyndt at røre sig i Danmark; det er ikke et Liv i Dødsøjeblikket, det er et Liv, der skal udvikles til Glæde ej blot for den nærværende Slægt, men ogsaa for de kommende Slægter; det er et Lys, som skal komme til at skinne til Betsignelse ej blot for Danmark, men, som vi haabe, endog for det os nu saa fjendste Lyffland. Jeg har aldrig hørt, at et Folk netop i Dødsstunden har fattet ny Kjærlighed til sit Modersmaal; og en saadan Kjærlighed er beundret at vaagne i Danmark. Vort Fædreland skal gjenvinde sin Ære i denne Kamp, som vel aldrig har været tabt, men dog fordunklet; den skal gjenvindes ogsaa i andre Folks Dje, selv i Lyfflands, og for saa vidt allerede Begyndelsen er sket dertil i de sidste Dage, da maa vi kalde det glædeligt.

Wille De nu vide min Mening om Forandringen i Statsforfatningen, da vil jeg svare: Alt, hvad der kan føre til sand Ære og Frihed for et Folk, det er glædeligt. Jeg veed nok, man mener, hvad der kaldes en fri Forfatning, maa ogsaa føre til Frihed; men jeg vil dog bede Dem betænke, at det franske Folk havde ogsaa, hvad man kaldte en fri Forfatning, men har dog saa længe været plaget med Trældom, indtil det til sidst med Bold sprængte Lænkerne. Derfor er det slet ikke nogen Selvfølge, at en fri Forfatning fører til Frihed; ogsaa under den kan der være Trældom. Skal den fri Forfatning føre Folket til Frihed, da maa intet i samme findes, som hindrer enhver god Udvikling. To Grundsætninger, som man hidtil synes at have fulgt, maa affattes: at de gode kun maa have saa megen Frihed, som de onde kunne taale, og for Misbrugens Skyld maa man give Afkald selv paa det allerstørste Gode. Det fører aabenbart til Trældom for dem, som ville det gode, jætter dem i Klasse med dem, som ville gjøre ondt, volde andre Ulykker og derfor maa tvinges med Lovens Sværd. Frihed til at gjøre vort bedste i alle Retninger, den ville vi have og ville ikke miste den, fordi det da ikke kan undgaaes, at denne Frihed ogsaa vil blive benyttet til at gjøre ondt. En saadan Frihed tror jeg nu, ikke vil opnaas strax ved den fri Forfatning, vi kunne vente, eller under det Ministerium, vi have faaet; men jeg tror, den kan faas ved en saadan fri Forfatning, lettere og bedre, som Forholdene ere hos os, end under en Enevoldsregering; jeg tror ogsaa, den vil kunne erholdes under det Ministerium, som nu staar for Styret, men jeg tror tillige, den skal tilkæmpes af

Folket selv derved, at vi blive modne dertil og virkelig begjære den. Og skulle vi nu kunne bestaa i den Kamp, vi have at føre for at frelse vor Værelse i denne Krig, og opnaa den Frihed, som er Folket nødvendig for at kunne udvikles til alt det gode, hvortil det er bestemt, da maa vi ikke, som nu ere blevne vaagne, sove ind igjen. Den Mand, jeg fortalte Dem om før, gjennemrystet af alt, hvad han havde oplevet, var ogsaa bleven vaagen; men han befandt sig saa meget bedre ved at sove end ved at vaage, at han atter lagde sig til at sove, og nu sover han igjen som før. Jeg frygter for, at mange ville følge hans Exempel, naar den største Fare er overstaaet, men haaber, det vil ikke ske med det danske Folk i det hele; ja jeg haaber, at det danske Samfund, vi holde, som nok vil finde Efterlignere trindt om i Landet, vil bidrage sit til at holde Folket vaagent.

Jeg nægter ikke, at jeg ofte i nærværende Tid har set med Vængstelse paa det kjære Fædreland; men nu i Dag vil jeg dog vedfjende mig, at hvad der er sket i den sidste Tid er glædeligt, thi den Opvaagnen, som er sket, er saa glædelig, at den opvejer alt andet, og dertil kommer: der er et dejligt Haab, som smiler mig i Møde med Hensyn til Danmarks Fremtid. Det er allerførst dette, at det danske skal igjen blive indsat i sin Ret, naar det har bestaaet mod det tyske og vundet Sejrr. Thi det er aabenbart, at vi have Kamp mod det tyske, som vil overvælde os og berøve os vort danske Folkeliv. Jeg beder Dem vel at bemærke, at jeg siger, vi have en Kamp mod det tyske, som vil overvælde os, ikke mod det tyske i sig selv, som vi altid skulle ære, endnu mindre mod fredelige Tyskere, som bo blandt os. Det er godt, der bor Udlændinge blandt os; vi kunne lære meget af dem, og det er, hvad der altid maa ventes af den danske Gæstfrihed, at saadanne behandles vel, selv om vi ikke hos dem kunne bemærke den Nidkjærhed for Fædrelandets Sag, som vi føle hos os selv. At Tyskerne nu komme til at mærke, at de bo blandt et vaagent Folk, som holder sit Modersmaal i Værelse, det er i sin Orden, kun at det hverken giver sig til Kjende ved Vold eller Forhaanelse. Men det tyske, som har trængt sig ind i vore Hjerter, i vore Huse, vore Skoler, vor Børneopdragelse og vor hele Betragtning af Livet, det skal bekæmpes til det yderste. Vi maa for Fremtiden ville være, hvad vi ere: danske Mænd og Kvinder, og sætte en Værelse i at være dette, betragte det danske som det bedste for os og være overbeviste om, at jo mere vi tilegne os det ægte danske, jo fjærere vort Modersmaal bliver os, og vore

Fædres Minder, desto mere tilegne vi os ogsaa den sande Dannelse, ganske anderledes, end det hidtil har kunnet ske paa de udenlandske Beje, ad hvilke vi ere gaaede.

Endnu et Haab, som jeg har for Danmark's Fremtid, maa jeg nævne. Da de syv Ynglinge kom tilbage til deres Fædrenestad, da saa de, at Korjets Tegn, som saa forfulgt, herskede over Stad og Land. Mit Haab gaar ikke ud paa, at Korjets Tegn skal komme til at herske i Danmark, dertil var det aldrig beskikket; men at det maa komme til at staa frit iblandt os, saa at enhver, som vil, kan slutte sig dertil. Jeg skammer mig ikke ved at vedkjende mig i denne Forsamling, at jeg knytter min Salighed til dette Kors, kræver for mig og mine Lige Frihed til at kunne gjøre det, men ogsaa Frihed for alle dem, som ikke ere enige med os i dette Stykke. Altsaa, Trost- og Samvittigheds-Frihed, det er mit Haab for Danmark's Fremtid; det er en Frihed, vi maa unde, ønske hverandre, hvem det danske Samfund knytter sammen, og saa vidt maa den danske Broderkjærlighed naa; den Frihed maa vi stride for, thi uden den er al anden Frihed intet.

Men jeg tvivler heller ikke om, at der jo forestaar Danmark en dejlig Tid. Saa er det jo i Naturen, hvor Skoven snart udspringer, og blomsterstrøede Enge omslynge det hele Land; saa skal og Kjærlighed til det ægte danske udspringe af vore Hjærter og aabenbare sig i Miner og Tale, og ægte Frihed omslynge danske Mænd og Kvinder med et velsignet Baand!"

Den 5te Oktb. skulde der vælges Mænd til den grundlovgivende Rigsforsamling; Bojsen var bleven bekendt ved sine Taler, og der kom Opfordring fra flere Steder til, at han skulde stille sig til Valg. Han var heller ikke uwillig dertil, og sammen med sin gode Ven, Institutbestyrer Wøller paa Blakkebjerg, deltog han nu i en Række politiske Møder; navnlig var Dalmoje Kro det sædvanlige Samlingssted, og her traf Bojsen første Gang sammen med den bekendte Smed Søren Jensen fra Rude. En morsom Tale, som Bojsen her holdt over Terten: „Ratten er vor egen“, mindedes længe af Egnens Folk. Det saakaldte „Bondevennernes Selskab“ var da i travl Virksomhed, og der afholdtes et større forberedende Møde i Ringsted, som ogsaa Bojsen overværede. Her forhandlede

flere Forslag til Bondestandens Ligeberettigelse med de andre Samfundsklasser, blandt andre ogsaa Kasimus Sørensen's Plan til Opkjøb af Herregaarde og Udstykning deraf til Bøndergaarde. Bojssen udtalte sig temmelig yderliggaaende, men skjønt Balthazar Kristensen, der den Gang var den mest indflydelsesrige blandt de politiske Førere — roste, hvad han havde sagt, fraraadede han dog at opstille Bojssen som Rigsdagskandidat, da man skulde være varsom med at vælge Præster ind i Rigsdagen; han raadede derimod Kredsen i Korsør til at vælge Magister (nu Professor) Adolf Steen, der den Gang sluttede sig til Bondevennerne; han anbefalede yderligere Steen med de Ord, at „han ikke alene hed Steen, men ogsaa var en Sten, paa hvilken Herremændenes Bander skulde knuses“. Saaledes hændte det da, at Bojssen ved Valget i Korsør den 5te Oktbr. 1848 ikke blev støttet af Bondevennerne, men tvært imod blev valgt imod dette Selskabs Kandidat — Prof. Steen. Til Stiller havde han sin Ven E. Clausen i Boeslunde, og det var ved denne Lejlighed, at den før omtalte morsomme Forverling af Ordene veto og votum fandt Sted. Bojssen hævdede i sin Valgtale, at det var en „ægte dansk Frihed“, han vilde kæmpe for, og den bestod fremfor alt i Frihed for alt, hvad der stammer fra Aand; han forsvarede saa vel den almindelige Valgret som Børnepligten og fremhævede, at man overhovedet ikke af Frygt for Misbrug maatte stille Hindringer i Vejen for den gode Brug.

Bojssen blev valgt med 346 Stemmer, medens Steen havde 274; fra en Del bondevenlige Vælgeres Side blev der rejst Klage over Valget, men det fik ingen Betydning, da det senere viste sig, at den var aldeles ubesøjet. Det varede heller ikke længe, inden Bondevennernes Førere blev saa vel tilfredse med Bojssens Stilling, at de ved det næste Valg endogsaa anbefalede hans Kandidatur. Han forlod nu foreløbig sin Virke-

freds i Skjerpinge og drog til Kjøbenhavn i Selskab med Institutbestyrer Møller paa Flakkebjerg, der ligeledes var bleven valgt til Rigsdagsmand; de fik begge Bopæl paa G. Nolsgaard, og det Venfskab, der i mange Aar havde været mellem dem, blev under dette Samliv og fælles Arbejde mere inderligt. Møller var i høj Grad anlagt for det humoristiske, og det tiltalte jærlig Bojsen, saa de havde mange fornøjelige Timer jammen. Som Exempel paa Møllers Humor skal her anføres en lille Hændelse fra Rigsdagen. Det var paa den Tid, Martsministeriet blev beftylt for, at det var for eftergivende i Forholdet til Tyfterne; Grundtvig havde (vistnok i det hemmelige Møde) haft Ordet imod Krigsministeren (Tscherning), og efter engelsk Skik over for militære Medlemmer tiltalte han ham i Talens Løb fom: „Det tappre Medlem“. Da Grundtvig havde sluttet, rejste Møller sig og stillede paa sin skjælmste Maade det Spørgsmaal til Formanden, om det i Følge Forretningsordenen var tilladt at betegne Krigsministeren fom „tapper“.

I Kjøbenhavn fornyede Bojsen ogsaa Samlivet med sine yngste Brødre, Peter og Harald, der begge var blevne Lærere ved Dronningens Højskole paa Møllen ved Besterport, og den første desuden Kapellan hos Grundtvig. Med dem deltog han i de faakaldte „Danfs Samfund“'s Møder, der alt havde beftaaet i flere Aar, hvor jærlig Grundtvigianerne i Hovedftaden jamledes, og hvor det gif livligt til baade med Sang og Tale. Det var til Brug i dette Samfund, at P. D. Bojsen udgav sin første „Danfs Sangbog“, der senere udkom i mangfoldige Udgaver og er bleven vel beftjendt over hele Landet. „Danfs Samfund“ havde tidligere dannet en Modfætning til det nationalliberale Parti; dette lagde, stærkere, end Grundtvig ønskede det, Bægt paa den ydre politiske Ordning, — den faakaldte

Konstitution — men paa denne Tid var det, som „Anden fra 48“ havde bortblest alle Modfætninger, og Dagens Politik drøftedes i Dansk Samfund med største Fjer. Ogjaa her krævede man nu Gnevoldsregeringen afløst ved en dansk og frifindet Grundlov.

Nedenstaaende meddeles Brudstykker af de Breve, som Bojsen under sit Ophold i Rigsdagen skrev til sit Hjem; til lettere Forstaaelse heraf skal her kortelig mindes om Datidens politiske Stilling. I Marts 1848 havde Frederik den 7de omgivet Tronen med Ministre, som havde Folkets Tillid, samtidig med, at han lovede at give sit Folk en fri Forfatning. Dette saakaldte „Martsministerium“ bestod af Grev A. Moltke, Bardenfleth, Grev Knuth, Bluhme, Tjcherning (Krigsminister), Barthmann (Flaademinister), Monrad (Kirkeminister), Hvidt og D. Lehmann. Bojsen skriver om dette Ministerium: „I de første Dage saa man kun en Heltefare i dem, og allermeest en mageløs Helt i Krigsministeren. Han var for os danske som en Thor med Hammeren, der dundrede hen over vore Hoveder, eller som en brølende Ares, der med sin Tordenrøst vakte os alle af Dvale. Da den Kunst forstod han, blandt alle brave danske Krigere at træffe den bedste — Læssjø — og mod alle Negler at sætte ham i Epidjen“. Særlig var det Tjchernings Fortjeneste, at Hæren paa saa kort Tid blev marschfærdig og med Hæder kunde optage Kampen med de slesvigholsteniske Oprørere, men det hele Ministerium havde Vren af at forberede Arbejdet for en fri og folkelig Grundlov med tilhørende Valglov. I dette Tjemed foretoges — efter en foreløbig, meget frijindet Valglov — over hele Riget Valg til Rigsforsamlingen af 114 Medlemmer, hvortil kom 38 kongevalgte. Denne Forsamling (til hvilken Bojsen som før nævnt var bleven valgt), aabnedes den

23de Oktober 1848; et Par Maaneder forinden havde Regeringen sluttet Baabenstilstand med Tyskerne, men det viste sig, at disse aldeles ikke opfyldte Stilstandens Betingelser, men tvært imod lod Oprørerne skalte og valte, som de vilde, i Sønderjylland; just som Rigsdagen traadte sammen, lød de stærkeste Klager fra Sønderjyderne, og dette fremkaldte en lydelig Misstemning imod Krigsministeriet, som man bebrejdede, baade at det havde sluttet Stilstanden, og at det ved at hjempermittere Tropperne havde umuliggjort en hurtig Gjenoptagelse af Krigen; man troede ogsaa, at dette Ministerium arbejdede paa en Fred med Tyskland paa Grundlag af Sønderjyllands Deling, hvad Folketstemningen den Gang var stærkt imod (Mønstringen paa Lerbæk Mark, hvor man sang: „Det skal ej ske“), og alt dette forklarer den Kærlighed, hvormed det i øvrigt frifindede Ministerium blev modtaget strax ved Rigsdagens Aabning, og som førte til, at det saa Uger derefter (15de Novbr.) maatte fortrække og give Plads for det saakaldte „Novemberministerium“; Moltke vedblev dog ogsaa at være Førsteminister i dette, men Knuth, Bluhme, Tscherning, Monrad, D. Lehmann og Hvidt afløstes af Hansen (Krigsminister), Madvig (Kirkeminister), H. N. Clausen og Spønneck (Finansminister).

Efter Valgbrevens Prøvelse var Rigsdagens første Arbejde Vedtagelse af en Forretningsorden for Tingets Møder. Under denne talte Bojsen og Møller for, at Rigsdagsmændene ikke skulde tale fra en Talerstol, men fra deres Plads i Salen, og denne Bestemmelse, som endnu er gjældende, begrundede Bojsen med, at man ikke skulde vanskeliggjøre det for Bønderne at tage Ordet paa Tinge. Derimod talte Bojsen forgjæves for, at man uopholdelig skulde tage fat paa Grundlovens Behandling og benytte Lejligheden, mens „den gode Aand endnu

var over Folket“; det gif ikke igjennem; Værnepligtslovene blev først behandlede, og Grundlovsagen opfattes til efter Juleferien. Under Værnepligtsagen drejede Forhandlingen sig især om en foreløbig Lov af 23de Septbr, udstedt af det forrige Ministerium, og som gif ud paa, at det før værnefri Mandskab kunde udskrives. Særlig Grundtvig bekæmpede Berettigelsen af denne Lov, som han kaldte „apokryfisk“, fordi den ikke var vedtagen af Rigsdagen, og Vojsen selv 28de stemte i denne Sag med ham

Da Grundlovens Behandling endelig begyndte i Foraaret 1849, var Krigen — nødvendiggjort ved Friskarernes skammelige Overfald paa Bønderne i Brøns — paa ny begyndt og indledet med den sorgelige Søkamp i Eckernsørde Fjord den 5te April; Stemningen var trøkket, men alligevel fortsattes Arbejdet, og Vojsen var en af dem, som ivrig holdt paa, at man ikke maatte skilles, førend den sidste Haand var lagt paa Værket. Det lykkedes da ogsaa, skjønt det i lang Tid syntes at skulle strande paa Spørgsmaalet, om vi skulde have et eller to Kamre; Vojsen holdt paa Etammer-systemet som overhovedet paa den mindst mulige Indskrænkning i Valgretten, men i den 11te Time fulgte han dog Bondevennerne og gav efter paa dette Punkt, for at det hele Arbejde ikke skulde strande. Den 5te Juni udkom da Grundloven, og den 6te Juli næst derpaa — efter at Rigsdagen var opløst — kom Efterretningen om Sejren ved Fredericia, der af hele Folket modtoges med Jubel.

De omtalte Breve fra Vojsen til sin Hustru*) i det heranførte Tidrum lyde (gjengivne i Brudstykker) faaledes:

*) Det maa til nærmere Forstaelse af Brevene bemærkes, at Vojsens Hustru ikke fuldt ud kunde billige, at V. sluttede sig saa nær til Bondevennerne. Flere af Brevene ere Svar paa Advarsler i denne Henseende.

Den 21de Oktober 1848.

. . . . Endnu kan jeg ikke sige noget om Rigsdagsfagerne, der er kommet Protest mod mit Valg fra mine Fiender i Korsør, men man mener, at det intet faar at betyde. Paa Mandag skulle vi samles i Slotskirken til Gudstjeneste, derefter gaa over i Rigssalen, hvor der skal siges nogle Ord af Kongen og holdes en Tale af Moltke. Jeg veed saa ikke ret, hvad der skal forhandles; formodentlig bliver der nedsat en Komite for at undersøge Valgbrevene. Derefter skulle vi alle spise ved Kongens Taffel. Bøver Hans Hanjen har truffet sig tilbage, og Grundtvig vil nu prøve sin Lykke i Præstø; han har god Udsigt til at blive valgt. Kommer han ind, vil Stormen mod Ministeriet bryde løs for Alvor, men jeg er dog lidt bange for, at han vil gaa til alt for stor Yderlighed . . .

Den 28de Oktober.

. . . . Rimeligvis kommer det saa til Kamp med Ministrene angaaende den slesvigsk Sag; mange Adresser ere indkomne. Stemningen er forskjellig. Bondevenerne holde paa Tjeherning, ikke just som Krigsminister, men som den Mand, af hvem de vente Understøttelse for deres andre Planer; Krigen bekymre de sig ikke saa meget om. Grundtvig er vred for Alvor, dog frygter jeg for, at han vil fare alt for grunt af Sted. I øvrigt have vi i disse Dage næsten slet intet at bestille . . .

Den 2den November.

. . . . I Dag blev mit Valg i Korsør enstemmig erklæret gyldigt; jeg tror, det vakte Glæde i Salen; mange kom og gratulerede mig, deriblandt A. Ussing og Formanden; dermed er da denne ærgerlige Sag afgjort. I Dag blev hele Forsamlingen ved Lodkastning delt i 5 Afdelinger; Møller og jeg var heldige nok til at komme i samme Afdeling; der er ogsaa Mynster og 4 andre Præster. I disse Afdelinger skulle vi nu drøfte Sagerne, efterhaanden som de fremlægges. Misfornøjelsen med Ministeriet er nu temmelig almindelig, men man er dog ængstelig ved at styrte det, da man ikke veed, hvor man skal tage et andet fra. Ministeriet har i Dag lovet at ville, inden lukkede Døre, meddele Forsamlingen alle Oplysninger om Underhandlingerne, og derefter tænker jeg da, at det vil komme til en Afgjørelse, om de kunne vedblive eller ikke . . .

Den 7de November.

. . . . Vi have nu oprettet en lille Klub med en Del Medlemmer af hver Vfdeling, hvorved vi søge at skaffe os Flertal i denne, hvilket ogsaa er lykkedes i vor Afdeling; Biskop Mynster skal saaledes ikke kunne udrette ret meget hos os; Grundtvig holdt i Dag sit Indtog og holdt strax sin første Tale; han blev valgt ved Raaring i Præstø. Nu skulle vi til at begynde paa Grundloven, Børnepligten og Finanssagerne, saa saa vi nok travlt. Ved det hemmelige Møde i Dag blev vi da ikke stort klogere, end vi var i Forvejen . . .

Den 12te November.

. . . . Vi leve nu i en stor Spænding her inde, da vi hvert Øjeblik vente at høre om Ministrenes Afgang; rimeligvis er det alt sket, men vi have endnu ikke faaet Efterretning derom. Clausen skal i Dag være kaldet til Kongen. Jeg skal ikke sørge over disse Ministres Afgang, men det gjælder rigtignok om at faa nogle bedre i Stedet. Rimeligvis bliver det et reaktionært Ministerium, og deraf kunde man snart faa for meget, især naar det sker, som man frygter for, ved russisk Indflydelse. Vi ere for øvrigt endnu saa langt tilbage med Arbejdet paa Sagerne, at vi egentlig slet ikke have begyndt, men det maa hvile paa Formanden, som ved Hjælp af Forretningsordenen holder os alle inden for visse Grænser. Der er nu Haab om, at Flor vil blive valgt, saa saa da Slesvigerne en Repræsentant, men saaledes som Tjcherning nu har lavet det, bliver det vel en Umulighed at begynde Krigen før til Foraaret; alle Tropperne ere hjempermitterede, og det vilde fremkalde den største Misfor nøjelse at kalde dem tilbage igjen, som det da ogsaa vilde være en skammelig Fremgangsmaade imod dem. Grundtvig er man slemt efter paa Rigsdagen; navnlig de lærde Herrer; han har sine Fejl, men ærligere end han mener dog ingen det med Danmark . . .

Den 18de November.

. . . . Vi fik da nye Ministre, og vel var det; jeg tror ikke, at Danmark kunde frelles under de forrige Ministre; de var forladte baade af Gud og Mennesker; nu ville vi haabe, det bliver bedre med de nærværende . . .

Den 29de November.

. . . . I Gaar Aftes var jeg til Selskab hos den nye Minister Clausen, han var meget venlig imod mig; han er en meget

behagelig Mand, som jeg lover mig alt godt af, derimod bliver jeg mere og mere Uvenner med Mynster, da vi idelig støde sammen i Afdelingen. Giv efter for ham vil jeg ikke, men des værre er der kun liden Sympathi for virkelig Frihed, saa vi maa dog være de afgaaede Ministre Tak skyldige, at de have givet os saa frisindet et Udkast til en Grundlov, det kunne de dog ikke gjøre til intet, skjønt Gud veed, at Mynster gjorde det gjerne. I „Danst Forening“ har vi haft et livligt Møde, der blev holdt Taler i Mængde; Grundtvig vilde have Armeen strax ned i Slesvig, men det kunde ingen Indgang finde, og for Djebliffet er det vist ogsaa en Umulighed; han er forøvrigt ikke god at tale sig til rette med, saa jeg taler ikke meget med ham. Kun naar der skal stemmes paa Komitemedlemmer, maa jeg bringe ham Stemmesedlerne; han brummer lidt, men følger dog i Reglen Opskriften . . .

Den 3die Januar 1849 i Rigsdagssalen.

. . . . Saa sidder jeg da her igjen og skulde høre, men jeg hører alligevel ikke og foretrækker at skrive; Kjedsommeligheden her oppe er saa stor, at jeg kan ikke døje at høre efter — denne evige Taler kan da heller ikke være noget eneste Menneske til Nytte eller Fornøjelse. Det trækker ogsaa langt ud med Grundlovens Behandling, og det lader til, at der aldeles ingen Ende skal blive paa vore Forhandlinger . . . ja, nu blev der da endelig noget muntert. Tjernerling, J. A. Hansen og Grundtvig børstede løs paa hinanden . . .

Den 8de Januar.

. . . . Grundtvig stillede da sine Endringsforslag til Værnepligtsloven, og jeg var blandt de 28, som stemte derfor; maaske var hans Forslag for dristige, men ganske at afvises fortjente de dog ikke.

Den 21de Januar

. . . . Glæden, jeg har i Rigsdagen, er ingen'unde stor; rettere slet ingen. I Gaar havde vi en Kamp, som varede sine fulde 11 Timer og var dog ikke andet end en Komædie, da Udfaldet var afgjort før Mødet; al Tale var i Grunden spildt, derfor sparede jeg ogsaa min; det var Forordn. af 23. Septbr. som det gamle Ministerium havde givet i Arv til det nye, som man derfor skulde tage i Beskyttelse; der var en Snes Mand, som stod fast ved, at hele det værnefri Mandskab skulde indkaldes, og deriblandt var da ogsaa jeg, men jeg opnaaede,

næst at blive Sandheden tro, ikke andet end at faa de fleste til at se skjævt til mig, saadan gaar det for det meste, saa jeg har ondt ved at holde Haabet oppe om at udrette noget; dog vil jeg holde ud til Enden og se at holde Modet oppe . . . Hvor jeg dog nu glæder mig til at komme hjem til den 11te Febr. Jeg tror, vor Herre under mig en glad Dag; jeg har ikke glædet mig saadan til min Fødselsdag, siden jeg var Barn; jeg kan forestille mig, at jeg bliver saa topmaalt overgiven, at jeg ordentlig er bange for, at P. Fenger skal være der den Dag, som han nok er, og i Grunden er han mig velkommen fremfor alle andre, men ikke, naar jeg vil danse, synge, holde Taler og skabe mig som en gal Mand, og det vil jeg, dersom det gaar efter mit Voved. Afhold ham dog ikke, thi det kan godt være muligt, at jeg ikke bliver saa modig, og bliver jeg det, saa er det godt, at han vil lægge Baand paa mig. Han er dog en trofast Ven*, som har større Deltagelse for andres Vel, end jeg har truffet hos nogen anden. Det gjør mig tit saa ondt, at jeg ikke kan have samme Deltagelse for hans Anliggender, men jeg har ogsaa et værre Hjerte og maa trøste mig med, hvad skrevet staar: Selv om dine Synder ere røde som Skarlagen, skulle de dog blive som Sne.

Den 7de Marts.

. . . . Nu tænke alle her inde paa Krigen, hvortil der rustes af al Kraft; jeg er mere og mere bleven tilbøjelig til at tro, at Tjehning og Balthazar ere lige saa gode Mænd som de andre; jeg vil rimeligvis komme dem nærmere, nu vi skulle ind paa Valgloven, det er klart, at her maa jeg blive mere enig med dem end med de fleste andre. Jeg har lovet, da jeg blev valgt, at holde paa den almindelige Valgret, og det vil jeg ikke svigte.

Den 23de Marts

. . . . Jeg maa i denne Tid fra flere Sider høre ilde for, at jeg i Valgspørgsmaalet slutter mig til Bondevennerne, men jeg kan ikke være med til at bryde Staven over de smaa i Landet, som baade jeg og de fleste af os skyldte vort Valg til denne Forjam'ing; de havde nok næppe tænkt, at de skulde lønnes af os med at udelukkes fremtidig fra Valgret. Det er i mine Øjne en Uretfærdighed, ja et lumpent Bedrageri, som

*) P. Fenger baade bestred Embedet i Skjorpinge og førte Tilsyn med Bøjsens Aotug.

vilde bringe Forbandelse over vore Hoveder og Ulykke over Fædrelandet. Vel venter jeg ikke Fædrelandets Frelse af disse Menneſker, men endnu mindre af dem, ſom for 5 Maaneder ſiden var ſom logrende Katte over for Huſmændene, men nu vende det laadne ud. Lavde Huſmændene i Fjor villet det, da ſkulde ingen af diſſe ſaaet Sæde i Rigsforſamlingen, og nu lave de det ſaadan, at de tilintetgjøre al Tillid til de højere Klazier og nøde de ſmaa til at ſamle al deres Styrke for at holde dem ude for Fremtiden. Men jeg vil ikke være i diſſes Tal, om jeg ogſaa ſkal betragtes ſom Bondeven og jættes paa det jorte Bræt med diſſe. Det er muligt, at det var galt at betro Valgretten til de ſmaa i Landet, ſkjønt jeg tror det ikke, fordi jeg virkelig tiltror dem et bedre Sind end mange af de ſtore, men nu, Ketten er dem givent, at berøve dem den, det er ſkammelig; var jeg Huſmand, jeg taalte det ikke heller, ſaa længe der var Liv i mig. De have Kongen paa deres Side, der nu atter i Udkaftet tilbyder dem, hvad der før blev dem givet, og ſkulde vi ikke unde dem, hvad Kongen vil give — han er de ſmaa mere trofaſt end nogen af Miniſtrene; der tales nu om, at diſſe ville opløſe Forſamlingen og give os en oktrojeret Forfatning, men førſt ſkal der holdes et hemmeligt Møde. Gud veed, der er meget i Bondevennernes Færd, jeg ikke kan billige, men fornægte min Dverbeviſning for ikke at blive enig med dem, det hverken kan eller vil jeg. Vilde jeg ſpørge om, hvilket Parti der var det klogeste for mig ſelv at tage, da er jeg ikke ſaa dum, at jeg ikke kan indſe, hvilket dette vilde være, men derom har jeg hidtil ikke ſpurgt og vil det ikke heller ved denne Lejlighed. Med en uſkadt Samvittighed har jeg bedet Gud om, at jeg maatte komme fra denne Sag, og jeg veed ikke, om jeg med en ſaadan kunde møde den Huſmand, ſom talte min Sag i Korsør, naar jeg havde lønnet ham med at gjøre mit til at udelukke ham fra Valgret. Fædrelandets Frelſe venter jeg kun af vor Herre, men venter den kun, naar vi vilde blive Sandhed og Ærlighed tro, og det vil jeg, ſaa ſandt hjælpe mig Gud! . . .

Den 28de Marts.

. . . . Bondevennerne ere lige ſaa gode ſom de andre; jeg har i Dag ſaaet Balthazar og Glerup til at ſtille Forſlaget om Sognebaandets Løsning; de have maaffe gjort det for min Skyld, men det er lige meget, ſaa vilde de dog gjøre noget godt for min Skyld, det vilde de andre ikke. Baade Kongen og Krigsminiſteren ere nu rejſte over til Hæren; det ſkal

nok begynde fra Als, men der kommer nok saa mange Lyfskere, at det halve kunde være nok. Dog, lad Gud nu raade for Lykke og Sejr, det er ikke Rigsforjamlingens Sag at styre Krigen, det maa Kongen og hans Raad, men det skulde rigtignok gjøre mig ondt, om de ville opløse Rigsdagen; de tænke nok ikke paa, hvad det vilde være for en Skjændsel for os, saaledes at sendes hjem med uforrettet Sag . . . Jeg gaar en Gang imellem paa Komodie, men jeg kjæder mig for det meste og lover tit, jeg skal aldrig komme der mere, men saa kan jeg alligevel ikke bare mig; i Gaar Aftes var jeg der, og da fandt jeg paa, hvad jeg vil prædike om paa Søndag i Helliggejstskirke . . .

Den 11te April.

. . . . Stemningen her inde er nu i allerhøjeste Grad nedbøjet paa Grund af Ulykken til Søs ved Edernefjorde. Grundtvig har jeg endnu ikke talt med, men han er nok slet ikke til at komme nær; han beskylder vore Søfolk for Skjændsel og Fejghed, hvormed han ganske vist gjør dem skammelig Uret, nu, der ingen Tvivl er om, at der er gjort alt, hvad Mennesker formaa. Guds Haand var over os, og den kunne ingen Mennesker modstaa. Hvad Hæren angaar, er der nu givet Befaling til at rykke til Als og for det første opgive den offensive Krig. De sige, at disse imaa Træninger i Sundeved, hvor hæderlige de end ere, slet ikke føre til andet end at svække Hæren, hvorimod Fjenden opnaar en Dvælse og bryder sig ikke om at miste nogle Tusende Mand, som han har nok af, og ønsker netop at faa Lejlighed til at drage større Skarer her op. Der tales om, at Jylland vil blive oversvømmet, hvorvidt vi kunne holde Fredericia, vides ikke. Vore Operationer komme til at bestaa i at forurolige Fjenden, hvor vi kunne. Det vigtigste bliver at holde Blokaden, men det er det store Spørgsmaal, om vi kunne det. Den store Skræk for vore Krigsskibe er nu betydelig svækket, og uden Tvivl vil man nu med større Dristighed forsøge at angribe de klokerende adspredte Skibe, der trues med store Dampfregatter, der skulde komme fra England og Amerika — jeg frygter for, at vi skulde komme til at lide nye Uheld til Søs. Der arbejdes nu af yderste Evne paa at ruste nye Skibe. Saaledes se vore Sager yderst sørgelige ud, men Spørgsmaalet bliver dog til sidst, om vor Herre vil, at Danmark skal bevares; vil han det, saa kommer Hjælpen, naar Nøden er størst. Jeg har derfor ingenlunde opgivet Haabet og tror ogsaa, at der snart vil komme bedre Efterretninger;

hvordan eller hvor fra veed jeg ikke, men det kommer nok Svad Rigsforamlingen angaar, da veed jeg ikke, om den kan vedblive at være samlet. Bliver Jylland besat, maa den vel opløses . . .

Den 13de April

. . . . En hæderlig Kamp havde vi i Fredags ved Als. Grundtvigs Sønner var med; formodentlig bliver det ikke ved dette Forsøg paa at tage Als, man mener dog, at vi nok kunne forsvare denne Ø. Om Fjenden vil gaa op i Jylland, vides endnu ikke. Der tales atter om Fred. Grundtvig er saa vild, at man næppe kan komme ham nær; han vil endelig have det afgjort i et Slag. Det er mig aldeles ikke behageligt at tale med ham. Man siger, at Kro og Læsø ere Skyld i hele Ulykken ved Eckernførde; den første — siger man — skal sættes paa Kronborg; Krigsskibene bleve aldeles overladte til Fjenden, i det den store Operation til Lands blev opgiven, men dette glemte med Hensyn til Skibene. Saaledes som Sagen var, kunde der intet udrettes, og det var umuligt at komme ud af Fjorden; det eneste, de kunde have gjort, var at ofre sig med hele Mandskabet for at redde Flaget, det gjorde de ikke, foretrak at redde Mennekeliv fremfor at redde Flaget; havde de foretrukket det sidste, da vilde jeg have glædet mig derover, men tør ikke dømme dem, fordi de gjorde det første; men det gjør Grundtvig uden Barmhjertighed. Kunne vi blot holde Als og Blokaden, tror jeg ikke, det har nogen Nød. Jeg tror, det ender med, at Slesvig bliver et selvstændigt Land, adskilt fra Holsten, men politisk forenet med Danmark; videre bringe vi det næppe, og vi maa da haabe, at Danstheden i Slesvig ved egen Kraft vil kæmpe sig frem, hvis der da ellers er nogen Sandhed i den. Ureløse komme vi ikke ud af denne Kamp, det er jeg vis paa. Grundtvig vil, at vi enten skulle ydmyge Tyskland eller selv ligge knuste, det første tror jeg ikke, vi kunne, thi dertil udkrævedes, at vi langt mere end nu skulde ligne Fædrene i gamle Dage, det sidste ønsker jeg ikke; Danstheden i Slesvig har maaske bedst af, at den kommer til at udfolde en selvstændig Kamp med Tyskheten. Nu gjælder det om at kæmpe saaledes, at vi med Gode kunne gaa ud af Kampen, men dertil kan jeg ikke indrømme, at der kræves at vove alt, hvad Danmark ejer, i en eneste afgjørende Kamp. Det er nu min Betragtning af Krigen, det nytter ikke at ville gaa videre, end Folket har Kraft, Mod og Lust til, og det hjælper ikke at vugge sig i Drømmebilleder om schweizisk Kraft og

Dopfrelse, som i nærværende Tid ikke findes hverken her eller noget Sted. Vist er det dog, at Armeen viser en untaadelig Kjækhed i Kampen; en Bataillon, som den 13de paa Tilbage-marschen favnede en af de erobrede Kanoner, gjorde strax omkring, gif lige løb paa Fjenden og medtog den favnede. En lille Tamburdreng var bleven omringet af Fjender, men Soldaterne splittede dem ad, og Drengen kom løbende ud til dem og lo af Glæde. De erobrede Kanoner var fulde af Blod, og Stedet, hvor de toges, var overstrømmet dermed. Bülow er tilbødt af hele Armen og uforfærdet i højeste Grad, saa hans Balg er vist meget heldigt.

Den 28de April.

. . . . Her inde ere alle Tanter henvendte paa Krigen, saa det næsten ikke er os muligt at passe vor Gjerning, dog vilde jeg nødig, at vi skulde stilles ad uden at fuldføre Grundloven. Vi saa nu 2 Kamre, men, hvorledes det bliver, er endnu ikke afgjort. Med Krigen ser det sørgeligt ud, men saa længe vi kunne slaas som forleden i Kolbing, saa have vi intet tabt. Vren skulle vi nok redde, og da skulle ikke vore Børn og Børnebørn komme til at synge om Krigen i Slesvig som om Slaget ved Rjøge. Det har været min Gru, men det vil ikke ske, tvært imod vil der fra denne Krig blive mange hæderlige Minder, som vore Børn kunne synge om med Glæde. Nu kniber det med Als, men Gud vil nok lade os beholde det, det tror jeg fast; dog selv om vi skulde miste Als, vil jeg endnu ikke opgive Haabet, blot vi kunne bevare Modet, saa skal Sejren nok blive vor til sidst . . .

Den 7de Maj.

. . . . I Dag blev hele Repræsentations-Spørgsmaalet afgjort; vi saa nu et Folketing efter Udkastet og et Lands-ting, hvortil alle kunne vælges, men kun de vælges, som svare 200 Rd. i Skat eller have 1200 Rd. i aarlig Indtægt; de skulle saa vælges indirekte ved Valgmænd for hver Kommune. Det er nu langt fra efter mit Hoved, men jeg gav dog min Stemme dertil, da jeg saa, vi kunde ikke saa noget bedre, og jeg dog tror, det er bedre end slet intet, tilmed kunde det have foranlediget et Ministerstifte, som dog var betænkeligt i nærværende Tid. Dermed er nu Hovedsagen afgjort; alt det andet tænker jeg vil gaa hurtigt. Det kirkelige er allerede afgjort. Sognebaandsløsningen gif ikke igjennem . . .

Den 9de Maj

. . . 3 Dag fik vi da Efterretning om, at Nigstropperne ere væltede ind i Jylland, og at vore have trukket sig tilbage til Fredericia og Vejle; denne Efterretning er da i mine Tanker bedre, end om vi havde faaet Vaabenstilstand, skjønt jeg tror, at de fleste vilde have foretrukket det sidste; vi kunde ikke vente andet, end at de vilde bryde ind i Jylland, men det er godt, at vi kun fægtende trække os tilbage. Formodentlig vil dette Skridt hidføre en Afgjørelse mellem Prøjsien og de andre Magter, blot vi ikke slutte Fred, men blive ved at holde ud. At der omkommer en Del Mennesker, er sørgeligt, men uden Tab kan man ikke føre Krig. Medslaaende er imidlertid alt, hvad man hører . . .

Den 11te Maj.

. . . Nu venter man paa, at det snart for Alvor vil bryde løs med en europæisk Krig; hvorledes Magterne ville stille sig, er ikke godt at sige, men Enden bliver nok, at Rusland og Frankrig holde sammen mod England og Tyskland; dersom saa Tyskland vil slutte Fred med os, komme vi nok til at tage det sidste Parti, hvad der uden Tvivl er det ønskeligste med Hensyn til vor politiske Frihed Kampen er aabenbar mellem Aristokrati og Demokrati, og jeg kan intet Djeblig tvivle paa, at jeg bør holde med det sidste, selv om jeg derved skulde holde med Tyskerne (naturligvis paa Betingelse af, at de ville lade os beholde, hvad vort er). Gud fri os fra Rusjerne, hvad de ville, se vi i det jmaa paa jaadanne Mænd som Biskop Mynster, der vil undertrykke al aandelig Frihed. Det er muligt, at der snart vil blive forelagt Sager af meget alvorlig Natur. Gud lede da Forsamlingen til at gribe det rette, men jeg frygter rigtignok for, at mange blive fristede til at kaste sig i Rusjernes Arme . . .

Den 21de Maj.

. . . . Hvad Krigen angaar, saa holder jeg endnu paa, at vi ikke skulle give efter; sker det alligevel, saa er det Fejghed baade af Hegeringen og Folket; der er dog mange, som tabe Modet; vi ere blevne saa forvante, at vi slet ikke kunne finde os i nogen Trængsel. Jyderne finde sig dog deri, men det er vel næppe altid med deres gode Vilje; jeg synes, vi maa se os bekvæmmede af Ungarerne, som nu kæmpe imod en uhyre Overmagt; jeg ønsker dem Sejr, skjønt man rigtignok siger, at det bliver til vor Skade. Men jeg kan aldrig ønske Sejr

for Rusjerne, om det end synes nok saa meget til vor egen Fordel . . .

Den 25de Maj.

. . . . 3 Dag vedtoges da endelig Grundloven med 119 Stemmer imod 4 Grundtvig stemte ikke. Jeg synes nok, vi kunne glæde os over denne Lov; nu mangler det blot, at Kongen skal stadfæste den, men det vil ikke udeblive, og saa blive vi hjemvendte.

Efter Grundlovens Stadfæstelse den 5te Juni blev Rigsforsamlingen opløst, og Bojsen vendte hjem til Skjorpinge; alle Tanker var nu henvendte paa Krigsfluepladsen. I Skjorpinge Præstegaard afholdtes en Bazar og Tombola til Fordel for de faarede, som indbragte en ret klæffelig Sum; Bojsens Børn gif omkring og folgte Lodder i Nabo sognene. Det var i øvrigt ikke let at skaffe Penge til Beje, da alle følte sig økonomisk trykkede under de Byrder, som Krigen paalagde. Fredericia blev den Gang bombarderet, og Bojsens Broder Karl var Feltpræst der inde. Endelig den 6te Juli kom Efterretningen om Sejren. Eline Bojsen skriver derom: „Udrig glemmer jeg den Eftermiddag, da Emil Clausens Uolskarl Hans i strygende Karriere kom ind i Gaarden, holdt ved Brønden og raabte: „Sejr, stor Sejr, alle Lyfterne paa Flugt!“ medens han i Lommen ledte efter Brevet fra Clausen; denne havde faaet Efterretningen ved Signaltelegrafen, som den Gang fandtes ved Korsør. Bojsen blev som ellevild af Glæde; han og Børnene løb omkring til alle Byens Huse og Gaarde for at bringe den glædelige Tidende videre, ja — det var for os som Dug paa det tørre Land; senere kom der Brev fra Karl; hans Skildring af Natten forud for Slaget var gribende; han havde givet Sakramentet til en stor Mængde af Mandslabet, medens de før Udrykningen laa paa Gaderne, og de havde sagt til ham: „Nu ville vi fejre eller dø“; saa stod han paa

Volden og iagttog Slagets Gang, senere modtog han Vognene med de faarede — det var over alle Grænser frygteligt, ja man nok med Claudius maatte jufke: „Krig er ond, og Gud fri mig fra at være Skyld deri““. Som bekjendt blev Baabenstilstanden sluttet kort efter; ijenfke Tropper bejatte foreløbig Nordflesvig, og vore blev hjemfendte.

Der fkulde nu i Efteraaret foretages Valg til Rigsdagen efter den nye Valglou. Valgitedet i Bojjens Kredf var blevet flyttet fra Korsør til Skjælfør, og han blev stærkt opfordret til at stille fig der, denne Gang dog nærmest af Bondevennerne, thi „Herremandspartiet“ eller „den patriotifke Forening“, fom det jelv kaldte fig, var meget misfornøjet med Bojjens Stilling. Dette kom blandt andet frem ved en Bifpevjitats i Boeslunde, fom fandt Sted i Efteraaret 1849, kort før de foreftaaende Valg. Her var mange af Modpartiet til Stede, og man undlod ikke at give fin Misftemning imod Bojjen til Kjende; de havde jo ftemt paa ham forrige Gang, men han havde ved fin uventede Tilflutning til Demofratiet aldeles fuffet dem; nu var Bitterheden ja meget dejto større. En af Lederne for den „patriotifke Forening“ kom dog, fortæller E. Bojjen, ved den nævnte Lejlighed dobbelt galt affted; han rafte først af en Fejltagelfe Gaanden til Bifkoppens Tjener, fom var i ftiuefte Stads; denne traf fig undvigende tilbage, og han fpørger da fin Sidemand om Grunden; da han fik at vide, at det var Tjeneren, udbrød han: „Ja hvem kan kjende de Fyre — man kan jo næppe nære fig her i Dag for Skolelærere og Tjenere“, men den, han henvendte dijfe Ord til, var jelv Skolelærer, og det morede Claufen, da der juft paa den Tid arbejdedes paa at vinde Stemming for en Herremand, der fkulde opftilles fom Bojjens Modkandidat i Skjælfør, og Skolelærerne havde den Gang en ikke ringe Indflydelfe i Valgfredfen. Agitationen

foregik dog i al Stilhed, saa Bojzens Venner blev fuldstændig overraskede, da det senere viste sig at være Alvor, og at Modkandidaten blev Godsejer Caistenkjold paa Borreby; selv var Bojzen iysjelsat med Landstingsvalget i Næstved, hvor han var Valgmand, og hvor han med Held virkede for, at baade Grev A Moltke og P. Kierkegaard blev valgte.

Om den derpaa følgende Valghandling den 4de Decbr i Skjælsfør skriver Eline Bojzen:

„Vi anede ikke, at der kom nogen Modkandidat; Aftenen før Valgdagen kjørte vi til Boeslunde; her modtog Clausen os med et alvorligt Ansigt og fortalte om den Rival, der saa pludselig var dukket op, og som man maatte være meget sikker paa at faa valgt, da Grev Moltke paa Tæpe alt havde indbudt Selskab til Værelse for den nye Rigsdagsmand. Bojzen vilde helst have truffet sig tilbage, men nu var det Pligt for ham ikke at svinge sine Vælgere, skjønt disse formodentlig kun vilde give sparsomt Møde, da ingen antog det nødvendigt. Clausen havde dog strax sendt Bud omkring, men han havde ikke Tillid til, at det vilde blive tilstrækkeligt; han og Bojzen drog da til Skjælsfør, medens vi Kvinder blev tilbage i Boeslunde. Jeg var i stor Spænding, jeg troede vel, at det var bedst baade for Bojzen selv og Landet, at han blev borte fra Rigsdagen, men jeg vidste, han vilde græmme sig over ikke at blive valgt, og deri var jo ogsaa lidt Skam. Da derfor et Bud fra Clausen kom der ude fra og fortalte, at Caistenkjold var bleven valgt ved Raaring, saa det grimt ud inden i mig — men udvortes var jeg dog helt stille. Masser af Kareter og Vogne med Damer fra Herregaardene holdt paa Torvet, og der var i Byen en Jubel og Spektakel over alle Grænser. P. Fenger, Clausen og Møller paa Flakkebjerg passede imidlertid paa som Emede, at det gik rigtig til med den skrift-

lige Afstemning — og et nyt Bud fra Clausen bragte os Tidende om bedre Udfigter for Bøjsens Valg. Modpartiet hentede alle de Stemmer, som kunde opdrives i Byen, men der kom endnu større Flokke af Vælgere ind fra Landet, da man ved Ibud havde faaet Nys om, at det kneb. Man vilde hindre en saadan Flok i at komme ind i Byen og der var nær blevet et storartet Slagsmaal, men Enden blev dog, at Bøjsen fik de fleste Stemmer. Clausen var som ude af sig selv af Glæde. Wittigheder regnede ned om al den Mad og Drikke, der var ødslet paa Vælgerne, Dagløn m. m. Vaade tragiske og komiske Historier fra Valgkampen bleve fremdragne og deriblandt P. Fengers Ansigt, der havde været „som støbt i Jærn“.

Om den samme Valghandling skriver Clausen i et Brev til Melby af 6te Decbr. 1849:

„Vi havde da den Glæde i Førgaars at faa Bøjsen valgt til Rigsdagmand. Det var et Møde, som iff: var uden Liv og Bevægelse, da det aabenbart var en Kamp mellem de aristokratiske og de demokratiske Elementer. Herremændene og deres Tilhængere havde opbudt alt for at skaffe de første Sejren. Den gamle Greve her i Sognet havde sørget for at faa alle sine Bønder ind i den „patriotiske Forening“ og selv betalt Kontingentet for dem og havde dem stykkevis for sig for at fraraade dem at stemme paa den „hellige Præst“, der er ham og alle Herremænd en Torn i Øjet. Da jeg vidste, hvor ondt det med rette vilde gjøre Bøjsen, om han ikke fik Flertal, saa var jeg meget spændt paa Udfaldet, saa meget mere, som det i lang Tid var meget tvivlsomt, til hvilken Side Vægtfaalen vilde hælde. Castenskjolds Gods Borreby grænser tæt op til Skjælskør, og hele denne Bys Beboere — paa de hellige nær — havde svoret til Castenskjolds Fane. — Endnu efter at begge havde holdt deres Taler, var jeg i Uvisshed, ja et Øjeblik ansaa jeg endog Bøjsens Sag for tabt, da Modpartens Tal: blev hilst med en Akklamation, der nær aldrig havde faaet Ende.

Der var dog nok Brændevin i de fleste Hurraer. — Under Afstemningen til Protokollen blev af Modpartiet, der var uhyre ivrigt, sendt Bud til Kreti og Pleti, hvoraf mange ikke skammede sig ved at tilstaa, at de var bestilte til at møde. Men Bojsen var nu en Gang bestemt ved en højere Styrelse til at skulle blive Dagers Helt og vandt endog med 141 Stemmers Flertal, og hans Modstander maatte trække af med en lang, og jeg tør sige, velfortjent Næse. Thi hans hele Parti har baade under alle Forberedelserne og paa selve Valgdagen vist en temmelig mislig Adfærd. Den lille ukyldige Fæst til Minde om 6te Juli (den, hvortil jeg saa gjerne vilde haft Dig med) underlagde de den Hensigt at skulle forberede Bojsens Valg; de usselige Karle have ikke Patriotisme nok i Hjærtet til at kunne tiltro nogen blot for 6te Julis Skyld at falde Folk sammen til en Fæst. Og paa Valgdagen bar man sig saa sjofelt ad, at to af Bojsens Anbefalere blev formelig udpebne, saa snar! de aabnede Munden, saa de maatte forlade Talerstolen uden at faa sagt et Ord. Her fra Sognet var Stemmerne delte, men mine hellige Venner stod mig godt bi, og jeg er, som Du nok kan slutte af min Vidtløftighed, saa glad, som jeg ikke længe har været, over at Mørkets Dusker blev gjort til Skamme, og den retfærdige Sag kronet med Trinmf! Ogsaa for vort kjære Fædrelands Fremtid maa vi i Sandhed glædes ved ethvert Valg paa folkelige og danskjendede Mænd. Derfor glæder jeg mig ikke mindre over, at den aristokratiske Professor fra Sorø traf det korteste Straa i Slagelse*), og jeg vil kun ønske, at mange lige saa glædelige Efterretninger maa indløbe fra Fyn. Saa Du traf Dig tilbage! Hvorfor Du egentlig har gjort det, er mig ikke ret klart. Bojsen har det gjort meget ondt ikke at skulle have Dig til Kollega. — Ved det sidste Konvent i Skjorpinge forrige Tirsdag tog jeg Dit Parti, at der er ingen Synd i at se, naar man griber til dette Middel for at svæle Forbittrelse og Uergerlighed, og jeg holdt mig til et gammelt

*) Det var Professor Hjort, der faldt for A. Steen.

Motto af Heinrich Wittler, der ofte har været mig til Trost i lignende Tilfælde: „ide et vicisti“*,“ — —

I Begyndelsen af Maret 1850 drog da Boffen paa ny ind til Rigsdagen og deltog i Behandlingen af de mange Reformlove, som udmærkede denne Rigsdags-Sæffion. Fra denne Tid hidrøre nedenstaaende Breve (ligeſom de tidligere i Brudstykker).

Den 27de Januar 1850.

Saa er jeg da igjen her paa Hauerplads og har faaet mig et hyggeligt lille Værelse med en god Seng og god Opvartning. Rigsdagens Aabning er bleven udfat paa Grund af Fstilsstanden i Bæltet, men vil dog finde Sted paa Torsdag. Jeg var i Søndags oppe i Venstreflubben, hvor jeg traf mange Bekjendte, baade hyggelige og uhyggelige, blandt de første P. Kierkegaard, og opdagede da til min Glæde, at vi stemmede godt sammen. Kan synes hverken at være mere eller mindre yderlig end jeg og kan som sædvanlig fortræffelig klare Sagerne. Det er mig en stor Glæde, da jeg saaledes venter at faa megen Gavn af ham. Grundtvig besøgte jeg om Eftermiddagen; han var venlig nok, men som sædvanlig kantedet — dog — nu fjender jeg ham og bryder mig ikke om det . . .

Den 2den Febr.

. . . . Paa Rigsdagen er endnu intet af Betydning forefaldet. Venstre Side har Flertal i Salen, og da jeg ikke har andet Valg end enten at flaa mig dertil eller til det Monradſke Parti, saa maa jeg foretrække det første, dog saaledes, at jeg ikke følger længere, end jeg med god Overbeviſning kan. Hvad Krigsspørgsmaalet angaar, ſer det kun daarligt ud. Grundtvig er meget miſſornøjet med Folk i denne Fænfæende og vil formodentlig i Dag dundre frygtelig løs paa Miniftrerne; man ſiger, de vide hverken ud eller ind. Ved Formandsvalget ſtemte jeg paa Spandet, ſom hver Aften kommer i „Venstre“. Det er mig en stor Beroligelſe at ſe denne for ſin hæderlige Karakter baade iblandt Venner og Fjender bekjendte Mand i denne Kredſ. Kierkegaard og jeg blive mere og mere for-

*) „Se, og du har fejret“.

trolige. Grundtvig er aldeles ubændig; Balthazar er den samme som hidt, men han har knap saa mange Tilhængere som i Hjør.

Den 23de Febr.

. . . . Jeg bliver dybere og dybere indviklet i disse politiske Sager, men mit Haab til at udrette noget bliver Dag for Dag mindre; Tinget er delt i to næsten lige store Partier, det ene med Tscherning til Leder, det andet med Monrad, og disse udøve en saa uhyre Indflydelse paa deres Folk, at det uden deres Samtykke ikke er muligt at føre noget frem. Jeg har hidtil sluttet mig til den Tscherningske Side, fordi, hvad man her vil i vore indre Forhold, stemmer bedst med min Døerbevisning, og fordi man kun gjør sig aldeles overflødig ved at stille sig imellem Partierne. Jeg har faaet Lejlighed til med saa Ord at sige min Mening om Vaabenstilstanden, og vel er det mig en Trøst, at jeg har faaet det sagt, men jeg føler dog godt, at dermed er intet udrettet. Et hemmeligt Møde havde vi forleden, men fik ikke andet at vide end Svaret, de havde givet paa den prøjsiske Note i Anledning af Kongens Trontale. Svaret kunde nok gaa an, men man har indladt sig i en diplomatisk Tvist med Prøjsierne om, hvem der har Ret. Hvad der nu skal komme, veed ingen, Ministrene maatte mindst; et Statslaan paa 7 Millioner Rd. er forlangt og bliver nok tilstaaet, 4 Millioner paalagt i Krigsskat, saa Begyndelsen er som i Hjør, om Enden bliver bedre, maa Gud vide. Madvig bliver jeg saa usottes med, at jeg maa trøste mig med, at længe kan han næppe holde sig som Minister; ham er Stemningen mest imod; Krigsministeren derimod støttes baade af Tscherning og Monrad.

Den 12te Marts.

. . . . Jeg har stadig meget med P. Kierkegaard at gjøre, men forleden havde vi en haard Strid i Klubben om Højre og Venstre, og jeg troede, at nu var vi omtrent blivne Uvenner, men næste Dag kom han dog op til mig, og saa blev vi gode Venner igjen; han er i Knibe med, hvilken Side han skal slutte sig til. Mig regne de nu ganske til venstre Side, og jeg vil ogsaa helst være, hvad jeg er, saa ingen skal tage fejl af mig; lumst Spil vil jeg ikke drive. Dog ville de fra den anden Side gjerne have med mig at gjøre. Monrad og jeg ere saaledes ret gode Venner, men Madvig ser skjævt til mig. Nu ere vi komne ind i Hartfornsjagen, og det

er til at blive gal over, naar man hører Juristerne tale derom paa begge Sider næsten i det uendelige . . .

Den 14de April.

. . . . Hvad der i denne Tid ofte trykker mig, er Tanken om, at jeg er skilt fra min Menighed og fra mit egentlige Kald. Udsigterne ere jo lange til at komme hjem, og til Oktbr. skal jeg affted igjen; at det skulde vare saa længe, havde jeg ikke gjort Regning paa, da jeg stillede mig til Valg. I Gaar holdt jeg da en temmelig lang Tale i Trykkesfrihedssagen, og jeg slap taalelig derfra, men i denne Sag staar jeg nok allerinderst til Benstre, ja saadan gaar det mig for det meste. Sagen er den, at de fleste lempe sig efter Omstændighederne, saa man kan i Grunden aldrig vide, hvad de til sidst ville holde paa; med Grundtvig er det ikke saaledes, og skjønt jeg ofte nok har den bedste Lyst til at lempe mig igjennem, saa veed jeg ikke, hvordan det gaar, men naar det kommer til Stykket, maa jeg alligevel ud med den sande Mening. Med en Mand er det ogsaa Tilfældet, og det er J. A. Hansen; skjønt jeg ikke ynder ham saa meget, maa jeg dog tilstaa, at han er en af de mest selvstændige og dygtige Mænd i Salen; hvordan han er som Person, veed jeg ikke, dog har jeg egentlig ingen Grund til at nære Mistanke til ham. De Præster, som ere her inde, ere ikke meget ansete; La Cour er da den bedste. De ere ilde sette fra den folkelige Side og oversete fra den anden. Naar jeg spørger mig selv, hvad Nytte jeg egentlig er til her inde, saa bliver Svaret: Til at vise, at der dog er nogle Præster, der ikke svigte den folkelige Sag; jeg antager nu, at dermed dog er udrettet lidt . . .

Den 19de April.

. . . . Vi have haft en haard Kamp i Trykkesagen; jeg fik dog sat igjennem, at Grundtvig blev valgt til Udvalget i en Afdeling, som bestod af 15 Modstandere og 10 Venner. Et Par fik jeg overtalt, til Dels af Godhed for mig, til at stemme paa G., nogle af Modstanderne blev borte, og saaledes lykkedes Sagen, men derved gik jeg selv glip af Valg, som først var mig tiltænkt; det var mig dog ogsaa mere om at gjøre at faa G. ind; han er ved denne Lejlighed bleven mig meget taknemmelig, og det har vistnok mildnet, at jeg forleden stemte imod ham. Er der noget, han vil have sat igjennem, kommer han først til mig; han vandrer langsomt gjennem Salen ned til min Plads, og jeg kan længe i Forvejen se, hvad

han har i Sinde; som oftest kan jeg da ogsaa stemme med ham, men undertiden kan jeg ikke, og saa bliver han vred, skjønt han ikke siger meget derom. I saadanne Tilfælde holder jeg slet ikke af at se ham komme vandrende. Med Vondevennerne kan der nok udrettes noget godt i Frihedens Sag. Paa Søndag skal jeg prædike i Helliggeistes Kirke — det er mig en Nødvendighed at komme til at prædike . . .

Den 1ste Maj.

. . . . Jeg har nu Følelsen af, at jeg slet ingen Nytte er til her inde, mulig, at jeg dog kunde være til nogen i Skjørpinge, om ikke just til megen. Nu sidder jeg og slider i Finansjagerne; det er underligt, at jeg, som aldrig har kunnet styre mine egne Finansjer, her skal sidde og bevilge store Summer og give min Mening til Kjende derom. Det kunde andre rigtignok gjøre bedre end jeg . . .

Den 6te Juni.

. . . . I Gaar var der et stort Gilde paa Skydebanen til Ære for Grundloven; hele Nigsdagen og en Del uden for var der samlet; det var ganske morsomt, Folk var meget lystige; især glædede det mig, at der blev gjort Ære af Grundtvig; Ministrene var ogsaa med, men dem blev der ingen Stads gjort af . . . Nu venter jeg, at vi snart skulle blive hjemfendte . . .

I Juni Maaned kom Bojsen hjem fra Nigsdagen; atter var Sindene optagne af Krigen. Danmark havde den Gang udrustet en større Hær end nogen Sinde, og det kom til det alvorligste Sammenstød med Fjenden, som endnu havde fundet Sted. Det var to Dages Slaget ved Fjted den 24de og 25de Juli; Efterretningerne derom kom denne Gang ualmindelig langsomt; endog i Kjøbenhavn vidste man endnu den 27de Juli ikke noget paalideligt; i et Brev fra P. D. Bojsen fra denne Dag hedder det: „Vi gaa her i den grueligste Spænding; der skal have staaet en to Dages Kamp, og det den blodigste, vi nogen Sinde have haft. Læssø skal være falden, Schleppegrell dødelig jaaret, hvad dog modfiges; 2000 Mand

ftulle være faldne — men en afgjørende Sejr! vi have taget baade Byerne Slesvig og Eckernförde, og den første skal staa i Brand, men noget tilforladeligt vides endnu ikke; Folk løbe helt forfærdede om paa Gaderne; om Grundtvigs Sønner vide vi endnu intet, vi leve i stor Befymring, men dog med inderlig Tak til vor Herre for den Sejr, han gav os; Jesperjen kom i Gaar; han farer omkring og vil til Slesvig, hvordan det saa gaar og haaber at slippe der over med et af Krigsfibene." Grundtvig havde i disse Dage indeluffet sig paa sit Kammer og vilde ingen se; under denne Stemning var det, han skrev Sangen: „Jeg gik mig ud en Sommerdag at høre". Til Skjorpinge kom Efterretningen den 27de om Aftenen, just som flere Gjæster vare samlede der i Anledning af Eline Bojzens Fødselsdag; hun skriver derom: „Ma u sprang strax op og holdt en begejstret Tale, man lo, og man græd. Helleisen gik hen og skrev en Sang, som derefter blev sunget — dog de mange døde og jaarede! o, hvor det smertter! vore dejlige unge Landsoldater! men de havde — saa trætte de var efter de mange Dages Marsch — stormet som var det Himmeriges Porte de vilde igjennem, og for mange blev det til Virkelig-
hed. Kampen om Stendrup var blodig, værre at gjennem-
bryde Centrum, men værst af alt Kampen i Dvre-Stolt, der to Gange blev taget og atter opgivet; en af Deltagerne sagde, at han var som et vildt Dyr, den Gang han saa Schleppegrell falde, og at der var ikke den Uggjerning til, uden han kunde have udøvet den af Hævn, og at det var ham svært at adlyde Kejsars første Ordre om at rykke tilbage. Ja det var svære Dage! Og saa senere, da vort Mandskab kæmpede som Løver ved Wisunde og Frederikstad."

Medens Krigen efterhaanden hændte i Sydslesvig, søgte Hegeringen at bringe Orden i Nordslesvig. Karl Bojzen kom

tilbage til sin tidligere Præstegaard i Wonsbek paa Nordsiden af Haderslev Fjord, og han rettede indtrængende Opfordringer til sin Broder Frits om, at han skulde søge et af de Kald, der var bleve ledige i Haderslevegnens paa Grund af, at 17 tykfindede Præster havde nægtet at aflægge Ed til den danske Konge og af den Grund var bleve affædigede. Bojsen rejste da der over umiddelbart før Rigsdagens Gjenaabning i Oktbr. Det viste sig, at det eneste Kald, der kunde blive Tale om, var Vilstrup, en Mil jyd for Haderslev, men ikke alene var Befolkningen der (skjønt det var Laurits Skaus Hjemsted) ualmindelig tykfindet, men Menigheden havde tilmed, skjønt forgæves, søgt om at maatte beholde den affædigede Præst ved Navn Meyer, og det forekom Bojsen, at det vilde være som at „gaa mellem Bark og Træ“, naar han skulde blive Meyers Efterfølger paa den Maade. Uden at have taget nogen Beslutning mødte han da paa Rigsdagen, men her foreholdt Minister Claujen ham strax, at det var hans Pligt just at søge Vilstrup; „det er ikke rigtigt“, jagde han, „at spørge om, hvad der er behageligt for Kjød og Blod, naar man kan gjøre Gavn for sit Fædreland“. Laurits Skau, som den Gang var Medlem af Rigsdagen, opfordrede ogsaa Bojsen og trøstede ham med, at Forholdene i Vilstrup var langt bedre, end de havde Ord for, og Enden blev da, at Bojsen indgav sin Ansøgning; skjønt Fristen for Indsendelsen alt var udløben, blev han dog af Regeringsraad Tillisch paa anbefaling af Minister Claujen under 18de Oktbr. 1850 kaldet til Præst i Vilstrup, og han bestemte sig da noget efter til at nedlægge sit Mandat som Rigsdagsmand. Han efterfulgtes i 1851 af Skolelærer A. Hansen, der maatte bestaa en haard Valgkamp med Castenskjold, og senere ved Valget i 1852 af Smed Søren Jensen af Rude. I

1853 fejrede Grundtvig dog over denne med 8 Stemmers
Mertal.

Den 10de November holdt Bojzen sin Afstedsprædiken i
Esfjorpinge; han havde saaledes været Præst der i 13 Aar.
Mange Venner havde han faaet, og Afsteden fra dem var
tung, men Muligheden for, at han kunde virke til Gavn ikke
alene for Evangeliets Udbredelse, men ogsaa for den danske
Sag i Sønderjylland, trøstede baade dem og ham. Inden
han forlod Esfjorpinge, var Børneskolen endnu bleven forøget
med to; den 28de Novbr. 1848 fødtes Ida Therese (nu
gift med Kand. Wollert Konow paa Tjerne i Norge),
og den 28de Marts 1850 Thor Johan (nu Premierløjtnant
i Hæren). Den sidste af Børnene, Emil Teodor Clausen
Bojzen — den 8de i Rækken — blev født i Wilsrup den
13de Januar 1854 (nu Redaktør af „Horiens Folkeblad“).

Vilstrup.

(1850—1859.)

„Slaa dog ej paa Roder' Brag,
Hvoraf du est runden!
Fol dog, at den danske Sag,
Den er din i Grunden!“

N. F. S. Grundtvig.

Vstkysten af Sønderjylland, der grænser baade til lille Bælt og Østersøen; er en af de skjønneste Egne i Danmark; langs Stranden, der stærer sig ind med mange Bugter og Fjorde, findes næsten overalt en frodig Bøgeskov og bag denne et Bælte af bølgefornige, frugtbare Marker, der hver især ere omgivne af høje levende Hegn, ligesom ogsaa jaadanne findes langs med Vejene, selv om disse kun ere ubetydelige Markveje. Da Markerne ere smaa (gjennemsnitlig kun paa 5 a 6 Tdr. Land), i det Udskiftningen i sin Tid er foretagen saa flet, at hver Gaardmand ofte har sin Jord paa 14—16 forskjellige Steder, bliver der en Brimmel af Hegn, noget, der giver Landet et ejendommeligt broget Udseende, især naar det iagttages fra højtliggende Steder, ellers hindre Hegnene al mulig Udfigt. Disse bestaa mest af Hasselbuske, og Røddedlukning er derfor om Efteraaret en sædvanlig Fornøjelse for Ungdommen. Man faar Indtryk af Landets Udseende, næsten som det kunde

være en stor, sammenhængende Have. Græsgangene ere fortrinlige, og Kvægavl er da ogsaa mere fremtrædende end Agerbrug.

Paa den Halvø, som studer sig ud imellem Haderslev Fjord i Nord og Genner Bugt i Syd, ligger Vilstrup, en god Mil sydpst for Haderslev, altsaa midt i den frugtbare Egn; rejser man et Par Mile længere imod Vest, er man paa Heden, der strækker sig igjennem hele Midten af Sønderjylland — i Øst derimod er Havet kun $\frac{1}{4}$ Mil fra Vilstrup, men kan dog ikke ses der fra paa Grund af en Bakkekam; kommer man op paa denne, er der den herligste Udsigt baade over Land, Skov og Hav. Hertugen af Augustenborg havde udset denne smukke Egn til sit Jagtdistrikt; i den Anledning havde han ofte gjæstet Vilstrup og ved sin store Nedladdenhed gjort et godt Indtryk. Mulig havde denne Omstændighed Indflydelse paa, at Befolkningen i Vilstrup var mere slesvigholsteniskindet end i Nabosognene.

Befolkningen i Sønderjylland har sit særegne Præg, dog med en kjendelig Forskjel paa Beboerne af Øst- og Vestlandet, ligesom ogsaa Landets Natur og Udseende er meget forskjelligt. I Haderslev Amt ere Bønderne særdeles velstaaende, Gaardene grundmurede, Boligerne næsten pragtfulde. Folkene ligne hverandre paaafaldende saa vel i Karakter som i Sæder og Skikke, og der er vistnok saa Steder i Landet, hvor der findes et saa fast og ejendommeligt Grundpræg, fælles for alle, som her. Det kommer vel af, at den sønderjyske Bønde i saa mange Aar har levet paa en Kampplads, hvor to Nationaliteter brydes om, hvem der skal have Forrangen, og i denne Kamp er han bleven hærdet, saa han er bleven vant til ikke at lade sig rokke i den Overbevisning, han en Gang har fattet; er det sandt, hvad man i øvrigt siger om de danske, at de ere

„bløde og vege“ i Sind, ja er det vist, at dette ikke gjælder Sønderjyderne, de ere blevne Grænsevogtere og ere ogjaa af alle danske bedst stiftede dertil; det ligger ikke for dem at flynke eller klage, naar noget gaar dem paa, men hærdede i Modgangens Skole ere de rede til at tage Kampen op paa ny — altid slagfærdige, altid uforsjædede; naar Laurits Ska'u paa Skamlingsbanken med Tordenrøst og med den stærke Betonning af r, som er ejendommelig for den malmsfulde jønderjyske Mundart, kunde udraabe: „Det er i Grunden prægte“, og det paa en Tid, da Forholdene syntes alt andet end prægtige for de danske, eller naar Goldschmidts bekjendte Tale samme Steds i 1844 om: „Dje for Dje og Land for Land“, blev modtagen med uendelig Jubel just af Sønderjyderne, ja er dette betegnende for deres Karakter. Dog skal hermed ingenlunde være sagt, at de ere tilbøjelige til en pralende eller udfordrende Optræden, tvært imod — til jævns Brug bevare de en paafaldende Ro, ere inarere tilbageholdne og afmaalte end heftige og fremfarende. Der er noget diplomatisk i deres Maade at omgaa andre paa, baade over for Venner og Modstandere, derfor ere de heller ikke lette at gennemskue eller at blive fortrolige med; paafaldende var det jaaledes at se, hvorledes Mænd, der i den nationale Strid stod skarpt paa hver sin Side, kunde omgaa, uden at udenforstaaende kunde mærke Modsætningen. Man kunde ligne Karaktererne, som Macaulay skriver om Vilhelm af Oranien, ved „Vulkaner, omgivne af Is“.

Er denne Karakterens Fasthed og djærve Mandighed Sønderjydernes Stykke, er den imidlertid ogjaa deres Svaghed. Denne stærke Fastholden ved alt, hvad der er gammelt, hvad der er nedarvet, hvad der er Sæd og Skik, hvad man en Gang har fattet som Overbevisning — kan let føre til Stille-

staaen og Forstening i Sindet og blive Hindring for en god og frugtbar Livsudvikling. Monrad skal en Gang have jagt: „Man bør ikke krytallisere sine Anskuelser“, og der er noget sandt i dette Ord, for ja vidt Sindet altid burde være let modtageligt for gode nye Indtryk, og nægtes kan det ikke, at denne Modtagelighed ikke var stærk hos Sønderjyderne; de var ikke lette at paavirke, hverken i den ene eller den anden Retning; det er ogsaa betegnende, at den stærke Bevægelse i social Henseende, som i 1848 gik hen over hele Europa og ikke mindst vakte Møre i Kongeriget — ja her begejstrede baade Mænd og Kvinder, unge og gamle — næsten ikke mærkedes i Sønderjylland. Spørgsmaalet om Aristokrati og Demokrati — som det kaldtes den Gang — fordunkledes her aldeles af Striden imellem tysk og dansk, og endnu den Dag i Dag synes det ikke, at Sønderjyderne have junderlig Interesse for de Spørgsmaal, som paa den anden Side af Kongegaaden sætte Sindene i den heftigste Bevægelse. Paa lignende Maade forholdt det sig i Haderslev Litterat med den kirkelige Bevægelse; hvis streng Jagttagelse af alle nedarvede kirkelige Former, stadig Kirkegang og lige ja streng orthodox Opfattelse af Bibelen samt Ordbødighed for Præsterne var ensbetydende med kirkeligt Liv, ja var der ikke Mangel derpaa, men det faldt dog snart i Øjnene, at der ogsaa her var noget af det „krytalliserede“ — mere af udvortes Gudsfrugt end af tilsvarende indvortes Liv. Wilstrup dannede dog til Dels en Undtagelse, thi her havde en pietistisk Retning — hidrørende fra Fernhutter-Menigheden i Christiansfeld — faaet Indpas, men det var mere iblandt de tyske end iblandt de danske Beboere.

Saaledes var den Jordbund, hvor Bojsen nu i en Mærcefulde skalde virke, og det er intet Under, at han med sit fra Sønderjyderne ja forskjellige, let bevægelige Sind ofte følte

sig trykket af Forholdene og var nær ved at fortvivle over den tilsyneladende ringe Virkning, som hans Forkyndelse havde; han prøvede baade at tale folkelig og kristelig, baade humoristisk og alvorlig, men det kom ham længe for, at Ordene prellede af som Bilerne mod det haarde Fjeld, og at han ikke kunde faa sine Tilhørere revne med, jaaledes som han mange Gange havde gjort paa Sjælland

Det kom vel ogsaa af, at baade det folkelige og kristelige Syn, som Bøjssen havde, i Begyndelsen var Vilstrupperne aldeles ukjendt; de havde i mange Aar haft Præster, der vel var troende og fromme Mænd, men som holdt stærkt paa den udvortes Gudsfrugt og paa den præstelige Værdighed; nu at je en Præst, som kunde tale jævnt og ligefrem med enhver, som kunde tale morsomt og deltage i Selskabslivet, ja endogsaa danse — det var dem saa forbaavsende, at det varede en Stund, inden de kunde forlige sig dermed. Alligevel er der ingen Tvivl om, at Bøjssen fik en større Indflydelse, end han selv vidste af, og at han vandt mange Hjerter baade for den danske Sag og for Kristendommen; det har ogsaa senere vist sig, at der i Sognet nu har været et Flertal, som har stemt for den danske Nigsdagskandidat, naagt det var, da Bøjssen kom dertil, anset for det mest tussindede Sogn i hele Nordflensvig. Det var navnlig de unge, som Bøjssen fik Indflydelse paa, men det er jo ogsaa den Slægt, som nu fører an.

Det var den 18de Oktober 1850, at Bøjssen blev kaldet til Præst i Vilstrup, og strax efter foretog han sig sammen med sin Hustru en foreløbig Rejse der over, dels for at besøge sin Broder i Wonsbæk, hvis Præstegaard laa nord for Haderslev Fjord, umiddelbart ved denne, dels for at je Lejligheden i Vilstrup. Ankomsten her til beskrives jaaledes af Eline Bøjssen:

„Saa drog vi da en skøn Dag fra Bønsbæk gennem Gaderølev, den forunderlige, gamle By med sine mange gamle Udbygninger og Gavlene imod Gaden, ad den smukke Vej til Vilstrup; Kirken med sit høje Spir overrastede mig, og Degnefolkene — ret en Typus paa Folkene — var meget venlige. Der fra gik Bud til Præstegaarden, om vi maatte se den, — Budet svarede, at Meyer ikke var hjemme, men at vi gjerne kunde komme og se os om. Vi tog da ned til Gaarden, som laa i Sønder-Vilstrup, en Fjerdingvej syd for Kirken og Skolen. Det var en lav og gammeldags Gaard med en Udbygning midt paa — den tiltalte mig ikke — men indvendig var Fejligheden dog ganske hyggelig. Fru Meyer var hjemme, og hun sagde os, at de haabede, det kun var midlertidigt, at de flyttede bort; de holdt derfor ingen Auktion — Kreaturerne bleve indtaldede hos Bønderne, indtil de kom igjen, thi „de veed nok“ — spjode hun til — „at hele Menigheden holder med min Mand, men de ere ikke saa ugudelige her som i Bønsbæk, hvor man foragtede en kristelig Præst*) for Politikens Skyld, men i Bønsbæk er der heller ingen levende Kristendom, — her derimod vil Vojsen finde en Menighed, der sætter Kristendom som Nr. et“. Senere, da vi kom ned i Haven, viste hun os et Udhus, som var faldefærdigt, og sagde: „Ja det skulde vi have bygget om, men saa kom Kri-gen og forhindrede det — nu kan De bygge det op til os, til vi komme igjen“. Siden kom Meyer, som om han kom

*) Det var en tysk Præst, Müller, som den provisoriske Regering havde indsat under Karl Vojsens Fraværelse, da han maatte sligte for Fristarerne. Disse havde i øvrigt i Bønsbæk Præstegaard opført sig næsten som vilde Dyr, hvoraf baade Bygninger og Have længe efter bar Spor.

hjem fra en Tur; han gik hen imod Bojsen og sagde: „Er det Dem, som skal besøge mit Embede?“ Bojsen vendte sig om uden at svare — uh, hvor det var uhyggeligt! Siden traktede de os dog med Kaffe; i Slesvig er man i den Grad hengiven til Kaffe, at den skal nydes og hydes i en Uendelighed og til hvilken som helst Tid paa Dagen. Vi rejste da hjem igjen, og Bojsen endnu en Tid ind til Rigsdagen, da han alligevel ikke kunde blive indsat før hen i December Maaned“.

Da Bojsen gjorde dette Besøg i Bilsstrup, var Krigen endnu ikke endt; der kæmpedes just paa den Tid ved Frederikstad, og formodentlig har Præsten Meyer gjort sig Forhaabninger om, at Slesvigholstenerne endnu kunde sejre; da dette Haab glippede, forlod han Bilsstrup og tog Bopæl i Haderslev, men vedligeholdte der fra en stadig Forbindelse med sine Venner i Bilsstrup; formodentlig var det paa Anmodning af den slesvigiske Regering, at han senere forlod Landet; han fik et Præsteembede ved Rhinen, hvor han nogle Aar efter døde. En Privatlærer, som de tysskfindede Bønder holdt til deres Børn, blev paa Tilskyndelse af Lauritz Skau bortvist fra Bilsstrup, og Børnene maatte søge dansk Skole, noget, der for saa vidt var mere naturligt for dem, som der ikke var en eneste af de tysskfindede Familier, der forstod det tysske Sprog, men Bojsen bifaldt dog aldrig, at man vilde anvende Tvang paa dette Omraade.

I December Maaned kom han alene der over, medens hans Familie foreløbig blev tilbage i Skjørpinge. Sin Indsættelse og første Optræden i Bilsstrup beskriver han saaledes i nedenstaaende Breve til Hjemmet:

Vilstrup, den 16de Decbr. 1850.

Siden det nu er første Gang, jeg skriver fra dette Sted, vil jeg give en Beretning om alt, siden vi skiltes i Fredags. Det var jo i Boeslunde — kort — som jeg altid ønsker at skilles fra dem, jeg elsker, men derfor ikke mindre hjærteligt. Til Korsør kom jeg da uden videre Mærkelighed, Dampskibet kom snart, og Kl. 9 $\frac{1}{2}$ gik vi fra Korsør og naaede Nyborg i 2 Timer, trods haard Modvind; jeg fik Plads i Deligencen, og Kl. 8 om Aftenen naaede jeg Assens, der fra med det ny Dampskib, og Kl. 9 $\frac{1}{2}$, jatte jeg Foden paa dette Land. Paa Skibsbroen ved Marsjund mødte jeg min Broder Karl, der alt havde faaet sin Udnævnelse til Præst i Fredericia; vi besøgte Agent Bruuns og førte derefter til Ronsbæk Lørdagen gik hen med at skrive min Tiltrædelsesprædiken; jeg sov ikke den Nat og var ikke godt oplagt til, hvad der forestod, men nu maatte det ikke hjælpe; vi førte da Søndag Morgen i et ynkeligt Vejr til Vilstrup og tog ind hos Degnen, han hed Duur og var meget forekommende; Selskabet samlede her; det bestod, foruden af Karl og Hustru, af Amtmand Stokfleth, Provst Boesen, Kirkeværgen og en Skolelærer Uldahl. Kl. 10 gik vi ind i Kirken, som var propfuld af Folk, uagtet 36 Bogne vare tilsaatte til Vgthjørjel ved Flensborg, og Vejret var yderlig slet. Amtmanden paa højre Side, jeg i Midten, Provsten paa venstre Side blev opstillede foran Alteret. Amtmanden begyndte med at oplæse mit Kaldsbrev og indsatte mig i Kongens Navn, talte derefter nogle passende Ord til Menigheden og ønskede mig Guds Betsignelse; Provsten holdt derefter en dygtig Tale om 1 Thez. 2, 4. Derefter blev Højmesjesalmen sunget, hvorefter jeg holdt min Prædiken; den kan jeg nu ikke gjengive, men det gik ganske godt, og den gjorde Indtryk paa Folk; den var dog temmelig strap, vist for strap for Amtmanden. Efter Gudstjenesten stod der et lille Wilde hos Degnen, hvor vi blev udmærket beværtede; vi spiste og drak af ganske Hjerte — navnlig var der en uforlignelig god Kransekage. — Amtmanden udbragte min Skaal, Provsten Menighedens, og jeg Bærten og Bærtindens. Efter Maaltidet talte jeg noget med Kirkeværgen Holm, en stikkelig Mand, som regnedes til de tykke, men er ingen værre end han, skal det nok gaa. Om Aftenen tog jeg med Karl ned til Præstegaarden; jeg saa den ved Lys, og den gjorde denne Gang et ganske godt Indtryk paa mig . . .

Den 26de Decbr. 1850.

. . . . Her i Præstegaardens Dagligstue staar jeg nu ved Skriverpulten og skriver dette; her er ganske hyggeligt, skjønt Møblementet ikke er stort, mærkeligt er en stor Porcellæns-Kaffelovn; en gammel Pige, der hedder Kirstine, har jeg faaet til at styre Huset, og Spisestamret er vel forsynet — jeg har alt faaet mange Foræringer, Smør, Æg, Rager og 3 levende Høns, jaa vi have mere end nok Mælk faa vi fra en Bonde, der, skjønt en af de tykke, dog alligevel bliver min bedste Ven, thi os binder et Baand sammen, som rigtignok ved denne Lejlighed beviser sig at være det stærkeste, i Stand til at overvinde alt, hvad der ellers kan skille ad. Bertel Neumann hedder han og er den mest ansete Mand i Sognet. Han staffer mig nu et Par Rør; en Gris har jeg alt faaet, og „Dødgraveren“ (saadan kaldes her Graveren) passer baade den og Brændselet. Jeg har i Eftermiddag sunget jaa imaat til min Guitar, prædiket har jeg nu 4 Gange og hver Gang for fuldt Hus; her er en mærkelig Kirkegang, de komme fjørende og vandrende fra alle Sider; Orgelet lyder vidunderlig dejligt, det bliver ipillet mesterlig af Sognefogden. Virkelig levende Kristendom findes der vistnok ikke hos alle de flittige Kirkegængere, men hos adskillige har jeg lært det at kjende, og det vil nok opdages hos flere. Alle Mennesker vise mig overordentlig Forekommenhed, alle ville de have mig i Besøg, alle ville de kjøre for mig, og aldrig kan jeg slippe bort, naar jeg kommer til dem; derfor har jeg hidtil ikke kunnet komme ret mange Steder. Man kommer ogsaa her til mig, jaa jeg har ondt nok med at faa Tid til at skrive mine Prædikener; disse lade til at gjøre niegen Lykke, hvilket baade glæder og ængster mig, skjønt det er vist, at de ere meget alvorligere og strengere end dem, jeg længe har holdt i Skjerpinge, navnlig rettet imod al Selvretfærdighed, som jeg frygter for, at Bilstrup Menighed er fritet til. Jeg har talt med adskillige om det nationale; nogle ere helt danske, som man da er dansk i Slesvig, andre ville nødig tale om denne Sag, men naar jeg kan, da skal jeg for Alvor tale med Bertel Neumann derom.

Jeg har berettet nogle syge Folk, og jeg maa forundre mig over deres gudhengivne Sind; Forældrene have en besynderlig Fyer for deres Børns Undervisning. Man ønsker, at Konfirmande ne skulle gaa hos mig ogsaa Maret forud . . . .

Den 27de Decbr. 1850.

Saa langt kom jeg i Gaar, saa kom Karl fra Vonsbæk. Han og jeg tog i Gaar Aftes til Lauritz Skau i Byen Houst, der ligger nær ved Præstegaarden. Der var Markmann, Flor, P. C. Koch og flere, og der gik det lystigt til med Taaler, Sang, Drik o. s. v., men jeg befandt mig ikke rigtig vel der og skjøttede mig nogenledes selv. Karl laa hos mig om Natten, jeg havde laant Sengeklæder hos min velvillige Nabo Mads Riis.

I Gaar efter Kirketjenesten kom B. Neumann til mig og bad mig, om jeg vilde tage hans og hans Broders 2 Sønner til Konfirmation. De vare Meyers bedste Venner og vare i Uvisshed om, hvad de skulde gjøre, om de skulde sende dem til Christiansfeld, men nu de havde lært mig at kjende, vidste de ingen bedre at sende dem til; dette sagde han, medens Laarerne trillede ned ad Kinderne. Det var mig en stor Glæde og et Vidnesbyrd om deres Sindelag imod mig. Jeg havde ogsaa denne Opmuntring behov, thi jeg havde Natten igjennem lidt meget af haarde Anfægtelser, som om jeg ikke tog strængt nok paa de tyske.

I Dag havde jeg Konfirmanderne for første Gang her i Præstegaarden, strax efter holdt der en Bogn, som skulde hente mig til Kjølstrup at berette en syg Kone og et Par gamle Folk i en lille Gaard ved Siden af. Den syge Kone vidste jeg ikke ret, hvad jeg skulde dømme om, men da jeg begyndte at synge en gammel Salme, blev hun inderlig bevæget. Hun har været sengeliggende i mange Aar, og da jeg tog Afsked med hende, greb hun min Haand og udbrød: „Jeg slipper Jesum ej“. Saadanne Ord klinge for mig som Julebudet for Hyrderne. De gamle Folk har jeg ikke nogen Mening om. Der fra gik jeg ind et andet Sted, hvor jeg skulde attestere et Testamente; jeg blev noget hos Folkene, hvor adskillige var samlede som Vidner, og vi kom i en lang politisk Samtale; Ordførerne var danske; Manden, som hentede mig, tav mest stille, men paa Hjemvejen forklarede han mig, hvorledes han havde det i denne Sag. Sin Konge vilde han være lydig, men ellers vilde han ikke blande sig i Politik, og derfor havde man besyldt ham for at være tyff. Saaledes, sagde han, var det gaaet med mange, som man kaldte tyffe.

Jeg har nu i Sinde at flytte ind i et mindre Kammer, da denne Dagligstue er for stor til Studerekammer. Den første Nat jeg laa her, sad jeg først længe om Aftenen her inde og

tænkte paa de gamle Præster, som havde boet her før jeg, tænkte ogsaa: Hvad om nu Døren gif op, og gamle Binde-filde traadte ind til dig; til sidst blev jeg noget uhyggelig til Mode og gif i Seng. Alt var tykt og stille, Pigen laa nede i Pigefamret. Da jeg saaledes havde ligget en Times Tid, hører jeg pludselig som en Dør ispringe op med stor Alarm, saa det gav Gjenlyd i hele Huset. Derefter blev alt stille, men jeg syntes at høre en jagte Puslen inde i Naboværelset. Da kom Hjærtet rigtignok til at banke, men kalde paa Pigen vilde jeg dog ikke, jeg stod da op, tændte Lyset og gif ind i Værelset — alt var stille; jeg gif op i Salen, der var ogsaa stille, endelig, da jeg længe havde søgt, opdagede jeg, at det var en af Vinduesskodderne udvendig, som ved Vinden var blæst op; jeg fik den saa luffet, og derved blev alt roligt. Røtter og Mus er her for øvrigt mange af, men nu have vi sat noget for dem, saa bliver det nok bedre. Haven har jeg undersøgt; den er meget stærkt beplantet og ender med en lille Lund af høje Træer; der er en Mængde Ribs, store Frugttræer og til-lige Humle. I Morges kom Dorthæa Navn, en dejlig Pige fra Kjeldstrup, med en Foræring til mig — 4 levende Høns — saa nu har jeg 7 Høns og 40 Æg; jeg beværtede hende med Kaffe og talte en Del med hende. Hun var meget dansksindet og havde været i Kirke, hver Gang jeg havde prædiket. Jeg har ogsaa besøgt en mærkelig Bonde ved Navn Skjærbæk her i Byen, som har en stor Gaard og bor meget elegant, det er en ung Mand med en net Kone. Hans Tankegang er kristelig, i Politikken er han neutral, men meget ivrig for Oplysning og frydede sig ved Tanken om, at jeg vilde oprette en videre-gaaende Børneskole. Meyer lod han ikke til at være tilfreds-med, men i øvrigt var han en mærkelig Mand at tale med. I Morgen skal jeg samles med B. Neumann hos en yndig, gammel, yng Kone, som skal berettes. Jeg har ogsaa besøgt en meget dansk Mand i Kjeldstrup ved Navn Peder Bram-sensgaard. Han har spillet en Rolle i den „slesvigske For-ening“, og med ham kunde jeg frit tale om alle Forhold; hvad Kristendommen angaar, veed jeg ikke ret, hvordan han staar, men han vedkjendte sig den dog, og der var et smukt Familie-liv; Gaarden ligger nede ved Stranden i den dejligste Egn. Det skal være den rigeste Mand i Sognet.

Nu veed jeg ikke mere at sfrive om mine Sager her; jeg kan ikke nægte, at det gaar over min Forventning; jeg er ogsaa saa elskværdig, som det er mig muligt. Det lader til, som

jeg indtager Folk for mig, især Kvinderne, skjønt man mest beskylder dem for at være tyste

Skjønt denne Jul er gaaet saa stille for mig, langt borte fra mine bedste Venner, saa har jeg dog haft det godt, især en Aften, da bad jeg for eder alle der hjemme i Skjorpinge, alle mine Venner i den hele Omegn, det var vidtløftigt, til sidst for mig selv og den ny Menighed. Jeg har det aandelig meget bedre her end paa Rigsdagen, som jeg ikke længes efter. Fra Clausen fik jeg Juleaften et velsignet lille Brev, det kom paa rette Sted; jeg læste det tit under mange stille Taarer; hils ogsaa P. Fenger — ja Gud velsigne ham min trofaste, elskede Ven — af, om jeg kunde gaa hen og sidde en Aften hos ham, hvor vilde det dog være en Fryd. Han er en af dem, som saa vidunderlig kan tænke paa sin Ven, og glemme sig selv. Ogsaa tænker jeg paa Clausen med den inderligste Kjærlighed; hvor har han været mig en dyrebar Ven og hvor have vi tit opmuntret hinanden baade med Alvor og Spøg; smerteligt er det mig at høre, at han er saa svag; Gud se i Raade til ham. Saa staar ogsaa Monrad, Rønne og Lemvig i et venligt Lys for mig. Saadanne Venner har jeg — Karl undtagen — ikke her, men jeg glæder mig dog til at Ludvig Christian Müller skal være Præst i Starup, en Mil her fra. Jeg føler det ret nu, hvor jeg elsker dem alle sammen, Venner og Veninder, og kan nok mærke, at det kristne Baand har en underlig Magt baade til at samle gamle Venner, saa de aldrig stilles ad, og til at knytte nye Venner sammen, som om de var gamle. Ja lykkelige ere vi, som kjende vor Herre, meget lykkeligere, end vi selv som oftest tænke; der kommer Tider, da vi for Alvor maa sige: „Gud ske Lov, vi have en at ty til, til hvem vi kunne komme med alle vore Sorger.“ Nu nærmer dette Aar sig til Slutningen, dette Aar, som bragte, hvad jeg ikke drømte om i dets Morgenstund, men det skal staa for mig som et evigt Vidnesbyrd om, at Gud er god, og hans Misfandhed varer evindeligt.“

Som det af ovenstaaende Brev vil ses, synes der ikke i Begyndelsen at have været det bedste Forhold imellem Bojzen og Laurits Skau (der boede i Byen Houst, ikke langt fra Præstegaarden); det laa dog ikke i noget personligt Mellemsværende, men snarere i den store Forskiel paa deres Karakter, foruden det, at de i politisk Henseende stod hver paa sin Side.

Forholdet blev dog senere bedre; i et Brev til Eline Vojten skriver Skau saaledes om Vojten: „Vi ere tvende saa forskellige Karakterer, at der vanskelig og i alt Fald kun efter et længere Bekjendtskab kan indtræde Fortrolighed i alle Forhold, dog tør jeg sige, at Vojten og jeg, i den Tid jeg var hjemme, ikke mig bevidst, hverken offentlig eller hemmelig, have haft mindste Anledning til Uenighed eller Mistanke til hinanden, og at jeg tvært imod synes bedre om ham nu end i Førstningen“. Dette skrev Skau fra Rigsdagen i Kjøbenhavn, hvor han fremdeles havde Sæde; da han senere kom hjem, blev han en stadig Gæst i Præstegaarden, og ved flere Lejligheder ydede han Vojten Hjælp i Bestræbelserne for at fremhjælpe et dansk Sindelag i Sognet. Han var som bekjendt den mest begavede og mest energiske af alle de Mænd, som virkede for Danstheden i Sønderjylland.

Næret efter at Vojten var kommen til Kilstrup, fik han det sørgelige Budskab, at hans kjære Ven Emil Clausen pludselig var død paa Hospitalet i Kjøbenhavn af et Slagtilfælde under en Badning; kort for inden havde han faaet følgende Brev fra ham:

Kjøbenhavn, den 17de Juli 1851.

Min kjære, kjære Fris Vojten!

Vil Du nøjes med disse Vlyantsstragetæer? Thi andet kan jeg nu for det første ikke byde Dig. Enten saaledes eller slet intet. Jeg syntes, da jeg havde modtaget Dit sidste velsignede Brev, for hvis Indhold fra det første Ord til det sidste jeg ikke nok kan takke Dig, at det var dog saa daarlig Gjen-gjæld, jeg kunde yde Dig, naar jeg saa mat, som jeg var, skulde sætte mig ned i min Lænestol og skrive Dig disse blegnæbde Bogstaver til, og derfor besluttede jeg vent at lade være at skrive, nøjes med at skrive Dit kjære Navn ret dybt ind i mit Hjærte, hvor det altid har haft saa god en Plads mellem det bedste,

vor Herre paa denne Jord gav mig at gjenne vaa og frede om; det, siger jeg, besluttede jeg først og saa for det første overlade min Kone, som her saa trofast og mageløs opofrende sidder v.d. min Side, at bringe Dig min Broderhilsen, naar hun skrev til Din og min kjære Elise. Men saa hørte jeg. Du var kommen her til Landet, havde været i min Præstegaard og igjen spurgt saa kjærlig til mig, og saa besluttede jeg da, hvordan det end skulde gaa, skulde Du dog ikke komme hjem til Dit, uden med det samme eller snart efter at saa et Par Ord fra mig. Det er rigtig kjædeligt, at jeg ikke kan taale at skrive langt og længe; thi hvor meget havde jeg ikke at tale om med Dig, vi som i gamle Dage havde Ord for, at, naar vi kom sammen, kunde vi aldrig blive færdige, vi hvem Hjærtets fælles Glæde og fælles Sorg paa mange Maader har sammenknyttet saa inderlig fra de gamle kjære, ja de bedste Dage af vort Liv. Nu ere vi langt adskilte; der var det, der tit kunde friste os begge til at lade Modet synke. Og dog, lad os for al Ting ikke gjøre det. „Taalsvognen“ siger et af Ordsprogene hos Grundtvig, „brast aldrig uden i Bispenbjærg Gyde og i Tryggevælde Stræde,“ og han, som hidtil styrede vor Fart gjennem Livet, er dog en god Mand, der endnu kan lede os paa god Vej og har Udveje nok at hjælpe os, naar det kniber og klemmer. Jeg vil nu, før jeg nødes til at sige Punktum, kun tale to Ord om mig selv og Fædrelandet, som jeg ved ligger os begge mest paa Hjærtet af alle Ting næst det himmelske, hvor vi ingen Stormagter og ingen Dævle have at trækkes med. At jeg kom her ud paa Hospitalet, er jeg glad ved, da jeg, for uden at Budene maaske i Tiden kunne hjælpe mig, har den bedste No og Pleje og dog ugenert kan bevæge mig til Fods og til Vogns (gjør somme Tider Smaature til Søndermarken i en Drosche). Imidlertid mærker jeg hidtil ingen synderlig vedvarende Forbedring. Mit gamle Sting har endog herude vist sig mere heftigt og tit, om ikke fornyttet, saa dog ængstet mig. Men vende hjem lige saa daarlig, som jeg kom her til, har jeg ikke lyst til. Jeg har derfor søgt om Dispensation fra Embedet paa 1 Aar, som vel maa gjøre Udslaget enten paa den ene eller

anden Maade, og lejet en lille Etage til Vinteren i en rolig Mellembygning paa Kongens Nytorv med Udøgt til Haven ved Thotts Palæ og faar saa Børnene og Frøken G. ind til mig. Schjørring, som jeg er glad ved, vil da i min Fraværelse komme til at besøge det der hjemme paa eget Ans og Tilsvær, som er mig behageligt, og hvortil han ogsaa passer bedst. Se, det er nu om mig, for Næsten er jeg i det hele ved et godt Mod, giver eller øver mig i at give min Fremtid Gud i Bold og er fornøjet, naar mine Fødder dog saa nogenlunde kunne bære mig ud i fri Luft, og mine Øjne taale at søge Underkoldning i de gode Bøger, hvormed mine Venner forsyne mig. Hvad nu den fædrelandste Politik eller Omsvinget i den angaar, saa er rigtignok Taalvognen nær ved at være kommen over i Bispenbjærg Gyde eller Tryggevælde Stræde. Den har i det mindste — jeg vil tilstaa det — været i nogle Øjeblikke ved at bryde for mig, saadan knagede det i den ved Efterretningen om, at det nu er kommet dertil, at C. Moltke havde bidt min Broder fra Rygben, og det som en Følge af den tredie tyffe Stormagts (Slesviqholstenernes) Mægling gjennem Prøjsen og vor Ven den russiske Kejser. Men nu har det dog igjen Lykkedes mig at faa slaaet koldt Vand i Blodet, som jeg ogsaa ser eders Koch i „Dannevirke“ har været gesvindt til, og anstiller nu i Rolighed min Betragtning over, hvad der er sket og fremdeles vil ske. At min Broder ikke er traadt frivillig tilbage, behøver jeg da ikke at forøfre Dig om. Næedh kom hjem med den bestemte Fordring fra Warschau, at Clausen maatte træde af, og Tillsch forlade Slesvig. Dagsaa Madvig har de helst villet være af med, og først 12 Dage efter Ministeriets Fratrædelse tilbød Spønnef saa at blive ved, da Forsøget med Hall strandede. Dog har Madvig gjort til Betingelse, at Carl Moltke skal udtræde af Ministeriet, dersom han bliver Minister for Holsten. Lad dem nu tumle om med Statens Sager, som de lyste. Naaste kunde de selv paa denne Tur komme til at kjøre om i Bispenbjærg Gyde eller Tryggevælde Stræde, saa de kunde brække Halsen, og de gamle igjen komme til Tømmerne, thi underlig har vor Herre dog hidtil holdt sin Haand over vort lille Land

og vil gjøre det fremdeles. Og lidt Negning tør vi vel ogsaa gjøre paa, at vor splidagtige Rigsdag vil blive noget mindre polst lige over for Beshlin (der nok af alle har gjort det galest). Reedtz, Reventlow-Criminil og C. Moltke. — Min Broder rejste i Mandags til Jylland, og kommer han til Slesvig, vilde han gjerne besøge Bilstrup, hvor jeg lovede ham en god Medtagelse. Nu, elskede Ven, lev vel med alle Dine dyrebare, og bevar Du ogsaa Dit gamle Vennehjerte for

Din evig trofaste
E. T. Clausen.

I Foraaret 1851 fik Boffen sin Familie over til Bilstrup, og nu aflagdes mange Besøg hos Bønderne, baade hos de tyf- og hos de danskfintede, alle Vegne blev de modtagne med den største Venlighed; Gjæstfrihed er overhovedet ualmindelig stor overalt blandt Sønderjyderne. Den fremmede bliver godt modtaget, til hvilken Tid det saa er; først fremvies Gaardens Stolthed, Heste- og Studestalden, og efter at Kreaturerne ere blevene underkastede den behørig Kritik, bydes den fremmede ind paa Kaffe og Hvedebrød (i den Tid brugtes meget de saakaldte „Kavringer“); 2 á 3 Kopper Kaffe pr. Mand er en Selvsølge, men den fremmede gjør vel i at belave sig paa, at han vil blive „nødet“ til endnu et „lille Korn“; slet ikke at ville lade sig „nøde“ er ikke vel set, i hvert Fald gjør man saa klogeft i at vende Koppen med Bunden i Vejret; lægger man kun Thefkeen tværs over Koppen, betyder det, at man vil nødes, og saa holder Bærtinden ikke op, før man giver efter. Sen paa Aftenen saa Mændene Kaffen blandet med Rom og Sukker, en saakaldet „Sort“, og saa gaar Samtalen livlig, især om alle de Hestehandeler, som ere foretagne i det sidste Halvaar — man kjender hinandens Heste til Punkt og Prikke, og det er sjældent at træffe en Bonde, som ikke er fortrolig med Handeler. Disse Handelsdrøftelser vare vel ikke iunderlig

tiltalende for Vojfen, men han deltog dog deri, ja godt han kunde, og morede ofte Bønderne ved at optage deres tekniske Udtryk for Hestens Fejl; undertiden lykkedes det ogsaa at lede Samtalen hen paa andre Emner, men en vis Forsigtighed maatte altid iagttages, thi det hørte med til Bøndernes Taftfølelse, at der ved Gjæstebud ikke maatte rippes op i de nationale Strids spørgsmål. Ungdommen forlystede sig tit med en Leg, som kaldtes „Blindemomme med en Klud for Øjet“, omtrent svarende til „Blindebuk“.

De egentlige Gilder var altid meget storladne; de varede i flere Dage, og en umaadelig Mængde Gjæster bleve indbudne. Flere Dage forinden bragtes „Fund“ til Gildesgaarden, bestaaende af Smør, Kjød, Æg, Høns o. s. v. og ved Brylluper desuden Brudegaver (Sølvtøj i Mængde). Gjæsterne modtoges med fuld Musik, og Toget til Kirken foregik med stor Pomp; forrest red Brudekvindene og paa Hjemvejen i strakt Karriere, thi det gjaldt da om at komme ja hurtig til Gildeshuset, at de kunde vende og møde Vogntoget et Par Gange, inden dette naaede Maalet; Kjøretøjerne vare i høj Grad elegante, Hestene af bedste Slags, thi intet satte Sønderjyderne mere Pris paa end at være flot kjørende, og de havde formelig Miedynk med dem, der maatte „gaa bak etter e Buhn og sli de ny Stivel op“. I Kirken mødte Bruden — fulgt af Brudepiger og Brudekvinde — med Sølokrone paa Hovedet og langt Brudeflør. Hjemkomne fra Kirken begyndte Degnens bejværlige Gjærning; han skulde bænke Gjæsterne ved Spisebordet, og det kostede megen Anstrængelse, thi det skulde ske efter Rang, og ve den, der indtog en Plads, hvor til han ikke var berettiget. Heller ikke hørte det til god Tone, at de berettigede uden videre indtog den Plads, der tilkom dem, nej, de maatte lade sig nøde, og det gav undertiden Anledning til, at Degnen for-

melig — om end paa Skrømt — maatte kæmpe med dem. Det varede en rum Tid, inden dette blev overstaaet; saa læste Degnen en Børdbøn, og der blev sunget en Salme. Brudekvendene gik for Borde og maatte sætte Maden paa Bordet. Den første Ret var altid safrangul Suppe, hvis Kardinaldyd var Beskaffenheden af de fuglerunde Melboller med Korender i; det fortalte, at Byens Koner nogle Dage forud gav Møde i Gildesgaarden for at „smage paa Bollerne“. Ved Begravelsesgilde opvartedes med en besynderlig Ret, saakaldte „Fastekringler“, som var opløste i Mjød og løbedes ind med Skeer. Efter Suppen kom en uendelig Mængde Stege af alle Slags, til sidst Sveffeterte, Lag- og Kransekage. Vinen flød i Strømme, og det var Brudekvendenes Opgave at paa, at tømte Flasker strax blev erstattede med ny; passede de ikke dette, havde Gæsterne Ret til at trille de tømte Flasker hen ad Gulvet, og mange Fif blev brugte, for at bringe Svendene i denne Forlegenhed. Spisningen kunde godt vare 2 á 3 Timer, da der altid var lang Krist imellem Retterne, noget, Mændene benyttede til at saa Tobakspiberne i Gang. For Midten af de hesteskoformige Borde sad Brud og Brudgom — paa begge Sider den nærmeste Slægt; til højre alle Kvinderne i stiveste Stads, i Silkefjoler og behængte med Smykker af Sølv og Guld, — det højtidelige i Stillingen gjorde dem paafaldende tavse — til venstre Mændene; paa Tværbænken i Midten lige over for Brudeparret sad Præsten og hans Familie; af og til spillede Musikken. Som oftest holdtes der ingen Taler — det stred imod gammel Skik, og der skulde mere end almindeligt Mod til at bryde denne ved en slig højtidelig Lejlighed; alligevel forsøgte Bøjsen det, og det faldt efterhaanden i ret god Jord, fordi han altid forstod at drage noget morsomt frem. Ved Slutningen gik flere Talerkener rundt, saa vel til Røgekønen som til

Musikken og flere. Ved Barselgilder ogjaa til „Fostermødereren“.

Saa snart Bordene var afdækkede, begyndte Dansen med stor Højtidelighed og mange Ceremonier, der navnlig var anstrængende for Bruden, fordi hun efterhaanden skulde danse saa vel med enhver af Brudesvendene som med flere andre af hendes nærmeste. Hun skulde baade danSES ud af Pige- og ind i Kone-Lavet. Det største af slige Gilder, som Bojjen deltog i, var et Bryllup, som stod i Kjelstrup i Aaret 1852 hos den før nævnte Peder Bramsensgaard; det var den rigeste Mand i Sognet, bekendt som ivrig Deltager saa vel i „den slesvigiske Forening“ som i Skamlingsbankefesterne; han fejrede sin Søns Bryllup; om dette skriver Eline Bojjen:

„Der var ca. 600 Gæster, og der blev druffet 6 Tønder Vin og spist flere Stude. Den Peder Bramsensgaard var en mærkelig Mand baade at se og høre paa — en Typus af en stolt og stiv Slesviger, især sammelig til Hverdagsbrug, men uhyre flot, naar det gjaldt at vise sig som en dansk Mand. Han var den eneste i Bilstrup Sogn, som ikke betalte Skat til Oprørsregeringen, uagtet der laa 60 Dragoner i hans Hus, som skulde tvinge ham dertil; alt, hvad der fandtes i Amtet, af hvad han kaldte: „danske Kjernefolk“, skulde med til Bryllupet; da Amtmand Stoffleth i Haderslev var forhindret i at komme til Stede, indbød han Amtmanden i Vejle, den bekendte Dr. Lehmann, og han indfandt sig ogsaa; desforuden var der fire Herredsfogder: Lehmanns Broder, With, Rumohr (den bekendte Forfatter P. P.) og Hejde, samt en Mængde Præster. Det varede saa længe mellem Retterne, at flere af Gæsterne gik ned til Stranden for at bade og kom dog tilbage, inden den næste Ret kom paa Bordet. Der var en storartet Glaskefirig med Brudesvendene; al mulig List blev brugt

for at skjule de tomme Flasker, indtil der kom en gunstig Lejlighed til at trille dem. Numohr holdt en Digtertale med Rim og Billeder i Mængde om den „bunddanske Familie midt i et forgjort lille Strøg“, og jeg fik Beundring for den lille, vinse Mand, der er bekjendt for sine mange virkelig gode Digterværker. Han blev dog beskyldt for i sin Embedsvirksomhed at være temmelig aristokratisk; dog veed jeg, at han havde Urefrygt for alt, hvad der var godt og ædelt. With og Hejde var mere folkelige, men mindre alvorlige; om flere af de danske Præster blev der fortalt slemme Historier, som ikke vidnede om, at Hegeringen havde været synderlig heldig med Besættelsen af de mange ledige Kald. Middagen gik for sig i alle Laderne, der var smykkede med Lagener og Grønt, Flag og Kranie. Mellemvæggene var revne ned, saa man kunde færdes hele Gaarden rundt. Musikken var glimrende, den bedste, som var at opdrive. Efter Middagen gik Danjen med stort Liv; Laurits Skau udmærkede sig især ved Opførelsen af en ilesvigsk Nationaldans, hvor han sprang næsten fra den ene Ende af Salen til den anden, især til Forførdelse for sin stilsfærdige Dame“.

Da Bojsen senere i Sommeren 1856 og i Begyndelsen af 1857 fejrede sine to ældste Døtres Bryllup med Præsterne N. J. Jensen — den Gang Forstander paa Hindholm Folkehøjskole — og J. Møller i Sejling, foregik Festlighederne ganske paa denne sønderjyske Maade — navnlig var det første Bryllup i større Stil med mange Forridere, alle Bymændene indbudne og Telt opført i Haven. Peter Larsen var med til dette Gilde; dog havde han lidt ondt ved at finde sig i, at der blev danset, noget, som gav Anledning til et Sammenstød med Eline Bojsen, som senere vil blive omtalt

I Efteraaret 1851 fik Bojfen sine to Sønner — Peter og Frede — optagne som Elever i Haderslev lærde Skole, der nylig var bleven omdannet fra tysk til dansk Skole, baade med ny Lærere og Elever. Dette bidrog til, at Bojfen kom i nærmere Forbindelse med flere Familier i Haderslev, deriblandt Rektoren Thrige og Konrektoren Lembcke; ligeledes gjorde han Bekjendtskab med Frederik Helveg, der nogen Tid efter blev kaldet til Præst i Haderslev; Helveg havde tidligere været Forstander ved Rødning Højskole, hvor han nu blev afløst af Sofus Høgsbro. Imellem Bojfen og Helveg var der i Begyndelsen lidt Misstemning paa Grund af deres forskjellige Opfattelse af det politiske, og de havde derom et Par Sammenstød, blandt andet paa Skamlingsbanke i 1851, men siden blev der det inderligste Venstabs imellem dem, og blandt de mange Gæster, der kom i Wilstrup Præstegaard, blev Helveg baade den stadigste og mest hjærtkomne; det var den eneste af Præsterne i den nærmeste Omegn, som Bojfen fuldt ud kunde slutte sig til; Ludvig Christian Müller blev vel kaldet til Starup, men han døde, strax efter at han var kommen der, hvad der var Bojfen en stor Sorg. Præsterne Markmann i Hoptrup og Masmusjen i Halk (nu Professor i Danmark), vare hans nærmeste Nabopræster i Vest og Ost; imellem dem og Bojfen var vel et venstabeligt Forhold (blandt andet hjalp Masmusjen ham med Udgivelsen af hans Læsebog), men Forskjelligheden i Opfattelsen af det kirkelige gjorde dog, at Bojfen ikke kunde komme i en saa inderlig Forstaaelse med dem som med F. Helveg. Blandt de Mænd, som han kom i Berøring med i Haderslev, maa iærlig nævnes Peter Christian Koch — Redaktør af Bladet „Dannevirke“. Det var en mærkelig Mand med Talenter i flere Retninger, jaaledes har han komponeret ikke saa smukke Melodier; den danske Sag var han

meget hengiven; i Tiden før 1848, da Tyskerne havde Overvægt, traadte han meget uforfærdet op imod Dyrøerne, og Tyskerhadet imod ham gik saa vidt, at han en Gang bogstavelig blev bidt af en rasende Slesvigholstener. Nu udgav han „Dannevirke“ og redigerede det med en saadan Dygtighed, at det snart blev det mest læste Blad i Nordflæsvig; beklageligt var det derfor, at han i 1856 folgte Bladet til Godtke Rieffen, der fra nu af redigerede det i den lette „Dagblad“s-Tone, ijer spottende over for Grundtvigianerne, altsaa nedbrydende just det, som Bøjsen gjerne vilde bygge op. Dette var ingenlunde Tilfældet med Koch, som ogsaa i kristelig Henseende var en alvorlig Mand; det var ham, der i 1852 opfordrede Bøjsen til at udgive det senere saa bekendte Blad „Budstikken“, der oprindeligt var paatænkt at skulle være et Blad med blandet folkeligt og kristeligt Indhold, men dog nærmest blev et Opbyggelseskrift, fordi Koch ikke fandt den Mand, der skulde besørge den folkelige Side, og Bøjsen saaledes maatte besørge det hele alene. „Budstikken“ blev fortjat i næsten 30 Aar, lige til Bøjsens Død.

I Haderslev var der en Slags Klub, kaldet „Harmonien“ — hvor Byens mest danskhindede Borgere samledes — og her optraadte Bøjsen jævnlig som Foredragsholder; blandt andet foretog han her de nordiske Gudefagn, der senere udkom som en særskilt Bog. Sammen med nogle af Lærerne ved Latinskolen begyndte han ogsaa det saakaldte „Folketkrifts-Selskab“, der senere har faaet en saa stor Udbredelse overalt i Landet, i det det Selskab, som nu virker for Folketkrifters Udbredelse, maa betragtes som en Fortjættelse af det gamle. Under sine Foredrag i „Harmonien“ gav Bøjsen af og til nogle Hip til „Latineriet“, som naturligtvis ikke faldt i god Jord hos Latinskolens Lærere, men i det hele bevaredes dog

en god Forstaaelse med disse, og det fremgik ogsaa af den Afstedsfest i „Harmonien“, som til Ære for Bojsen blev holdt i 1859, da han forlod Sønderjylland, thi ved denne Lejlighed digtede Lembøke den senere saa bekendte og smukke Folkesang: „Vort Modersmaal er dejligt, det har saa mild en Klang“, og navnlig Verset:

„Hver kraftig Gjæmt, som lofter om Læben frem et Smil,
Den blev i hendes Rogger en hvas og viuget Pøl;
Hvert Ord, der kom fra Hjærtet, og som til Hjærtet naar,
Det blev en Sten i Muren, som heguer hendes Gaard“.

vidner noksom om, at Digteren havde opfattet Bojsen rigtig.

Som før sagt kom der mange Gæster til Vilstrup, baade unge og gamle; en Gang fik Bojsen endog — hvad han vel mindst havde ventet — Besøg af Professor Madvig, der den Gang paa Grund af russisk Indflydelse havde maattet nedlægge sin Plads som Kirkeminister; det var ved slige Lejligheder Bojsens største Fornøjelse at føre sine Gæster ud til den smukke Banke, jydøst for Præstegaarden, som han havde kaldet „Brejdablik“, som kaldes saadan endnu, og hvor fra der er den mest henrivende Udsigt over Land, Skov og Hav. I Maret 1877, da Bojsen holdt Jubilæum som 25aarig Udgiver af „Budstikken“, skjænkede hans Venner ham et smukt Maleri af Brejdablik, udført af Kyhn. Selv beskriver han Egnen saaledes:

„Havnsby Banke med Østersøen ved dens Fod, var, som før nævnt, min Stolthed, som Barn, og havde det staaet til mig, jeg havde gjerne ført hvert Menneske, der kom i mine Forældres Hus, der ned, for at de skulde se denne min Herlighed, — endnu er det samme Hav med Skov omkring min Stolthed, og jeg veed intet bedre at byde dem, som komme til mig, end at føre dem der hen. Jeg veed, jeg har en Overtaffelse at berede dem, thi man aner ikke, man er Havet eller

Skoven saa nær, før man lidt efter lidt er kommen op, hvor Vejen er højest, saa ligger det paa en Gang udbredt for ens Øjne. Der fra kan man se de stolte, høje Træer, ved hvis Fod man ellers er som den mindste Dværg, over Hovedet, og ud over dem er da den velsignede Østerjø igjen, saa himmelblaa som i gamle Dage. Der ligger en lille Ø der ude, og aldrig har jeg set en Ø saa forunderlig svømme paa Bølgen som den; thi man kan fra dette Sted se den omgiven af Havet paa alle Sider, kan se Vandet paa den anden Side, som skiller den fra Als, der udstrækker sin lange Kyst lige for ens Øjne og fremviser baade Kirker, Huse og Skove. Det har saa ofte forekommet mig, som om denne Ø bevægede sig og var virkelig en af de svømmende Der; dog ligger den altid paa samme Sted, skjuler sine 11 Gaarde, som man siger, den har, paa den anden Side og frembyder kun sine kornbevøgede Agre, som hvert Aar ere vel dyrkede, skjønt man aldrig ser et Menneske bevæge sig paa dem. Langt ude ser man en hvid Klint, der hører Fyn til, og man ser tydelig den fynske Kyst strække sig mod Nord med de hvide Kirker og Aasjens røde Huse. Tæt ved det Sted, hvor fra man ser dette, ligger der en Mark, hvor paa der hidtil bestandig græssede nogle Stude, saa ligegyldige for al denne Herlighed, som mange Mennesker for al Guds Kjærlighed; deres Fryd er de gode Græsgange, og deres Trøst en Kløpind, oprejst midt paa Marken. Omfavnet af Skoven ligger saa bag denne endnu en Mark, i hvis Midte der stod et venligt Træ, hvortil der er knyttet gode Minder, for nogle maaste et Nathanaels Træ; nu er det omhugget, Marken skulde pløjes, og om end Oldtidsminderstundum kunne skaanes, Naturens Indigheder skaanes aldrig; men Minderne voge endnu op fra det Sted, hvor det stod, dem kan ingen Plov udrydde. Vi kalde den Mark „Fredens Mark“, thi fredeligere har jeg aldrig set et Sted paa Jorden; Skovens Træer slaa Fredens omkring denne paa alle Sider, som om de vilde, ligesom Geledder af Sollater, bevogte den for enhver Forstyrrelse.

Ser man tilbage fra det Sted, hvor man staar, da ligger Slesvigs Land med alle sine omplantede Marker som lige saa mange Haver; det højner sig ud mod Vest mod en Række af Skove, der skjule, hvad der ligger bag dem, men man veed nok, at kunde man se ud over dem, da vilde man have Hedelandet for Øje. Lidt til den anden Side ligger Byen, hvor jeg kan vise mine Venner Præstegaardens Have med dens høje Træer, og endnu længere borte ligger Kirken, der med sit Spir

peger mod Himlen. Det er gjerne hen imod Aftenstid, vi staa paa dette Sted, derfor kaster Solen sine Straaler bag fra hen over den hele Egn; jeg kan ikke sige om den med Kingo: „forgylder Klippens Top og Bjærgets Side“, men vel: forgylder Skovens Top og Havets Bølge, og ved Foraarstid, naar Skoven er lysegrøn, da ere de grønne Træer kun at ligne med de forgyldte Skyer, som Solen ved sin Nedgang saa vidunderlig kan danne omkring sig, og jaaledes som disse Bølger kunne glimre, naar Solen kaster sine Straaler hen over dem, kunne ingen gyldne Perlesmykker i Verden glimre. Vi kalde dette Sted Brejdblik, dels fordi det ogsaa en Gang var dyrebart for en Naanna, er vel saa endnu, dels fordi man der fra saa bredelig kan se alle Ting, selv om de ere langt borte.

Forlade Stedet i Djebliffet er ikke ret vel muligt, men blive der kan man heller ikke, thi Skoven og Havet drage en ned til sig med uimodstaaelig Magt. Der gaar en Vej ned over Marken, hvor Kreaturerne græsser, til Skoven; der stiller den sig saa ad i to Veje, man kan nemlig gaa gennem Fredens Mark ind i Skoven eller ogsaa strax træde ind i denne Bølge man den første Vej, saa fører et Led fra Fredens Mark ind i Skoven, og man modtages da der af en tæt sluttet Skov af unge Træer, hvis utallige Stammer glimre, naar Solens Straaler trænge ind imellem dem, og deres Kroner danne en Skygge saa liflig, at man naaede næppe igennem dem, dersom ikke Havet vinkede og drog til sig. Afsted maa man, ogsaa forbi de høje Træer, som byde en velkommen. Vejen gaar lidt efter lidt ned ad mod Havet, og det sidste Træ er en Aunbøg, hvis store Krone Østenvinden har bøjet mod Vest, saa den udbreder et tæt Tag i en vid Omkreds og indbyder til at hvile sig lidt, før man gaar endnu et Par Skridt og staar saa ved Østersjøens Bred.

Den anden Vej fører gennem lutter høje Træer, og der er om Foraaret udbredt et Blomstertæppe under dem, som jeg synes aldrig at have fundet Mage til. Endnu langt borte sjner man det blaa Hav ved Udgangen af Vejen; det viser sig i Krastrand, som var det bange for, man skulde glemme det over: den yndige Skov. At hver Fugl synger med sit Ræb, kan man her forvisse sig om; Rufferen lader sig ikke forstyrre af Rattergalen, og alle de andre smaa Fugle synge om Kap med denne; men Havet kalder, man kan allerede høre dets Bølgeflæg; ogsaa ad denne Vej ender man ved Østersjøen, dog er her en lille Klint, fra hvilken man kan se langt ud over dens

Overflade, se den svømmende D og M's, som skjuler sig bag den.

Paa Strandbredden ligger der utallige smaa Stene, som var det de samme som fra Barndomsdagene; heller ikke her er der nogle, som udmærke sig paa en særdeles Maade, men dog er det umuligt andet end at samle op af dem. Enkelte umaadelig store Stene ligge paa Havbredden, som man maa tro Havets vrede Guder have kastet op fra Bunden, naar de vilde dermed knuse et eller andet Skib, som de dog ikke have truffet, men som lykkelig er sluppet forbi. Nu ligge de der paa Strandbredden, og Bølgerne kunne aldrig blive trætte af at bryde sig mod dem; de ligge der og se ud, som grundede de over alt, hvad de have oplevet gennem Aarhundreder, men tie med al deres Visdom. Skovens yderste Træer have ondt ved at holde sig fast oppe paa Klinten; nogle ere styrtede ned; dem har Havet draget ned til sig, naar det forbitret væltede sine Bølger ind mod Landet og rullede Jorden bort under dem, ærgerligt over, at disse Træer jyntes at se haanlig ned paa det fra deres høje Stade. De andre hænge ængstelige ud over Havet, som vilde de se ned efter deres faldne Brødre og spejle sig i deres Exempel.

Men ellers kan der ogsaa være saa stille der nede, som vilde Skoven og Havet kappes med hinanden om, hvem der kan være mest stille; Havet gjør Fordring paa Fortrinnet ved Hjælp af en lille bitte Bølgelyd, der ligesom vil fortælle, hvor stille det er, medens Skoven staar mørk og tavst. Lige ved Udgangen af Skoven kan man da ogsaa opdage Næst af den Vandbæk, der gav sig for gode Stunder, morede sig med Skovens Blomster og blev udtørret, og den anden Vandbæk, der ilede og nu udstrømmer sine Bølger i det store Hav.

Man ser ikke Solen stige ned i dets Bølger, men paa de forimørkede Trætoppe mærker man, at den nu er i Færd med at gaa ned over Slesvigs Land; det Syn kan ses i sin hele Pragt der oppe fra Brejdablik — men at Østersøen og Solen endnu holde sammen, som ved Ravnshøj Banke, det kan man forvisse sig om hver Morgen, naar den dukker op af Østersøens Bølger, medens Fuglene i Skoven længelsfuldt se den i Møde, og alle Blomster bøje deres Hoveder mod den, angst for Rattens Mørke.

Det er en opbyggelig Kirke, der er opført i den fri Natur, baade Stedet, hvor fra man kan se ud over det hele, Havets Bred og Skovens Træer. Man kan være saa dybt nedfænket i denne Verdens Ting, at man ikke mærker det tredob-

belte Vidnesbyrd, der her kommer en i Møde, men man kan ogsaa blive vaft til at ænse det, og man kan nok holde sin Aftenbøn der ude, saa godt som noget Sted. Der oppe, hvor man ser vidt ud over Skov, Hav og Land, der, hvor alt er saa storartet, falder det naturligt naar Allers Hjærtet er beredt dertil, at sige: „Vi tro paa Gud Fader, Almægtigste, Himmelen og Jordens Skaber“, og da er det, som løb der et Amen dertil fra Skoven og Havet og Landet, og hørte man en Lovsang iftemme:

Alt det, som haver Ande, skal
 Vor Skabere begegne;
 Hans Lov skal fylde Bjærg og Dal
 Og alle Verdens Egne.

O priser Gud paa denne Jord,
 Hver, som har Sans og Tunge,
 Og al den Del, i Himlen bor,
 Vor Skabers Lov skal sjuuge.

Slaar alle Følk paa denne Jord
 Med Fydetoner sammen,
 Halleluja, vor Gud er stor,
 Og Himlen svarer: Amen!

Der nede ved det klare og dybe Hav kommer man til at tænke paa ham, der ligesom Solen ogsaa en Gang steg op af Havets Bølger for at berede os et Hav, hvor i han kunde nedskænke vore Synder til en evig Forglemmelse, kommer til at tænke paa ham, der bød dette Havs Bølger at lægge sig og Stormen at tie og gjør det saa stille i Hjærtet, som naar Havets smaa Bølger hvikke om, hvor stille al Ting er der, kommer til at tænke paa ham, der steg dybere ned fra Himlen til Jorden end gennem alle Havets Dybheder for at oprejse os med sig til et evigt Liv, og da falder det naturligt, naar Hjærtet er beredt dertil, at sige: „Vi tro paa Jesum Kristum, Guds enbaarne Søn, vor Perle, o. j. v.“, og da er det, som løb det op til os fra Havet, hvor det er dybest: „Hvo er en Gud som du, der borttager Brøde og gaar Dvertrædelse forbi for Levningen af sin Arv, som ikke evindeligt holder fast ved sin Brede, thi Misfundhed er hans Lyst; han vil atter forbarme sig over os; han vil nedtræde vore Misgjerninger, og du kaster alle deres Synder i Havets Skjød“.

Der inde i Skoven, hvor alle Træer forene sig med hinanden for at udgjøre en eneste Krone, hvor det ene Træ støtter og styrker det andet og med deres Grene række hinanden Hænderne for at modstaa Stormens Angreb, hvor alle Fugle med deres Sang minde os om, at vi skulle istemme en Lovsang til Guds Ære, hvor alle Blade, der falde visne til Jorden, tale til os om Forkrænkkeligheden, men naar de springe ud ved Foraarstid, om, at Døden har tabt, og Livet vundet Sejr: der kommer man til at tænke paa den Guds Aand, hvis Gjærning det er at skabe en Guds Menighed paa Jorden, forene alle dem, som tro, til et helligt Samfund, lægge dem den ny Sang i deres Hjerter og paa deres Læber, oprejse dem, der jegne i Døden, til et evigt Liv, og da falder det naturligt, naar Hjertet dertil er beredt, at sige: „Vi tro paa den Helligaand, den hellige almindelige Kirke, de helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og det evige Liv“; da lyder det som fra alle Skovens Træer og alle Fuglestemmer:

Falles om hans Liv og Fred,
 Lyg og Kraft og Herlighed,
 Af Guds Naad: til Guds Ære
 Ewig glade vi skal være
 I vor Herres Jesu Navn.

Da falder det heller ikke vanskeligt at bede Herrens Bøn og i denne Bøn at faa sagt til hans Fader og i hans Navn alt, hvad vi have paa Hjærte.

Det bedste Minde er vistnok det, som knytter sig til en saadan Aftenandagt, som jeg har skildret, men der gives ogsaa mange andre Minder, der ere Hjærtet dyrebare, over hvilke man stundum kan glemme det nærværende, naar det ikke egner sig til at gjøre Hjærtet glad. Det er godt at have noget glædeligt at tænke tilbage paa, derfor skulle disse Steder ved Østersøen vedblive at være dybt indskrevne i mit Hjærte, men bedre er det dog at have noget godt at glædes til i Fremtiden, og Gud ske Lov, jeg har et bedre Sted at glædes til, det er i den Himmel, som saa tit spejlede sig i Havets Bølger, det er hos ham, der aabenbarede sin Almagt og Godhed for mig, da jeg var lille og stod paa Ravnshøj Banke ved Lollands Kyst, og aabenbarede mig sin Barmhjærtighed mod den faldne Synder, da jeg var stor og saa fra Brejdablik ud over Østersøen ved Slesviqs Kyst.“

Det var ikke sjældent, at Bojsen under sit Ophold i Wilsstrup led under Følelsen af, at han ikke udrettede nok for den danske Sag, det, der dog særlig havde kaldet ham til Sønderjylland, men det syntes ikke, at der var rigtig Jordbund hverken for folkelige Foredrag eller Sammenkomster; man nøjedes i Nordflæsøvig med de aarlige Folkefester paa Skamlingsbanke, men ogsaa disse havde mistet meget af den baade alvorlige og livfulde Karakter, som de havde haft før Krigen. Det var, som om det folkelige Liv i Sønderjylland ikke ret vilde trives, uden naar det var under udvortes Tryk; nu var dette foreløbig hævet, og det syntes at virke slappende tilbage paa Festerne; mulig laa det i, at Sønderjyderne des værre ikke var blevne delagtige i Kongerigets frie Forfatning og endnu maatte nøjes med den kun raadgivende Stænderforsamling, mulig det ogsaa laa i deres Karakter, at de bedre kunde tiltales af djærve Ord, fremkaldte under Tidernes Ugunst, end af den Tale, som ligner den stille, jagte Suisen, som Laurits Skau udtrykte sig: „Vi samles bedst her, naar der er Fare paa Færde“. Vist er det, at de, som havde kjendt Møderne paa Skamlingsbanke fra Fyrreerne, nu ofte maatte udbrude: „Åh, hvor forandret!“ Det var ikke alene Sangen, som var forstummet, men ofte var der stor Trang paa Talere, man maatte saa nøjes med Skaaltalerne i det store Telt, hvor det under Episningen ikke skortede paa Drifkevorer, baade Vin og Champagne i Overflødighed; ved slige festlige Lejligheder vise de sønderjyske Bønder stor Kundhaandethed. Undertiden kunde det dog gaa noget vildt til, navnlig naar der paa Hjemvejen skulde kjøres om Kap for at vise, hvad de gode Heste duede til; alligevel glemte Ruskene ikke at holde ved Kroerne; „det gjøre de“ — jagde en Bønde — „for at forny Olien paa Lampen, at den ikke skal gaa ud“, et Udtryk, der morede

Bojssen saa meget, at han siden oftere gjentog det og en Gang brugte det som Text for en Tale.

Rigtig fornøjet med disse Fester var Bojssen ikke, men han turde dog ikke holde sig tilbage derfra, naar navnlig Lauritz Skau og P. Bramsensgaard opfordrede ham til at tage med, da han opfattede det som sin Pligt at gjøre, hvad han kunde, for Dansheden. Et Par af de Taler, han holdt ved disse Lejligheder, gjengives her:

Den 25de Juli 1851.

„Midt under 3ted-Slaget,
Ej langt fra Lange's,
Der laa i Baabenbraget
En dansk, som kulde dø;
Hans Kjendingsnavn vel ingen nævne kan,
Thi han var kun en Menigmand.

Ham rullede to Kanoner
Forbi med Sejrs-Sang,
Han i de danske Toner
Opstemte sidste Sang:
„O. Herre Gud, saa skulde jeg endda
I dette Liv den Glæde ha'e!“

Det er en af de, som man kalder det, imaa Begivenheder, som i disse Vers er skildret, ikke bestemt til at spille nogen stor Rolle paa Verdens store Skueplads, ikke heller til at gjøre den døende Helts Navn Ure, thi hans Navn veed ingen, han var jo kun en Menigmand. Derfor er det heller ikke til nogen enkelt Mand's Berømmelse, jeg vil tale, og netop det, at vi ikke kunne nævne den døende Helts Navn, gjør ham stor i mine Øjne, større end dem, som vidste, at naar de med Berømmelse sejrede eller faldt, deres Navn da vilde gjenlyde paa Tusenders Læber. Men det er til den danske Menigmands Ure, jeg vil tale; thi netop fordi denne døende Helts Navn er skjult, bringes vi til at tænke paa Menigmand i Almindelighed. Og her maatte det da synes, at der for mig kun var Anledning til at døele ved den tapre Landsoldat, eftersom den døende Helt, hvem han end saa ellers har været visse-

var en tapper Landsoldat. Og jeg dvæler ogsaa allerførst ved ham, som det sjømmer sig paa en Dag som denne, ham, som vi for nogle Aar tilbage var vant til at overse og nær ved at foragte, hvem vi saa staaende paa Gadehjørner for at tilbetle sig en Smule Fortjeneste, saa trække omkring med Type og Nøvere, næsten sat i Klasse med dem, han skulde bevogte, ham, som vi saa paa Fællederne og Exercer-skolerne behandlet som en Hund af tykke Underofficerer og Korporaler, ham, der saa sig forlods udtrukken til den ringeagtede Krigstjeneste i Freds-tid, medens hans mere ansete Naboer blev fritagne derfor som for en Trællegjerning, der var dem uværdig. Under disse trange Aar gik Landsoldaten i mange Aar sin stille Gang, uænsjet og upaaskjønnet, men altid sin Konge og sit Fædreland tro; han førtes i Kampen uden at være ledjaget af Folkets glade og tillidsfulde Forventning, han sank i Graven saa mangen Gang, forraadt af sine tykke Dverbefalingsmænd, uden Sejr og Ære, men med det sørgelige Eftermæle: hvad kan man vente andet af den usle Landsoldat, der er uden Hjærte for, hvad der er stort og ædelt. Men der var dog Hjærte, dybt begravet i det tavse Bryst, der var dog Hjærte, som mange Liders uforskyldte Foragt ikke havde mægtet at udslukke, og da man atter nødt s til at tage sin Tilflugt til ham, skjønt uden Tro og Tillid, da gik han sin Gang med Glæde, end-skjønt han ikke havde synderlig Udsigt til, at det skulde gaa ham bedre denne Gang end saa mangen Gang tilforn: at falde sejrsløs og lønnes som sædvanlig med Ringeagt. Men der gives dog en retfærdig Gud i Himlen, som ikke vil, at Troskab altid skal lønnes med Utak. Nu var Tiden kommen for Landsoldaten. Det varede ikke mange Maaneder, før han havde erhvervet sig Navn af „den tapre Landsoldat“, og nu ere alle Munde opfyldte af hans Ære, og alle vide noget at fortælle, ikke alene om hans Kjæthed paa Kampens Dag, men ogsaa om hans mageløse Udholdenhed og Trofasthed under uigelige Gjenwordigheder. Naar vi nu høre at en Landsoldat er død paa Fjelds Valplads saaledes som hin døende Ælt, der glemte al Smerte og Dødens Bitterhed af Glæde over Danmarks Sejr, endog han vidste, at ingen skulde nævne hans Navn med Ære, saa har nu den tapre Landsoldat bragt det dertil, ikke at vi tænke, at han maa være en ganske mærkelig Undtagelse, men ere visse paa, at saaledes vilde i Almindelighed enhver have været til Rode, i hvis Lod en saadan Skæbne faldt; en saadan Kjærlighed til Fædrelandet, en saadan stille Opofrelse af alt, hvad et Menneske elsker her i Livet, vente vi

af dem alle. Derfor omtaler jeg den danske Menigmands Heltemod allerførst til Ære for den tapre Landsoldat, dog ikke blot til Ære for ham, thi den danske Menigmand er ikke blot den tapre Landsoldat. Er det da ikke den danske Menigmand, hvis Bolig han (Landsoldaten) forlod, da han gik til den blodige Kamp, der gjennem mange Aar foruden saa meget andet Tryk ogsaa bar dette med stille Taalmodighed, at hans Sønner fremfor alle andre skulde bære den fredelige Krigstjenestes tunge Aag og vove Livet paa Kampens Dag for Fædrelandet; han holdt dem ikke tilbage, men lod dem villig fare; han bar Byrden med utrættelig Trofasthed, naar de var dragne bort, som var hans bedste Støtter; han ventede saa taalmodig, til han saa sine Sønner vende tilbage eller modtog det Budskab, at han fik dem ikke mere at se i denne Verden; han lod dem fare, hvor hen Gud vilde, med Glæde over Sejren, de havde vundet. Det er den danske Bonde, jeg her har betegnet; nu vel, han er ogsaa den danske Menigmand, thi ligesom vi netop beundre den tapre Landsoldat, fordi han, skjønt ringeagtet i mange Tider, dog havde bevaret Hjærtelag til at udrette saa store Ting, jaaledes skulle vi ogsaa komme i Hu, at det samme i mange Tider var Tilfældet med den danske Bonde, og mon det da ikke vidner om, hvilken Rigdoms Skat, der gjemmes i det danske Bondehjærte, siden mange Aars Trællekaar under Haan og Foragt ikke have kunnet udtømme dette Skatkammer, og mon det ikke varsler om, hvilke Kræfter her ere til Stede, og hvad der ved dem kan udrettes, naar de kun saa Lov og Tid til at udvikle sig og bære Frugter til Fædrelandets Velsignelse. Næst af vor Herre venter jeg Lykke og Velsignelse for Fædrelandet af den danske Bondestand, der, hvor de skjulte Kræfter ere til Stede; hvad de kunne udrette, have vi endnu ikke klarlig set, men vi have dog i den sidste Kampens Tid faaet et Glimt at se af, hvad de kunne bære; der, hvor det ægte danske er bedst bevaret, fordi det dog endnu er en Sjældenhed, at det danske Mødermaal foragtes ved Siden af de fremmede Sprog, og hvor det udenlandske Væsen endnu ikke har naaet Hjærtet og besmittet det, saa at det der endnu anses for en Ære at være dansk; der, hvor jeg tror, at en Levning af den gamle Tro er bedst bevaret, trods alt det onde, som trykkende Kaar, ogsaa i aandelig Henseende, have udrettet. Fra det danske Bondehjærte er det, jeg venter, at der skal opgaa et nyt og kraftigt Liv, trods alle diplomatiske Knuder og Krogveje; men det gjælder om, at de skjulte Kræfter kunne komme frem og bære deres Frugt, og her er det, at den

danske Menigmand trænger til Hjælp. Og der er en, som er bestemt til at være hans Hjælp, der, ligesom han er til for det danske Folks Skyld og har alt af Folket, ogsaa er bestemt til at opofre al sin Kraft i Folkets Tjeneste. Det er Embedsmanden, som des værre alt for ofte er falden i den Wildfarelse, at Folket er til for hans Skyld, og troede, at det fremmede var hans Fordel og Vre, at Kræfterne hos den danske Menigmand vedblev at slumre, eller om de opvaagnede, da at føre dem paa et udenlandsk og fremmed Spor til Fordærvelse for det danske Fædreland. Det er hermed blevet bedre, og jeg kjender ogsaa Embedsmænd, hvis Vre det er at kunne henregnes til den danske Menigmand, hvis Livsopgave det er at kunne tjene ham og føre ham til ægte dansk Oplysning. En saadan Embedsmand vii den danske Menigmand vide at skjønne paa, vil vide at elske ham som en Ven, vil gjerne lade sig lede af ham og unde ham alt godt. Ham henregner jeg til den danske Menigmand og kommer ham i Hu med Glæde ved at minde om den danske Menigmands Død paa Isted Balplads. Ja til Vre for den danske Menigmand minder jeg om den stille Heltedød paa Isted Hede, thi jeg har en Følelse af, at den danske Kvinde's Ros ikke skal jubles ud paa en saadan Maade. Jeg glemmer langt fra den danske Kvinde, der i Dag for et Aar siden sad der hjemme med bævende Hjærte for deres Skyld, hun ej holdt tilbage, da Fædrelandet kaldte dem til Kamp, men lod dem villig fare; jeg glemmer ikke hende, som maaske i denne Aftenstund fik det Smertens Budskab, at de Dine var brustne, hvori hun saa sin Glæde, og det Hjærte stod stille, som var hendes Glæde; jeg glemmer ikke, hvad hun har opofret i Kampens Tid, ikke, hvad hun saa stille virker der hjemme, hvis Liv netop ligner den danske Menigmands Død paa Isted Balplads, thi det er jo hende bestikket at leve stille og ubemærket paa Jorden; hendes Ros skal ikke jubles ud paa dette Sted; dertil er den alt for god og ædel; men den skal dybt indskrives i taknemmelige Hjærter, og den skal lønnes med den eneste Løn, den kræver, naar den er ægte, nemlig Hjærtets Kjærlighed for den danske Menigmand. — Den danske Menigmand! Men glemmer jeg da rent, at jeg her staar paa Slesvigs Grund og hos den slesvigiske Menigmand? Ja, jeg vil betro eder en Hjærtesorg, jeg har haft den Tid, jeg har været herovre. Mange ville anse den for lille, for mig er den stor. Jeg hører saa ofte, at der siges, naar Talen er om, hvorledes man har det derovre paa de danske Øer og i Jylland: „I Danmark der gaar det saaledes til.“ Da gaar det mig, som

hin danske Mand, der, da han saa sig omgiven af Fjælde, udbrød: „Saa er jeg vel ude, thi hjemme var der intet Fjæld“. Og om jeg da nu ogsaa var ude og ikke mere boede paa Danmark's Grund og blandt danske Mænd og Kvinder, og jeg maatte se ud over det blaa Hav for at øjne mit kjære Fædreland, o, hvilken Hjærtesorg for mig, som elsker Danmark som et Barn sin Moder, der, hvor min Bugge stod, der, hvor mine Fædre hvile, der, hvor jeg haabede, min Grav skulde kastes! Men Gud være lovet, det er ikke saa. Jeg kan fornemme, jeg staar paa den danske Grund, det kan jeg kjende paa disse grønne Enge, paa disse bølgende Agre, disse Bøgeffove, denne friske, danske Strand; jeg staar blandt danske Mænd og Kvinder, jeg kan fornemme det paa de venlige Djne, som smile mig i Møde, paa min Moders søde Røst, som lyder til mig fra alle Læber, paa det milde Landepust, som møder mig fra Hjærterne. Derfor veed jeg, at jeg staar paa Danmark Grund; den er dyrebar, thi den er dyrefjæbt med det danske Hjærteblod; jeg staar blandt danske Mænd og Kvinder, de ere de samme som i mit Barndomshjem, og derfor tør jeg trøstlig paa dette Sted og i denne Kreds udbryde: Længe leve den danske Menigmand, ham give Gud Lykke og Velsignelse til at blive alt det, hvortil han er beskicket, og hvortil ham er givet Kræfter og Hjærteleg.“

Det var denne Tale, som gav Anledning haade til en lille Rivning med F. Helveg og til, at Bojsen i den kjøbenhavnske Presse blev angreben som den, der paa en utilbørlig Maade havde rost „Menigmand“ (dermed mente man kun „Bønderne“) paa de andre Samfundsklassers Bekostning. Man troede i denne Tale at spore Bojsens bondevenlige Ansuelser, hvad vel heller ikke var ugrundet, da Omhu for Smaaafolk og deres Ret altid laa ham inderlig paa Sinde. Nu ankede man over, at dette var fremkommet i Sønderjylland, som man gjerne vilde bevare upaavirket af slikt. Disse Angreb foranledigede dog ikke, saa lidt som „Dannevirke"s senere Stiklerier, nogen politisk Mistillid til Bojsen; som Vidnesbyrd om det modsatte kan anføres, at han blev valgt som Suppleant til den fiesvigste Stænderforsamling.

Den 6te Juli 1855 talte han saaledes paa Skamlingsbanke:

„For 10 Aar siden sang man her paa Skamlingsbanke:

„Vi har det godt i Grunden her,
Saa vel som vore Fædre,
Vil Gud, den Dag tør være nær,
Vi saa det end lidt bedre,“

og det kan vel undre os, hvorledes de den Gang kunde synge: „Vi har det godt“. At de den Gang havde, om ikke slet saa fuldt op af, hvad de skulde æde og drikke, som nu, saa dog ingenlunde Mangel derpaa, det veed jeg nok, saa dersom det har været Mennesker af den Slags, der gjerne er nok af, som sætte alt i at have Penge i Lommen og derfor nok at æde og drikke, da forstaa vi nok, at de kunde synge: „Vi har det godt“. Men disse Sangere var Folk af en anden Art. De gik gjerne under Navn af „den faste Stof“, der førtes an af visse Høvdinger, hvis Navn endnu ihukommes, som, hvor brave de end var, dog ingen Ting havde kunnet udrette, om de ikke var blevne fulgte af en Skare af Borgere og Bønder, der, om de end lige saa lidt kunde leve uden Mad og Drikke som andre Folk, dog ikke kunde have det godt eller føle sig tilfredse med, som de havde det, naar de maatte føle sig trykkede og ydmygede som danske Mænd, og maatte navnlig se deres Fædres og Mødres Sprog forhaanet og mishandlet af alle dem, der vilde have Ord for at høre til de dannede; naar de maatte høre Forhaanelser mod det danske Fædreland, hvor de følte, de havde hjemme, her paa Slesvigs Grund lige saa godt som paa den jyske, eller maatte høre den Konge lastet, hvem de ikke blot med de andre havde svoret Trofskab, men hvem de ogsaa havde bevaret Trofskab til. Saa begyndte de da en Kamp mod disse Undertrykkere, og den blev langvarig, men midt under Kampen og Trykket sang de paa Skamlingsbanke: „Vi har det godt i Grunden her“, og jeg tænker, de have, medens de sang saaledes, peget paa Hjertet som den Grund, hvor de havde det godt, og det var Sandhed; thi hvor meget ondt der end ellers findes paa denne Grund, som danske Mænd havde de det dog godt der, for der var Kjærlighed til det gamle Fædreland og deres Fædres Sprog, og der var Trofskab mod den Konge, om hvem de altid følte sig forvisjede, at han vilde

deres bedste, hvor lidt det end ofte saa ud derefter. Og naar de sang: „Vi har det godt i Grunden her“, saa mente de ogsaa: her paa Stamplingsbanke, hvor de var forjammede, og hvor de visjelig ogsaa i den Tid havde det saa godt, at vi efter den Tid ikke have haft Plage dertil. Saaledes var der Sandhed i deres Sang, og netop fordi det var Sandhed, at de havde det godt i Hjærtegrunden, derfor havde de ogsaa et levende Haab om, at de nok vilde saa det lidt bedre, et Haab, de som gode Dannemænd ikke støttede paa deres egen Kraft eller Dygtighed, men lagde til: „Vil Gud, den Dag tør være nær, vi saa det end lidt bedre.“ Det Ord: „Vil Gud“, bruges tit nok hen i Vejret eller ogsaa paa Hyllevis; her tror jeg, det var Sandhed, naar de sang: „Vil Gud“; thi Trykket var saa stort, og Udsigten saa ringe, at Haabet om bedre Tider ikk: kunde grunde sig paa nogen anden end Gud. Saa slog det da heller ikke fejl, det plejer det Haab aldrig, som bygges paa ham. Dagen var virkelig nær, der skulde gjøre det bedre for dem; den kom, før de ventede det, men den kom ogsaa anderledes, end de ventede det. Naar jeg skal sige, hvad det er for en Dag, som bragte dem bedre Tider, da var det den 6te Juli 1849, altsaa en blodig Dag, blodigere, end de vel havde anet, den skulde blive. Denne Dag var et Vendepunkt i den hele Kamp; før den var der Ulykker nok at bære, efter den var der Sejr paa Sejr. Man siger stundum, at vi danske gjøre for meget af vore Heltegjerninger, naar vi imellem øve nogen; jaaledes sige de, at vi gjøre for meget Bæsen af den 2den April 1801, og snart ville de sige, vi gjøre for meget af 6te Juli 1849; men hvad den sidste Kamp angaar, da vil jeg dog minde om, at hvad de for deres Krigerstthed saa meget roste Russere forgjæves have forjagt ved flere morderiske Overfald mod de allieredes Forstansninger omkring Sebastopol, det udførte vore Krigere i et eneste Udfald mod alle Fjendens Forstansninger omkring Fredericia; de lod sig ikke slaa tilbage, men gik paa, til alt var taget, og Belejringshæren var en Hær paa Flugt. Lad dem, som sige, vi gjøre for meget af vore Bedrifter, først øve nogle, som ere bedre; vi glædes over vore og takke dem, der var villige til at sætte Livet til for at erhverve Danmark en saadan Udsdag. Saa gik det frem Slag i Slag, til det sidste holdtes ved Ejderens Bred, saa blev det ogsaa lidt bedre; thi lidt bedre er det blevet, det skal jeg, som ellers ikke fører Lovtaler over det bestaaende, villig indrømme; ja det er blevet saa meget bedre, end det den Gang var, at de, som sang: „Vi saa det vel lidt bedre“,

have vel næppe haabet, det skulde alt nu være sket, hvad der er sket. Men nu synge vi, som de sang den Gang — ja skjønt jeg ingen Sang hører paa Skamlingsbanke, saa haaber jeg dog endnu, at vi kunne pege paa Hjertegrundens og sige: her have vi det godt, fordi der her er den samme Kjærlighed og Trofskab bevaret. Jeg ønsker ogsaa, vi maatte kunne sige: her paa Skamlingsbanke have vi det godt skjønt det er aabenbart, vi have det ikke her saa godt, som de havde det den Gang, saa der kunde vel være Grund til at frygte, at vi heller ikke have det saa godt som hine paa det rette og bedste Sted: i Hjertegrundens. Bedre end de have vi det ellers paa mange Maader, have større Overflødighed af alt, hvad Penge kunne skaffe til Veje, men trods alle saadanne lykkelige Forhold, saa have vi det endda ikke saa godt som hine, om vi staa tilbage for dem i Hjertegrundens, om Kjærligheden til det ægte danske er bleven ringere, end den den Gang var, og det skulle vi dog vide, at hvor meget vi endnu savne, for at det ægte danske ret kan komme frem, det bliver aldrig godt, og ingen Regering kan gjøre det godt, naar vi ikke selv have det godt i Grundens her. Ja næst Gud i Himlen beror det paa det rette Hjærtelag hos det danske Folk, er det kun til Stede, da skal den danske Sag nok gaa frem, hvad Kamp den end kan have at gjenne-gaa. Det skal derfor være mit Ønske, at vi maa saa det godt i Grundens her, og at den danske Sag paa denne Grund maa fremmes Dag for Dag, os alle til Glæde, som have den kjær.“

Med en anden Lejlighed holdt Bojss en Tale om Din, Vile og Ve (Wisdom, Skjonhed, Styrke), hvoraf han udledte Navnene paa de tre om Haderslev liggende Sogne: Bønsbæk, Vilstrup og Vested og anvendte det paa Folkene.

Det kan ikke undre, at Bojss ofte følte Lyst til at besøge den gamle Egn paa Sjælland, hvor han før havde været Præst, og hvor han havde saa mange Venner; overhovedet var det hans største Lyst at komme ud paa Rejser, og ofte jyslede han med den Tanke at blive Rejsepræst; dertil følte han baade Lyst og Ra'd; paa slige Rejser havde han jævnlig en eller to af sine Børn med, og han krydsede sig da frem, snart til Fods, snart til Vogns, prædikende i Kirker eller Forsamlinger over-

alt, hvor man ønskede at høre ham. En saadan Rejse foretog han sig i Sommeren 1852, ledsaget af sine to Sønner — Peter og Frede. Efter at have besøgt Birkedal i Nyslinge tog han til Svendborg; der fra til Fodø over Laasinge og Langeland, hvilket sidste Sted der holdtes Forjamling; der fra gik Rejsen med Fisserbaad fra Spodshjærg til Laars paa Voland og videre til Besterborg. Efter et Ophold her havde de en haard Overfart med en Fisserbaad fra Ravnshy Bakke til Skjælsfør, men ankom dog tidsnok her for at overvære Valgkampen den 4de August mellem den bondevenlige Kandidat, Smeden Søren Jensen af Rude, og Birkedommer Lund. Peter Fenger, der var til Stede som Vælger, kunde ikke bruge Smeden, medens Bojsen dog fandt det urigtigt at stemme paa en højresindet Embedsmand og af den Grund raadede sine Venner til hellere at stemme paa Smeden, der da ogsaa blev valgt med 33 Stemmers Flertal; dog blev der i denne Anledning ingen Misstemning imellem de to Venner; som tidligere anført faldt Smeden Aaret efter for Grundtvig, der sejrede med 8 Stemmers Flertal, et Valg, der glædede Bojsen ikke mindre end Fenger.

I Sommeren 1854 gjorde han en lignende Rejse, denne Gang ledsaget af sin næst yngste Datter, der den Gang næppe var 12 Aar gammel. I et Brev til Hjemmet skildrer denne paa barnlig Maade den første Del af Rejsen, og dette Brev meddeles her, dels fordi det indeholder gode Smaatræk til Belysning af Bojsens Karakter, dels fordi det ogsaa er et ret betegnende Vidnesbyrd om, hvorledes han drøftede alle foreliggende Spørgsmaal med sine Børn:

Nyslinge, den 10de Juni 1854.

„Nu ere vi da komne til det vidtberømte Nyslinge, og jeg maa rigtignok sige, at hvor godt Nyslet end har været, saa

overstiger det dog ikke Virkeligheden, — for saadan en Mand, saadan en Kone, saadan en Flok Børn har jeg ikke tjendt Mage til, uden det da skulde være i Bjærgby — det er bare Engle alle sammen. Men nu skal jeg fortælle om Faders og min Rejse her til. Paa Vejen fra Rilsrup til Stendrup var der mageløst smukt; vi førte Len til Tngesen paa Lyksgaard; der blev vi om Natten, og næste Morgen førte vi ned til Stranden og sejlede i en lille Vaad over til Hindsgavl; vi var slet ikke søsnge, og der var saa smukt, at det var grueligt. Da vi kom til Hindsgavl, var Melbys Bogn der ikke, og det blev Fader saa ærgerlig over, at han skrev paa en Pæl i den pragtfulde Have: „grimme Hindsgavl“, uagtet det skal være det smukkeste Sted i hele Danmark. Vi gik saa til Middelfart og lejede en Bogn til Asperup, men paa Vejen mødte vi Melbys Bogn, som havde været paa Hindsgavl, men ikke truffet os. Vi kom da til Asperup, og der skulde være Præstekonvent; den første, der kom, var Mau, og han skreg af Glæde, da han saa Fader, fort efter kom de andre; der var Birkedal, Kisby, Falck, Frijs, Viborg, Rambusch, Wad og to Kandestater Kosod og Møller. Efterhaanden som de kom ind i Gaarden, blev de modtagne med Sangen: „Dansten har Sejr vunden“; Dr. Viborg gjorde de Løjer med, fordi han ganske uforstyldt var bleven forandret fra Magister til at være Doktor, og det var kommet over ham som Juleasten paa Kællingen. Hvor var de dog lykkelige alle sammen, og især gik det ud over Mau, men han lo selv deraf, saa det rungede i Salen. Kl. 10 næste Dag gik vi hen i Kirken, hvor der var skrækkelig fuldt af Mennesker, og der holdt Fader først en yndig Prædiken, men derefter talte en Mængde Præster, og det var vistnok godt, men det blev saa gruelig langt, at jeg til sidst slet ikke kunde høre efter, og saa blev det til det bare Nøræg for mig. Mau var den sidste, der talte. Alle sammen havde de faaet for meget af det gode; nogle havde faaet Hovedpine, og andre var blevne forstenede. Vi fik udmærket god Mad til Middag, og det gik muntert til ved Bordet; til sidst kom de gamle Minder frem, og saa drak Præsterne deres Kjæresters Staal. Det var rigtigt nok morsomt.

Saa rejste vi der fra til Nyslinge, og her skal Fader prædike i Morgen — bare det nu maa gaa ham godt, men der var rigtignok en Bondelone, som sagde til ham, at han ikke maatte gjøre det alt for godt; de ville jo gjerne have, at Birkefal skal være den strappeste. Gamle Grundtvig er nu bleven valgt til Rigsdagsmand i Præstø, — det bliver en haard Hals for Ministeriet.“*)

En af de Mænd, som mere end nogen anden bidrog til at faa Bøjsen ud paa de lange Missionsrejser, var Peter Larsen (før i Skræppenborg, paa denne Tid i Dons ved Kolding); faa Aar efter at Bøjsen var kommen til Vilstrup, mødte han der, ledsaget af sin Ven og Nabo Peter Dons, og siden kom de jævnlig til Kirke, uagtet de havde over 6 Mil at kjøre, men slikt regnede Peter Larsen ikke; han fik Bøjsen til at holde Forjamling i Dons, og det udstræktes efterhaanden til mange Steder i Nørrejylland; han var altid villig til at give Befordring og var selv Kuff; naar han kom til Vilstrup med sine store røde Heste for Bognen og selv iført en gammeldags Slagkappe med Messingkjæde foran, saa vidste Bøjsen, at det gjaldt en af de lange Rejser, undertiden lige til Limfjorden.

Kolding var første Station, og her traf de jævnlig sammen med den unge Lærer ved Borger-skolen, C. Berg, den senere bekendte Politiker, der efter den Tid oftere kom til Vilstrup. Der fra gik Rejsen til Peter Larsens Gaard i Dons, hvor der holdtes Forjamling, og videre til Starup, hvor F.

*) Ved Omvalget i 1853 den 27de Maj efter Folketingets Opløsning var Grundtvig bleven slaaet i Skjækket af Smeden Soren Jensen, men da Gaardsfæster J. Pedersen nedlagde sit Mandat i Præstøkrebsen, blev Grundtvig valgt der ved Kaaring den 2den Juni 1854.

Hammerich den Gang var Præst; i dette Sogn ligger et Par større Gaarde, der ejedes af Johan Bertelsen og Henrikken (Skovgaard), og med begge disse Mænd sluttede Bojsen et inderligt Venfskab; saa besøgte Præsterne Svejstrup i Nørup og Fog i Skjolde; hos Jens Førgensen paa Bierregaard holdtes ogsaa Forjamling, og senere, da Bojsens Datter Jutta var bleven gift med Præsten F. Møller i Sejling ved Silkeborg, blev denne Egn inddragen under Missions-Området. I Silkeborg glædede det Bojsen at træffe sammen med Digteren C. Høstrup, som den Gang var Præst der, og dennes Venfskab satte han megen Pris paa, vel ogsaa fordi de havde saa meget til fælles baade i Sind og Anskuelse; med Høstrup og Hustru havde han mange oplivende Samtaler, der især drejede sig om Betydningen af de danske Digtere, og det gav Stødet til, at Bojsen i Vilstrup begyndte en saakaldet: „Dannekvinde-Skole“, der navnlig gik ud paa at gjøre de unge Piger bekendte med den danske Literatur. Denne Skole har mulig haft større Betydning for Vækkelsen af dansk Sindselag i Vilstrup end alt, hvad Bojsen i øvrigt foretog sig i denne Henseende. Blandt dem, der nød godt af Skolen, kunne blandt andre nævnes Johan Bertelsens Døtre, der i længere Tid opholdt sig i Præstegaarden; den ældste af disse blev siden gift med nuværende Folketingsmand C. Berg.

Peter Larsen var, som sagt, altid utrættelig i at drage Bojsen ud paa slige Rejser. Om denne mærkelige Mand skriver Bojsen saaledes:

„Det gaar nu langt tilbage i Tider, da jeg første Gang lærte ham at kjende, den Gang næsten altid under Navnet Skræppenborg. Det var, da jeg var bleven Præst i Skjorpinge paa Sjælland. Der blev da for det meste i Præstegaarden holdt gudelige Forjamlinger med stor Fær. Jeg tror nok, det kan siges, at disse Forjamlinger havde i en temmelig høj

Grad Forsamlingernes baade gode og onde Sider; Nygtet om dem udbredte sig temmelig vidt og naaede da ogsaa til Peter Larsens Dren. Naar han hørte om noget, som han ansaa for at være godt, og som han mente at kunne styrke eller selv styrkes ved, holdt han sig ikke tilbage, men skulde snart indfinde sig; Tid var der altid for ham, og Besværligheder eller Beføstning agtede han ikke. Saaledes indfandt han sig da snart hos os. Vi havde naturligvis hørt meget om Skræppenborg og modtog ham med ispændt Forventning. At faa en Forsamling sammenkaldt i de Dage var en let Sag, især naar der var en saadan Anledning. Man behøvede kun at sige det til et Par af de ivrigste Deltagere, saa skulde de nok sørge for, at hele Staden blev sammenkaldt; for øvrigt gjorde man sig ogsaa Flid for om muligt at faa nogle med, som ej plejede at komme i Forsamlingerne og betragtedes derfor ikke blot som Modstandere af disse, men ogsaa som Modstandere af Guds Rige; man haabede, at ved en saadan overordentlig Lejlighed, hvor en ny Røst skulde høres, og det af en saa vidtbekjendt Mand som Skræppenborg, skulde disse blive omvendte. Han har mange Gange staaet i disse Forsamlinger og talt. Han havde især to Vanskeligheder at komme over ved sine Taler, og det var at faa begyndt og at holde op. Jeg har tit, og det med ispændt Forventning, set og hørt ham jukke dybt den ene Gang efter den anden, som var det ham ikke muligt at faa begyndt; vi troede, han sukkede til Gud, og vi tog vist heller ikke fejl. Men naar han saa endelig fik begyndt, gik det ustandselig for ham. Man fik ved at høre ham — hvad ingenlunde var Tilfældet med alle Lægprædikanter — Indtryk af, at hans Sjæl brændte af Jær for at vinde dem, han talte til. Det var det, som var ham om at gjøre, ikke selv at vinde Vre — det være sagt, saa vidt det kan siges om et slaffels, skrøbeligt Menneſte; jeg tror virkelig, at Peter Larsen var i denne Henseende mere fri end de fleste. Men var det vanskeligt for ham at faa begyndt, saa var det ogsaa vanskeligt at slutte. Hvor tit har jeg ikke sukket efter, at han dog vilde slutte, at vi kunde faa Amen at høre, naar jeg troede at kunne skjønne, at han skadede det, han vilde gavne, ved at blive for længe ved, naar jeg følte paa mig selv, at nu kunde jeg ikke taale at høre mere. Men det gik ham som saa mange, at naar han var lige ved at sige Amen, greb en ny Tanke ham og førte ham langt bort. Det kunde ofte være meget pinligt, det var det vel ogsaa for de andre, sjønt vi undsaa os for at sige det til hinanden. Hans Tale var

den Gang pietistisk, hvortil hørte meget lange Bønner og stærke Udraab; nu vilde jeg maaste næppe kunne udholde at høre derpaa; men det er mærkeligt, hvorledes vor Herre kan bruge det, hvori der udtaler sig et ærligt og kjærligt Hjærte; det var dog „den kjære Herre Jesu Sag“, han vilde have frem, og naar han ivrede mod Dans og Kortenspil, dog mere i Samtaler end i egentlige Taler, som var disse to Ting egentlig de Djevleus Gjerninger, der skulde affkys fremfor alt andet, saa gjorde han det, fordi han troede det selv og mente selv at have erfaret, at deri havde Djævelen sit Spil mere end i alt andet, skjønt man skulde synes, at han selv havde danjet i stor Ufskyldighed, da han gjerne dansede med dem, ingen andre vilde danse med, fordi han syntes, det var Synd, de skulde sidde over. Hvad han ansaa for forfængelig Bynt, var han da ogsaa en ivrig Modstander af, og det kunde nok ske, at en eller anden Hovedpynt kom til at lide ilde under hans Hænder. Det er vist, han satte ikke selv noget paa Stadsen, skjønt han altid var renlig og ordentlig i sin Paaklædning.

Saaledes hengik adskillige Aar, i hvilke han stadig kom over til os et Par Gange om Aaret, og velkommen var han. Det var ingenlunde Tilfældet, at han trængte sig frem som Taler; var der andre til Stede, især Præster, som han da ansaa for troende, tav han helst og maatte tit nødes til at tale. Han vilde gjerne være Tilhører, søgte derfor altid Kirken, naar han var hos os. Han var en mærkelig Tilhører; jeg tør ikke sige, han hørte til de letteste at tale til; tit led han af Tunghed og Søvnighed, som vel ogsaa kom af, han ofte rejste om Natten, men naar man rigtig kunde faa ham med og slaa paa de Strænge, der klang dybest i hans Hjærte, da veed jeg næppe at have kjendt Mage til ham som Tilhører. Hvor har jeg ofte set paa ham, naar han hørte, og jeg talte, saa Hjærtet i mig kom til at banke høje Slag! Disse forunderlig imaa bitte Djne, som man ofte slet ikke kunde se, hvor kunde de straale som Stjærner, hvor kunde Taarerne strømme ud af dem! I Samtaler var han omtrent lige saadan; ofte kunde han være saa stædiq og fortrædelig, at man ikke kunde faa et Ord ud af hans Mund, men naar der saa blev slaaet paa en af disse Hjærtestrænge, saa kom der et Liv over ham, som tit kunde være mageløst. Jeg tror, at han og jeg blev rigtig gode Venner i de Dage, jeg tror ogsaa nok, der var noget, hvori vore Naturer stemmede overens, baade i godt og

øndt — vi var Stemningens og Djeblikkets Børn — men han var i alt Fald et Hjertemenneske.

I de sidste Aar, jeg tilbragte paa Sjælland, kom der en Kurre paa Traaden mellem os i Anledning af de historiske Foredrag, jeg begyndte paa, og de fædrelandske Sange, der blev sungne. Den Gang skjønnede han ikke, at dette kunde forliges med Kristendommen; vi kom ogsaa lidt paa Kant med hinanden angaaende Forjæmningerne. Paa Grund af disse havde han ogsaa i de Dage et haardt Sammenstød med Grundtvig, da han i Forbindelse med nogle andre af den Tids Hovedinger besøgte ham, vel egentlig mere for at tugte ham for hans Misbilligelse af disse Forjæmninger end for at belæres af ham, men han blev selv tegtet. Mig gik det omtrent ligedan nogen Tid efter. Peter Larjen kom tilbage til os efter dette Tog og fortalte os, hvordan det var gaaet ham og hans Venner, men det skal ikke siges, at han roste sig af Sejren, dog var det langt fra, at han var bleven overbevist. Jeg vovede mig noget efter der ind, dog var det ikke for at tugte Grundtvig — dertil var det kun alt for langt fra, at jeg besad Mod — men det var mere for at afvende hans Brede. Jeg fik imidlertid saa meget, at jeg aldrig glemte det, og det blev da i Grunden et afgjørende Vendepunkt i mit Liv. Men det blev vel egentlig Anledningen til, at jeg blev vendt fra Peter Larjen og kom paa Kant med ham.

Han var dragen til Dons ved Kolding — jeg bleven Præst i Bilsstrup i Sønderjylland. Efter at jeg havde været der nogen Tid, kom en Lørdag Aften Peter Larjen tillige med en anden Mand, som jeg den Gang saa for første Gang: Gaardmand Peter Dons. Hvor forskjellige de to end var fra hinanden, havde de dog sluttet sig sammen og holdt trofast ud med hinanden til det sidste. Jeg tænkte tit, naar jeg saa dem sammen: „De to kan ikke stilles ad, den ene gjør den anden glad og meget liflig favner“, og dog tror jeg nok, de trættedes for det meste, men skjønt Peter Larjen syntes at være den overlegne Mand, og var det vel ogsaa, tror jeg ikke, at han vovede sig til noget vigtigere Skridt, før han havde raadført sig med Peter Dons, gav sig ogsaa nødig paa Rejser, naar han ikke havde ham med. Disse to kom hin Lørdag Aften, og det gik meget trykket med Samtalen, thi endnu var Peter Larjen og jeg ikke rykket hinanden synderlig nærmere. Men i Kirken næste Dag blev en af Strængene anslaaet, og saa var Peter Larjen overvunden, i alt Fald for en Tid. Det gik saa fornøjeligt efter Kirken, og da de rejste, veed jeg, han jagde til

sin tro Mejslefælle: „Hør, Peter Dons, det var dog godt, vi kom der ned“. Det blev saa heller ikke derved, men i de 10 Aar, jeg tilbragte der, var de vore stadige og dyrebare Gjæster og drog adskillige andre med, undertiden ogsaa nogle, som skulde omvendes. Vi var nu ogsaa komne hinanden nærmere med Hensyn til, hvad der stilte os ad. De var blevne, hvad man kalder Grundtvigianere, Peter Dons helt, Peter Larsen i den Tid halvt. Alligevel foresaldt der tit haarde Batailler mellem os; det var mest med Peter Larsen paa Grund af de gamle pietistiske Meninger. Han var kommen saa vidt, at Dons ikke maatte erklæres for Synd, men var der nogen, som dansede, saa maatte Svøben i Vejret. Nu kan det ikke nægtes, at slikt forekom adskillige Gange hos os i Vilstrup, og naar Peter Larsen fik det at se eller fik Nys derom, da vaagnede den gamle Aand i ham. Min afdøde Kone, kjæf og uforfærdet, som hun var, og ikke vigende et Haarsbred fra, hvad hun ansaa for Ret, havde da mangen haard Dyst med ham, som stundum gif saa yderligt, at Peter Dons og jeg var ligesom Høner, der se Ullingerne sejle i Vandet; vi vidste ikke, hvad det skulde blive til og forstod ikke at raade Bod derpaa, men saa endte det dog med, at Hjerterne løb af med dem paa begge Sider, og jeg har set dem falde hinanden om Halsen under mange Taarer. Hvor var Peter Dons da glad og lykkelig! Ak ja, der blev tit rykket haardt i Baandet mellem os, men aldrig brast det, og Gud ske Lov, jeg nu kan sige, det holdt til Enden.*)

I den Tid faldt da ogsaa mine Besøg hos Peter Larsen i Dons. Det var gjerne efter Prædiken i Vilstrup Kirke, at han hentede mig i Haderslev eller Christiansfeldt, saaledes at jeg naaede tidsnok til Forsamlingen i Dons. Der samlede da en stor Mængde Menneker, undertiden var ogsaa andre Præster til Stede. Da havde han endnu ikke den store Sal, som siden blev bygget, og det var da Peter Larsens Kunst at skaffe alle disse Menneker anbragt. Saa førte han en voldsom Kommando og forstod glimrende at skaffe Plads. Selv talte han ikke ret tit ved disse Forsamlinger, men han havde ikke noget imod, om der kunde være 4—5 Talere. Alle dem, som kom, beværtede han med storartet Gjæstfrihed. Ved disse

*) Det var, som før omtalt, Brylluppet i 1856, som gav Anledning til dette Sammenstød; P. Larsen sendte efter sin hjemkomst Bojsen en Gave paa 100 Rbd., som denne gav til Grundtvigs Højskole. Forf.

Bejøg lærte jeg hans Kone og hans Søn Johannes at kjende. Det har undret mig, at Termanjen kalder hende Peter Larsens unge Brud, thi jeg har troet, at hun allerede var gammel, da han giftede sig med hende; i alt Fald var hun da en god Del ældre end han, og da jeg lærte hende at kjende, saa hun ud, som kunde hun være hans Moder. Jeg er aldrig bleven klog paa, hvorledes hun egentlig havde det, men jeg tror nok at kunne sige, at det var ikke noget lykkeligt Ægteskab; jeg er vis paa, at derfra ere for Peter Larsen udsprungne de sværeste Kristelser, han har haft at gennemgaa i Livet, Fristelser saa store, at hvad ellers har fristet ham, var ikke at ligne dermed. Kun en eneste Gang har han for mig klaget sin Nød i denne Henseende. Jeg veed ogsaa, han faldt tit i denne haarde Kamp, og aldrig har han raabt højere til Gud om Hjælp og Barmhertighed. Jeg saa det klarlig, hvorledes han anstrængte sig for at vise hende den Kjærlighed, han ikke havde, jeg veed ikke, om han nogen Sinde har haft den, jeg saa det, naar han førte denne lille sammenskrumpne Kvinde ind i Forsamlingen og fik hende anbragt paa et af de bedste Steder. Hvor har jeg tit følt Medlidenhed med min Ven i denne fortvovlede Kamp! Det var Sandhed her, „det foreligger mig at ville, men jeg finder ikke Kraft til at udrette det gode“. Saa Mennesker have raabt mere indtrængende: „Jeg elendige Mennefte, hvem skal udfri mig fra dette Dødsens Legeme!“ Jeg tror, at hele hans Væsen, hans Personlighed kan skildres med disse Ord: Hvor var han en stor Synder, hvor har han set det med dyb Bedrøvelse, hvor har han raabt til Gud om Naade, og hvor har han jublet højt af Glæde, naar han fandt den!

En saadan Kamp havde han ogsaa at bestaa med Hensyn til Sønnen Johannes. Han var gjerne Kust for mig, naar jeg blev hentet, og jeg havde da mange Samtaler med ham. En lang Tid var han en Modstander, ja en Fjende af alt, hvad hans Fader elskede, og jaare bitter mod denne — Faderen havde ganske sikkert baaret sig meget urigtig ad med ham i hans Barndom og Ungdom, ved at ville lægge Nag paa ham i aandelig Henseende, nu vendte han sit Hjærte baade fra ham, og hvad han vidnede om. Peter Larsen var af Naturen en herskesyg Mand og vilde, at de, som omgav ham, skulde bøje sig for ham, saa fortrød han det igjen bitterlig, og der er ingen Tvivl om, at han har haft stor Anger med Hensyn til Johannes, som han elskede højt. Men saa førte Gud det til en glædelig og velsignet Udgang; først blev Johannes gift

med en from og troende Pige, som fik en stor Indflydelse paa ham; jeg viede dem i Christiansfeldt, og ovenpaa var der i Gjaestgivergaarden et Gilde, som jeg aldrig glemmer. Johannes førtes lidt efter lidt over til sin Faders Tro, og i denne døde han, ikke ret længe efter at han var bleven gift. Jeg var nogen Tid derefter til en af de gamle Forsamlinger i Dons, talte da ogsaa om Sønnen, som jeg havde kjendt temmelig nøje og staaet nær. Jeg har aldrig set Peter Larsen i den Grad greben som hin Aften; han græd og jublede paa en Gang. Han følte, at Gud havde forliget dem sammen, alt var blevet godt, i inderlig Kjærlighed var Sønnen bleven skilt fra sin Fader, med levende Haab om, at de igjen skulde samles.

Ikke ret længe efter døde den gamle Kone; jeg veed intet om hendes Udgang af denne Verden; han har intet sagt mig derom, skjønt det maatte ligge nær, efter hvad vi havde forhandlet om denne Sag, og jeg spurgte ham heller ikke derom. Men et Aars Tid efter blev han gift med en Søster til Johannes's Kone og ubeskrivelig lykkelig var han i dette Egtekab. Kun en Gang saa jeg dem sammen, og det var ved det store Missionsmøde i Dons i 1871. Udvortes at se til kunde der ikke være en større Modsetning end mellem den gamle Kone og denne. Mildhed og Glæde straaede ud af hendes Ansigt, og jeg tror, det var umuligt at se et Par unge forlovede lykkeligere, end Peter Larsen var med hende. Hvad han havde at bebrejde sig med Hensyn til den gamle Kone, maa være blevet fuldkommen forladt og udslettet, ellers var det umuligt, han kunde været saa lykkelig ved hende, han nu havde fundet, eller saa glad over hende. Ja vi have en Gud, „som er saare rund til at forlade“; han kan det, og han gjør det, ogsaa der, hvor vi ikke kunne bidrage det ringeste til at gjøre det godt igjen.

Han var i de senere Aar af sit Liv fuldstændig gaaet ind paa den grundtvigske Oplysning og elskede Grundtvig af sit hele Hjærte. Han tog nu ogsaa Del i sit Fædrelands Anliggender, og ved sit sidste Besøg hos mig fortalte han mig vidtløftig, hvad han havde bidraget til at sætte Bergs Balg igjennem i Kolding. Dog var det klart, at den gamle pietistiske Natur dukkede tit op i ham, og der er dem, som mene, at den kom noget stærkere frem i den sidste Tid af hans Liv. Han kunde græde, som jeg ikke har set ret mange kunne, men han kunde ogsaa le saa hjærtelig, at det var nok for at faa andre til at le med. Noogle Gange har han besøgt mig paa Møn;

han saa endnu min afdøde Hustru, hende, han havde haft saa mangen haard Kamp med, men med hvem han altid blev venlig forliget. Da han saa hende sidste Gang, var hun svag, og det stundede mod Enden. De talede jammen om de gamle Lieder, om Strid, om Fred, og de skiltes ad i stor Kjærlighed, de skulle ogsaa nok mødes i Kjærlighed.

Gud styrede det saa kjærlig, at Peter Larsen endnu kom til at besøge mig lige kort før sin Død. Hvor var han yndig her i det Par Dage! han lo, og han græd — han talede i en Højsamling om Guds Kjærlighed, og paa Højfjokolen. Han var bleven anmodet om at fortælle noget om sin egen Deltagelse i den kirkelige Kamp; han begyndte ogsaa derpaa, men pludselig vendte han sig bort derfra og tiltalte saa de unge med en saa indtrængende Kjærlighed, at jeg nok tror, der var dem blandt disse, som fik et Indtryk, jeg haaber de ikke glemmer.

Om Aftenen, da han gik til Sengs, og jeg fulgte ham til hans Værelse, jagde han til mig, da jeg forlod ham: „Jeg skulde da have givet noget til vor Mission“, saa tog han en Halvhundreddalerjæddel op af en Skindpung og gav mig. Jeg sagde saa til ham: „Men, Peter Larsen, hvor faar De dog de mange Benge fra, jeg kan ikke begribe det, for jeg kan snart aldrig have nogle“. „Ja jeg veed ikke, men jeg har aldrig haft saa mange Benge som i den sidste Tid — vor Herre har givet mig dem“. Saa skiltes vi ad næste Dag — og Gud være lovet, i en rigtig broderlig Kjærlighed. Han har været mig og mine god i mange Aar. Jeg veed aldrig, jeg har set et kristent Menneſte mere bedrøvet eller mere glad end han. Sanger var han da egentlig ikke, men dog kunde han juble højt af Glæde mod Himlen. Her har vi nu Manden, opstanden, opstanden“, hvor har jeg hørt ham juble disse Ord ud! Han sov stille og fredelig hen: „I Jesu Navn“ blev hans sidste Ord, i dette Navn fandt han Livet og Raaden, som han i sin Nød raabte højt efter hos Gud, thi han har været stedt i Nød for Alvor, men han har ogsaa erfaret, hvad det er at blive hjulpet i Nøden.“

I Aaret 1856 blev Bojſen fra flere Sider opfordret til at søge den da ledige Plads som Præst og Seminariefors­tander i Lyngby; den Tanke at træde i sin gamle Faders Fodspor havde altid været tiltalende for ham, men det ængstede ham dog, at han mulig ikke kunde opfylde de strenge

Fordringer, som stilledes ved Examen, thi han følte sig aldrig som hørende til de „lærde“. I August Maaned foretog han sig dog en Rejse til Lyngby, og paa Vejen opholdt han sig nogle Dage hos Seminarieforstander Svendsen i Jellinge. Denne rettede indtrængende Opfordringer til ham om, at han skulde søge Lyngby, og trøstede ham med, at Examen ikke var saa farlig, som den saa ud til; Bojsen holdt nogle Foredrag for Seminarieeleverne i Jellinge, og da de syntes at falde i god Jord, fik han Mod og indgav virkelig sin Ansøgning; da han kom til Lyngby, var der paa Grund af Ferien ingen Elever paa Skolen, og han fik et meget uhyggeligt Indtryk af den øde og sandede Egn, der dannede en saa grel Mod sætning til det skjønne Vilstrup.

Imidlertid var hans Ansøgning indkommen til Ministeriet, og Hall, som den Gang var Kirkeminister, kaldede ham strax til Seminarieforstander; hjemkommen fra Lyngby blev han imidlertid fra flere Sider bestormet, at han endnu ikke maatte forlade Vilstrup, men tage sin Ansøgning tilbage. Han fik ved denne Lejlighed Indtryk af, at Vilstrupperne satte større Pris paa at beholde ham, end han havde troet, og da Stiftsfysikus Madvig afgav en Erklæring om, at det barske Klima paa Halsøen Mols vilde være farligt for hans brystsvage Hustru, gjorde dette Udslaget, og han indgav da Ansøgning om, at hans Kaldelse til Lyngby maatte blive tagen tilbage, hvilket ogsaa nogen Tid efter blev ham tilstaaet. Saaledes hænger det sammen, at han i en ny Udgave af Barfods Danmarks-historie, som just udkom paa den Tid, staar anført som Seminarieforstander i Lyngby. Det var dog ikke uden mange Anfægtelser, at han tog sin Ansøgning tilbage; han havde stor Lyst til at virke blandt Ungdommen, og senere bebrejdede

han ofte sig selv, at han havde skudt denne Lejlighed fra sig.

I 1857 var den for Bøjsen mærkeligste Tildragelse det skandinaviske Kirkemøde i Kjøbenhavn, den første Sammenkomst af Præster fra alle Nordens Lande; Mødet stod paa Universitetet og varede i 3 Dage, fra den 14de til den 16de Juli. Det var ved dette Møde, at den bekjendte Holmgang fandt Sted imellem Dr. Rudelbach og Biskop P. Kierkegaard, hvor den sidste ved sin henrivende Veltalenhed og dialektiske Færdighed rev hele Forsamlingen med sig og gjorde et stærkt Indtryk paa de unge studerende, hvoraf der endnu mærkes Spor blandt mange af vore yngre Præster.

Bøjsen havde anmeldt et Foredrag om de kirkelige Tilstande i Sønderjylland, og skjønt det ikke var uden Vængstelse, agtede han dog at rette et alvorligt Angreb paa Regeringen for den Maade, hvorpaa man med Tvang vilde gennemføre dansk Kirke- og Skoleprog i Egne, hvor Befolkningen ønskede det modsatte. Det var for ham blevet en Samvittighedsjag, at det danske Parti benyttede sin Magt paa denne Maade, og han frygtede meget for, hvad Følgerne vilde blive, naar Baandene ikke blev løste, og det ikke blev overladt Beboerne selv at bestemme, hvilket Sprog de ønskede; der var end ikke indrømmet de tykkindede Beboere samme Ret til Oprettelse af Friskoler som i Kongeriget. Imidlertid fik Bøjsen ikke Ordet, fordi Tiden blev optagen af det bekjendte Ordskifte om Trosordet, men det beroligede ham dog, at det omtalte Spørgsmaal ikke blev uomtalt, i det Grundtvig drog det frem og trods flere slesvigske Præsters lydelige Uvillie nedlagde en Indsigelse imod den bagvendte Maade, paa hvilken man ved Tvang vilde fordanke Folk i Sønderjylland. Om „det højtideligste Djævlis“ ved dette Møde skriver Bøjsen saaledes:

„Til dette Kirkemøde henregner jeg ikke blot, hvad der foregik i Universitets-Salen de tre Dage den 14de, 15de og 16de Juli, men ogsaa Guds'tjenesten før og efter i Garnisons Kirke og Frue Kirke, Forelæsningsen, vi fik Fredag Formiddag, Turen til Roskilde og selv Gildet paa Skydebanen, skjønt jeg behøvede endda ikke at tage alt dette med for at kunne pege paa det Djeblif, som for mig var det højtideligste. Guds'tjenesten i Garnisons Kirken blev allerede derved noget forstyrret for mig, at ikke den ældste og ærværdigste Mand blandt os danske skulde aabne Kirkemødet, som den ældste og ærværdigste blandt de svenske sluttede det. Slutnings-Guds'tjenesten blev ogsaa forstyrret for mig derved, at det var mig umuligt at forstaa Prædikenen i den Kirke, som ikke synes beregnet paa, at der skal kunne høres i den, og vel var det opløstende at høre Biskop Thomanders mægtige Halleluja fra Koret, der rullede hen over hele Forjæmningen og vovede som en Bølge, jo længere det rullede, men der var dog et Djeblif, som overgik dette. Det mødte mig da hverken paa Turen til Roskilde, ej heller paa Skydebanen, men i selve Universitets-Salen, hvor det egentlige Møde holdtes, i hvilken Henseende jeg ogsaa kan paaberaabe mig Formandens Ord, som i denne Sal erklærede Mødet baade for aabnet og sluttet.

Jeg kunde nu gjerne indskrænke mig til strax at nævne det Djeblif, som for mig var det højtideligste, uden at nævne andre, som ikke var det, men jeg har hørt, at Negationens Vej skal ikke være saa ilde at vandre for at komme til Maalet, og den vil jeg da først forsøge at betræde. Jeg gjør det saa meget hellere, fordi der var to Djeblifke i Mødet, som ere blevne fremhævede som de højtideligste, og som jeg for mit Bedkommende maa frakjende denne Ære. Det ene var, da det enstemmige Nej lød fra norsk og dansk Side paa det svenske Spørgsmaal, om vi ønskede Religionstrang tilbage. Viist er det, jeg istemte mit Nej af Hjertens Grund og havde kun det lønlige Suk: Gid det Nej ogsaa gjaldt her paa Ilesvigsk Grund. Men jeg kan ikke fordølge, at jeg havde en lille Følelse af, at der var en Smule theatralisk ved dette Djeblif — jeg udtrykker mig saa skaansomt derom som muligt, fordi jeg virkelig tror, at svenske, norske og danske ere saa temmelig fri for Theatervæsen i denne Retning, saa det sker kun ved en uheldig Bending, at de komme lidt ind derpaa. Det forekom mig ogsaa, som der ikke var nogen fuld Sandhed i dette Nej, dels fordi det var umuligt under de nærværende Forhold at sige andet, dels fordi man dog ikke var enig om, hvad man

mente med dette Nej, saa jeg er temmelig vis paa, at de, som enedes om at sige nej, kunde være blevne meget uenige, naar det nærmere skulde have været forklaret. Ikke desto mindre var jeg glad ved Nejet, men det øverste Hæsttrin kan jeg langt fra indrømme det.

Dernæst har man ogsaa fremhævet Slutnings-Djebkliffet, da paa Formandens Opfordring hele Forsamlingen istemmede Troens Ord. Om dette havde Striden egentlig været ført hele Tiden, og saa Djebkliffe forud var denne bleven udtalt paa det bestemteste, i det det blev erklæret, at man sigtede dem i Forsamlingen som Kjætere, der netop byggede deres Salighed paa dette Ord. Der var blevet stridt af yderste Magt om dette Ords Betydning, om den Gæ, der skal tillægges det, om den Stilling, det skal indtage i Kirken, og dets Modstandere havde gjort deres bedste for at fratjende det den Plads, som vi ville det skal indtage — derefter enes paa Opfordring af Formanden alle om at fremsige dette Ord, som Slutningsstenen paa det hele, fremsige det, uden at det var muligt for noget Menneske at kunne gjøre Indsigelse — ja jeg veed nok, det er blevet sagt, at hvem der ikke af dette enstemmige Vidnesbyrd kunde føle sig tiltalt og opløstet, var at beklage og havde sig selv at takke derfor, men jeg maa alligevel ærlig vedgaa, at jeg var blandt disses Tal, at jeg i det Djebkliff helleren havde nøjedes med at fremsige Fadervor, som jeg tror, vi alle med større Sandhed kunde have enedes om, skjønt Gud dog ellers skal være mit Vidne, at jeg vil gjerne, de to, Troens Ord og Fadervor, følges ad, og det at ville skille dem ad er for mig at ville gaa imellem Træ og Bark. Men Sandhed er for mig det vigtigste, naar et Djebkliff skal blive mig rigtig højtideligt.

Det var de to Djebkliffe, der have gjort Fordring paa Højskædet, men som jeg for mit Bedkommende maa afvise som uberettigede dertil. Der var andre Djebkliffe, som kunde være nærmere dertil, jeg har allerede mindet om Hallelujaet i Frue Kirke, og vist er det, der var Djebkliffe i Biskop Kierkegaards Tale, da jeg følte mig dybt greben, og hvor jeg kan sige med Sandhed, jeg takkede Gud for denne Mand. Jeg vil kun minde om det Djebkliff, da han lignede Troens Ord med Perlen, der var lagt paa Ruggen og fandt Hvile i Hjærtet; ogsaa i Peter Larsens Tale var der mod Slutningen et Djebkliff, da mange Hjærter var grebne, og mit med, og da jeg saa Læreren i adskillige Øjne, der fort forud havde smilet ad Mandens

føre Jagter, men jeg fratjender dog disse Djebliffe Hæderspladsen, saa glad jeg end var ved dem.

Jeg skal aldrig nægte, at da jeg saa Grundtvig træde ind i Salen, da tænkte jeg: Fra ham maa dog vist det bedste komme. Og det slog ogsaa til. Det var den anden Dag, da han skulde forsvare sig mod den Betyldning, at han var ulutherisk, det var, som han sagde, den værste Betyldning, de kunde komme med, fordi der var endnu saa megen Ærbødighed for Luther tilbage, at naar nogen ansaaes for ulutherisk, saa var Staven brudt over ham. Da lød hans Ord saaledes: „Det første, jeg da vil sige, er: Ja gid han var her, gid han stod her. den Gudsmand Morten Luther, jeg er sikker paa, vi to skulde nok enes“. Se det var Djebliffet, som for mig var det højtideligste paa hele Kirkemødet, for hvis Skyld jeg gjerne havde gjort den hele Rejse alene. Det var mig i det Djeblif, som saa jeg Luther staaende lige over for Grundtvig, som saa jeg de to gamle faldende hinanden om Halsen, medens Guds Menighed og alle Engle jublede af Fryd. J'g følte det dybt i mit Hjærte: Det Syn skal du saa at se en Gang, ja om ikke saa meget lang en Tid, naar du kommer, hvor disse to Sandhedsvidner af den gamle Rjæde — thi saaledes benævner jeg dem trods alle Sørenskierregaardianere — for Liv og Frihed mødes og favne hinanden ved hans Fjodder, som var deres Ven og Fører i Liv og Død. Da svandt for mig hver en Taage, som fremtoges af Modstanderne om Ulutheriskhed, og jeg fik den fulde Forvisning, at ogsaa Luther nok vilde række mig sin Haand som en af Smaaabrødrene, der dog stille efter det samme Maal som han, „vandre efter samme Regel, mene det samme“.

Det forekom mig, som om Grundtvig ikke fandt nogen særdeles Paaskjønnelse i Salen, som om man fandt, at han overstraaledes af en af sine Disciple. Det skal dog siges til denne Discipels Nøs, at han gav gjerne sin gamle Lærer Æren, der tilkom ham, og hvad Paaskjønnelsen angaar, saa var det godt, den kom ikke endnu. Den har han til gode, naar han samles med Luther, til hvis Ære han har sunget og vidnet som intet andet Menneffe paa Jorden, samles med ham hos den fælles Ven, og den skal han saa blandt os, naar han ikke er her mere, og det kommer for Dagen, at det netop var i Luthers Spor, han kæmpede for Sandhed, Liv og Frihed, og at ingen har bedre arbejdet i den lutheriske Reformations Aand. end den Mand, som for mange Aar siden opfastede Spørgsmaalet: Skal den lutheriske Reformation fortsættes? — Ind-

til den Tid kommer være Gud hans Trøst og Støttestav, og naar den kommer, glæde han hans Sjæl i Gimmerig!

Det var jo i øvrigt underlige Ting, vi fik at se og høre i Universitetssalen, som de vel iagttens ikke drømte om, for hvem den blev bygget. I Kirken saa vi Grundtvig paa Wynsters Prædikestol, i Salen saa vi Peter Larjen Skræppenborg paa Professor Claudens Katheder, men skjønt dette sidste var en Undtagelse, i mine Tanker af de gode, saa skal det dog ikke nægtes, at i Neglen var det de skriftfloger, som førte Ordet og naturligtvis imod hinanden. Nu pleje de skriftfloger gjerne at have alle Haande kuriøse Materier at forhandle, som det egentlig kan være lige meget med, hvad Udfald de komme til. Her var dette imidlertid ikke Tilfældet i det væsentlige. Der forhandlede et ret egentlig brændende Spørgsmaal, nemlig Salighedens Sag; thi derom maa vi dog sige, der handles, naar der spørges, hvad et Menneske har at holde sig til i sin Salighed, hvilket Ord han har at bygge paa. I mine Dage var dette Spørgsmaal da ogsaa det eneste, der var noget rigtig ved, saa naar man endda har sagt, at det havde ikke hjemme i Kirkemødet, saa maa man have ganske andre Tanker om et Kirkemøde end jeg. „To kunne drage paa et Reb, men hver i sin Ende“, siger man; saa gif det ogsaa her. Det maa vel være klart, at her var forskjellige Meninger om Salighedssagen, og det kan ogsaa siges, at man paa begge Sider søgte at forfægte sin Mening med stor Kraft. Under al denne Kamp maatte jeg tænke paa en tyff Student, der var kommen til Betyrning i sin Salighedssag, og da han havde hørt, at der var noget, som kaldes Forsoning, hvori der skulde være Trøst for en Synder, saa gif han til en tyff Professor og spurgte ham, om der vel var noget om det med Forsoningen. Professoren svarede ham da: „Ja ser De vel, min unge Ven, dette er en vanskelig og meget omtvistet Sag. Der er nu de Herrer i Berlin, Tvesten, Tholuf, Hengstenberg, de holde meget paa Forsoningen, men „jo kommen die Herren von Bonn, sie meinen was anders“, derfor staar denne Sag nu uafgjort, og jeg kan kun henvise til Aftstykkerne paa begge Sider“.

Jeg kom under Debatten der i Kirkemødet til at tænke paa den stakkels tyffe Student, kom til at tænke: Om du nu var saaledes faren, vidste ikke, hvad du har at holde dig til i din Salighed, men skulde først lære det af de skriftflogers indbyrdes Stridigheder, saa var du dog et elendigt Menneske; og ikke jeg alene, men vi alle. Men nu kunne vi paa en Maade tage os det let med alle deres Stridigheder, kunne fra det lave

Stade, hvor vi ere komne til at staa, ved Daaben, se dem over Hovedet alle sammen og sige: Tvist, saa meget I ville, for os er Sagen afgjort, den skulle vi ikke lære hverken af eder eller eders Skrifter, os har vor Herre selv givet et Ord, som er sikkert nok, og som vi have at holde os til, saa kunne vi endda tage saa meget godt til Opmuntring eller Advarsel af eders Tvistigheder som muligt. Det vidste vi jo ogsaa godt forud, at vi ikke behøve at lære af de skriftflogte, hvad vi skulle tro til Salighed, men ved en saadan Lejlighed træder det dog rigtig frem til at glæde Hjertet.

Søndagen efter Mødet hørte jeg Grundtvig prædike i Slotskirken. Det er nu en Del Aar siden, jeg saa Biskop Wynster bestige denne Prædikestol med saa stor en Værdighed, at jeg aldrig kan glemme det Syn. For øvrigt lyttede jeg som ung Student til hans Røst som til en Gudsdomsrøst og mindes godt, jeg en Gang tænkte: Gid den Røst kunde høres vidt ud over det hele Land. Hvorledes Manden, der nu stod paa den samme Prædikestol, kom op paa den, lagde jeg ikke Mærke til, Hensigten var aabenbart heller ikke, at der skulde lægges Mærke dertil, men da jeg saa ham, „den gamle“, paa denne Prædikestol, saa ham se ud over vor Kreds med sit ærværdige Ansyn, da faldt mig et Ord ind, som S. Kierkegaard en Gang skrev i den dybtgående Hensigt at forhaane os Præster, som han ellers sagde ingen yndede mere end han. „Lad Præsten træde op paa Prædikestolen, læse Evangeliet og derefter staa der en Stund, betragtet af hele Menigheden, lad ham saa træde ned igjen“. Det var saadan en kjon, kjerlig Maade at saa os stillede i Gabestoffen paa, for at alle skulde pege fingre ad os. Jeg tænkte: Det kunde den gamle godt have gjort i Dag, og jeg skulde endda have faaet saa meget, at jeg ikke skulde have glemt det i en Haft. Men han nøjedes ikke dermed, men gav os en lille yndig Prædiken, jeg tror, paa tyve Minuter. Jeg og maasse flere end jeg havde ventet, at han i Anledning af de svenske og norske Præsters Nærværelse vilde have holdt en rigtig gevaltig Prædiken, som man kalder det, rigtig beregnet efter alle menneskelige Mærker paa at slaa, overbevise og omvende. Men det blev ikke Tilfældet; han talede, som om han stod iblandt en Flok Børn, der blot lyttede til Evangeliets Røst fra hans Læber. Her var intet beregnet, intet stillet frem for de fremmedes Skyld, intet Ord talt, om hvilket vi kunde tænke: det var til dem. I Begyndelsen forundrede det mig, ja næsten ærgrede det mig, men saa tænkte jeg: Nej, saaledes skal det netop være, glemme sig selv og dem, der staa omkring, for den

Herres Skyld, hvis Ord man forkynder, det formaa kun de, som ere rykkede op i den Klasse, som Johannes betegner med Navnet: „I Fædre, som have kjendt ham, som er fra Begyndelsen“.

Efter dette Kirkemøde blev Bojsen endnu et Par Aar i Vilstrup. I Foraaret 1859 tog den bekjendte Provst D. Smidt i Stege sin Afsted; han havde tidligere været Rabopræst til Bojsens Fader i Vesterborg og en god Ven af denne; nu henvendte han sig til Sønnen og opfordrede ham til at søge Stege; Bojsen, som længtes efter at komme tilbage under Kongerigets frie Lovgivning, indgav sin Ansøgning og blev da kaldet til Præst i Stege. Han glædede sig ogsaa til, at han paa denne Maade kom nærmere til sit gamle Hjem i Vesterborg

Den anden Søndag efter Paaske holdt han da nedenstaaende Afstedsprædiken i Vilstrup over Evangeliet: „Den gode Hyrde“.

„Med megen Bekymring har jeg set denne Dag i Møde fra det Øjeblik, jeg vidste, at den nærmede sig, og jeg har udsat den saa længe som muligt; men nu er den kommen, og jeg fornemmer nok, det var ikke uden Grund, jeg saa den med Bekymring i Møde. Det er mig imerteligt at staa her for sidste Gang, i det mindste for lang Tid, thi her har jeg fundet megen Trøst og Glæde, om end Bedrøvelsen ogsaa fandt Vejen op til dette Sted. Saa ofte jeg har talt her fra til eder, mine Venner, da har jeg gjerne villet glemme mig selv og mit eget, glemme det alt sammen over ham, hvis Navn jeg havde at forkynde. Det er lykkedes daarlig nok, thi det er ikke saa let at lære „sig at opofre med Hjærte og Gu“, og i Dag vil det vel blive endnu sværere, da der er saa meget, som frister til at tænke paa mig selv, og saa meget, som nøder mig til at tale om mine egne Anliggender. Men jeg vil dog se saa vidt muligt at komme bort derfra og gjøre mit bedste for at føre baade eders og mit eget Hjærte hen til den Jesus, som i vort Evangelium giver sig et Navn, der netop maa lyde trøstelig, baade for dem, som drage bort, og for dem, som blive tilbage. Han kalder sig selv den gode Hyrde, og trøsteligt er det for dem, der ere at ligne med Faarene, han har samlet i sin Sti, og som han føder og vederkvæger, og trøsteligt for dem,

som ere at ligne med Faaret, der er kommet langt bort, som han vil opsjøge og hente tilbage, om det end skal koste nok saa meget. Trøsteligt er det for mig at kunne overantvorde alle dem blandt eder, der have ham og eders Salighed kjær, til denne gode Hyrde, hvad enten I nu ere komne nær hen til ham eller staa langt borte, og at kunne overantvorde mig selv og mine til ham, sikker paa, at han skal nok vedblive at vogte os, og at han vil give mig sin Velsignelse til den Gjerning, han vil jeg skal udføre, hvor jeg drager hen.

Jeg vil nødig opføre nogen rørende Afstedscene, som maaske kunde falde let nok i dette Øjeblik, thi jeg frygter for, der ikke vilde blive rigtig Sandhed deri, og jeg kan ikke glemme Apostlens Ord: „Jeg har ingen større Glæde end den, at jeg ser mine Børn at vandre i Sandhed“. Vi skulle vogte os for at give os Udjeende af at have en større Kjærlighed til hverandre end den, vi i Sandhed have, eller at Skilsmisfen voldere os en større Bedrøvelse, end den i Sandhed gjør. Lad det kun gaa saa jævnt og stille af, og om nogen er kommen her i den Tanke ret at blive Vidne til noget rigtig rørende og bliver stuffet, da skal det slet ikke fortryde mig, naar vi kun blive i Sandheden. Jeg veed saa godt, der er aldrig nogen Lejlighed, som Løgneren benytter sig mere af for at føre os ind i sit Væsen end den nærværende, og der er ofte blevet talt Ord ved en lignende Lejlighed, som, hvor rørende de end lød, og hvor henrivende de end syntes, dog var mere til Glæde, hvor Løgneren bor, end hvor Sandheden har hjemme. Derfor gjælder det om her at staa paa Vagt, at det ikke skal lykkes Løgneren at drage os ind i sine Garn, saa at dette Ord til Afsted inarere blev i Løgnens end i Sandhedens Tjeneste.

Jeg vilde saa gjerne, at hvad jeg har at sige i Dag, maatte være et Ord, som med Lethed kunde mindes; ikke fordi jeg bilder mig ind, at den gens Salighed beror derpaa — det er kun Livets Ord, som dette gjælder om — men naar dette Ord, som i Dag tales til Afsted, bliver mindet, saa vil jeg selv blive mindet med det samme, og det vilde jeg saa gjerne. Tilmed er der ikke saa faa, som tit have flaget til mig over, at de have saa ondt ved at huske, hvad de høre fra dette Sted, og vel har jeg altid sagt dem, at det gjælder heller slet ikke derom, men kun om at høre og bevare Herrens Ord, som han selv siger: „Salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det“, — men jeg vilde dog gjerne unde disse, som visjelig ikke ere de ringeste Tilhørere, nu til Afsted at saa et Ord at

Høre, som de kunne have let ved at huske. — Wort Evangelium i Dag tilbyder os netop saadant et Ord, som er let at huske, og hvortil jeg kan knytte alt, hvad jeg har paa Hjærte at sige. Det er da, hvad vor Herre siger: „Jeg kjender mine, og jeg kjendes af mine“. — Vilde jeg ved dette „jeg“ tænke paa mig selv, da blev der ingen Sandhed i Ordet, men jeg anvender det heller ikke paa mig selv, men kun paa Jesus Kristus; ham er det, som kjender sine og kjendes af sine.

Først maa jeg minde eder om, at dette Ord „kjende“ har i Jesu Mund en dybere Betydning end den, hvori vi pleje at bruge det; thi derved betegnes ikke blot, at „ingen Skabning er usynlig for hans Afsyn, men alle Ting ere blotte og udspændte for hans Øjne, at han altsaa veed, hvad der bor i et Menneſke“, uden at nogen behøver at sige ham det, veed, hvem der er imod, og hvem der er med ham, men det betyder ogsaa, at han elsker dem, som vi jo nok kunne forstaa, at naar det hedder: „Dette er det evige Liv, at de kjende dig, den eneste sande Gud, og den, som du udsendte. Jesum Kristum“, saa betyder „kjende“ at elske, thi det evige Liv bestaar netop i Kjærlighed. — Altsaa: han baade kjender og elsker sine, — hvorpaa kjender han dem da, og hvorfor elsker han dem? Det er, hvad jeg først vil søge at besvare eder.

Til det første: hvorpaa han kjender dem? maa jeg da svare: Han kjender dem paa Hjærtet, som skrevet staar: „Mennesket ser paa det udvortes, Gud paa Hjærtet“. — Men naar han kjender sine paa Hjærtet, da er det ikke, fordi han opdager hos dem det rene uskyldige Hjærte, thi han ser godt, at der bor alt hvad, der gjør et Menneſke urent for Gud, alt det forfærdelige, som han selv har nævnet. — Men netop fordi han ser til Bunds i Hjærtet, opdager han ogsaa noget i dette Hjærte, som længes efter Udfrielse fra det onde og juffer efter ham, en lille Nest, der blev tilbage fra Herlighedens Tid, der blev tilovers, som en Hytte i en Vingård, som et Hvilested i en Græskar-Have, som en belagt Stad; saa dersom Herren ikke havde bevaret det overblevne, da havde vi været som Sodom og Gomorra“. — Det er denne lille Nest, som han har gjenfødtt og fornyet i Daaben ved Vand og Aand, som han har tegnet med det hellige Kors, da den blev givet ham paa hans Begjæring: „Mit Barn, giv mig dit Hjærte!“ Det er dette Hjærte, som han har taget i sin Haand at danne det efter sit Hjærte — derpaa er det, han kjender sine, ikke paa udvortes Anseelse, straalende Dyder og skinnende gode Gjer-

ninger, thi Hjærtet maa han have, saa maa det andet komme, som det kan, Hjærtet maa gives ham frivilligt. som David siger: „En frivillig Aand opholde mig“. Derfor er enhver Naade, hvorpaa man vil tvinge Mennesker til at bekjende hans Navn, ham en Bederstygghed, thi derved opnaas kun et Skin, som er „Kirkenes værste Pest“ I Hjærtet bor Kjærlighed, og kun Kjærlighed er det, han begjærer, og ingen veed bedre end han, „at ej for al Verden kan sælges Kjærlighed“. Derfor kæmpe alle levende Kristne for Frihed, saa enhver kan vælge, hvad hans Du staar til, Frihed til at høre og Frihed til at forkynde Ordet, saa de, som forkynde hans Evangelium, tale, fordi de tro, ikke fordi de ere lejede dertil for Peng:, eller tvungne dertil ved en Ed.

Saa kjender han da sine paa Hjærtet, naar det er givet ham frit og ærligt. Trods al Besmittelsen veed han godt, hvad Hjærtet begjærer, „thi Aanden kommer vor Strøbelighed til Hjælp, og han, som ransager Hjerterne, veed, hvad Aandens Sans er, som træder frem for de hellige efter Guds Villie“. — Men hvorfor elsker han saa sine? Ja herpaa vide disse næppe at svare, thi det er dem klart nok, at de ikke have forstyldt hans Kjærlighed, som er saa stor, at Højden og Dybden, Bredden og Længden af denne hans Kjærlighed er det, de hellige søge at udgranke og kunne det ikke. — Hvorfor han elsker mig? Jeg kan ikke svare: Fordi jeg elskede ham først, ikke heller, fordi jeg gav ham noget forud, som skulde betales mig, eller fordi jeg var hans Raadgiver. Spørgsmaalet er netop, hvorfor han elskede mig fra Begyndelsen, thi det synes mig nok, jeg kan forstaa, at han maatte elske mig, da han først havde kjøbt mig med sit Blod, efterjom dyrekjøbt plejer at være dyrebart — men det er ikke let at forstaa, hvorfor han elskede mig fra Begyndelsen. — Jeg kan kun pege paa den lille Kest, der blev tilbage fra Faderens Billede, i hvilket vi skabtes fra Begyndelsen af, denne opdagede hans Dje, som ser alle Ting, han gjenkjendte endnu sin Faders Billede i det dybt faldne Menneske. Derfor elskede han det, og naar han elsker, saa elsker han for Alvor, og intet Offer er ham for tungt at bringe. — Derfor elskede han sine fra Begyndelsen af, og spørge vi saa, hvorledes han kan holde ud med at elske dem, der volde ham den jamme Møje som Israels Børn i Ørnenen — da kan jeg kun pege paa den Langmodighed, der er en nødvendig Egenstabs ved den Kjærlighed, som ikke affalder, derfor kan han ikke blive træt af at elske sine.

Saa peger han da paa vort Hjærte, naar han skal svare

paa det Spørgsmaal: hvorpaa han kjender os? Og vi maa pege paa hans Hjærte, naar vi skulle svare paa det Spørgsmaal: hvorfor han elsker os? For nogenlunde at forstaa denne Kjærlighed, da maa vi se hen til de ømmeſte Forhold i Menneſkelivet, ſom en Moder elsker ſit Barn, ſom en Brudgom ſin Brud.

Hvo vidſte før ſlig Kjærlighed
At tænke eller nævne,
O! Kjærlighed ſaa stærk og ſtor,
Som fører ham til Kors og Mord,
For hvilken Klipper revne.

Johannes veed bedſt at tale om hans Kjærlighed — han var den jo ogſaa nærmefte — og han har ſagt: „Som han elſkede ſine i Verden, ſaa elſkede han dem indtil Enden“, og mig synes, at dermed betegnes en Fremvært i hans Kjærlighed, ſom vi jo ogſaa pleje at ſige, at da elſkede han ſine højt, da han paa Korſet opofrede ſit Liv for dem.

Saaledes har jeg da nu jagt eder, hvorpaa han kjender ſine, og hvorfor han elsker dem, nu kommer det andet: Hvorpaa han kjendes af ſine, og hvorfor han elſkes af dem?

Han har ſelv ſagt, „at der ſkal opſtaa falſke Kriſti og falſke Profeter, ſom ſkulle gjøre ſtore Tegn og underlige Gjerninger, at de udvalgte ſkulde ogſaa forføres, om det var muligt“, det synes da ikke ſaa let at kjende ham og ikke at blive bedragen. Det er ogſaa det ſtørſte Bedrageri, ſom øves i denne Verden, der gaar ud paa at bedrage Menneſkene for deres Frelſer. Man har benyttet alle Midler dertil, ſelv hvad der er os givet til Lys og Vejledning til Salighed, thi dertil er den hellige Skrift os given, og netop den har man benyttet til at ſkjule Kriſtus for Menneſkene, — men vi kunne dog nok forſtaa, at den Jeſus, ſom har ſat Livet til for dem, maa det ogſaa ligge paa Hjærte at blive kjendt af dem, og da han ſelv har takket ſin Fader, fordi han har aabenbaret for de umyndige, hvad han har ſkjult for de viſe, ſaa kunne vi ogſaa nok vide, at der maa være det, hvorpaa han kan kjendes af ſine, og ſpørger man da, hvad det er? da ſvarer jeg: Det er paa Røſten, ſom han ſelv har ſagt: „Faarene følge ham, fordi de kjende hans Røſt, men en fremmed følge de ikke, men fly fra ham, fordi de kjende ikke den fremmedes Røſt“. Hvad er det for en Røſt, hvorpaa de kjende ham? hans egen maa

vi vel svare, og den, som lyder til alle. Det er Livets Ord, Troens Ord, der lød til os, da vi døbtes i hans Navn, det Ord, som saa ofte lød til eder fra dette Sted.

Det er dernæst Ordet, han gav os i sin egen Bøn, i Fadervor, hvormed Børnene kunne frembære og udtale for deres Fader alt, hvad der ligger dem paa Hjerte, og det er Ordet, hvormed han selv indstiftede den hellige Nadvere.

Det er hans Røst, hvorpaa han vil kjendes af sine, og det Ord er let at kjende for alle dem, som have Hjerte derfor, hvorfor vi ogsaa synge:

Jeg veed et lille Gimmerig,
 Det er saa let at finde,
 Hvor Tro og Daab ej fuldelig
 Gif Hjærterne af Minde.

De tog Forargelse af hans fattige Skikkelse, den Tid han gif her paa Jorden, og derfor kjendte de ham ikke. Nu kan man tage Forargelse af hans fattige Ord, den Røst, hvorpaa han vil kjendes, og gjør man det, da lærer man ham ikke at kjende. Men af sine kjendes han paa Røsten, synes den end kun ringe, de vide dog, det er hans, og det er dem nok.

Du selv har sagt, at her og hist
 Du kjendes vil paa Røsten,
 Den Røst, hvorved trods Verdens Larm
 Os Hjærtet brænde kan i Barm
 Og smelte hen i Trosten.

Saaledes kjendes han af sine — men hvorfor elstes han af dem? Vi maa vel først spørge: Elstes han da virkelig af dem? Han spurgte jo selv Peter derom, som var en af dem, han kjender for sine, og 3 Gange spurgte han: Elsker du mig? Saaledes spørger han endnu sine. Hvorfor? Veed han det ikke? Jo visjelig, men han vil høre det af deres egen Mund. De have modtaget et Ord af hans Mund, han vil ogsaa have et af deres. Og Svaret, som han faar af sine, det lyder endnu, som det lød fra Petrus: „Herre, du kjender alle Ting, du veed, at jeg elsker dig“. Men naar det lyder saaledes, da elstes han virkelig af dem, og hvorfor da? Det Spørgsmaal maa vel ikke være saa vanskeligt for os at svare

paa, thi vi kunne vel alle føle, at han har forskyldt det af os, at vi elske ham; men skulde jeg ivare fortelig derpaa, da vilde jeg sige med Johannes: Fordi han har elsket os først og givet sig selv til en Forsoning for vore Synder.

Men jeg din usle Brud.
 Jeg siger frit det ud:
 Jeg elsker dig, mens jeg er til.
 Dog ej saa meget, som jeg vil

Er det saa, at den Kjærlighed, hvormed Jesus elsker sine, bestandig tiltager, saa den er størst mod Enden, da er dette endnu mere Tilfældet med den Kjærlighed, hvormed han elskes af sine. Den begynder med en lille Spire, som fremstuder af Troen paa hans Kjærlighed; de føle godt, den er lille, men netop derfor er der en Længsel hos dem efter, at den maa blive større. Kjærlighed er et Liv, derfor vover den, men naar den er død, staar den stille, som alt, hvad der er dødt. Derfor skulle vi over den lille Kjærlighed, hvormed vi nu elske ham, trøste hinanden med, at den skal nok blive større, ja, at den skal vore i al Evighed, saa sandt som den skal. aldrig afjalde.

Dermed har jeg da nævnt og udiagt det Ord for eder, som jeg vil bede eder at huske paa: „han kjender sine, og kjendes af sine“, saa ville I med det samme ogsaa kunne huske, hvad jeg til Afsted har mindet eder om. Det er „de gamle Stier“, jeg dermed har villet pege paa; til dem har jeg søgt at henvise eder, den Tid jeg har forkyndt eder Guds Raad til eders Salighed; det er den Vej, som vor Herre selv kalder den trange, og som han giver det Vidnesbyrd, at den fører til et evigt Liv.

Jeg veed, at der er dem, der mene, at jaaledes er Vejen ikke trang nok og søge at gjøre den trangere ved alle Haande Anordninger, som: „rør ikke, imag ikke, tag ikke derpaa, hvilket alt er til Fordærvelse, naar det bruges efter Menneffenes Bud og Lærdom, hvilket vel har Skin af Visdom i selvgjort Dyrkelse og Ydmygelse, og i det Legemet ikke spares og ikke holdes i Værelse til Kjødets Mættelse“, jaaledes har Apostelen beskrevet den trange Vej, som Menneffene lave paa egen Haand, og hvormed de gjøre Kristi Aag, som er gavnligt, og hans Byrde, som er let, til et fordærveligt Aag og en utaalelig Byrde. — Jeg tror, at dette Aag har hvilet trykkende paa eder, og jeg har søgt at fri eder derfra ved at føre eder hen til de gamle

Stier, hvor Vejen er saa trang, som vi kunne taale det, men hvor vi som de, der ere frie, ikke skulle lade os gjøre til Menneskenes Trælle

Der er endnu en anden Maade, hvorpaa jeg har søgt at føre eder tilbage til de gamle Stier, paa hvilke jeg tror, eders Fædre have vandret, om end det maaske er længe siden; jeg mener den gamle Kjærlighed til det danske Fædreland, det danske Modersmaal, den danske Konge. Den Sag har ligget mig tungt paa Hjærte, og jeg veed godt, at mange ville sige, at jeg har taget mig den mere nær, end jeg havde behov, men jeg vil kun dertil svare: For mig har det været ikke en politisk Sag, men en Hjærtesag, ja jeg vover at føje til: en Sælighedssag, thi jeg tror ikke, der kan være nogen Sandhed i Kjærligheden til det himmelske Fædreland, naar Kjærligheden til det jordiske vitterlig fornægtes, og jeg tror, at herpaa kan anvendes Apostelens Ord: „Hvorledes kan nogen elske Gud, som han ikke har set, naar han ikke elsker Broderen, han har set?“

Ja jeg har søgt at vise eder til de gamle Stier, saaledes som jeg selv har lært dem at kjende og vil nogen saa spørge, hvad jeg da mener at have udrettet, da vil jeg helst svare: Jeg veed det ikke, men er dog vis paa, at alt, hvad der har været talt og hørt paa i Sandhed, skal ogsaa bære sin Frugt, „thi hvo som er af Sandhed, han hører min Røst“. Begge Dele kunde være sket bedre: baade Ordets Forkyndelse og dets Hørelse, men jeg tror ikke, vi have noget at lade hinanden høre, hvorimod vor Herre har meget, han kunde lade os høre, om han vilde gaa i Rette med os, og jeg veed kun et Raad, og det er at bede ham forlade os det alt sammen.

En Frugt har jeg opnaaet for mit Bedkommende, og den er, at der ikke er saa blandt eder, som jeg er kommen til at elske inderlig. Vilde jeg sige, at jeg var kommen til at elske eder alle i lige Grad, da vilde jeg lyve, thi hvem jeg virkelig er kommen til at elske saaledes, at jeg tror, at den Kjærlighed ikke skal affalde, det er dem, i hvem jeg tror, vor Herre kjender sin egen lille Flok. Mit Haab har jeg især knyttet til de unge, og det Haab skal med Guds Hjælp ikke blive beskæmmet. Da jeg i Gaar besøgte den Skov, hvor jeg saa ofte har fundet Trøst og Glæde, da saa jeg, at alle de unge Træer alt var udsprungne, medens de gamle stod ligesom tvivlraadige, om de enten skulde springe ud til det nye Liv eller blive i Døden. Da tænkte jeg paa de unge blandt eder, hos hvem Livet er bequndt at røre sig som i de unge Bøgetræer, og jeg ønskede:

Gid det maa gaa dem som disse, men gid ogsaa de gamle blandt eder maa ligne de gamle Træer, thi varer det end en Stund, de skulle dog nok komme med og ikke blive til Skamme for de unge.

Modtag nu til Slutning min Tak for eders Kjærlighed mod mig og mine; jeg tænker derved paa min Hustru og mine Børn, som blandt eder have fundet mange Venner og Veninder. — Jeg veed, at min Hustru har fundet et godt Sted i eders Hjerter, og jeg takker eder derfor, thi næst Gud var hun hidtil min bedste Raadgiverinde og Støttestav. — I have taget kjærlig Del i, hvad der har angaaet mine Børns Vel, og jeg kan i Sandhed sige, at er der noget, hvormed I have taget mig om Hjærtet, da har det været dermed.

Og nu være Gud takket og lovet for al den Kjærlighed, han har bevist imod mig; det er denne hans Kjærlighed, jeg tiltror, at han fremdeles vil bevare mig. Kan je i Raade til eder alle baade gamle og unge og fuldkomne, hvad han har begyndt, indtil vor Herres Jesu Dag! Kan bevare det Kjærlighedens Baand, hvormed han har sammenbundet alle dem, der bevare hans Ord, da skulle vi jæs med Glæde igjen, om det er hans Villie, her paa Jorden, men ganske vist i Guds Stad, hvor for evigt samles de hjærtenssjære! Amen!

En af Bojssens Konfirmander i Vilstrup ved Navn Jørgen Lausgaard (nu Skolelærer i Yding), der var Frikolelærer i Vilstrup i de nærmeste Aar, efter at Bojssen var dragen der fra, skriver saaledes om Bojssens Virksomhed i Vilstrup:

„Det var i Adventstiden 1850, at Folk kom hjem fra Vilstrup Kirke, fulde af Glæde og Tilfredshed over det Vidnesbyrd, de havde hørt af den nye Præst. „Det er en Mand“, sagde man, „som Bindekilde“, en tidligere troende Præst, som velsignedes af Menigheden i hans Grav; han havde blandt andet efterladt sig et trykt Afkedsord til Menigheden om endelig at blive fast i Daabspagten. Det var Præsten F. C. Bojssen, som ved sit hjærtelige Vidnesbyrd havde gjort et dybt Indtryk paa Menigheden. Hans Forgænger — Pastor Meyer

— havde stadig arbejdet paa at holde Ungdommen borte fra enhver Fornøjelse, og hans Forkyndelse var en sygelig Pietisme eller rettere Hjernhuttisme. Her var meget at gjøre baade for Danskhed og Kristendom, men en Præst med bedre Villie og med bedre Aands- og Hjærtekræft end F. E. Bøjlen kunde ikke være kommen til Vilstrup; det var en forbausende Arbejdskræft, han snart i alle Retninger udfoldede i de 10 Aar fra 1850—59. Jeg — som den Gang sad paa Skolebænken i Vilstrup Skole — ser ham endnu under hans første Ophold hos Degnen sidde der inde i sin grønne Skobrot, men snart kom han ind til os i Skolen. Han kunde faa os til at le og græde, faa Djnene til at tindre og Hjærterne til at banke. Saa fortalte han et Stykke Verdenshistorie, saa udlagde han Ordspog, saa bragte han en Sang om Jonas i Havsnød eller om Bondedrengen Hans Tavsen, — det var Højtidsdage for os Børn! Men det blev til en hel Lyksalighed, naar vi kunde begynde paa at gaa til ham som Konfirmander i mindst to Aar. Alt var her nyt og frisk, han trættedes ikke ved at fortælle, og vi ikke ved at høre. Han vilde ved Siden deraf nok have, at Lektierne skulde læres, men som han udlagde Skriften, var det som Mælk og Honning for os.

Naar han aabnede vore Djne og Hjærter for Grundtvigs historiske Syn og Sang, da følte vi, hvad det var at leve et sandt Menneske-, Folke- og Kristen-Liv; ja hvor levede vi med ham, naar han dels fortalte, dels læste forskjellige Digterværker for os — jeg mindes endnu Dickens „Oliver Twist“ og „Dunkel Toms Hytte“. Naar vi samlede med ham paa Kirkegulvet under Sang og Bøn og Samtale om Herrens Kjærlighed til os Syndere, da rev han hele Menigheden med sig; selv gamle forhærdede Syndere maatte give hans Ord Magt i deres Hjærter; han kunde græde over dem som Jesus over Jerusa-

lem. men havde dog tit en Fornemmelse af, at han ikke kunde raabe dem op, det var ham, som om „de stod langt ude paa Kirkegaarden“.

Men hver Lørdag Aften kom han i nærmere Berøring med den levende Del af Menigheden, naar han holdt Aftenmøde med Bibellæsning, Bøn og Sang enten i Skolen eller i hvilken som helst Gaard eller Hytte, hvor man gav til Kjende, at man gjerne aabnede Døren for ham. Hvor kunde han her tale til Folks Hjerter, tale saa velsignet, at al Sorg og Rvide maatte vinde som Dug for Solen, og han kunde synge Fred og Glæde ind i ethvert modtageligt Hjærte.

Bed Siden af hans utrættelige Virksomhed for levende Kristendom gif hans ikke mindre energiske Virken for Danstshed og Menneskelighed; jeg mindes saa godt, at han kom til min Fødeby med Bladet „Danebrog“, og han fik da ogsaa en Gaardmand til at holde det; han førte danske Fædrelandsjange med sig, som han lærte os at synge. Saa begyndte han i 1852 med „Budstikken“ Den sløj vide om Land, men fandt vistnok sine bedste Venner i Vilstrup Menighed, hvor den blev læst med Emil og Laarer. Den var som hans fjære Varn og blev som et levende Mojenbaand mellem hans mange Venner nær og fjærn I Aaret 1854 henvendte han sig til os Konfirmander om at gaa til ham i en udvidet eller højere Skole, som han længe havde tænkt paa at faa i Gang; da han særlig henvendte sig til mig, og jeg paa Grund af Byggeri i Hjemmet maatte sige nej, skar det mig saa dybt i Hjærtet, at jeg aldrig glemmer det. Han fik senere en Flok Piger; hvor priste jeg dem lykkelige, og jeg længtes efter at tale med dem om, hvad der forhandlede paa Skolen. Pigerne blev fra den Tid Holdere af hans Budstikke. Ogsaa oprettedes en Frikole, som holdt sig i flere Aar, efter at Bøjsen havde

forladt Vilstrup, — den fik Plads i Laurits Eskus Gaard i Houst.

I Sommeren 1856 nød jeg den Lykke sammen med en Kammerat Frederik Nielsen, der ligesom jeg skulde forberedes til Seminariet, at blive undervist af ham i Verdenshistorie, især Grækerne, og i Homers Skrifter, Iliaden og Odysseen. At det vilde gaa os godt ved Optagelsesprøven i Jellinge, følte jeg mig overbevist om, thi hans dybe alvorlige Afkedsord: „Gud være med eder“! klang hele Tiden i mit Øre. Vi havde Brev og Hilsen med til vor kjære Svendsen i Jellinge, samt Bøn om, at vi maatte følge vor faderlige Ven, hvis han, som det den Gang antoges, skulde blive kaldet til Lyngby Seminarium. Svendsen morede sig derover og sagde, om vi ogsaa forud var visse paa, at vi vilde foretrække Bøjsen for ham; ja det mente vi rigtignok, da vi holdt saa meget af Bøjsen. Han gik da ind paa, at vi maatte rejse, men bad os dog at betænke, at vi os uafvidende havde søvet den Nat ved Foden af Gorm den gamles Høj og kunde lære at læse Runer paa Stenene ved Kirkedøren.

Da jeg kom tilbage til Vilstrup, spurgte Fru Bøjsen mig ud om Pastor Svendsen; jeg svarede strax, at „det var en kjøn Mand“; derover morede hun sig, men jeg mente, som Betydningen er i det sønderjyiske Folkeprog: en herlig og rar Mand.

Bøjsen kom da ikke til Lyngby, han skulde endnu i 3 Aar virke i Sønderjydens Land. Han havde faaet stiftet et „Dansk Samfund“ i Haderslev, hvor han holdt sine af Vid og Lune sprudlende Foredrag om Thor og Drypner; jeg mindes fra 1855, at han i et flygende Snevejr maatte kæmpe sig igjennem fra Haderslev til Vilstrup — for at læse med os Konfirmander. Han sfaaned sig aldrig, hvor der var noget

for ham at udrette; til Fods, til Hest, til Bogus, paa Stier og Beje var han altid paa Færde baade i og uden for sin Menighed. Naar han ene eller ofte sammen med Peter Larsen rejste fra den ene Ende af Landet til den anden for at prædike og synge, bekjende og bede for os og med os, da staar han for mig som en Martyr; var den store, legemlige Svaghed, hvorunder han maatte lide i sine sidste Aar, ikke en Følge af alle disse Rejser, hvor han ofte maatte færdes i det strengeste Vejr?

Den 27de Maj 1859 sendte han mig fra Vilstrup følgende Farvel:

„Min kjære Sorgen!

Jeg skriver et Par Ord til Dig, fordi jeg veed, det vil glæde Dig at høre fra mig og modtage mit Farvel. Gud være med Dig og ledsage Dig, saa skal Du fare vel. Du er en af dem, som jeg nok skal faa Glæde af, en af dem, som skal være min Ros paa Herrens Dag, at jeg ikke har arbejdet forgjæves. I næste Uge rejser jeg, og Gud veed, naar jeg kommer igjen. Lidt godt har jeg vel udrettet her, dog kunde jeg have gjort det meget bedre. Men bed nu for Din gamle Præst og Ven, at det maa gaa mig godt, hvor jeg kommer hen, at det maa undes mig at udrette noget til Guds Pris. Modtag saa mit kjærlige Farvel, kjære, lille Sorgen! Gud velsigne Dig! Din Ven i vor Herres Navn

F. E. Bojsen“.

Jeg var inderlig bedrøvet over, at naar jeg kom til Vilstrup som Hristkolelærer, saa var gamle Bojsen ikke der; allerede den 5te Febr. 1859 skrev Pastor Svendsen til mig: „Men hvad siger De om, at Bojsen skal til Stege; Peter Larsen siger, at han har faaet et Stykke Steg i Halsen; her mene vi, at nu skal han være Stegevender; jeg er kjed af, at han skal

jaa langt bort; vi havde det rigtig rart, da han var her i November“.

Jeg kom altjaa til Bilstrup og blev Lærer ved Friiskolen der; fra Stege skrev Bøffen efterhaanden mange Breve til mig, som var beregnede paa, at jeg skulde læse dem op for hans Venner i Bilstrup Menighed. Brudstykker af disse Breve meddeles her:

Den 2den Oktober 1859.

„Staa fast, min Sjæl, staa fast
I Herrens Krige,
Tænk, hvilken Stam og Last
Sin Gud at svige!“

Det Ord faldt mig netop paa Sinde, og Du forstaar nok, hvad det tilsigter. Det var vist godt, at jeg kom bort, at der kan blive Kamp, thi den foruden bliver det aldrig til noget. Hold fast ved Troens Grund, „vort Løsen er vor Tro og Daab“, derom gjælder det; o, at vi kunde være med i Kampen. Hold sammen paa den lille Flok, se til at samles imellem og gjør det klart for dem, hvorom det nu gjælder. Hils dem fra mig, alle, som ville være med, alle, som elske „Ordet“, ville ikke slippe det, bed dem, sig dem fra mig, o, slip det ikke, slip det ikke, hold fast ved det, I have, at ingen skal tage eders Krone . . .

Tak for Hilsenen fra den lille Anna, det var som Dug paa mit Hjærte, hils hende, bed hende at elske vor Herre og mig, for hans Skyld, bed hende blive ved Troen og Daaben. Ja staa fast, kjære Børn, staa fast! strid med mig, med min Sjæl i Jesu Navn! . . .

Den 19de Oktbr

. . . Nu gjælder det om at staa med Ordets Sværd og bruge Troens Skjold mod alle dem, som ville Ordet, Mennefskelighed og Frihed til Livs; husk vel paa, at det er for disse tre, vi kæmpe, deri er alt, ogsaa Danskheden, indbefattet, thi til Mennefskelighed hører, at danske Folk ere danske. Bliv nu blot i det lave, i det ydmyge, ellers er alt tabt; „Gud Væren, og os vore Ansigtets Blufel“, maa være vort Valgsprog; at der samles en lille Flok, som er sig bevidst, hvad den vil kæmpe for, er mig jaare glædeligt. Det var næppe

stet, om jeg var Lleven, derfor maatte jeg afsted. Underhyrden maatte bort, at Overyrden kunde gjøre Hjorden myndig, men jeg længes efter eder; med Smerte og med Taarer har jeg tænkt paa alle dem, fra hvem Du har hilset mig. Det var skjønt, om J kunde faa en lille Lørdagsfamling i Stand; J kunde da læse Budstikken for hinanden — o, da vil jeg være til Stede iblandt eder, og jeg haaber, J skulle fornemme Velsignelsen, som jeg lyser over eder. Da skulle J mindes eders gamle Præst, som kun gjorde en eneste Ting: paaminde og vidnede om Troen og Daaben. Det er den faste Grund, og alt, hvad derpaa ej bygges, er som Slag i Luften. Det er ikke sandt, at jeg glemte Golgatha og ham, som hang i Dødens Pine, min Jesus, min eneste Frelser! Nej, Gud ske Lov, det er ikke sandt, — jeg lærte aldrig anden Frelser at kjende, kunde heller ikke vise andre til en anden. Men han er den yndigste Rose, og derfor viste jeg eder til Daabens Vand i det lave, thi „Roserne vore i Dale“. Gud styrke eder nu i al Strid, at J maa blive faste i, hvad der er eder givet. Lad kun Troens Ord og Fadervor lyde blandt eder, hver Gang J samles.

Den 26de Oktbr.

. . . Lad os dog endelig se til at bevare en levende Forbindelse med hinanden; hvad du skrev om P. Bramsens-gaard, glædede mig overordentlig;*) jeg tror, det er det glædeligste Budskab, jeg endnu har faaet fra Vilstrup. Hils ham 100,000 Gange fra mig og sig ham, at jeg bevarer ham trofast i mit Hjerte og skal aldrig glemme ham. O, Gud ske Lov, for hver en Gnist af Kjærlighed, vi kunne fornemme hos os selv og andre, det er dog det bedste af alt, det er den rette Salighed. Jeg vilde saa gjerne vide, hvorledes det gaar Pine B., hun ligger mig meget paa Hjerte. Du maa omkring med Brevet og Budstikken, Du finder nok de rette Steder. Bank saa paa Hjerterne med det samme, hils dem og bed dem blive ved Troen og Daaben . . . Gud velsigne eder, mine elskede Venner — bed for mig — vi ses nok igjen. — „O, Gud ske Lov, i vor Herres Stad for evigt samles de hjertenskjære“ . . .

*) Det var en stor Glæde for mig at erfare, at Bøjsens Vidnesbyrd havde vundet hans Hjerte for levende Kristendom, han græd sine stridende Taarer ved at tale med mig derom; det mennekelige og kristelige smeltede her yndig sammen.

Den 15de Novbr.

. . . Alle eders Breve ere som Dugdraaber for mig; det vor mageløst, om vi kunde blive ved at bombardere hinanden med Breve. Saa kaster jeg en stor Bombe ud imellem eder, som, naar den springer, giver hver et Stykke, saa kaste I eders smaa Bomber over mig, saa jeg bliver helt skjult deraf som af et Kjærligheds Klædebon, saa kommer den store og mægtige Budstikke, tager alle i Favn, hilser eder fra eders trofaste Ven. Saa bed nu for hinanden, hele Kompagniet i Pilsstrup, slutter Kredts om vor Herre og bed ham om, at I maa holde jammen og elste hinanden som „den lille Flok“, saa rejser den gamle sig — jeg mener mig selv — bærer sine Børn frem for Gud og slipper ham ikke, før han velsigner dem . . .

Den 20de Decbr.

Mine kjære Venner! Dette Brev skriver jeg til eder paa Engen, som jeg har maattet holde adskillige Dage. Det meget kan jeg derfor ikke skrive, men en lille Julehilfen maa jeg dog sende eder, ja alle, som med mig dele Tro paa Barnet i Krybben og søge ham i Ordet, som er os givet i Daaben. Kun i Ordet have vi nu Barnet Jesus, og Daaben er det Krybberum, hvor vi maa oplede ham for saa at gjøre vort eget Hjærte til et Krybberum, hvor han formedelst dette Ord kan hvile. Al anden Tale om at søge efter Barnet, annamme ham i Hjærtet, er kun løs Tale, naar man hverken veed, hvem Barnet Jesus er, eller Stedet, hvor han er at finde. Det tør jeg sige eder, at naar I gjøre, som jeg saa ofte har bedet eder om, fremsige af Hjærtens Grund Troens Ord, tilegne eder i Hjærtets Enfoldighed, hvad der er eder givet i Daaben, saa tage I Barnet Jesus i Favn, og saa tilhører den korsfæstede og atter opstandne Jesus eder med sine Lidelsers Samfund, med sin Opstandelses Kraft; ja alt, hvad hans er, det er ogsaa eders, han er eders Broder, og I ere Gud Faders kjære Børn, og naar I søje Fadervor til Troen, da oplader Gud med sin Helligaand eders Hjærter og danner det til et Hvilested for sin kjære Søn, saa bringer han med sig Syndernes Forladelse, saa I kunne synge med Frydesang om det evige, ialige Liv.

Saa enfoldigt er det med Kristendommen, mine kjære, elskede Børn, her skal ikke Lærdom eller høje Sving i Luften til; Gud har jo aabenbaret det for de umyndige; det er Grunden, om hvilken I saa tit have sunget: „Bed denne Grund jeg fast vil blive“, hvad saa mange synge uden at vide, hvad

det er for en Grund. Saaledes er det ikke med os, som vide, hvad det er, vi grunde vort Saligheds Anker paa; vi vide, hvem vi mene, vi vide, hvor han er, saa det gjælder kun om, at vi i Sandhed søge ham. Mine kjære velsignede Børn! o, bliv derved! „Lad Verden ej med al sin Magt os rokke fra vor Daabes Pagt!“

Gud unde eder en glædelig Jul! Syng med hinanden, hvor I kunne, og trøst hverandre med gode Ord . . .

Den 12te Januar 1860.

Nu skulle mine kjære Bilstrup-Benner have en Nytaars-hilsen. Gud velsigne eder, og Tak for eders Kjærlighed, det er den bedste Gave, I kunne give. Skulle vi nu gjøre et Nytaars-løfte, at hvordan det saa end gaar, op eller ned, som vor Herre vil, saa ville vi blive ved at elske hinanden, om muligt mere og mere. Jeg havde ikke tænkt, jeg havde saa mange trofaste Benner i Bilstrup — Guds Ord har dog en stor Magt til at binde Hjerterne sammen. I Fjor Nytaar troede jeg ikke, at jeg nu skulde være skilt fra eder. Jeg glemmer ikke Juleaften hos L, hun trøstede mig, men sagde ogsaa, at troede jeg at kunne udrette mere et andet Sted, da skulde jeg drage afsted, hvor ondt det end vilde gjøre hende. Jeg glemmer ikke Forsamlingen hos A. eller Afsteden med mine Dannekvinder! Hvor er der dog flydt mange Laarer, det var Kjærlighedstaarer, som Gud opjamler, og som han vil astørre. Ja, mine Benner, jeg tror, vi ere komne hinanden nærmere ved denne Skilsmisse, end vi var før. Saaledes maa alle Ting tjene dem til gode, som elske Gud. Herovre prædiker jeg og holder Forsamlinger baade i Byen og paa Landet, og med Guds Hjælp udrettes der nok noget; med Konfirmanderne vil det ikke rigtig gaa som hos eder, det kommer maaste af, at her ere saa mange, at jeg ikke rigtig kan lære dem at kjende. Skriv mig nu til, mine dyrebare Benner og Veninder, saa tit I kunne. I ere mange — jeg er kun en.

Den 24de Januar 1861.

Tak for Brevene, men der er dog saa meget, som ligger mig paa Hjærte, hvordan det gaar hos eder. Ja stol du kun paa, at Grundtvig og Helweg have Ret og ere bedre Danskere end Godtke og hans Kompagni. Det er ikke at elske Danskhed at ville nøde den i Folk. Mørt Hansen skriver, at Folk i Slesvig ikke ville have Religionsfrihed, jo alle de, som der er en Smule Liv i; Dødbiderne ville det hverken der eller noget

Sted. Den Sprogjag er vor sorte Plet; Gud give, vi ikke havde den, jaa var vor Sag ren som Dagen; vi skulde give Sprogjagen op — det er elendigt, at vi skulle tvinges dertil. Nu løfte vel ellers Lyfterne Hovedet, jaa det var vel ikke godt at være blandt de Vilstrupper . . .

Hvorledes det gif til, at vi fik vor kjære Bojsen op paa Prædikestolen i Vilstrup Kirke, kan jeg nu ikke huske; jeg var med at hente ham i Haderslev; paa Vejen talte vi om at samles og stilles, i Kirken hørte vi om: „Frygt ikke, du lille Gjord, det er min Fader behageligt at give eder Riget“, og i Haven fik jeg det Ord: „Ja, Sorgen! Det er godt, vi staa paa Livets Side“. Ved den Uro og Angst for Krig, som i 1861 greb Sindene, blev mange i Vilstrup meddelsomme, og det kom da stærkt frem, hvor kjær den Bojsenske Familie havde været Menigheden. I dette Aar flyttede jeg bort fra mit Fødesogn og kunde ikke mere være som Bindemiddel imellem Flokken der og den gamle Præst. I Sommerferien besøgte jeg vor kjære Præst i Stege; jeg maatte ind i Kirken for at høre paa Konfirmand-Undervisningen; jeg syntes, at de mønstre Børn hang mere ved det ny Testamente, men vi jønderjyske Børn mere ved det levende Ord af hans Mund. „Herre, oplad mine Læber, jaa skal min Mund kundgjøre din Pris“; saaledes staa der over Prædikestolen i Vilstrup Kirke, og hvor har jeg tit set derpaa og fundet det stadfæstet paa gamle Bojsen. Hvor gjorde det Hjærtet godt igjen at høre den gamle liflige Røst; han kunde ogjaa nu gaa fra den letteste Skjæmt til den dybeste Alvor; da vi gif forbi Daareanstalten, vendte han sig til mig og jagde: „Der er et Sted, hvor du kunde jaa Ansættelse“, men da vi kom til Kirkegaarden, udbrød han: „Der er det Sted, hvor jeg skal hvile“. Ja Fred med ham, og Gud glæde hans Sjæl i Himmerig! I Vilstrup har han efterladt sig en trofast Vennekreds, der nok vil vedblive at give Livstegn fra

fig, men hvilken Glæde for Vennerne fra nær og fjærn, naar vi igjen skulle samles med vor trofaste Hjærtepræst, gamle Bojsen.

Efter at Prøjsjerne i 1864 havde erobret Sønderjylland, fik de i Bilsstrup en Præst ved Navn Grauer, ansat af den prøjsiske Regering; hvad han bærer i sit Skjold, fremgaar af en Artikel, han for nogen Tid siden skrev i et tysskindet Blad, hvor han ankede over, at en Taler ved et Barselgilde i Bilsstrup havde omtalt Kjærlighed til Modersmaalet. Præsten skriver saaledes:

„Hvad vil man at høre? han ønskede, at Barnet traatte faa Kjærlighed til sit Modersmaal og til det Føll, hvoriblandt det skal leve. Man skalde næppe tro, at et fornuftigt Mennecke kunde frembringe et saadant Ønske for et nys døbt Barn. Hvad først Modersmaalet angaar, hvad giver da Grund til at antage, at Barnet i Buggen skalde komme til at hade sit Modersmaal? . . . Sæt det Tilfælde, at Barnet vil lyst til at lære ogsaa andre Sprog, som f. Ex. det tyske, for at opnaa større Dannelse, end maa ske Taleren har, saa kunde det efter Talerens Ønske ikke vove at efterkomme sit eget Ønske. . . . Hvad videre angaar Kjærligheden til det Føll, hvoriblandt det skal leve, saa syns dette Ønske ogsaa aldeles ubeføjet, da der ingen Grund er til at befrygte det modsatte, med mindre Barnet skalde komme i en dansk Agitators Skole.“

Denne Mundsmag er tilstrækkelig til at karakterisere det Standpunkt, hvorpaa den nuværende Præst i Bilsstrup staar; enkelte have da ogsaa benyttet den Frihed, som den prøjsiske Lovgivning giver, til at løse Sognebaand til Frimenigheden i Rødding, skjønt den ligger 5 Mil fra Bilsstrup, og skjønt de ere bleve truede med, at „dereis affjælede Legemer ikke skulle blive lagte ned i Bilsstrup Kirkegaards indviede Kristenjord“. Dog skal det nok en Gang vise sig, at den Windkildeske og Bojsenske Hyrderøst til Menigheden i Bilsstrup ikke har lydt forgæves“.

Stege paa Møn.

(1859 — 1882).

„Tror du, at Møns hvide Klint
Kun Hjerter har som haarden F.int?
Al! mangt et Hjærte, kan du tro,
Er stæbt i Nød og har ej No.

Du tage vil med sømme Haand
Den syge Sjæl, den stolte Aand.
Men varfsomt, thi du hukke maa,
At sige Stafler laugsomt gaa.

Vig Tjeneren, som fører frem
De Gæster til sin Herres Hjem
Og beder for hver ussel Gæst
Om Plads ved Herrens rige Fæst,

Saa beder du og for din Fæst,
Din Kjærlighed Gud kjender nok,
Med den du Hjorden vogte vil,
Som Herren selv har sat dig til.

Gud glæde dig paa Møns D,
Det Perlen er i Østersø;
Og dank er Hjærtet i vort Bryst,
Og langt der er til Lyfflands Kyft.

Dit Patmos her du finde, hvor
 Du henrykt taler Livets Ord!
 Du har jo dog det Hjærtelag,
 Som Syner ser paa Herrens Dag!

Du kom med Vaar og Bestevind,
 Da Bøg sprang ud paa Klintens Lind,
 Den unge Vaar er Kjon at se,
 Dag efter kommer Høstens Le.

Det er vort Haab, det er vor Trøst,
 At du maa ogsaa se en Høst,
 Og hvad du saar i Hjærtet, smukt
 Maa voxe frem og bære Frugt."

Med denne Velkomsthæng blev Bojfen modtagen, da han i Sommeren 1859 kom til Møn. Han skulde nu være Kjøbstadpræst og bo i Stege, men havde dog et Landsogn dertil, der talte næsten lige saa mange Beboere som Byen og havde en meget lang Udstrækning — fra den yderste Epidis af Koster i Vest til Epidisen af Ulfsbale i Øst, næsten 3 Mile, og til Østersøen i Syd paa den anden Side af Stege Nor, der paa alle Sider er indringet af Landsfognet. I Byen var der ingen Præstegaard, og Bojfen lejede sig derfor en Bopæl i Kjøbmand Hages Gaard i den østligste Udkant af Byen, umiddelbart ved det gamle Stegetaarn — en Rest af den tidligere Befæstning — og med Gavlvinduerne imod den Kirkegaard, hvor baade han og Hustru nu hvile. Strax efter at Bojfen kom der til, blev Kateketembedet i Stege ledigt, og han var da saa heldig at faa P. Rønne, nu i Sønderup, en Søn af hans gamle Ven C. Rønne i Høve, kaldet til dette Embede, og i ham fik han en trofast Hjælper til sin Gjerning baade i kristelig og folkelig Henseende. Ved et mærkeligt Sammentræf af

Tid og Omstændigheder blev Bojzen indsat i Stege just paa Grundlovens 10de Marsdag, den 5te Juni 1859, der i dette Aar faldt paa en Søndag. Om denne Indsættelse skriver han saaledes:

„Jeg er kommen for at afløse en gammel Fædersmand, som for mange Aar siden var min Faders trofaste Ven og har kjendt mig som Barn. I en lang Række af Aar har han været Præst her i Stege, men i de sidste Aar har han paa Grund af Svaghed maattet lade Embedet bestyre af en Kapellan. Det var den gamle Præst's Ønske at faa mig til at afløse sig i sin Gjerning, og det, at han vinkede ad mig, var for mig en ikke ringe Grund til, at jeg søgte at komme her til, thi det var for mig som et Bink fra et højere Sted. Jeg fandt en Modtagelse, saaledes som jeg kun har kjendt den i de Dage, da jeg endnu havde en Fader og en Moder at opføre i mit Barndoms Hjem. Uden for hans Hus var jeg fremmed, og som en fremmed traadte jeg ind i den store Kirke sjette Søndag efter Aaften den 5te Juni.

Den første Bennerøst, jeg hørte, var Indgangs-Salmen: „Nu ringer alle Klokker mod Sky“, som blev sunget af et Kor af Børn under Kirkesangerens Vejledning paa en overordentlig skjøn Maade og næsten lod mig glemme, at den kun temmelig svagt blev istemmet af den øvrige store Forsamling. Den anden Bennerøst lød fra Provstens Læber, som holdt Indsættelses-Talen. Han holdt sig til de Ord: „Hvorledes skulle de vel paakalde den, paa hvem de ikke have troet? Men hvorledes skulle de tro paa den, om hvem de ikke have hørt? Men hvorledes skulle de høre, uden der er nogen, som prædiker? Men hvorledes skal nogen prædike, dersom de ikke blev udsendte?“ Han talte om, hvorledes alle Kristne skulle være et kongeligt Præstedom, et helligt Folk, et Folk til Gjendom, at de skulle forkynde hans Lyder, som kaldte dem fra Mørket til sit beundringsværdige Lys, men at Herren havde alligevel sin beskikkede Lærerstand, der havde Forjættelse af ham om Mandens Gave til at udføre hans Gjerning. Han talte med stor Kraft og Inderlighed og sluttede med at henvende et hjærteligt Bennerord til mig, som var mig til stor Trøst og Opmuntring. I Kredsen af de mange fremmede Mennesker opdagede jeg pludselig en af mine allertjæreste Benner; det var Præsten Birkebal, som var rejst her til for at være til Stege ved min Indsættelse. Det var en lille Kjærlighedsgjerning, en lille

Haandsrækning i Nøden, som vel kan lignedes med det Væger Vand, der ikke glemmes i al Evighed. Han har vel troet, at jeg ved den Lejlighed kunde trænge til Opmuntring, og vidste nok, at et Venneaasyn, et Par venlige Øjne kan opmuntre mere, end man kan udfige. Jeg erfarede det ved denne Lejlighed, og opmuntret baade derved og ved de Ord, som jeg nylig havde hørt, besteg jeg Prædikestolen med større Frimodighed, end jeg havde ventet, da jeg gik til Kirken. Hvad jeg saa talte, var omtrent følgende:

„Det har søjet sig saa vel, og jeg tænker, det er vor Herre, der har søjet det saaledes — at det Ord, jeg første Gang skulde komme til at tale til eder om, mine Venner, er saa godt et Ord, som jeg kunde ønske mig, passer saa godt for mig i dette Øjeblik, som var det blevet til for min Skyld. Jeg mener det Ord: „Trøsteren“. Naar man staar saa fremmed som jeg i denne Kreds og har et vigtigt og saare alvorligt Værende at røgte, da trænger man til Trøst, ja hvad mere er, til en Trøster, der kan give den rette Trøst. Trøstere gives der nok af i Verden, men de høre gjerne til de besværlige Trøstere, som Job lærte at kjende, som henvise os til os selv, eller naar det kommer højt, sige til os: „Hjælp dig selv, saa skal Gud hjælpe dig“, der, naar Sorgen trykker, vise os hen til Tiden, som slukker alle Sorger. Den Trøster, vort Evangelium nævner, bringer en bedre Trøst; han viser hen til Faderen, fra hvem han udgaar, og trøster alle hans Børn med, at dem maa alle Ting tjene til gode, fordi de elste Gud, at alt staar i hans Haand, selv Spurven, der falder fra Taget, end sige de Børn, som ere dyrekøbte. Han peger paa Sønnen, der har udsendt ham fra Faderen, som det Guds Lam, der bærer al Verdens Synd, der ikke bryder Staven over sine Brødre og Søstre paa Jorden, men hjælper dem paa alle Maader som den store og kjærlige Broder. Han trøster dem med, at han selv vil give dem, hvad de skulde sige netop i det Øjeblik, da det gjælder om at have noget at sige og om at kunne aflægge Regnskab for det Haab, som er i dem.

Den Trøst har han ogsaa bragt mig saa mange Gange, bringer mig den ogsaa nu, og derfor staar jeg her i dette Øjeblik vel med Frygt og Bæven, men dog med Frimodighed. Og det Ord, jeg har at tale om: „Trøsteren“, det minder mig ogsaa om, hvad det egentlig er for en Gjærning, jeg har at udføre, nemlig selv at bringe Trøst, den samme Trøst, hvormed jeg selv er bleven trøstet af Gud. At dette er det Værende, som de have at røgte, der ville forkynde Evangeliet, kunne vi

allerede høre af det første Budskab, som lød paa Jorden derom: „Eder er i Dag en Frelser født, som er den Herre Kristus i Davids Stad“, thi i dette Budskab er der jo slet intet andet end det trøstelige. Saaledes skulde jeg jo selv være eders Trøster.

Jeg veed, I kunde sige: en daarlig Trøster, som selv trænger til Trøst, og jeg veed godt, at efter Verdens Regning gaar det ikke an selv at trænge til Trøst og dog berede andre Trøst, lige saa lidt som selv at være fattig og dog hjælpe de fattige. Men i Guds Rige findes mange underlige Modsætninger, som denne Verden slet ikke kan forstaa; der gaar det godt an at være bedrøvet og dog altid glad, at være fattig og dog gjøre mange rige, intet at have og dog besidde alt. Derfor gaar det ogsaa godt an selv at trænge til Trøst og dog trøste andre, ja jeg vil endog sige, at uden selv at trænge til Trøst kunne vi ikke trøste andre, og jo mere vi gjøre det, desto bedre kunne vi være hinandens Trøstere.

Derfor skal det ikke kunne hindre mig i at være eders Trøster, at jeg selv saa haardt som noget trænger til Trøst, baade til Legeme og Sjæl, men der er noget andet, som vel kan blive til Hinder derfor, ja gjøre det umuligt, og det er, om her var ingen, som havde Trøst behov.

J kunde jo spørge, om jeg da tror, at man her paa Møn ikke kjender til Sygdom, Fattigdom og anden Nød, som man kunde have Trøst behov imod, og jeg svarer: Jo, kjære Venner, det veed jeg meget godt, at I lige saa lidt gaa fri for al saadan Nød som andre Folk, men deraf følger endnu ikke, at I have den Trøst behov, som kommer fra Gud, og som jeg har at bringe, eller rettere, det følger ikke deraf, at I have Rum i eders Hjerter for denne Trøst. Det har jeg erfaret alle Vegne, hvor jeg har haft Ordet at forkynde, at i saa mange Hjerter var der ikke Rum for Trøsten fra Gud, hvor god den end er, men kun for den fra Verden, hvor ussel den end er, og det er, hvad jeg ogsaa vil komme til at erfare her, at der fattes Rum i Hjerterne for Guds Trøst. Derfor have de, som skulle være Trøstere fra Gud, den dobbelte Gjerning baade at bane Vejen til Hjerterne for Trøsten, og naar den er banet, og der er blevet Rum for den, da at bringe den, og det en god, knuget og skuddet og overflødig Maade, thi med samme Maade, som vi maale med, skal der maales os igjen. Vi skulle bringe Evangeliets fulde Trøst uden Hensyn til, at de, som i Grunden ingen Trøst behøve, misbruge den til deres egen Fordærvelse. Vi maa intet forholde

de bedrøvede og naadehungrige Hjerter af Guds Naad til deres Salighed, fordi det maasse forekommer os at være en farlig Lærdom, der let kan misbruges, naar den kommer paa urette Steder.

Det er den dobbelte Gjerning at bringe Trøsten fra Gud og bane Vej til Hjærtet for den, og vistnok er det kun den Helligaand, der som den rette Trøster kan gjøre begge Dele, men kan og vil dog bruge Menneſter dertil, som ville gaa i hans Ledebaand.

Det er fra Kjærligheden, Guds Naad er udgaaet, thi Gud er Kjærlighed.

Derfor er Guds Naad saa milde,

Derfor er Guds Naad saa god.

og derfor er det, at han kan bedst trøste, thi jo større Kjærligheden er, desto bedre er ogsaa Trøsten. Vi vide jo meget godt, at hvem vi ikke elske, dem kunne vi jo ikke heller trøste, lige saa lidt som vi kunne modtage Trøst af dem, som ikke elske os. Det er de bejværlige Trøstere, som komme med deres Trøst for en Høfligheds Skyld eller paa Embeds Vegne; der kan ingen Trøst udstømme fra det Hjærte, hvor ingen Deltagelse er. Forældre pleje bedst at kunne trøste Børnene, Børnene ogsaa Forældrene, fordi det er Kjærligheden, som glæder sig med de glade og græder med de grædende. Her behøves ikke mange Ord, et eneste lille Ord kan ofte gjøre det, stundum et Blik, naar det slægtet det Blik lidt paa, hvormed vor Herre saa paa Peter. Derfor veed jeg godt, at havde vi blot større Kjærlighed, da kunde vi ogsaa baade bringe den rette Trøst og bane den Vejen til Hjærtet, og naar vi spørge, hvorfor vi nu ere saa daarlige Trøstere, da maa Sva:et lyde: fordi vi staa saa langt tilbage i Kjærlighed.

Naar jeg nu ser ned over denne Skare, og jeg veed, de trænge i Grunden alle til Trøst, baade de, som vide det, og de, som ikke vide det, saa føler jeg godt, jeg elsker dem ikke, som jeg skulde for at være en ret Trøster, jeg kan ikke sige det med den fulde Sandhed, saaledes som vor Herre sagde det: „Mig ynkes hjærtelig over denne Skare“, men der er dog et Ønske, som rører sig i mit Hjærte, om at kunne være dem til nogen Trøst, mig ynkes dog, jeg kan sige med Sandhed: Jeg vilde gjerne være dem til Gavn, især ved at vise dem hen til den rette Trøster, og jeg veed dog i dette Øjeblik ikke nogen større Glæde, der kunde forundes mig, end om vor Herre

dertil vilde bruge mig den Tid, han vil, jeg her skal forkynde hans Ord.

„Trøsteren, den Sandheds Mand, skal vidne om mig, men ogsaa I skulle vidne“, og i dette Vidnesbyrd er baade Trøsten indeholdt, og hvad der kan berede denne Trøst Vej til Hjærterne. Om Jesus skal der vidnes, deri er der Trøst, thi han er god at tale om, det er at pege paa den fuldkomne Kjærlighed, og den har den største Magt til at trænge ind i Hjærtet. Han var i Guds Skikkelse, i sin Faders Herlighed — da blev der holdt Raad i Himlen for deres Skyld, der paa Jorden vare sunkne ned i Synd og Død, da lød hans Faders Ord:

Gal hen min kjære Søn og lid
 For dem, som indtil evig Tid
 Min Brede Kulde smage,
 Den Straf er grusom ud at staa,
 Men Verdens Frelse staar derpaa,
 Vil du dig den antage?

Og Sønnens Svar det lød:

Ja Fader, ja af Hjærtens Grund,
 Læg paa, jeg vil det taale,
 Lad komme kun den bitre Stund,
 Jeg tømmer denne Skaaie.

Og vi maa vel føje til:

Hvo vidste før sliq Kjærlighed,
 Saa høj, saa dyb, saa lang, saa bred,
 At tænke eller nævne,
 O Kjærlighed, saa stærk og stor,
 Som fører den til Kors og Mord,
 For hvilken Klipper revne!

Saa kom han her ned, begyndte med det fattige Leje i Krybberummet, endte med Dophøjelsen paa Korset, det var en Smertens og Kjærlighedens Gang fra først til sidst, hvormed han kun vilde søge, hvad der var fortabt — og er der noget, som kan bedrøve et Menneskehjærte og derfor gjøre det trængende til Trøst, saa maa det være, naar man kan faa Dje

for, at mod ham have vi syndet, som elskede os til Døden, og ham have vi voldt Smerte med vore Synder. Jeg maa her- ved tænke paa vore egne Børn, naar de have gjort, hvad de ikke maatte, ja er der jo intet, der saaledes kan gjøre dem be- drøvede derover, som naar de kunne se, at de have bedrøvet os dermed. Det er jo dog Billedet paa vort Forhold til Gud, vi have intet bedre, — naar vi derfor se, at vi med vore Synder have bedrøvet en saadan Gud, der elskede os, ja han gav os sin Søn den enbaarne, have bedrøvet denne Søn, der ofrede sit Liv for os — da maa Bedrøvelsen komme efter Gud, der virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes, men da er det ogsaa forunderligt, at netop hvad der bedrøver, det trø- ster ogsaa, thi den samme Kjærlighed, som volder Bedrøvelse, den giver ogsaa Trøsten. „Gud har borttaget din Synd, du skal ikke dø“, ja lod Ordet til David, saaledes lyder det endnu til alle dem, der bøje Hjertet i Bedrøvelsen til ham, hvem de have bedrøvet med deres Synder. Derfor døde Jesus, for at borttage Synden og dermed Døden, som er Syndens Sold, derfor stod han op fra de døde og tog sit Liv igjen, for at give alle dem det evige Liv, som vilde modtage det af ham, og derefter byggede han sit Herberge paa Jorden, „ujynligt, men dog ja nemt at kjende“, som vi kalde hans hellige al- mindelige Kirke, hvor den Helligaand vel egentlig har sin Gjerning at udføre, men samler ogsaa til dette Herberge fra Øst og Vest, fra Syd og Nord. Ved Indgangen til dette Her- berge staar han at udspørge alle dem, som banke paa Døren, som vi synge:

Dorvogteren med stadig Hu
 Adspørger først: Frøfager du
 Med alt hans Ude og hans Inde
 Vor Herres og vor Tros Hjende?

Dernæst vi spørge: Tror du
 Som vi og vore Fædre,
 Hvis ej, da er det Tid endnu,
 Gal, hvor du tror det bedre.
 Men Hjendens Bæsen, Løgn og Svijs
 Ej taales kan i Himmerig,
 Ej Ja og Nej er hos vor Herre,
 Og Øyfleri gjør ondt kun værre.

Men kan og vil vor Tro og Daab

Som ærlig Mand du dese,
 Vi borge dig for Himlens Haab,
 Og Herren for det hele
 Han borg r dig, som Ordet led,
 For Sejr over Synd og Død,
 For eviat Liv, og det vil sige:
 Guds Sa'igh.d i Himmerige!

Naar vi da komme i Hu, at fra Djævelen er den Synd kommen i Verden, som har forvooldt vor Herre Jesus Kristus den bitre Død og nu truer os med evig Fordærvelse, da maa vi vel ogsaa blive villige til at forstige ham med alt, hvad hans er, og det vil sige: Vende Hjærtet bort derfra med Afsty, for at give det til vor Gud, som begjærer dette og kun dette, thi det er med Hjærtet, vi tro til Retfærdighed, og med Munden, vi bekjende til Salighed, det Troens Ord, som jeg vil nævne her for eder, fordi det er til dette, jeg altid vil vende tilbage, om dette al min Tale til eder vil dreje sig, og er her nogen, hvem dette Ord er som en dyrebar Ven, saa vil det glæde dem at høre det paa ny:

Vi tro paa Gud Fader, almægtigste, Himlens og Jordens Skaber. Vi tro paa Jesum Kristum, Guds enbaarne Søn, vor Herre, undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Marie, pint, under Pontio Pilato korsfæstet, død og begravet, nedfaren til Helvede, opstanden paa tredje Dag fra de døde, opfaren til Himmels, sidder ved Gud Fader almægtiges højre Haand, der fra han skal komme igjen at dømme levende og døde. Vi tro paa den Helligaand, den hellige almindelige Kirke, de helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og det evige Liv. Dette er Ordet, som Gud har givet os at tro paa, og naar det kun finder Plads i Hjærtet, saa hører Hjærtet ham til trods al dets Synd og Daarlighed, saa forstaar han at rense det og læge dets Sygdom. Naar det kun er i hans Haand, skal det ingen Nød have, thi ingen skal rive det ud af denne. Ved Daaben lyder dette Ord til os, og i Daaben er det ogsaa, Gud borttager vor Synd, thi der kaster han den bag sin Ryg til evig Forglemmelse, og til Daaben vil jeg henvise eder som det Livets og Naadens Bad, hvor der er Frelse for alle dem, som tro.

Til at forkynde dette Evangelium er jeg i Dag bleven indsat af den højjærværdige Mand, der nys talte iblandt os, og som jeg takker hjærtelig, fordi han har talt det første Trøstens og Kjærlighedens Ord, som har lydt til mig i dette Hus,

og jeg vil ønske ham, at hvor han forkynder dette Ord, han da maa trøste andre dermed, som han i Dag har trøstet mig. Hvad eders gamle Præst angaar, da er det mit Ønske, at jeg maatte kunne være ham i en Søns Sted. Han var min Faders trofaste Ven i mange Aar, han stod ved hans Dødsleje og var min Moders Støttestav, da hun blev Enke. Nu ser jeg min egen Fader og min egen Moder i ham og hans gamle Hustru, og det har været mig en Trøst, at jeg mod dem kunde faa Lejlighed til at bevise, at det Ord er dybt indskrevet i mit Hjærte: „Er din Fader og din Moder, at det maa gaa dig vel, og du maa leve længe i Landet“.

Saa kommer jeg da nu til eder i Guds Navn, og hvor lidt jeg end kjender til eder, kan jeg dog nævne to Ting, som gjøre, at jeg kommer med Glæde. Jeg veed, det er til danske Folk, jeg kommer, til hvem jeg kan tale om min Kjærlighed til det danske Fædreland, det danske Modersmaal og den danske Konge. I ville dog ikke kunne forarges derover, thi denne Kjærlighed dele I jo med mig. Dernæst veed jeg, at jeg kommer til frie Folk, som ikke ved nogen udvortes borgerlig Lov ere tvungne til at bekjende en Tro, I ikke have, ej heller ere bundne til mig som eders Præst, naar det Vidnesbyrd, jeg aflægger, ikke tiltaler eder. Det er paa Danmarks Frihedsdag, jeg er bleven indsat, det er for mig et godt Barjel, thi Frihed elsker jeg fremfor alt i alle aandelige Forhold, og jeg veed, at det er sandt, hvad jeg ogsaa har fundet indskrevet her i Kirken paa en Mindestøtte for en Hædermand: „Hvor Herrens Land er, der er Frihed“.

Og dog, hvad hjælper al Dansthed os, hvad hjælper det, at Frihed er os given, naar vi dog forblive som Trælle i Syndens Baand; kun naar Sønnen faar frigjort os, skulle vi være virkelig fri. Det er disse Baand, det gjælder om at faa løst, og det mægter kun Herrens Ord, naar det anammes i Hjærtet. Jeg under eder denne Frihed, det er mit inderlige Ønske, at den maatte blive eders Ejendom, og derfor skammer jeg mig ikke ved at komme hønfsaldende til eder, bedende i Kristi Navn: „Lader eder forlige med Gud“.

At kulde du dig dertil lade tigge,
 Det gjælder jo din egen Sjæletav,
 Det er saa ondt i Helvede at ligge,
 Det er saa godt at tage Himlens Arv,
 O hvilken salig Dag du fik,
 Om du begyndte nu i dette Øjeblik!

Til en saadan Begyndelse er denne Dag os given, ikke blot for dem, som aldrig have begyndt, men ogsaa for dem, som have begyndt for længe siden, thi „om igjen“ det hører netop hjemme i Kristendommen, og at begynde igjen, som havde man aldrig før begyndt. Men ialt er det at begynde, naar det kun sker i Jesu Navn, og Begyndelsen sker i hans Navn, naar den kun sker med en ærlig Fornyelse af vor Daabs Pagt. Da er det ikke os, som have begyndt, men Gud selv har gjort Begyndelsen ved sin gode Aand, og han vil ogsaa fuldende, hvad der er begyndt, indtil Jesu Kristi Dag. Jeg vil saa gjerne hjælpe eder til en saadan Begyndelse og hjælpe eder fremad paa Vejen, om vi kunde naa Maalet med hverandre. Gid I vilde modtage mig med Kjærlighed, thi den har jeg hidtil fundet, hvor jeg har forkyndt Ordet, og den kan jeg ikke godt taale at savne. Jeg kommer til eder med en god Willie, thi Gud er mit Vidne, at jeg vilde gjerne virke til, at hans Menighed maatte blive smykket og prydet som en Brud for sin Brudgom, at den maatte bære liflige Frugter for ham, saa, naar han ser ned til os, denne maatte, trods Landets og Naturens Dejlighed, dog være for ham det skønneste og glædeligste Syn.

Det var i gamle Dage, da Ezra sørgede for Folkets Synder, græd og nedfastede sig foran Guds Hus. Da samlede en stor Skare af Mænd og Kvinder omkring ham, og de sagde: „Rejs dig, thi denne Sag ligger dig paa Hjerte, men vi ere med dig, vær trostlig og gør det!“ Ja mine Venner, denne Sag ligger ogsaa mig paa Hjerte, gid I vilde træde til og sige: Vi ville være med dig, vær du kun trostlig! Thi vilde I være med mig, da veed jeg, at vor Herre vilde være baade med mig og eder, og naar han er med os, hvo kunde da være imod os? Saa være Sagen ham befalet, han se i Naade til os og give os sin Velsignelse! Amen.“

Saaledes omtrent lød mit første Ord i Stege Kirke; nu jeg skriver det op, forekommer det mig saa meget fattigt, det kan ogsaa være, dette er saaledes, men det forekommer mig dog, der var noget Liv deri, da det blev udtalt. Hvad Virkning det gjorde, veed jeg ikke, uden for saa vidt, at jeg gif gladere ned fra Prædikestolen, end jeg steg op paa den. I det hele taget tror jeg, at Talen gjorde et ganske godt Indtryk, og i en Del Hjerter fandt den et godt Sted. Der blev sunget af Roskilde Salmebog; Børnene i Koret sang saa skønt, saa jeg tror aldrig at have truffet paa skønnere Korsang; det er et Spørgsmaal, om den ikke er saa skøn, at den frister den øvrige Menighed til at nøjes med at lytte til. Jeg vil haabe,

at den vil faa en anden og bedre Virkning, især ved Hjælp af de livlige og lette Toner, som man ikke godt kan høre uden at synge med.

Jeg var da saaledes bleven indsat til Præst her paa dette skønne Land og har tilbragt omtrent 14 Dage her. Det er saa underligt at staa saa ene i en saadan stor og fremmed Kredse, og haardt har jeg været fristet til at blive forlagt, men jeg har dog erfaret, at vor Herre er ogsaa til at finde paa Møns Land, og at han trøster her lige saa godt som andet Steds. Som alle Vegne, hvor jeg har været, ere de unge min Glæde og mit Haab, og den Ungdom, jeg her har lært at kjende, er det i en ikke ringe Grad. Jeg har været i dens Midte og talt til dem om det Troens Ord, og jeg tror, der er allerede lagt en Spire til et godt Kjærlighedsforhold mellem os.

Naar man taler om Møn som det skønneste Land i Danmark, saa har den sin Klint at takke for dette Skudsmaal, og jeg tror ogsaa, det er vanskeligt at finde noget skønnere paa Jorden. Forventningerne maa være saa store, som de ville, de blive dog overtrufne. Jeg har før forsøgt at skildre to skønne Steder ved Østersøen; dette tredje fordunkler dem begge, skjønt jeg tør endnu ikke sige, at det er blevet mit Hjærte saa nær. Man skulde synes, at en saadan Natur maatte udøve en gavnlig Indflydelse paa Befolkningen, esteriom de allerfleste komme til at se den; om det er Tilfældet, veed jeg ikke; nu vil jeg for det første ønske, at den maatte komme til at udøve en gavnlig Indflydelse paa mig selv. Jeg vil ønske, at Klinten med sin grønne Krone, som den løfter op mod Himlen, maa minde mig om at sætte mit Haab til Gud, der ikke bestømmes, at den med sin hvide Farve maa minde mig om den Hjærtets Renhed, uden hvilken vi ikke kunne se Gud, og at Havet ved dens Fod, saa himmelblaat, som jeg endnu aldrig har set det, hvor den hvide Klint spejler sig og ligesom dukker sig ned i, maatte minde mig om et meget mindre, men endnu dybere Vandbad, hvori vi maa neddukes, om ellers den hvide Klint skal kunne være et Billede paa vort Hjærtets Renhed. Har jeg modtaget noget Syn paa Naturen og navnlig paa, hvorledes Guds Rige, og hvad dertil hører, vidunderlig spejler sig deri, da maa jeg tilstaa, at jeg har lært det paa Sønderjyllands Østkyst, og det er det bedste, jeg der har lært; jeg vil nu ønske, at Møns Østkyst maa lære mig at se endnu dybere ind i denne Naturens Hemmelighed. Det var fuldkommen rigtigt, naar man for et halvt Hundrede Aar siden pegede paa Naturen som

en Vidoms Kilde; Ulykken var kun, at man glemte at betragte den som et Spejl for Guds Rige. Det er jeg vis paa, at den er, og de naturkyndige maa gjøre nok saa mærkværdige Opdagelser i Naturens Rige, enhver Opdagelse af Guds Riges Aabenbarelse i den er dog bedre end det alt sammen. Det Dje, hvormed en saadan Opdagelse gjøres, maa Guds Aand give os, og det vil han ogsaa, naar vi bede ham derom, og vi kun ikke ville bedrøve ham med at lukke vort Hjærte for hans Paavirkning."

Om den skjønne Natur paa Møen, navnlig dens Klint, skriver Bojsen fremdeles saaledes:

„Jeg kan nok tale om Møns berømte Klint, thi den kjendes vel de fleste Steder i Europa, men elstes højest — og det er yndigt, at jeg kan sige det — af Møns egne Beboere, thi Klinten er deres Stolthed, som en Brudgom kan være det for sin Brud, en Søn for sin Moder, og en ægte Mønbo bliver man ikke, før man har lært at elske Klinten, længes efter den med barnlig Kjærlighed, beundre den og højt udtale dens Berømmelse.

I denne Henseende er jeg godt paa Vej til at blive en ægte Mønbo, thi Klinten og jeg ere blevene meget gode Venner, og jeg har allerede erfaret, at Kjærligheden til den itiger ved hver Gang, man ser den, saa naar ikke et andet Sted ved Østersøen var indskrevet paa en ganske jæregen Maade i mit Hjærte, da kunde jeg snart frygte for at glemme dette over den — ja jeg veed ikke, hvad Udtryk jeg skal bruge, men maa gribe til et saa stærkt som muligt — mageløse Klint.

Jeg har ikke saa nær til Klinten, kommer der derfor sjældnere, men det foraarjager kun, at jeg længes saa meget mere efter den. Endnu er der noget besynderlig højtideligt for mig i at komme til Klinten, det er som om jeg skulde aflægge Besøg — jeg vil ikke sige hos en af de fornemme, thi med dem vil jeg ikke ligne Klinten — men hos en af de virkelig store i Aanden; et rigtig inderligt Forhold er endnu ikke fremkommet mellem mig og Klinten, saaledes som med Brejdablik, hvor der ikke var Tale om nogen Slags Undseelse eller Forlegenhed fra min Side, jeg tror heller ikke fra den andens. Maaffe kommer jeg aldrig i et saadant Forhold til Klinten, saadan rigtig som en af mine Lige kommer jeg maaffe ikke til at betragte den; det bliver snarere det beundrende Kjærlighedsforhold, jeg

kommer til at staa i til den. men saaledes kan det ogsaa blive godt, maatte allerbedst. Kjærligheden vil ikke udeblive; den er allerede kommen, og at jeg i denne Henseende i det mindste er paa Vej til at blive en god Mønbo, kunde jeg fornemme, da der var en danskkødt, der roste det saxiske Schweiz paa Klintens Beføstning. Da oprørte Klintehjertet sig i mig, som i denne Betydning ikke er det samme som et Stenhjerte, og jeg er vis paa, enhver ægte Mønbo vilde forsvare sin Klint mod alt det saxiske Væsen, som fattes, hvad der jo rigtignok er Klintens Prydelse, den ene af Medbejlerne til Vrens Krans; det stolte Hav.

Her paa Møns Østkyst finder en Kappelstrid Sted mellem Land og Hav, som man vel vanskelig skal finde Plage til. Landet fremtræder i sit skjønneste Smykke, ja jeg veed intet, der fattes til at gjøre dette fuldkomment. Naturligvis fattes da Skoven ikke; Bøgeskoven er den overvejende, skjønt andre Træer, der tjene til at mangfoldiggjøre Skovens Skjønhed, ere ogsaa til Stede. Træerne staa lige ud til Klintens yderste Rand, og nogle vove sig ja langt ud, at man kun med Gru kan tænke paa at skulle indtage deres Plads; med lange Rødder dybt ned i Klintens Grund holde de sig fast, men nogle have dog maattet bøde for deres Forvovenhed ved at styrte ned i Afgrunden. Midt imellem disse grønne Træer hæver sig den hvide Klint i ja mangfoldige Skikkelse. at naar man gaar fra et Sted til et andet, er det som Dekorationer paa et Theater, der i et Øjeblik forandres. Der maa være en mærkværdig Kjærlighed mellem de grønne Træer og den hvide Klintegrund, thi hvor det er umuligt for store Træer at gro, der slunge sig de jmaa langs op ad Klintesiderne i Forbindelse med en Mængde forskjellige Planter, for det meste grønne, dog af meget forskellig Farve. Snart ser man den hvide Klippevæg, der bøjer sig ud over Havet som en Kirkehvelving, snart straaner den ned mod Havet, bevøret med alle mulige grønne Planter; midt imellem alt dette hæver Klinten sig som et Kirkespir højt mod Himlen, stuer ud over det alt sammen og spejler sig i Havet, som ligger ved dens Fod.

Thi Havet er ogsaa her til Stede og vover endnu en Kamp med Landet, som fremtræder i en saadan Pragt og Majestæt. Det føler, at det her maa komme i sin hele Storhed og med al sin Ynde, om det ikke skal blive til Skamme. Ved Østkysten af Sønderjylland søgte det Bundsforvante i selve Landet; her foragter det alle disse og kommer ganske alene, thi ja vidt Øjet naar fra Klintens Top, ses kun Hav og

Himmel. Man føler ogsaa godt, at om en lille D vovede her at svømme paa Havet, vilde den kun yde dette en daarlig Hjælp; en fjærn Ryst, synlig for Djet, vilde kun tjene til at forringe Havets Storhed. Det optræder alene støttende sig til sig selv, kun Himlen har det til sin Bundsforvante, der spejler sig i det og giver det sin vidunderlige, dejlige Farve. Hvoraf det kommer, veed jeg ikke, men jaa himmelblaat har jeg intet Sted set Havet som her. Læt inde under Kysten antager det ogsaa andre Farver, og navnlig er her den grønne Farve at se, som ikke viger for den grønne Skov, naar den nylig er udsprungen. Naar Havet er i Bevægelse, fremviser det sine skummende Bølger, der i Hvidhed ikke vige for den hvide Klint. Langs med dets Bredder har det opfastet en lang Række af blaa Kullestene, der oppe fra Klinten ser ud som en umaadelig Staalorm, der snor sig om den hele Klint.

Tavs staar den hvide Klint med sin grønne Krone, og tavs udbreder det umaadelige Hav med sin blaa Himmelhvælvning sig ved dens Fod, men Spørgsmaalet paatrænger sig her for Alvor: hvem er dog den skønneste, hvem af disse Medbejlere tilkommer Prisen? Det er umuligt at svare derpaa; man kan ikke foretrække den ene for den anden; kunde man faa det i Ende, nødes man strax til at holde Ordet tilbage, naar man vender Djet til den, der skal tilsidejættes. Skulde det være Landet, som her fremtræder i en saadan Pragt? det er umuligt. Skulde det være Havet, det mageløse Hav — nej det er lige jaa umuligt, vist er det kun, de to kunne ikke undvære hinanden, de to kan ikke stilles ad, den ene gjør den anden glad og meget liflig favner“. Her er vel heller ingen Kappelstrid i den Forstand, at den ene vil overgaa den anden; de forenes begge om at frembyde jaa skjønt et Syn, som det menneskelige Øje kan se, de smelte sammen for at danne et Paradis, som maaske i Skjønhed kunde taale en Sammenligning med det tabte i Edens Have

Naar man drager ud til Klinten, tror jeg eller haaber det, at de fleste føle, det er ikke blot en Lysttur, der foretages. Man maa være jaa lystig stemt, som man vil, naar man drager igjennem Klinteskoven, og kommer der hen, hvor de hvide Taarne pege mod Himlen, hvor det umaadelige Hav udbreder sig, jaa bliver man alvorlig stemt; og føler, at her føres et Sprog, der ogsaa angaar de Ting, som høre til Guds Rige. Det har i det mindste for mig megen Lighed med, naar man træder ind i en umaadelig stor Domkirke, staar under de store Hvælvinger og føler sig selv jaa lille. Det er netop Indtrykket,

man faar under Klintens Hvelvinger eller mellem dens Taarne eller over for det store Hav, at man er saa lille, ligejom enhver Person, man ser ved dens Fod, bliver næsten usynlig for Øjet. Det er rigtignok i legemlig Forstand, man føler sig saa lille, men det samme Indtryk gaar over paa det aandelige. En saadan Storhed og uden al Pral, thi der er ikke den mindste Pral ved disse tavse Hvelvinger og Taarne eller ved det store Hav — hvilken Modsigning til os Smaafolk, der ikke kunne udrette det mindste, uden vi skulde tale derom, og hvor vi kunne slippe godt fra det, prale deraf, fiske ved enhver Lejlighed efter en Smule Paastjønneise og Ros, ere saa begjærlige efter at høre, hvad den synes om os, eller hvad den har jagt. Naar man staar paa Klinten, da føler man, at her spørges ikke, hvad Folk synes eller sige, her gjøres ikke det mindste for at være dem til Behag, de kunne komme og gaa, som de ville, hverken Land eller Hav rette sig derefter, men forene sig kun om at aflægge et storartet Vidnesbyrd om den Gud, der har skabt dem, lade dette Vidnesbyrd lyde højt for dem alle, ubekymrede for, om de ville modtage det eller ikke. Land og Hav opbyde al deres Pragt og Verlighed for at optræde i den mest storartede og skjønneste Skikkelse, de kappes med hinanden, hvem der kan bedst, men smelte saa sammen til et, for at Vidnesbyrdet kan udgaa fra dem begge som et, men fordoblet i Kraft; her er ikke mindste Tanke om smaalig Misundelse, man faar ikke det ringeste Indtryk af, at den ene Stodder ikke kan taale, den anden har to Poser, thi her er intet stodderagtigt, intet smaaligt, usjelt Væsen — hvilken Modsigning til de Smaafolk, som gaa der oppe paa Klinten, anstille deres Betragtninger om dens Skjønhed og Storhed og ere netop Stodderne, der se skjævt til hinanden, misunde hinanden en Vid Brød, kappes om at stifte hinanden ud, hvor de kunne, tænke kun lidt paa at forenes, om at aflægge et Vidnesbyrd i Lighed med det, der aflægges for dem af de store, forenede Magter, som kun kappes til Guds, ikke til egen Ære.

Saaledes kommer man da ogsaa til at føle sig lille i aandelig Forstand, man bliver ydmyget, og det er jo en god Begyndelse, som David siger. Og dog er det langt fra, at Klinten og Havet maa lignedes med de haarde Lovprædikanter, som kun gaa ud paa at slaa deres Tilhørere ned, og som, naar det lykkes, se hen over dem som en Feltherre over en Balplads, bedækket med døde og saarede. Hvor man gaar, aander det milde Evangelium en i Møde midt i al den Storhed; det er ikke blot det yndige, som dukker frem ved hvert

et Skridt hen over Klinterne og ved Havets Bred, der gjør dette Indtryk, men det er især den vidunderlige Sammensmelten af Land og Hav til et fælles Maal, det er dette, som aflægger Vidnesbyrdet om den store Kjærlighed, der vil sammensmelte Himmel og Jord:

Landen løftet er mod Himlen,
Himlen sænket er mod Jord,

derfor føler man sig ikke blot lille, man bliver ikke blot slaaet ned, men ogsaa løftet op, og der kommer i Hjertet ogsaa Lyst til den ædle Kæmpestrid, som lader alle usle, jmaalige Denjyn fare, alle disse utidige Discipel-Spørgsmaal, om hvem der skal være den største, og lader kun dette blive tilbage, at enhver vil gjøre sit bedste, og alle, som høre sammen, ville forenes til et for at lovpriise Gud, hvem Herren ene tilhører

Lidt af en saadan Prædiken har jeg fornummet mellem de hvide Klinter og fra det blaa Hav, og den har jeg haft godt af og er kommen lige saa opbygget hjem fra en Klintetur, som fra en Kirkegang. Modtage de andre Klintegjæster det samme Indtryk, saa er det ikke saa underligt, om de foretrække at holde deres Kirkegang paa Klinten for i Stege Kirke, som rigtignok staar saare fattig ved Siden ad den skjønnede Klint. Hvem der imidlertid har Øre for det levende Ord, vil maaske dog erfare, at det er netop godt at tage Indtrykket af dette med sig ud paa Klinten, og jeg frygter for, at naar Øret luffer sig for det levende Ords Prædiken, saa oplader det sig ikke for den Prædiken, der lyder fra Klinten og Havet. Det maa vel være, skulde man synes, gode Tilhørere at prædike for om Himmel og Jord, som smelte sammen i Guds Kjærlighed, der have Lyst til at drage ud paa Klinten efter Prædiken for at se dette billedlig og yndig fremstillet for deres Øjne, eller som saa ofte der have set det, at det maa falde dem let at forstaa en saadan Sammensmelten i aandelig Forstand.

Uvor gode Tilhørerne ere, det veed jeg ikke, men det veed jeg jo nok, at kan man ikke læse i Bibelen om Guds underlige Gjæringer til Betsignelse, naar man ikke har Troens Øjne at læse med, saa kan man lige saa lidt uden disse se, hvad Klinten og Havet i Forening søge at fremstille til Guds Ære — derfor kan der ogsaa blandt de stadige Klintegjæster være daarlige Tilhørere, men godt er det dog foruden den gamle Bibelbog endnu at have den anden der ude paa Møns Østkyst til at stadfæste og oplyse Ordets Vidnesbyrd, godt er det for Præ-

dikanten der ude at kunne læse sig noget til, som han kan meddele de andre, godt for ham en Gang imellem der ude at blive flaaet helt ned, komme til at skamme sig over egen Smaalighed, Forfængelighed og Misundelse for ja atter trøstet og opløftet af Guds Kjærlighed at kunne aflægge Vidnesbyrd om den bedste Kappelstrid, der gaar ud paa at fremme Guds Ære, ile mod Himlen og hjælpe hinanden frem mod dette Maal, som vi jo synge:

Til Himlen er alles vor Længsel og Tørst,
 Hver hafter og stræber at komme der først,
 Dog elsker den ene den anden af Hjærte,
 Som Jesus, vor sødeste Broder, os lærte."

Som tidligere berørt havde det skandinaviske Kirkemøde i Kjøbenhavn vaakt Nøre særlig imellem de theologiske Studenter; Bøjsens Broder i Kjøbenhavn, P. D. Bøjsen ved Dronningens Højskole, holdt efter Opfordring en Række Foredrag for dem om Grundtvigs Liv og kirkelige Betydning, og disse fortjattes senere af Grundtvig selv, der samlede de unge paa sin Popæl ved gl. Kongevej; Uddrag af disse Foredrag udgav han senere under Navn af „Kirkespejlet“. Blandt Tilhørerne fandtes flere af de Mænd, som senere ere blevene bekendte som Forstandere for vore Folkehøjskoler, jaaledes L. Schrøder, J. Nørregaard, Baagø, C. Trier. Nyttet om disse Foredrag naaede ogsaa til Norge, og det gav Anledning til, at to norske Studenter, Arvejen og Herman Anker, der havde Lykt til at overjøre Højskoletanken til deres Hjemstavn, kom her ned og i Vinteren 1860—61 tog Ophold i Kjøbenhavn. Faa Aar efter oprettede de Sagatun Højskole ved Lomar, den første Skole af denne Art i Norge. Under sit Ophold her i 1861 blev Herman Anker forlovet med Bøjsens næstnyngste Datter Mir, og det blev den nærmeste Anledning til, at Bøjsen gjorde sin første Rejse til Norge for tillige at deltage i det skandinaviske Kirke-

møde, som denne Sommer (1861) skulde holdes i Kristiania. Denne Rejse skildrer han saaledes:

„For mig gif da Rejsen ud fra Stege; ved Indsejlingen til Kjøbenhavn saa jeg det store norske Dampskib, som skulde føre os til Kristiania. Hvor mange vi saa blev paa dette Skib, da Djebliffet kom, skal jeg ikke kunne sige, men en stor Del var der af dem, som Søren Kierteagaard kaldte „Slyngler“ og som da heller ikke ere saa gode, som de burde være. Vi havde en Bisp om Bord, som rigtignok kun var fra Aalborg, men derfor ikke den ringeste blandt Danmarks Bisper; saa havde vi ogsaa en Stiftsprovst med til at træde i hans Sted, om noget skulde tilstøde ham. Jeg er ingen blind Beundrer af Bisper, Provster eller Præster, men maa alligevel give Sandheden Magt ved at indrømme, at jeg fandt de behageligste Rejsesæller blandt dem.

Det var en dejlig Sejlads op ad Øresundet, og trods alle skandinaviske Sympathier glædede jeg mig dog over, at den danske Kyst aldeles stak den svenske ud. Der forestod den imidlertid en vanskeligere Sammenligning end her, saa det kunde nok gøres behov at indprente sig alle dens Indigheder. Saa mange Skibe, som der vrimlede ned fra det jævne Stræde, veed jeg aldrig at have set; saa gif op ad, men blandt disse et fransk Dampskib, som ærgrede os ved at kunne sejle hurtigere end vi.

Alt gif godt Dagen igjennem paa det nær, at adskillige af mine Embedsbrødre maatte „spilde Guds Gaver“, som en Matros udtrykte sig, men gjorde det da ogsaa med saa jure Miner, at man saa nok, det skete ufrivillig. Til disse tvungne Ydere hørte jeg ikke. Saa mange af os, der holdt Ørene stive, sluttede Dagen med en Aftenjang, hvorefter de lykkeligste søgte Køjerner, de ulykkeligste, til hvilke jeg hørte, søgte Gulvet i Kåhytten, hvor man havde Lov til at lede efter Sønnen, kunde vel ogsaa have fundet noget af den, naar ikke et Sejskab af Englændere, hvoriblandt nogle Damer, havde tilbragt en Del af Natten med at drikke Champagne og med at le saa voldsomt, at jeg aldrig har hørt Mage.

Tidlig om Morgenen, da Solen stod op, løb vi ind til Østeborg efter at have sejlet forbi de forfærdelig nøgne Fjælde, hvormed Eversig her fremstillede sig. Vi istemmede da alle, saa mange, som var paa Benene: „Den signede Dag med Fryd vi ser af Havet til os opstige“. Jeg fik netop Tid til

at sætte Foden paa jvenst Grund for dog at kunne sige, at jeg ogsaa havde besøgt det tredje af de skandinaviske Lande. Saa gik Turen mod Nord og det varede længe, længe, indtil jeg endelig øverst fra Rjulfasierne hørte et: „Længe leve Norge,“ som klang snart lige saa liflig i mine Øren, som da det lød: „Land, Land!“ for Columbus's. Man kan nemlig komme til at længes efter Land i en utrolig Grad, naar man skal sejle længe. Snart var vi da ogsaa i Kristiania Fjord, og jeg saa de noriske Fjælde, om hvilk' jeg strax opdagede, at de fremfor de jvenske, jeg havde set, var skovbegroede. Saa gik det saa blidelig op ad Fjorden, og hver en Dødsland med Guds Gaver kom op paa Dækket og lod, som de intet ondt havde gjort. Dog blev det os ikke forundt at se Indsejlingen til Kristiania ved Dagen. Mørket faldt over os, og vi maatte tilkjendegive vor Ankomst ved at synge: „Dejlig er Jorden“, og nogle nationale Sange til at opflamme Nordmændenes skandinaviske Kjærlighed med.

Paa Bryggen var forsamlet en hel Del Mennesker, men som ikke syntes enige om, hvorledes de vilde modtage os, thi nogle sang Salmer for os paa bedrøvelige Korol-Melodier, andre sang danske Sange og raabte: Hurra, velkommen I danske Venner! Det sidste klang bedst i mine Ører; jeg havde i det Øjeblik hverken Lyst til at synge eller høre Salmer, men til at raabe og høre Hurra. Det er forunderligt, hvor den Lyd kan glæde et Menneskes Hjærte, naar den kommer fra Hjærtet.

Saa snart jeg kom i Land, fik jeg at vide, at jeg skulde bo hos Rexels, Norges bedste Mand, og hvad der gjorde det endnu bedre var, at han havde selv udbedt sig mig tilligemed Kirkegaard og Birkedal, det vil man da vel indrømme var godt Selskab. Jeg fandt da ogsaa en Modtagelse hos den gamle Hædersmand, jeg ikke skal glemme saa let, og jeg kunde have Lyst til at kysse Budstikken, jeg skriver paa, fordi det var denne, der havde beredt mig den gode Modtagelse, ikke blot hos ham, men hos mange andre yndige Mennesker i Norge. Dette lille Barn havde nemlig længe færdedes der oppe, før jeg kom saa vidt, og det maa have skiftet sig vel, det slutter jeg af de milde Dine, jeg mødte.

Til Kirkemødet havde vi endnu 3 Dage, og taalt være den klogeste iblandt os Præsten paa Kristianshavn, som fandt paa, at disse Dage skulde benyttes til en Rejse op i Norge. En saadan kom virkelig i Stand og vi var omtrent 40 paa den, alle sammen skikkelige Folk, der ikke vilde gjøre nogen

Moder's Sjæl Fortræd. Jeg havde den Gæde at sørge for, at Bispen kom med, til Gjengjæld kom jeg til at føre sammen med Stiftsprovsten, den kloge, jeg alt har nævnt, og saa en Præst, der ikke kunde blive træt af at tale om Sigurd Syr, Ingeborg og Frithiof, og for hvem vor Kust, en gammel enojet, halt og at se til grim Karl, bekjendte, at Kjærligheden er en Ild, som mange Vandene ikke kunne slukke. Endnu var der en femte Mand med i Selskabet, som dog ikke var femte Hjul paa Vognen, det var en Præst, en rigtig flink Mand, som dog til sidst maatte gaa til Bekjendelse om, at jeg havde været hans Lærer. Jeg havde nemlig bedre indprentet mig dette end han.

Men hvilken Vej det dog saa var, vi kjørte, huggen gennem Klipper, der ragede himmelhøjt op paa den ene Side, medens der var en Afgrund paa den anden. Det skiftede uafbrudt med de skønneste Udsigter over Dale og Elve med himmelhøje Klipper i Baggrunden. Lidt ensomt var der, thi vi mødte mange flere Graner og Fyrre end Mennesker og Dyr, men aldrig har jeg set Mage til, at et Træ kan være lige op af en Sten, og aldrig havde jeg troet, der kunde være saa store Stene til i Verden. Mine 4 Ledjagere var utrættelige i Udbrud af Beundring; jeg sad saa stille og tænkte, saa dybt jeg kunde. Jeg spurgte mig selv bestandig, om jeg da ogsaa mente at kunne holde fast paa dette Ord: „men mig tykkes, der er skønnest i Danmark“? Det holder haardt selv i dette Øjeblik. Saa gik det mig ogsaa som et Sværd gennem Sjælen, at dette skønne Land nu er skilt bort fra os, og jeg nynnede til min Trøst: „Atter det skilte bøjer sig sammen“.

Saa kom vi endelig til et Bedested; den klogeste iblandt os havde, som rimeligt kunde være, taget Mad med, og deriblandt en Spegepølse, som i den Grad fandt hele Selskabets Bifald, at den forsvandt i et Øjeblik. Men fra Huset kom nogle ud, der fortalte, at saadanne Mærker af Jordbær havde de aldrig set, som der fandtes der inde, og dette Udsagn fandt vi paa det glædeligste stadfæstet, hvorfor vi gav Kroen Navn af Jordbærkroen. For første Gang saa og smagte jeg her de berømte Multebær, om hvilke man paastod, at man kunde spise saa mange af dem, det skulde være, uden at blive syg, da man brugte at give dem til de syge, for at de skulde blive raske. Hvorvidt dette Bevis er afgjørende, veed jeg ikke, det blev i saa Fald et godt Vidnesbyrd for al Medicin.

Øgnen blev skønnere og skønnere, saa vi var virkelig nær ved at gaa ud af os selv, alle fem, saa vel var det, at

Aftenen faldt paa, thi en øsende Regn, der gjorde mig, der af Fromhed vilde ofre mig for de andre, gjennemvaad, var ikke i Stand til at dæmpe den Overhaand tagende Begejstring. Vi naaede til Sandvold Kro ved Foden af Krogkleven, og i denne Kro gjaldt det om at finde Nattely. Sengen var der naturligvis ikke til alle, men vi var strax enige om, at alle distinguerede Personer burde have Førstningen. Til saadanne henregnedes foruden Ordensmænd ogsaa de betitlede, og vi var da ikke saa forladte af alle gode Mænd, at der jo fandtes en Del af begge Slags blandt os. Jeg maatte beklage ikke at høre til nogen af disse Slags, hvorfor en Seng da ogsaa blev mig nægtet. Men jeg oplevede et rørende Exempel paa, hvorledes Dyden bliver belønnet, i det jeg, som gav efter for dem alle sammen, til sidst ved en besynderlig Styrelse fik den bedste Seng for min egen Person. Et Menneſke, der ved hele Natten igjennem at snorke som en brølende Løve, forstyrrede hele det paa Gulvet lejrede Selskabs Sønn, tilføjede dette om Morgenens tidlig en Krænke ved at paastaa, han havde ikke lukket sine Øjne, og jeg maatte samtidig dermed erfare, at Ordens- og Titelmænd dog gaa forud, i det alle disse fik hver sin Hest at ride op til Krogkleven paa, medens jeg maatte gaa, jukkende over den uretfærdige Verden eller over, at jeg ikke havde bragt det videre i denne. Det var en lang streng Vej, tilmed det regnede. En lille spinkel Embedsbroder fra det omtvistede Land syd for Kongeaalen gif jeg forbi og maatte overlade ham til hans egen Skæbne, som da ogsaa blev saa grusom, at han maatte vende om, afmægtig, som han var, og fik hverken Dronningens eller Kongens Udsigt at se. Mine Anstrængelser kronedes derimod med begge Dele, og jeg stod da der paa Kongens Udsigt, medens Laagen hævede sig vidunderlig dejligt, og der laa da Norges gamle Rige udbredt for mine Øjne. Det var hele Ringeriget, hvor Sigurd Syr holdt Hus, og den stolte Olaf, Norges Helgen, trak en Buk frem for ham til Hvidehest. Jeg stirrede ud over det gamle Land, kom i Hu, hvad jeg kunde mindes af dets Historie, og ønsker mig i dette Djæblig Ringer, at jeg kunde flyve der op igjen, thi jeg elsker Norge og det norske Folk.

I Kroen der nede holdtes saa Raad, om Rejssen nu skulde standse eller fortsættes ind i Ringeriget til Lønesøssjen, og taffet være den energiske Stiftsprovst, der tog Styret i sin Haand, efter at Bispen træt af Rejssen var dragen hjem, og satte igjennem, at vi alle drog videre. Det er utroligt, hvor det hjælper i alle Maader at være vant til at staa for Styret; jeg er

vis paa, at vi uden en saadan Styrismand ikke var komne til Enighed. Nu fik alt Brøvet en Ende, og Toget gik raft til Ringeriget.

Det var et dejligt Land, frugtbart og beboet, lignende Landet der hjemme, saa jeg paa min Glæde der over kunde fornemme, at jeg havde dog Danmark kjær endnu. Naturligvis var Sigurd Syrs Ven utrættelig i at fortælle om ham, saa snart han var kommen paa hans Grund, og da han er en Mester i at fortælle, gik Tiden fortræffelig for os, lige til vi naaede Norderhovg Præstegaard og Kirke. Her maa jeg tilstaa, at vi alle listede os ind i den sidste, hvor der var Altergang, og hvor en Kapellan holdt Skriftetale for Præsten og mange flere. Vi lyttede saa andægtig og stille til, som vi kunde, og mig syntes, det var snarere godt gjort end ilde, men Stiftsprovsten og Manden fra Kristianshavn kaldte det Uret, skjønt de rigtignok var gaaede i Spidsen. Stedets Præst, Nordahl Bruns brave Sønnesøn og en af Norges mest begavede Præster, lod os ogsaa senere høre, at det ikke var godt gjort af os, men jeg kan ikke falde fra, at det var godt alligevel, og ikke godt at forarge sig over dem, der gjerne ville høre et Guds Ord og lytte stille til. Det maa ikke forstyrre nogen, hverken af dem, som tale, eller af dem, som høre. Trettejat blev jeg ogsaa af vor egen foresatte, men til Anger og Bod blev jeg ikke bragt, saa jeg tror bestemt, jeg gjorde det om igjen, om Lejlighed gaves. Den Kapellan taledes, som mig tyktes, af Hjærtens Grund om vor Herre, det gjorde mig godt at høre, og man kan snart glemme ham paa saadan en Rejse, saa man kan godt i dobbelt Forstand trænge til et Bedestæde. Velvillige Tilhørere — og det var vi — maa alle Begne være velkomne.

Saa gik vi ind i Præstegaarden og saa den berømte Stue, hvor Anna Colbjørnsen udførte sin Heltebedrift, hvorom Kuglerne endnu sidde som Vidner i Væggen. Et dejligt Billede af hende hang i Kirken, og det bar Vidnesbyrd om den heltemodige Kvinde.

Rejsens Maal blev Hønefossen, og det var et godt Maal. Det var den første Fos, jeg havde set, men da jeg senere kommer til at omtale en større Fos, saa vil jeg lade Hønefossen nøjes med, at jeg udtaler min Beundring og Kjærlighed for den. Nu gik det hjemad, det vil sige til Kristiania, efter at de flinke Krosfolk i Sandvold havde ypperlig og mageløs billig beværtet os. Vi drog tilbage ad den samme Vej, og den kunde godt taale at ses to Gange, og det tør jeg sige, der var ingen, der fortrød den Rejse, da vi rullede ind i Kristiania Kl. 11 om

Aftenen, undtagen en eneste i Rejseselskabet, som havde lovet at drikke alt Vandet i Hønefossen, dersom vi naaede Kristiania saa tidlig.

Nu kom Søndag; jeg var om Eftermiddagen i Frelserens Kirke. Paa Prædikestolen stod en Mand, der talede med en svag Røst, og man fik det Indtryk ved at høre ham, at han mente om sig selv ikke at kunne sige noget, som var stort ved at høre, i alt Fald, at de fleste andre kunde gjøre det bedre. Men disse stille Ord, vanskelige nok at høre, listede sig ind i mit Hjærte og gjorde mig saa usigelig godt. Det var egentlig det første Ord i Norge, som for Alvor gik til Hjærtet. Det var ret den sagte Lyd, hvori vor Herre er, og visseelig fik han ved denne Lejlighed Lov til at beholde Væren fremfor de fleste Gange, naar hans Ord forkyndes. Præstens Navn var *Perels*, dog ikke den gamle, men hans Søn.

Den paa Eftermiddagen stod vi alle nede paa Bryggen for at tage mod de to Dampskibe, der skulde bringe alle de andre, der vilde til Kirkemødet fra Danmark og Sverrig. Skibene kom omtrent paa samme Tid, og over Bølgerne hørte vi Tonerne lyde af fædrelandske Sange. Blandt Modtagerne var der atter Strid mellem Salmesang og et Hurraraab til Velkommen. Jeg maa tilstaa, at jeg sluttede mig til det sidste, som her syntes mig at være paa sit rette Sted og at være bedst stemmende med Sandhed.

Tre af mine Brødre, virkelig kjædelige Brødre, bragte Dampskibene med, og naar jeg regner min egen Søn med,*) saa var vi nu fem Vojserer paa norsk Grund. Værterne vare til Stede for at afhente deres Gæster, og disse fik intet at klage over, uden i alt Fald over, at den Kjærlighed, de modtog, var saa stor, at de vil saa ondt ved at gjengjælde den. Jeg skal rent ud tilstaa, at hvad Gjæstfrihed er, derom har jeg faaet et nyt og mere storartet Begreb oppe i Norge; jeg veed, det er Tilfældet med flere end mig, og vilde kun ønske, vi kunde bringe det til Virkelighed her nede hos os.

Det var Mandag Morgen Kl. 9, Toget bevægede sig fra Universitetet til Frelser's Kirke. Bestyrrelsen gik i Spidsen, der efter kom Svenskerne, saa vi Danske, endelig Normændene. Vi gik tre og tre sammen. Jeg gik ved Siden af en hæderlig Præstemand fra Sydjylland, en stærk Jyde, som plejede at være den iværreste blandt os, men i Norge fandt han sin

*) Den nuværende Folketingsmand, der den Gang var Student.

Dvermand, hvorfor han, da han saa ham, udbrød, som der staar i Visen: „Du maa for Nordmanden i Græsset bide.“

Peter Larjen Skræppenborg var nær kommen galt afsted. Han var kommen her op og havde i den Anledning iført sig en Bommefis-Frakke og mente sig saaledes særdeles smykket. En norsk Politibetjent tykkedes det ikke saaledes, men antog ham for en uvedkommende, der vilde trænge sig ind i Følget og vilde drage ham ud, men saa var der nok til at dække den brave Dannemand. Vi vandrede i en lang Skare, mellem 4 og 500, jeg tænker omtrent lige mange af Lægfolk og Præster, som ellers ikke var til at kjende fra hinanden. Den midterste Del af Kirken blev opfyldt af dette Selskab, alt det øvrige var propfuldt, især af Kvinder. Der blev messet fra Alteret baade før og efter Prædiken af en norsk Præst, som gjorde det saa yndigt, at jeg veed aldrig at have hørt noget lignende. Han begyndte saa højt, at jeg frygtede for ham, men han holdt godt Tonen, ethvert Ord kunde høres og blev saa vidunderlig junget ind i Hjertet, at jeg aldrig har saaledes følt Velsignelsen af Messningen. Jeg tog mig den Paamindelse til Hjertet for Fremtiden at messe Ordene meget tydeligere, og jeg tror, det er en Paamindelse, de fleste Præster kunne behøve.

Kristiania Biskop, Arup, holdt Prædikenen over 1. Petr., 1,20: „Renjer eders Sjæle i Sandheds Lydighed formedelst Vandet til ustrømtet Broderkjerlighed“. Prædikenen varede over en Time, men var mig ikke et Djeblig for lang. Den gamle Bisp taledes saa hjærteligt, fromt og ydmygt, at det gik mig til Hjerte alt sammen. Jeg kan ikke glemme, hvor ydmygt han udbrød: „Nej vi har ikke grebet det, Gud give, vi ret maatte jage derefter“! og hvor indtrængende han jagde til os: „Lad os dog elske hverandre“! Det var mig, som hørte jeg min egen gamle Fader tale, og det kan vel være, at det skaffede Biskoppens Ord saa meget lettere Indgang i mit Hjerte. Den hele Gudstjeneste var mig i højeste Grad opbyggelig, og for mig var der saaledes vel begyndt. Sangen gik da ogsaa udmærket, og det var ret en Glæde at kunne iftemme den af al Magt, uden at der var en eneste, som saa paa en, som tillod man sig noget halv uanstændigt. Saaledes er det nemlig i mange Kirker; ingen ser paa den, som sidder og tier, men alle se forbavsede paa den, som synger af Hjertet.

Toget gik saa tilbage til Universitets-Salen, den bedste og største, der var til at faa, men dog for lille. Adskillig Trængsel blev at døje, nogle maatte endog nøjes med at staa i Ramrene ved Siden af; Galleriet var tæt besat af Kvinder,

som med utrolig Taalmodighed holdt ud hele Tiden. Berels begyndte Forhandlingerne med en kort Bøn, derefter Troen og Fadervor, det lød saa liflig paa hans Læber, den Tro, han sit Liv igjennem havde stridt for i Norge, som da ogsaa skulde blive det egentlige Stridspunkt ved dette Kirkemøde, endog man havde gjerne villet undgaa det. Dernæst gav Berels en Udsigt over den norske Kirkes Tilstand, som andetsteds er meddelt af ham selv, og jeg vil kun fremhæve deraf, hvad der blev Hovedpunktet, som ogsaa med en særdeles Kraft blev fremhævet af den gamle Stridsmand, nemlig hvad Grundtvig havde været for den norske Kirke, og hvad Modstand han havde fundet. Berels, som taler med temmelig svag Røst, hævdede den her med stor Kraft, og jeg skal ikke nægte, det forekom mig, som han dermed kastede Handsken til Modstanderne. Dette var vel næppe hans Hensigt, men dette skete dog, og den blev optagen; saaledes skulde det ske; hvad vor Herre vil have frem, det maa frem.

Derefter kom den jvenske Beretning af Belinder, og den danske af Fr. Hammerich.

Mødet den Dag ligejom de andre Dage sluttede med Bøn og Sang. Hvad den første angaar, da blev en Præst, skiftevis af norske, jvenske og danske, udvalgt til at holde Bønnen baade ved Mødernes Begyndelse og Slutning. Nu er det i sin gode Orden med Bønnen paa begge Steder, men lange og lidt kunstige Bønner ere aldrig paa deres Sted, og dette forekom mig var mere Tilfældet, end jeg kunde ønske. Det, at der valgtes forskjellige Præster af de tre Folk, fristede ogsaa mere til at anstille Sammenligninger, om hvem der gjorde det bedst, end det for Bønnens egen Skyld var godt. Jeg hørte mange Klage over, at det var over deres Evne med disse Bønner, og jeg tror ikke, at disse var de ringeste Folk, hverken i det hele taget, ej heller i at bede.

Mandag Aften var der Møde i en Forening, som gaar under Navn af den grundtvigske, bestaar vel af et halvhundrede Mænd og Kvinder og staar som et uimodsigeligt Vidne om Sandheden af Berels Ord, at Grundtvig har en trofast Vennekreds i Norge, sjønt denne langtfra er den eneste. Nogle af Kirkemødets Medlemmer vare indbudne af Foreningen, og deriblandt var ogsaa jeg. Denne Aften var en af de lifligste, jeg tilbragte i Norge. den var ogsaa ret efter mit Sind: en Forening af Alvor og Gammen, som ogsaa en Præst, der var med, ytrede, at han aldrig havde troet, at disse to kunde saa godt sammen, som han den Aften havde erfaret. Det gik af-

verlende med Taler, Sang og Staalet, som enhver kunde bedst, efter at Raad. Brun havde gjort Begyndelsen, i det han fremstillede sig som den, der var efter hans egen Ytring „ligesom en Formand for denne Forening“. Naar jeg bedst kan mindes, hvad jeg selv talte, saa vil man dog vel ikke kalde det en nedrig Egenskaberlighed, og jeg vil da meddele Læserne, at jeg talte om Skilsmisjen hvor den i denne Verden maa finde Sted, skjønt den gjør saa ondt, naar de stilles ad, som elste hinanden — hvor den skal finde Sted, nemlig mellem Sandhed og Løgn, mellem Liv og Død, og jeg meddelte da de norske Venner, at nede hos os fandtes nogle, som ikke skjattede om denne Skilsmisje, og de, som ikke vilde have den, navnlig med Hensyn til de to sidste, kaldte vi Dødbidere — Nordmændene paastod, at de havde nogle der oppe, som lignede dem paa et Haar — endelig hvor den ikke skal finde Sted, nemlig mellem det menneskelige og kristelige, thi Kristendommen var ikke kommen her op for at kvæle eller underkue det menneskelige, men for at tage det under sine Vinger. Jeg jagde, at nede hos os var der nogle, som vilde skille ad, hvad Gud har forenet, og det forekom mig at jeg der ude paa Bryggen havde mærket Løvsjøg i en lignende Retning. Nordmændene paastod, de kjendte det godt, thi der var adskillige, der ikke vilde tilstede dem at være Mennesker. Man vil deraf se, at Talen fandt en god Indgang; selv skal jeg ikke vove at kalde den god, men kun bemærke, at en Smaakapellan fra Fyen — han har nemlig ikke en Gang en fast Mand at være Kapellan hos —, som kaldes Schjørring, gav den dette Vidnesbyrd.

Den alvorlige Mand fra Kristianshavn, Præsten P. Fenger, var ogsaa med den Aften og blandt de mange Glæder jeg havde, var ogsaa den at se ham saa hjertelig glad, ikke blot ved Alvor, men ogsaa ved Gammen, saa selv slog han sig til den Side, i det han fortalte, at vi nede hos os havde en Dag, som vi kaldte Skomager-Mandag som ikke blot var for Skomagere, men en Fridag for alle, der arbejdede strengt. Saadan en Aften var denne for os, der havde arbejdet strengt Dagen igjennem med at høre. — Man blev saa glad ved at høre de skjæntefulde Ord af den alvorlige Mand, saa jeg er nær ved at tro, hele Foreningen bliver kaldt Skomager-Mandag eller Skomagerlavget, skjønt jeg ikke veed, at nogen Skomager befindes deri — ligesom en anden Forening hos os, denne saa lig som muligt, nu lidt yngre, kaldtes Hærgelavget, skjønt der ikke var Spor af nogen Hærgemand i den.

Birkedal tog ogsaa Ordet, men det er mig umuligt at huske, hvad det var om, undtagen at det var til Forsamlingens store Glæde og til Spot over mig, fordi jeg skrev, jagde han, saadan en skræffelig og ulæselig Raand, hvorved jeg havde den Oprijsning, at en i Forsamlingen gav den Erklæring, at Birkedals var meget værre, og denne Erklæring blev endda afgiven af Højskoleforstander Grove, som da vel maa være en gyldig Dommer. Min Broder fra Vesterborg holdt en yndig Tale til Ære for Grundtvig, som blev modtagen med umaadelig Jubel, og min anden Broder fra Ribe, Stiftsprovsten, dog ikke ham fra Ringerige-Mejsen, fortalte os en morsom Historie om Kong Ahasverus og hans General Holckernes, hvem han havde laant sit Sværd, der kunde hugge Hovedet af den største Tyr, men da det ikke vilde lykkes for ham, sagde han: „Jeg laante dig mit Sværd, ikke min Arm“. Det udlagde han om Ordet, der maatte have en Arm til at føre det, som var Tungen, og han ønskede os da, at vi maatte være skaarne for Tungebaandet til at kunne føre Ordet, saa derved kunde udføres større Ting end at hugge Hovedet af Tyre, skjønt det nok kunde være Billede paa, hvad vi netop skulde. Peder Larsen, thi han var ogsaa kommen med i dette Lag og befandt sig saa vel som Fisken i Havet, lagde et godt og et rørende Ord ind for Pietisterne, som han elskede, skjønt han saa nok deres Daarligheder, han havde selv hørt til disses Flok, havde endnu Venner blandt dem, om hvilke han haabede, de skulde nok komme efter det, naar vi kun ret vilde møde og bære dem med Kjærlighed. Min Broder fra Kjøbenhavn bragte endnu en Hilsen fra Grundtvig og nævnede adskillige, som denne udtrykkelig havde nævnt, og som frydede sig over, at han kom dem i Hu, deriblandt fremfor alle Beyerls og Provsterne Herjedal, hans eneste frie Tilhører ved hans Dimisprædiken, og Ingier, hvis Bog havde voldt ham saa stor en Glæde. Saa talte Urvesen. Bork og Foreningens Formand, og det gik med Sang og Tale den hele Aften, til vi tilsidst sang: „Det er saa yndigt at følges ad“, men maatte saa fornemme, det er jo Sandhed her i Verden, at de maa stilles ad, som gjerne ville sammen være, men da jeg havde jagt Farvel i Følelsen af, at mange af disse Venner saa jeg aldrig mere, da nynnede jeg i Hjærtet til min Trøst: „Men, Gud ske Lov, i vor Herres Stad for evig jamles de hjertenskjære“. Ja Gud ske Lov; det er ogsaa nu min Trøst, silt fra dem ved det store Vand, som er drøjt at komme over, og Gud ske Lov, at selv i denne Verden

er der en Maade at samles paa, som intet Vand og ingen Skilsmisje kan hindre.

Kirkemødet den næste Dag begyndte med, at nogle engelske Præster havde adskillige Meddelelser at gjøre Forsamlingen. Det glædede mig at se, at de gode Nordmænd ganske lignede os i at give dem Fortrinnet, der tale et fremmed Tungemaal, skjønt det maatte gaa ud over dem selv, og det morede mig at se, hvorledes de fleste af Kirkemødets Medlemmer anstrængte sig for at forstaa det fremmede Tungemaal eller for dog at give sig Mine af at forstaa det. Til Lykke var det Engelsk og ikke Tysk, der tales til os; skjønt jeg, om det havde været Tysk, formodentlig havde forstaaet, hvad der blev sagt, foretrak jeg dog det engelske, hvoraf jeg ikke forstod et Ord.

Derefter kom den norske Kirkes Tilstand paa Bane, og Stiftsprovst Jensen tog Ordet. Om denne Mand vil jeg meddele, at han var det virksomste Medlem af Bestyrelsen for Kirkemødet, at det især skyldes ham, at mange, som det syntes, uovervindelige Hindringer blev overvundne. Han var ogsaa en Mand, som ret syntes skicket til at rydde Hindringer af Vejen. Den stille, ydmyge Børgers tilstod, at om denne Kraftmand ikke havde været, var alt gaaet over Styr. Jeg havde været Bidne til, at han var kommen Grundtvigianerne i Møde paa en saa kjærlig Maade, at jeg sluttede, han kunde ikke være deres bitre Modstander. Dette stadfæstedes da ogsaa ved hans Foredrag, skjønt han netop valgte, hvad Børgers havde udtalt om Grundtvig og den kirkelige Betragtning, som det, han vilde tage fat paa. Meningen er ikke her at gjengive hans Foredrag, som andensteds er sket. Han begyndte med en saa begejstret Skildring af Grundtvig, især som Digter, at Peter Nordam fra Lyngby græd derved, men Slutningen blev dog, at han forkastede hans Dplysning om Daabspagten som et Ord fra Herren som ubevistlig, skjønt han byggede paa den og vilde ingen anden Grundvold have.

Dermed var da Angrebet gjort paa os; det var altsaa ikke os, der havde begyndt den saa meget frygtede Strid, uden for saa vidt Børgers havde omtalt Grundtvigs Indflydelse paa den norske Kirke, der kun var en ligefrem og uægtelig Kjendsgjerning.

Efter at Jensen havde sluttet sit Foredrag, som blev hørt med spændt Opmærksomhed, opfordrede Formanden dem, som hertil maatte have noget at svare, at tage Ordet. Kort forud var Biskop Kierkegaard bleven ført ud af Salen ligbley; han var nemlig bleven syg; ham betragtede vi alle som vor Fæ-

vedsmand netop i denne Sag, og han havde paa det skandinaviske Kirkemøde i Kjøbenhavn vist, han fortjente at være det. Fra ham var altsaa ingen Hjælp at vente, og der syntes ingen at skulle komme andensteds fra. Tre Gange lod Formanden sin Opfordring udgaa, og ingen fremtraadte. Det forekom mig at være, ligesom naar ved Turneringerne Opfordringen lød til Midderne om at træde i Sranken for en eller anden, som var angreben. Det var et ængsteligt Øjeblik; jeg ventede bestandig paa, der kom vel nok en, som her kunde tale, men der kom ingen. Det syntes mig dog for galt, om der ikke skulde være en eneste, som havde noget at svare til, hvad der var blevet sagt om vor Tro — saa tog jeg endelig Mod til mig og traadte op — og skjønt jeg ikke talte om mit bankende Hjerte, som senere en Taler gjorde, saa var det alligevel bankende. Jeg gjorde det, saa godt jeg kunde — en Skjælm giver mer, end han har — men vilde gjerne lave gjort det bedre. Hvad jeg lagde fortrinlig Vægt paa, var dette: Naar der krævedes skriftlige Beviser for vor Tro til Salighed, hvor havde da Jensen disse Beviser fra for, at Daabspagten var Kirkens uroftelige Grundvold, naar han forkastede den som et Ord fra Herren netop paa Grund af, at disse Beviser saanedes. Men hvad jeg tillige udtalte, var, at vi kjendte alle dem for vore Medkristne, som holdt sig til Daabspagten, om de end ikke delte vor Oplysning om denne. Jeg tror, at denne Udtalelse hjalp noget til at give den hele Strid et mildere Præg, end mange havde ventet, den vilde faa. Med Hensyn til saadanne Modstandere, der jagde, at de ærede og elskede Daabspagten, men blev yderlig forbitrede, fordi vi jagde, den var kommen fra Herren selv, og vilde have os forkjætrede, anvendte jeg en Signelse, som syntes mig selv ganske god. Jeg jagde nemlig, de bar sig ad ligesom en Søn, der paaastod at elske sin Moder, men blev yderlig forbitret paa dem, der jagde noget rigtig godt om hende, som han ikke hidtil havde hørt; jeg mente, at elske de virkelig Daabspagten, saa maatte de glæde sig over dem, som gav den det bedste Vidnesbyrd, at den var fra vor Herre selv. Glad var jeg, da jeg slap ned fra Talerstolen over at have aflagt et lille Vidnesbyrd om, hvad jeg elsker som en Moder, og som ingen skal kunne rose saa højt, at jeg skulde fortørnes derover; jeg veed ogsaa, der var adskillige, der var glade over, at jeg kom op i et Øjeblik, da det gjordes saa haardt behov; jeg veed, jeg vilde ikke for meget godt have undværet, at jeg fik aflagt dette Vidnesbyrd, takkede ogsaa om Aftenen Gud saa jmaat derfor.

Dagen gik ellers hen med Fægtning om den samme Sag; Hørende var det for alle at høre den blinde Dyrholm aflægge sit Vidnesbyrd om, hvorledes han trods al sin Skriftklogskab var bleven Gjendøber, men atter reddet, da han fik Dje for Troens Ord; hvorledes han nu elskede dette som den faste Grundvold og Skriften, som fastede sit Lys derpaa. Vi skulle ikke rose os af nogen glimrende Sejr, som vel var bleven Tilfældet, om vor syge Hovedsmand var kommen til at føre Ordet, men det er ikke afgjort, at det jaaledes havde virket bedre. Jeg er vis paa, at vor kirkelige Betragtning har vundet, ikke tabt ved dette Riksmøde, ja jeg tør endog paastaa, den vandt mere ved dette end ved Mødet i Kjøbenhavn. Hvad der især kom for en Dag, var den umaadelige Indflydelse, som den grundtvigiske Dplysning har haft ogsaa paa dem, som ikke i et og alt have kunnet gaa ind paa den; de mange Stemmer, som lød for Daabspagtens Uroffeligbed, den Tak, som udtaltes til Grundtvig for, hvad han i denne Henseende havde udrettet, har Vidnesbyrd derom; jeg vil kun minde om Stiftsprovst Boe Jens smukke og hjertelige Udtalelse.

Mødet endte med den Beslutning, ikke at bringe den danske Kirkes Tilstand mere under Dmtale, da hvad der var talt om den norfses, ogsaa gjaldt den danskes. Den sidste Dags Formiddags Møde — thi mere var der ikke tilbage — skulde saa indskrænkes til en Forhandling om Missionen og Kirkemødets materielle Anliggender, og hvem der ikke sværmede for nogen af Delene, var ikke videre vel til Mode derved, saa meget mere som vi syntes, der var endnu meget, som burde siges, dels om den kirkelige Sag, dels om, hvad der stod i nøje Forbindelse dermed. Men „Mennesker spaar, og Gud raader“, hvad han vil have frem, det kommer nok, og det kom ogsaa.

Om Aftenen var jeg tillige med mine Brødre ude paa Vandkuranstalten ved Kristiania. Nordmændene vidste nemlig ikke al den Godhed, de vilde bevise os, og blandt disse maa jeg nævne Apotheker Ditten, som indbød os alle sammen til denne Tur, førte os ud til Anstalten, beværtede og viste os omkring. Da han fremstillede os for Lægen, sagde han: Det er alle Bøjser'et, en Bisp, en Stiftsprovst, en Dr., en Pastor og en Kandidat; Begyndelsen og Enden var ikke saa ganske rigtige, men hvad Enden angaar, da haaber jeg nok, den bliver rigtig, om Begyndelsens Rigtighed næres derimod intet Naab. Der var den skønneste Udsigt der oppe, man kan tænke sig, og

Lægen paastod, at bedre eller renere Vand gives der ikke nogetsteds.

Der var kun en halv Dags Møde tilbage, da Eftermiddagen skulde anvendes først til Slutnings-Gudstjenesten, dernæst til Fæstmaaltidet. De ikke begejstrede Missionsvenner gik til dette Møde uden store Forventninger da man gik ud fra, at det vilde indskrænke sig til en Forhandling om Missionen, hvoraf de ikke ventede stort Udbytte. Missionen har nemlig den uheldige Egenstabs, at der jannes virkelige Missionærer, ligesom et Bryllup, hvor der jannes en Brudgom. Hvem der derfor ikke har den Iver for Missionen, som der kræves, maa dog deri have nogen Undskyldning; selv blandt de ivrigste Missionsvenner, som indbyde til Missionsmøder og søge at opflamme Begejstringen, har Ingen følt sig opfordret til selv at udgaa som Missionær, ikke en Gang den ivrigste og vel dygtigste blandt dem alle: Gærms. Det kan derfor ikke nægtes, at mange af os, der ikke have junderlig høje Tanker om Missionen, saaledes som den for Tiden er blandt os, ikke ventede stort af dette sidste Møde.

Dr. Kalkar fra Gladjare holdt Missions-Foredraget. Han havde Dagen forud udtalt sig om Grundtvigs store Fortjenester af Religionsfriheden, havde derved erklæret sig som en Frihedsven, og det var en god anbefaling for ham. Hans Foredrag var ogsaa noget af det bedste, jeg endnu har hørt om Missionen, og derjom han strax efter dette havde sat Sagen til Afstemning, nemlig om alle tre skandinaviske Niger vilde forene deres Missionsvirksomhed til en Fælledsvirksomhed, vilde Forslaget uden Tvivl være gaaet igjennem, da Stemningen, efter det heldige Foredrag var særdeles gunstig. Saaledes skulde det ikke ske. Pastor Ma u vilde støtte sin Ven og holdt et Foredrag, som visse velment mod Missionen, men blev denne for Øjeblikket til liden Baade. Jeg veed ikke ret, hvorledes det gik til, men nægtes kan det næppe, at Forsamlingen blev noget mat, før Foredraget kom til Ende. Der gik en usigelig vemodig Aand igjennem det, som aabenbarede sig ved en bedrøvelig og næsten ynkelig Tone. Jeg veed aldrig at have hørt Ordet „Nyborg“ udtalt paa en saa vemodssfuld Maade, som da det beklagedes, at dette Møde, der havde forskaffet Taleren den glædste Dag i hans Liv, kun forstyrret ved en snart forbigaaende Sky, ikke var bleven omtalt i de norske Blade. Dette gav en Udgiiver af et af disse — jeg veed ikke hvilket — der besandt sig oppe paa Galleriet, men havde hørt denne Klage med sine Højmdals Øren, Anledning

til at fare ned med Vindens Hurtighed og i et Øjeblik at faa den Erklæring ført til Papiret og overrakt Formanden til Op-læsning, at Nyborg-Mødet fandtes omtalt i det og det Nr. af hans Blad. Udgiveren kan umulig have vidst, at det jaaledes vilde komme, og jeg maa da beundre hans mageløs nøjagtige Kjendskab til hans eget Blad, at han øjeblikkelig kunde mindes, i hvilket Nr. denne Sag havde været omtalt. Jeg bilder mig ogsaa ind at vide nogenlunde Besked med, hvad der staar i Budstikken, men dertil strækker mit Kjendskab sig ikke.

Indtrykket af Maus Foredrag var ikke heldigt for Missionens Sag, det tror jeg at kunne paastaa, og da det var sluttet, kom et andet Foredrag, der var dette saa uligt som to Foredrag i samme Tungemaal kunne være hinanden, men som heller ikke kunde antages at fremme Missionens Sag paa den Maade, som det tilsigtedes. Det var nemlig Birkebald, der havde forlangt Ordet og fik det ogsaa for et Foredrag om Orthodoriisme og Pietisme, som nær var blevet indebrændt, men nu brød ud som en Vulkan. Det var det døde og det falske Væsen, der blev bekæmpet, Orthodoriismen, som vilde indsnævre Manden inden visse Læreformers Grænser, Pietismen, som vilde kvæle den ved sine selvgjorte Love. Det var et alvorligt Ord navnlig til Nordmænd og svenske, men da til mange danske med, om at løsrive sig fra disse Nag og at bryde ud til Frihed af dette Fængsel. Det var et i Sandhed alvorligt Ord, og jeg tager ikke i Betænkning at kalde det Kirkemødets Glanspunkt. Det var umuligt, at det kunde klinge godt i alles Ører, og det var underligt, men tillige et Bevis paa det levende Ords Magt, at Taleren fik Lov at komme til Ende, da det jo ikke kan nægtes, at Missionen blev meget svagt berørt. Saa der kunde have været Grund til Afbrudelse. For øvrigt maa jeg ogsaa beklage, at Taleren ikke gik nærmere ind paa Missionen, hvorved han kunde have undgaaet Bebrejdelsen for at have brudt ind paa et uberettiget Sted og kunde have faaet Lejlighed til at vise, at naar man jaaledes vil have gjort Missionen til en Pligt for alle Kristne, hvad enten der er Kræfter og Modenhed dertil eller ikke, saa er det atter Orthodoriismen eller Pietismen, som udøver deres Tryk ved at lægge Nag paa, der ikke kan bæres. Dette skete kun meget svagt, og der fattedes da heller ikke paa Stemmer, som vilde have Taleren standset, hvortil Formanden, selv greben af Begejstring for det livfulde Foredrag, først lod sig bevæge, da det var saa godt som bragt til Ende. Paa sit Sted eller ikke, vist er det, at det var et

godt Ord og for saa vidt paa sit rette Sted, som det visjelig gjordes haardt behov.

Nu vilde man have afgjort, om Missionsjagen skulde forhandles videre, eller om ikke den danske Kirkes Tilstand skulde nyde sin Ret ved nu at komme til Forhandling, og Forsamlingen stemte for det sidste. Denne Sejr kjøbtes dyrt nok, da det gav Anledning til, at Lic. Kothé fik Ordet og benyttede dette til det eneste onde Udfald mod Grundtvig, som der lød paa selve Kirkemødet. Man trængte til Ballast, jagde han, naar Skibet gik for saa fulde Sejl som Birkedals nys, som i det hele taget Kirkeskibet nede hos os. Biskop Martenjen blev fremstillet som den Mand, der udgjorde denne nødvendige Ballast, men derved fik Taleren Anledning til at sætte Grundtvig i ondt Rygte, navnlig hos Nordmænd og Svenskere, som ikke kjendte saa nøje Bessed. Grundtvig sigtedes uden videre for enhver af de Kragballeste Paastande om Daaben, sigtedes for den Paastand, at denne beroede ikke paa Jesus Kristus, men paa Døberen eller den, der bærer Barnet. Hvad Grundtvig har skrevet om Præstefrihed, hentastedes paa en saa løs Maade — Taleren ytrede selv, han vidste ikke rigtig, hvad Gr. havde paastaet — at det nok kunde egne sig til at vække Mistanke, hos hvem der ikke kjendte nøje Bessed.

Paa alt dette fik han des værre intet Svar, thi Hammerich, der var den eneste, der fik Ordet, tog intet Hensyn dertil, hvorimod han viste, at naar man endelig krævede videnskabelige Beviser for den kirkelige Betragtning, saa savnedes disse ingenlunde, og jeg tror virkelig, at han ved at fremhæve adskillige græske og latinske Citater af Kirkesædrene, gjorde et ikke lidet Indtryk paa adskillige, men selv erklærede han, at han ikke byggede sin Tro paa videnskabelige Beviser; han tog sit Sæde blandt Børnene og troede paa Ordet af Herrens Mund til os efter Menighedens levende Vidnesbyrd. Med sit eget Livs Erfaring havde Peder Larsen alt forud stadfæstet, at først da finder Sjælen Hvile, naar „Troen med Varme om Ordet slaar Arme“. Selv havde han længe ledt efter denne Hvile, men da fandt han den, fordi da tog han vor Herre i Favn. Hammar søgte derpaa at berolige Svenskerne med Hensyn til Birkedal, i det han forsikrede dem om, at denne ingenlunde vilde befordre Umoralitet, men var en nidkjær Præst, der søgte at fremme alt, hvad godt og elskeligt var, kun var han en Fjende af de døde Former og selvgjorte Raabud, og Ma u fremstod nu som Forsvarer af de grundtvigiske Præster, som han kjendte bedre end de fleste ovre fra Fyn, hvor deres Hovedsæde saa

vel som hans eget var. Selv var han langt fra at være en Grundtvigianer, og ingen skulde sigte ham derfor, men Livet var paa deres Side, det kunde han ikke nægte, og ivrige var de i at udlægge Skriften og holde Forjamlinger, men det havde han mod dem, at de ikke vilde rigtig til at tugte med Loven og ikke antage sig Missionen. „Det kan jeg ikke lide eder for“, sagde han og slog dermed Nørdam, som stod hos, paa Skulderen. Dette Foredrag blev holdt i en ganske anderledes frejdig Tone end det foregaaende og gjorde, som det forekom mig, et rigtig godt Indtryk, skjønt det kan ikke nægtes, det var forunderligt at høre en Mand sige, at Livet var paa Grundtvigianernes Side, men han, skjønt en Ven af Livet, var ikke paa den.

Der blev endnu behandlet adskillige mindre væsentlige Sager, med Hensyn til Kirkemødets næste Afholdelse, Forhandlingernes Offentliggjørelse o. s. v., hvorpaa Formanden sluttede Mødet med en inderlig og hjertelig Bøn. De brændende Spørgsmaal var komne paa Bane, sagde han, og det var vel, det kunde ikke være anderledes, men nu vilde han kun ønske, at det Spørgsmaal maatte blive brændende for enhver af os, hvorledes vi skulde blive jalige, og for enhver af os Præster, hvorledes vi hver i sin Kreds maatte kunne fremme deres Salsligheds Sag, vi havde at arbejde iblandt. Den hjertelige Maade, hvorpaa dette blev udtalt, gjorde et dybt Indtryk, saa Enden var god, det tør jeg paastaa, som overhovedet den sidste Dags Møde var det livligste og jatte Kronen paa Værket.

Nu gik Forjamlingen til Trefoldigheds-Kirken, en ny stor og dejlig Kirke; den blev propfuld i et Øjeblik, hvortil de utrættelige Kvinder bidrog deres.

Derefter forsamledes vi alle for sidste Gang i Frimurerlogens store Sal til et Festmaaltid. Der var kommet en glad og hjærlig Stemning over alle, Bitterheden, som muligen kan have fundet Sted under Striden, var forbi, og vi følte os, jeg vil ikke sige som Brødre i vor Herre, men som skandinaviske Brødre, der maa holde sammen, hvordan det end gaar.

De foregaaende Dage havde Bestyrelsen nok egentlig ikke ønsket Sang eller Taler, saa det var med Nød, at Nørdam tilkæmpede sig at faa udbragt en Skaal for den jvnske Konge med Ordet fra Ringeriget anvendt paa ham: Kjærlighed er en Ild, mange Bænde slukke den ikke. Dog var det ikke Bestyrelsen, der lagde ham Hindringer i Vejen, inarere dem, som mene, at ved et Kirkemøde, om det saa er ved et Middagsbord,

maa der ikke tales eller synges uden om kirkelige Ting, højt da naturligvis, thi ellers førtes der jo Samtaler blandt Gæsterne om forskellige Ting. Det er en forunderlig Stræben efter at bevare Skindet af en Gudelighed, som ikke finder Sted.

Paa denne Dag var det Bestemmelsen, at der skulde baade synges og tales. Stiftsprovst Jensen havde skrevet flere smukke Sange i den Anledning. Der blev da ogsaa holdt en Mængde Taler, de bedste var paa norsk Side af Verels, paa svensk af Hammar og paa dansk af Birkedal. Verels talte til Gæde for Danmark, hans Fødeland, hvor hans Moder havde lært ham de første Toner, om Danmarks Lissighed, om hans Kjærlighed til de danske Sletter, hans Længsel derefter, endog han elskede Norge, hans Fødeland. Han talte saa stille og dnybt rørende derom, at jeg tør sige, der blev ikke mange danske Dine tørre, og jeg erklærer hans Tale for den bedste, fordi den var den hjærteligste. Hammar talte til Gæde for Norge; han mindede om, hvorledes der i gamle Dage var en svensk Konge, som vilde have Krig med Norge, men hans Folt stod op og erklærede ham, at de vilde have Fred med Norge. Det vilde Svenskerne endnu; de undte ogsaa Norge den Frihed, som det havde, men forlangte endnu mere, og det var Kjærlighed af Norge, saa det blev en Staal for Fred med Norge, Frihed i Norge og Kjærlighed af Norge. Birkedal talte for den nordiske Kirke og mindede om, hvorledes der var blevet kæmpet for den, ved Stiklestad, da Norges Helgen Olaf faldt, ved Harrested, hvor Knud Lavard dræbtes af Frændehaand, der, hvor Kilden udsprang med Lægedoms Kraft, ved Lützen, hvor Sverrigs mageløse Velt Gustav Adolf sejrede og ialdt for Nordens Kirke. Nu havde vi været samlede i disse tre Dage, og vi havde stridt med hinanden, men vi havde slaaet os sammen, thi Kjærligheden havde vundet Sejrr. Og nu vilde han indstævne Nordmænd og svenske at møde ved Dannevirke, Nordens fælles Grænse, at vi ogsaa i Kampen for det fælles Fødeland maatte slaa os sammen. Al den Jubel, der var over disse tre Taler, er ikke til at udsige.

Selv kom jeg ogsaa lidt med, og det skete i en noget mindre højtidelig Tone, thi man vil nok indse, at de foregaaende Taler gav ikke Rum for det mindste Smil. Jeg mindede da om det gamle Ord: „Vel begyndt er halv fuldendt“, det havde jeg følt gjaldt Kirkemødet ved at høre den gamle Bisps hjærlige Ord og den unge Præst's yndige Messen; i Salen var der jo lidt snævert, saa adskillige havde maattet jøge i

Kamrene, skjønt det havde intet godt Ord paa sig, og nogle af dem, der havde faaet Plads i Salen, var blevne saaledes trykkede af Venner og Brødre, at de fristedes til at sige som Is-lænderen til Frederik den 6te, da denne belønnede hans Nid-fjærhed: „Det er for meget, deres Velcærværdighed!“ Men de bedste blandt os havde maattet søge op paa Højene, og det var Kvinderne, der holdt ud paa Galleriet de tre Dage til Ende, disse mageløse udholdende Kvinder, som man var høflig imod, hvor det ikke gjaldt noget junderligt, men skubbede til Side ved højtidelige Ljligheder. disse Kvinder, som endnu i dette Øjeblik holdt ud der oppe paa Galleriet, nøjedes med at glæde sig over, at vi fik baade vaadt og tørt, skjønt de fik ingen af Delene. Kirkemødet var vel begyndt, og det var ogsaa vel endt, det kunde allerbedst mærkes paa den Kjærlighed, der nu til sidst sluttede os sammen. Jeg havde ikke holdt saa meget af alle disse Menneſter, da jeg drog her op, som jeg nu var kommen til; det var sandt, hvad der var blevet sagt, at vi havde slaaet os sammen, og derfor vilde jeg udtale min Tak og min Glæde over det tredje skandinaviske Kirkemøde. Derefter tog en anden Taler Ordet og sagde, det var ham med mig i den omvendte Orden, thi han havde syntes godt om mig, før jeg kom her op, men efter at jeg var kommen, og efter at jeg havde talt fra dette Sted, syntes han slet ikke om mig. Disse Ord udtalte han saa alvorlig, at alle troede, han var virkelig bleven vred over, hvad der var blevet sagt — men saa søjede han til: Thi med de Ord, Pastor Bojsen talte om de norske Kvinder, har han vundet alle deres Hjerter, og dem var det, han saa gjærn vilde vinde — nu vilde han dog forsøge derpaa ved at udbringe et Leve for dem. Saaledes traf den truende Sky over til alles Fornøjelse Pastor M a u udbragte derefter et Leve for Verels, hvis store Fortjenester og Elfskærværdighed han fremhævede med stærke Ord. Det var en Glæde at se, med hvilken Jubel dette Leve blev modtaget af hele Forsamlingen som et Vidnesbyrd om, i hvilken Grad Verels er elstet endogjaa af dem, som ikke dele hans Tro. Det synes da heller ikke muligt andet end at elske denne stille, ydmyge Mand, der ofrer sit Liv i Kjærlighedens Tjeneste og er for mig et mærkeligt Vidnesbyrd om, hvorledes vi ved at gøre det gode kunne bringe de daarlige Menneſters Ranskundighed til at tie. Verels takkede navnlig de danske Venner, som kom ham saa kjærlig i Hu, men blandt alle disse maatte han fremhæve en Mand, hvis Navn havde lydt saa mange Gange under Kirkemødets Forhandlinger, den Mand, hvem han blandt

alle Mennesker skyldte mest: Grundtvig, over ham vilde han ønske Guds Velsignelse og Guds Fred. Med Jubel blev dette Ønske modtaget, og vi, som havde inderliggen ønsket, at hans Navn ogsaa ved denne Lejlighed maatte blive ihukkommet, kunde ikke andet end hjærtelig glæde os over, at det blev nævnt af hans bedste og ældste Ven iblandt os. Efter at endnu en hjærtelig Tak var bragt Bestyrelsen, den dygtige Hørmænd og de norske Værter og Værtinder, skiltes vi ad, som det forekom mig, i stor Kjærlighed og med et inderligt Ønske om at maatte samles om to Aar ved det næste Møde i Kjøbenhavn.

Den næste Dag drog jeg med Dampskibet til Frederikshald for at besøge den Ankeriske Familie paa Rød, til hvilken jeg var bleven knyttet ved et særegent Baand. Rød er et dejligt Sted, tæt uden for Byen, hvor fra man ud over den skønne Have, der skraaner ned mod Havet, ser Byen, Fæstningen Frederiksstæn og den svenske Klippekyrst. Familien selv veed jeg ikke at skildre bedre end ved det Vers, som medens jeg var der, bestandig kom mig i Tanker:

Det er saa hyggeligt allensteds,
 Hvor smaa og store har et i Sinden,
 Og det, som drager de store Læs,
 I Hjærtetammer er inderst inde,
 Ja det er Sammen
 At holde sammen,
 Naar Ja o, Amen
 Er Kjærligheds Sprog.

I Forbindelse med mine Brødre, som senere kom der hen, tilbragte jeg der uforglemmelige Dage og følte med hver Dag:

At det er Sammen
 At leve sammen,
 Hvor Ja og Amen
 Er Kjærlighed.

Vi besøgte i denne Tid Fæstningen Frederiksstæn og saa den for nogle Aar siden oprejste Mindestøtte for Karl den 12te paa det Sted, hvor han faldt. Vi gjorde en Rejse til Sarpen og saa det mægtige Vandfald, for hvilket Høneføsjen maa vige. Med ad den store og mægtige Elv kom Tømmerstoffene sejlene

aldeles rolige og uden at ane den Fare, som forestod dem, men saa snart de var komne ind under den prægtige Længebro, styrtede de ned i den forfærdelige Fos. De blev usynlige for Mennekers Djne, men saa mange af dem, som holdt sig midt i Fossen, jaas atter sejlede ned ad Elven paa den anden Side, efter at de lykkelig var komne igjennem Fossen. De, som ikke holdt sig i Midten, blev grebne af en Hvirvelstrøm, der bragte dem ind i en Runddans, hvorfra ingen kunde udfri dem, og som vedblev saa længe, indtil de ved at stødes mod hinanden aldeles fortæredes. Kun nogle enkelte blev fastede mod Land og saaledes reddede. Det var for mig et storartet og forfærdeligt Billede paa Menneker, der fra den jævne og rolige Vandring gennem Livet føres ind i dets Kristelser og Kampe, som da, naar de ikke holde fast ved den Tro, der er dem givet til dermed at bevares i alle Farer, føres ud paa de vilde Beje og finde deres Undergang; kun saa ere de, som da blive reddede.

Ogsaa de umaadelig store noriske Skove med de himmelhøje slanke Graner og Fyrre fik jeg at se, disse Skove, hvor fra de utallige Tømmerstokke kom, som blev gjennemjavede ved Vandkraft til Bjælker og Brædder. Det skete med et forunderlig klagende Hyl, som om de vaandede sig under Smerten ved Gjennemsavningen.

I Frederikshald Kirke prædikede jeg den 10de Søndag efter Trin. for en stor Mængde Menneker, og den 9de August forlod jeg det yndige Nød og dets endnu yndigere Beboere i Kjølelsen af, at det er vemodigt at skilles ad for dem, som gjerne ville være sammen, sejlede tilbage til Kristiania for der fra den næste Dag at rejse til Kjøbenhavn. Biskop Kierkegaard, som i al den Tid havde været syg, var nu bleven rask og skulde netop den Dags Eftermiddag holde et Foredrag i den jamme Sal, hvor Kirkemøderne havde været holdt. Der gik jeg saa hen og fandt Salen propfuld af Mænd og Kvinder. Biskoppen havde valgt Evangeliet om Jesus og Nikodemus tillige med de første Vers af det 4de Kapitel i Joh. Evangelium at tale over. Det hele Foredrag blev holdt med meget Liv og blev hørt med spændt Opmærksomhed.

Næste Morgen tog jeg Afsted med den elskelige Berels, som fulgte Biskoppen og mig ned til Danvpskibet; vi sejlede da ned ad Fjorden og jagde Farvel til Kristiania og alle de yndige Steder langs med Fjorden. Da vi kom ud i det aabne Hav, saa jeg efter de noriske Kyster, saa længe det var muligt at øjne dem, og da de forsvandt, tog jeg vemodig Afsted med

dem. Jeg havde lært at elske Norge og endnu mere de norske Folk, blandt hvilke jeg havde fundet en Kjærlighed saa stor og skjøn, at jeg med Guds Hjælp ikke skal glemme den.

Næste Dag naaede vi Kjøbenhavn; der tilbragte jeg endnu en Dag og kom saa tilbage til det Møns Land, hvor fra jeg var dragen. Det er jo ogsaa godt og yndigt at bo paa de danske Sletter, allerhelst naar Møns Klint staaer i Baggrunden og minder paa en forunderlig venlig og mild Maade om de norske Fjælde. Nu ved at tænke tilbage paa denne herlige Rejse maa jeg takke Gud, som undte mig den, og bede ham om, at den maa blive mig til Belsignelse“

I de første Aar, Bojzen var Præst i Stege, stod han i den bedste Forstaaelse baade med By og Land; Byfogden, den bekjendte Politiker Hother Hage — en af Førerne for det nationalliberale Parti og den Gang Folketingsmand for Hjerdingfredsen — blev ikke alene Bojzens personlige Ven, men sluttede sig ogsaa til ham i kirkelig Henseende, og det havde en ikke ringe Betydning for Bojzens Virksomhed, da Hage havde en stor Indflydelse, navnlig paa Bybefolkningen. I politisk Henseende var der vel nogle mindre Afvigelser imellem dem, jaaledes i Spørgsmaalet om en Kirkeforfatning, men det var dog ikke mere fremtrædende, end at Bojzen, da Hage stillede sig og blev valgt som Folketingsmand i Stege, kunde give ham sin Stemme. Imidlertid begyndte nu mere end tidligere Modsætningen imellem det nationalliberale og det „bondevenlige“ Parti; noget egentligt Højreparti fandtes ikke den Gang, da Godsøjerne under Frederik den syvendes Regering næsten ganske havde trukket sig tilbage fra al Deltagelse i det politiske Liv, men desto skarper blev Striden mellem de førnævnte Partier, der paa den Tid var omtrent lige stærke i Folketinget. Det var den Gang, at Grundtvig besyldte de nationalliberale for, at de ikke havde andet Program end at være „Ubondevenner“. Oprindelig havde de begge været enige om

Hævdelsen af den almindelige Valgret, men i 1860 fremkom i „Dagbladet“ de bekjendte Artikler af de Coninck, som første Gang viste, at der i den nationalliberale Kreds var Mænd, som vilde indskrænke Valgretten og turde være sig dette Formaal bekjendt. I Begyndelsen vilde Partiets Leder vel ikke vedkjende sig de Conincks Anskuelser, men Aar for Aar blev Misstemningen imod Bondevennerne stærkere, og Frygten større for, at de mulig kunde faa Flertal i begge Ting. Bojsen delte ikke denne Frygt; han saa fuldt vel nu som tidligere, at Bondevennerne havde deres store Fejl, men han havde den Tillid til Folkets sunde Sans, at hvad der var ret og billigt, dog vilde sejre til sidst, og han kunde aldrig være med til at indskrænke den Valgret, som en Gang var Folket skjænkent, da han betragtede dette som en stor Uretfærdighed, navnlig imod alle de smaa i Samfundet. At de nationalliberale mere og mere havde gjort sig fortrolige med en Indskrænkning af Valgretten, kom imidlertid for en Dag ved den bekjendte Ytring under Forberedelserne til Forfatningsloven af 18. Novb. 1863, at denne skulde fremtidig være „Bærer af hele vor konstitutionelle Udvikling“, uagtet Landstinget efter denne Lov vilde blive sammensat paa en temmelig aristokratisk Maade.

Nu kom alle de sørgelige Begivenheder i 1863 og følgende Aar. Udfaldet af den ulykkelige Krig var et tungt Slag, særlig for Bojsen, der paa saa mange Maader følte sig knyttet til Sønderjylland, dog opgav han aldrig Haabet om, at det tabte skulde komme tilbage. I de følgende Aar blussede den politiske Strid op til en større Højde end nogen Sinde; saa vel en Del af Bondevennernes Førere som de nationalliberale opgav den almindelige Valgrets Grundsætning, og vistnok var det en Følge af de to Partiers gjensidige Mistillid, at de gik ind paa en Grundlovsforandring, hvorved det fremtidige Herredømme

i Landstinget saa godt som fuldstændig blev lagt, ikke som før i de nationalliberales, men i Godsejernes Hænder.

Hvor lidet Bojzen følte sig skiftet til politisk Virksomhed, og hvor ondt det end gjorde ham at maatte bryde med flere af sine bedste Venner i Stege, saa kunde han i denne Strid ikke holde sig tilbage, men maatte stille sig i deres Række, som af yderste Evne søgte at værne om den gamle Grundlov; ved Landstingsvalget i Næstved i Foraaret 1866 (det sidste i Danmark, som blev foretaget efter den alm. Valgrets Grundføtning) blev han valgt til Medlem af Landstinget og deltog nu sammen med Grundtvig i den korte Sessjon, som fik det bekjendte sørgelige Udfald, at Danmarks Riges før saa frie Grundlov blev indskrænket til den, vi nu have. Under Sagens Behandling i Landstinget ytrede Bojzen sig blandt andet saaledes:

„Derf. m Knuden nu skal overhugges med det skarpe Sværd, kan jeg ikke se rettere, end at det samme Slag vil skille det danske Folk ad i to omtrent lige store Dele, hvoraf den ene Del vil modtage den nye Lov med stor Sorg, og den anden Del egentlig kun med Glæde, for saa vidt den gjerne ønsker at saa denne Sag bragt til en Afslutning. Derjom det virkelig var saa, at vi ved at gaa ind paa dette nye Udkaft kunde saa det, som vi visseilig trænge til, Fred og Ro og Endrægtighed, synes mig ogsaa, jeg kunde give mit Samtykke dertil; men det er netop dette, der staar for mig, at har der været Strid og Splid før, da vil den blive endnu større, og jeg kan ikke se, hvorledes denne Strid skal kunne blive bilagt. Det forekommer mig saaledes, at derjom vi for Fremtiden skulle holde Fæst for vor Grundlov, vil det kun blive en Glædesfæst for den ene Halvdel af Folket, men derimod en vemodig Mindesfæst for den anden, hvortil kun det Haab kan være knyttet, at det maaske en Gang i Tiden kan blive muligt at gjenvinde, hvad der er tabt. Hvad vi ønske og begjære, er — hvad der alt er blevet udtalt —, at denne Sag om muligt kan blive underkastet en ny Prøvelse. Jeg har aldrig nogen Sinde tvivlet om, at de Mænd, som have arbejdet paa at bringe Sagen til dens nuværende Stade, have gjort det, fordi de have været overbeviste om, at det var Fædrelandet godt og

gavnligt. Det er Mænd, hvoraf en stor Del har været Talsmænd for vor Frihed fra Begyndelsen af, og som vi for en stor Del endogsaa skyldte den Frihed, vi have modtaget, Mænd, som fra Begyndelsen af have hejset Frihedsflaget, men som — det maa være mig tilladt at sige det — nu forekomme mig ligesom at ville hejse det samme Frihedsflag paa halv Stang. Jeg har derfor den inderlige Overbevisning om disse Mænds Nætsjærdighed og Kjærlighed til Fædrelandet, at dersom det ved yderligere Drøftelse af Sagen var muligt at vise dem, at Afgjørelsen i dette Øjeblik vilde være sørgelig og tung for vort Fædreland, vilde de visselig ogsaa gaa ind paa ikke at fremtvinge en saadan. Dersom jeg ikke havde den Tro om dem, var det jo aldeles ørkesløst at tage Sagen op paa ny, thi at forhandle med dem, som ikke ville se, det nytter slet ikke. Men jeg har den inderlige Tro om disse danske Mænd, at de gjerne ville se og lade sig overbevise, ja at de muligvis kunde komme til at se Sagen i et andet Lys. Jeg vil tillige ønske, at disse gode Mænd vilde være overbeviste om, at det er os en dyb Hjærtetsorg, dersom vi nu ved denne endelige Afgjørelse skulde være afskaarne fra enhver Mulighed af at vende tilbage til den gamle Lov, som vi elske, at det vilde være os en dyb Hjærtetsorg, dersom vi nu virkelig for stedse skulde være nødtte til at tage Afsked med den. Jeg vilde ønske, at de kunde og vilde tro paa, at det er os en dyb Hjærtetsorg; thi ja vilde de ogsaa tro, at det Nej, vi maa udtale, kommer af en inderlig Kjærlighed til vort Fædreland og fra vor inderste og bedste Overbevisning, og ja vilde de tillige, i det de ville agte vor Sorg, om de end ikke kunne forstaa den, bidrage til, at det Nederlag, vi maa være forberedte paa at lide, ikke skal blive ledsaget med Haan og Spot, som der ellers nok kunde være Grund til at frygte for vilde ske. Men hvordan det end skal gaa, vil jeg udtale, at jeg vil ikke fortryde, at jeg har været med at værne om den gamle Grundlov indtil det sidste. Jeg har hilset den med Glæde, ledsaget den med inderlig Delta-gelse, set, at der under Ly af den er fremvoeret et kirkeligt og borgerligt Liv i Danmark, som jeg ikke nogen Sinde før har set. Jeg har set med Sorg, at denne Lov er bleven indskrænket, men jeg har trøstet mig med, at det var et Kjærligheds-offer, der blev bragt for dem, for hvis Skyld intet Kjærligheds-offer var for tungt; jeg har glædet mig til og haabet paa, at den kunde vindes tilbage, og derfor kan jeg kun her udtale, at jeg umulig kan fortryde, at jeg nu ogsaa er med at værne om denne Lov indtil det sidste, og bede om, at det Nej, jeg

udtaler, maa blive betragtet som et Mej, der udgaar fra mit Hjertes inderste Døerbevisning."

Det lykkedes ikke at opretholde den almindelige Valgret i den Skikkelse, som den var givet af Frederik den syvende; i Midten af Juli Maaned 1866 vedtoges den nye Grundlov saa vel i Landstinget som i Folketinget, dog begge Steder med et ringe Overtal af Stemmer. Forgjæves gif Grundtvig og Tscherning i Forening til Kongen for at advare ham imod at underskrive Loven; der blev intet Hensyn taget dertil, og saaledes udkom den Lov, der fremtidig skulde spalte det danske Folk i to næsten fjendtlige Lejre. Baade Grundtvig og Tscherning forudsagde, at dette vilde ske, som det da ogsaa laa i selve Forfatningen, der opstillede to i deres Tilblivelsesmaade saa forskjelligartede Kamre. Det Parti, som det først maatte gaa ud over, var det nationalliberale; sin Tillid og Gunst hos den større Del af Folket havde det vundet ved at fremhjælpe og støtte den almindelige Valgret; nu, det svigtede denne Sjæne, bar Partiet sig ad som den Mand, der skar Grenen over, han selv sad paa. Det varede da heller ikke længe, inden Partiet tabte næsten alle de Folketingskredse, som laa uden for Hovedstadens Omraade, og det kunde ikke vinde Erstatning i Landstinget, hvor Reaktionen nu var eller maatte blive eneraadende. Det er sandsynligt, at flere af Partiets bedste Mænd bragte dette Offer ikke udelukkende af Had til eller Frygt for „Bondevennerne“, men at de af Hensyn til den udenrigske Politik troede det nødvendigt at faa en hurtig Ende paa Grundlovsforhandlingerne, at Landet kunde optræde med større og samlet Kraft, naar det Øjeblik kom, da den prøjsiske Vælde vilde blive knust af det formentlig stærke Kejserdømme i Frankrig; ogsaa i denne Henseende beredes der Partiet en bitter Skuffelse, da det tvært imod var Frankrig, der i 1870 blev knust under Sammenstødet.

Man kan med Sandhed sige, at det nationalliberale Partis Historie fra 1863—70 var en Række af fejlslagne Forhaabninger, og det var intet Under, at det næsten ganske tabte sin politiske Indflydelse, der under Frederik den syvendes Regering havde været saa fremtrædende.

Resterne af det nationalliberale Parti fastede sig nu i Armene paa Godsejernerne — deres gamle Modstandere, som de altid før havde betegnet som „Reaktionen“, og dannede med dem et forenet „Højre“, medens Resten af Bondevennernes Parti, der ogsaa var bleven halvt opløst under Grundlovskampen, forenede sig med Grundtvigianerne til det saakaldte „forenede Venstre“. Saaledes opstod da de to Partier, imellem hvilke Kampen har været staaende lige til vore Dage.

Det var med et tungt Hjerte, at Bojsen vendte hjem fra den kortvarige Rigsdagssamling; Grundlovens Indskrænkning var for ham et saa smerteligt Tab, at han efter den Tid ikke mere vilde eller kunde deltage i nogen Grundlovsfest; i sine Taler til Ungdommen opfordrede han stadig til, at de skulde søge at erhverve det tabte tilbage, og selv opgav han aldrig dette Haab, men trøstede sig med, at det vilde naas samtidig med Gjenertjænkningen af det danske Sønderjylland. De var tabte i Forening og skulde ogsaa vindes igjen paa samme Maade. Det gjorde ham bitterlig ondt, at han paa Grund af den politiske Kampstilling maatte bryde med mange af sine bedste Venner, baade i og uden for sin nærmeste Virkefreds; ofte tænkte han af den Grund paa at søge sin Alffed som Præst i Stege, men dels følte han sig for gammel til nu at begynde en Frimenighed, dels kunde han ikke undvære præstelig Virksomhed; efterhaanden mildnedes dog den politiske Strid paa Møn; efter en Række Valgkampe, der førtes med stor Bitterhed fra begge Sider, og hvor de nationalliberales Hoved-

organ „Fædrelandet“ stadig angreb Bojsen og med urette gav ham Skyld for alle Stridens Følger og Udskejelser, blev „Venstre“ ja stærkt paa Den, at de nationalliberale maatte opgive enhver Modstand, og i Efteraaret 1869 blev Bojsens næstældste Søn Frøde, Højskoleforstander paa Nødskilde, ja godt som enstemmig valgt til Kredens Folketingsmand, en Plads, han siden den Tid uafbrudt har indtaget.

Saa Aar efter, den 27de Maj 1871, havde Bojsen den Sorg at miste sin kjære Hustru, der i længere Tid havde lidt af Brystsvagthed; de havde da været gifte i 37 Aar og havde i Efteraaret 1859 fejret deres Sølvbryllup; trods det, at hun hverken i kirkelig eller i folkelig og politisk Henseende kunde dele Syn med ham og saaledes i dette stod i Modsjætning baade til ham og Børnene, var hun dog ham en lige ja trofast Støtte som dem en god Moder; ved sin faste Karakter raadede hun ofte Bod paa Bojsens ja let bevægelige og let forjagte Sind. Om hende skriver han saaledes:

„I et langt Samliv med hende lærte jeg at kjende den Kvindetrostkaab, som holder ud til Enden, og hendes otte Børn lærte den Moderkjærlighed at kjende, hvem intet Offer er for tungt. Det er vor Trøst, at hun fandt Hvile i Troens, Haabets og Kjærlighedens Ord; det kostede Kamp og Strid, desto oprigtigere var det, desto mere tør vi knytte vort Haab dertil for hende. Meget godt har hun givet mig — langt mere, end jeg har forskyldt — det bedste gjenste hun dog til sidst. Saa Minuter før hendes Døje lukkedes, udraabte hun med høj Røst til mig: „Gud velsigne dig, Bojsen! Gud velsigne dig!“ Jeg veed, Guds Velsignelse er den bedste, men hendes er næst efter den, — begge hinanden deri lige, at de var uforfkyldte.

Saa velsigner jeg hende igjen for al hendes Trofasthed, for hvert et hjærligt Offer, hun har bragt, for de otte Børn, som staa som levende Vidnesbyrd om, at Guds Velsignelse har hvilet over os. Guds Fred være med hende, og han bevare

hendes Minde i vore Hjerter, til vi, som vi haabe, samles med hende der, hvor intet forstyrrer Freden og Glæden."

I det følgende Aaar udfoldede Bøffen en Virksomhed, større end nogen Sinde; foruden Bestridelsen af sit vidstrakte Embede og Udgivelsen som hidtil af sin Budstikke fik han to nye Virksomheder — Opretholdelse af Rødkilde Folkehøjskole og den Loventhaliske Mission. Til hans store Glæde havde hans Søn Frede i 1856 bygget og oprettet Rødkilde Folkehøjskole, næppe en Fjerdingvej vest for Stege; i de foregaaende Aar havde han stadig holdt Foredrag der ude, men da Frede, som før jagt, blev Folketingsmand og jaaledes maatte forlade Skolen, blev „gamle Bøffen“, som han nu almindelig kaldtes over hele Landet, den egentlige Bærer ogsaa af denne Virksomhed. Et enkelt Aar flyttede han endog ud paa Højskolen at bo for bedre at kunne leve sammen med Eleverne. I en Indbydelse til at besøge Skolen skriver han jaaledes:

„Det Forhold, hvori jeg staar til denne Skole, vil jeg kalde et bedstefaderligt, og dermed har jeg maaske udtalt et af de sømste Forhold i Menneskelivet. Det er vel tvivlsomt, hvem der ligger Hjertet nærmest, Børnebørnene eller ens egne Børn; Bedstefader og Bedstemoder er yndige Navne, og det ligger jo ligefrem i Ordet, at intet kan være sømmere. Derom vil jeg ikke strides med nogen, da jeg ikke en Gang selv veed det, men inderligt er Forholdet, og inderligt er ogsaa mit Forhold til Rødkilde Folkehøjskole. Den er nu bleven omtrent 5 Aar gammel, og den havde en god og glædelig Begyndelse og en god Fremgang. Da mødte den en haard Skæbne, den blev faderløs. Den Mand, som var dens Fader, og som var Bindeleddet mellem Skolen og mig, maatte forlade den. Man maatte ind i Rigsdagen. Man kan sige: Det behøvede han jo ikke, der var jo ingen, der tvang ham dertil. Det er der egentlig ingen, der veed, og saa nødigt jeg end saa ham forlade Skolen, billigede jeg dog, han drog ind i Rigsdagen, da Folkestemningen var for ham og kaldte ham der ind. Rigsdagen er vor første Højskole; paa en vis Maade kan man sige, at alle de andre ere til for dens Skyld; jynker den hen og

mister sin Betydning, saa er vor Frihed, vort Folkeliv tabt, og saa er det lige meget, hvor alle Højskolerne ere henne. Jeg veed godt, at det er temmelig sædvanligt at bære liden Agt for Rigsdagen, det er nok muligt, der sidde adskillige vigtige Højskolelærere, som mene, at deres Gjerning er langt større og betydningsfuldere end Rigsdagens. Jeg anser denne Betragtning af Rigsdagen for noget af det sørgeligste i vort Folk, og er der noget, som varslers dets Undergang, da er det denne Betragtning. Det kan være naturligt nok, at de, som efterhaanden tabe deres Indflydelse paa Rigsdagen, fatte Nag til den og søge at nedsætte den i Folkets Dine. Men hvem der har vort Folkeliv og vor Folkfrihed kjær, maa holde paa Rigsdagen, thi den er et Bærn for begge Dele, og er der saa nogen, som man har den Tillid til, at han vil og kan virke paa Rigsdagen i den rette Aand, da maa han ikke holdes tilbage, da maa han ikke holde sig selv tilbage, hvor dyrebar den Stilling end kan være for ham, han maa forlade.

Saaledes gif det Forstanderen for Rødkilde Folkehøjskole, han gjorde ret i at drage ind i Rigsdagen, da Folkestemningen kaldte ad ham, og han skal heller ikke forlade den, saa længe denne holder paa ham. Men Skolen blev faderløs derved. Rent døde den ikke, vi holdt paa den, hvad vi kunde, men erstatte, hvad den havde tabt, kunde vi ikke — med Hensyn til et Barns Forsørgelse tror jeg nok, en Fader er bedre end en Bedstefader, tilmed naar den sidste har andre Børn at sørge for. Det gif tilbage med den og den søgnede, saa man endog kunde nære Frygt for Døden. For mig har denne Skole været en Kilde til megen Glæde og megen Sorg, og nu, da jeg saa den syg, var den for mig Anledning til idel Sorg.

Men dø maatte den ikke, dertil var den alt for god, dertil var dens Begyndelse for lovende, og dertil var der for dens Skyld bragt alt for store Ofre. Og dog maatte dens Stifter ikke vende tilbage, thi han havde et større Kald. Da gjaldt det om at saa en Mand, som var skicket til at hjælpe den op; han var ikke nem at finde, men slaa ikke alle Mærker fejl, saa er han dog funden. Søren Mikkelson Sørensen hedder Manden, Navnet klinger da ikke fremmed i danske Øren; han er en meget kundskabsrig og begavet Mand, bondefødt, denne Stand særlig hengiven, fuld af Iver for at hæve den op til det rette Trin, med vaagent Øje for Gudsriget og Folkelivet, en Frihedsmænd af den Art, som ikke blot selv vil have Frihed, men ogsaa unde andre den. Det synes, som her ere alle Betingelser

til Stede for at være en dygtig Forstander for en Folkehøjskole. Tilmed faar han gode Kræfter til sin Hjælp, til faadanne haaber jeg, man vil henregne mig selv; har jeg end ikke kunnet holde Skolen oppe i dens forladte, faderløse Tilstand, saa kan jeg dog nok støtte den.

Men er nogen først kommen paa Knæerne, saa er det ikke let at komme paa Benene igjen, det gjælder i alle Livsforhold, ogsaa med Hensyn til Højskolerne. Lærere synes nu at være til Stede, men nu gjælder det om Elever, de ere jo lige saa nødvendige som de første. Det gjælder blot om, at de kunne faa Gang paa Skolen, som de have haft før. Det er dertil, jeg beder „Budstikken“'s Læsere at bidrage, hvad de kunne. Jeg tror, at jeg tør indestaa for, at de, som komme til os, skulle faa en god Behandling, jeg tror, at jeg tør indestaa for, de skulle ikke fortryde at have været her. Landet er dejligt, hvor Skolen har hjemme, skønnere Plet ejer Danmark ikke, der findes maaske intet skønnere i hele Verden end Møns Klint. Helt dødt er her da ikke heller i aandelig Forstand, skjønt jeg tilstaar, at den aandelige Skjønhed her paa Den kan ikke maale sig med den timelige; her er Sans for Frihed og Folkelighed, her findes saa meget Liv, at her ogsaa er Kamp. Mig synes, her er meget, som maa drage unge Menneſter til Møns Land — selve Skolens Stifter vil ikke sjælden staa i deres Midte og tale oplivende Ord til dem.

Saa lader jeg da dette Ord udgaa til alle mine og „Budstikken“'s Venner med Bøn om, at de ville hjælpe os at faa vor Skole ret paa Fode igjen. De skulle nok faa at høre om den, og jeg haaber, at „Budstikken“ skal kunne bringe godt Budskab til dem“.

Denne Opfordring blev ikke uden Virkning; det lykkedes at opretholde Skolen, og det var steds en stor Glæde for Bøjsen.

I 1873 afløstes Rand. Sørensen af Lærer Joh. Andersen, der før havde været Lærer paa Gjedved Folkehøjskole, og under hans Bestyrelse har Skolen bestaaet lige til nu og udfoldet en rig Virksomhed. Sær har Pigeskolen om Sommeren været stærkt besøgt. Om Bøjsen som Højskolelærer skriver en af hans Elever saaledes:

„Den Mand, der var Sjælen i Højskolelivet paa Rødkilde,

og hvis Personlighed Mindet atter og atter drager frem for mig, var Præsten i Stege, F. E. Bojsen. Lige fra Rødkilde Skoles Begyndelse til sine sidste Aar deltog han med Liv og Lyst i Arbejdet som Højskolelærer og var efter sine Medlæreres Vidnesbyrd den sidste til at tabe Modet og den første til at holde Haabet oppe.

Jeg husker saa tydelig første Gang, jeg saa gamle Bojsen. Det var et Par Dage, efter at jeg var kommen til Rødkilde, at han kom kjørende ved Middagstid i en lille Enspændervogn. Han var selv Ruff. Jeg saa ham springe af Vognen saa let som en tyveaars Ungling. Der var over hans Skikkelse en Glans af Friskhed og Liv, og hans Dine tindrede saa ungdommelig, at man glemte de hvide Lokker, der dog klædte ham saa godt, og at han var højt oppe i de tres. Ja, han havde bevaret sin Ungdom, og han nævnte det med Stolt-hed. „J kalde mig gamle Bojsen, det er et Ravn, jeg egentlig ikke synes om; thi det kunde nok være, naar det kom til Stykket, at jeg trods mine graa Haar er yngre end mangen en af jer“, svarede han paa en Lykønskningsstale, en Elev holdt til ham paa hans Fødselsdag. Og han havde tusende Gange Ret. Hvor mange unge Mennesker maatte ikke ønske sig blot Tiendedelen af hans Ald og Energi! Han var Ungdommens Mand, og sine bedste Kræfter viede han det, der er ungt i vort Folk. Derfor var Højskolen hans Lyst, og hans Tale præget af Sommerens Barme, rig paa Lune og Stemning. Denne hans Ungdommelighed viste sig ogsaa i hans daglige Færd. Med Hjærtens Lyst deltog „Præsten“ i vore smaa Højtideligheder, og han var en ypperlig Fører i Legen og kunde træde sin Dans som den bedste. Da Forstanderen spurgte ham, om han vilde være med til dette Aars (1876) Klintetur (Eleverne paa Rødkilde gjøre en aarlig Tur til Møns Klint), svarede han undvigende, saa vi havde opgivet Haabet om at faa ham med. Men hvor overraskede blev vi ikke, da vi ankom til Liselund, vort Samlingssted, og han smilende og fornøjet modtog os. En Vandring paa Møns Klint er i højeste Grad besværlig; men gamle Bojsen holdt tapper Stand. Paa Tilbagevejen blev det et forrygende Vejr med Storm og Sne. Der var flere tapre Mænd, der nu tabte Modet; da mindede Præsten os om, at vi havde sunget: „Er ikke dit Mod som din Arm af Jærn“; men var Armene af Jærn, saa maatte Benene være af Staal, og med Staalben maatte man da nok kunne klare den Tur. Selv gif han saa rolig og støt, som om Uvejret aldrig vedkom ham, saa han lærte os ved sit Exempel,

at det at gaa sig stagtræt eller faa en vaad Trøje er Smaa-
ting, der ikke en Gang ere et Ord værd. Ynkeshyge havde Boj-
sen et godt Dje til, saa om den Slags Gjenvordigheder vilde
han ikke høre Tale.

„Der er nogle Laarer, jeg sætter langt større Pris paa
end de kosteligste Edelstene, og der er en Latter, der i mine
Øren klinger bedre end den skjønneste Musik. Det er de Laarer
og den Latter, som kommer fra Hjærtet, og jeg takker vor Herre
for, at han har ladet mig skue disse Perler og høre denne
Musik ikke saa faa Gange i mit Liv“. Denne Udtalelse fra et
Foredrag paa Kødskilde har jeg opskrevet ordret. Den er ka-
rakteristisk for hans Virksomhed i det hele, men mest for hans
Lærergjerning. Naar han stod paa Kathedret i Karlefskolen,
saa han i Reglen kun lutter smilende og fornøjede Ansigter
omkring sig; thi der var saa meget vittigt i hans Foredrag,
saa mange pudsigte Indfald og Grindringer fra hans eget Liv
iblandede, saa hans Timer var de mest fornøjelige af alle.
I Førstningen fortalte han græske Gudefagn og morede sig
vistnok hjertelig over de mange Ansigter, paa hvilke man kunde
læse den højeste Grad af Forbavselse over disse æventyrlige
Sagn. Ved en Samtale efter et Foredrag var der en, der
mente, at det var „Løgn alt sammen“; men saa var der en
anden, der meget rigtig indvendte, at det kunde aldrig passe;
„thi saa vilde jaadan en Mand som Bojsen ikke fortælle det“.

Græske Gudefagn, danske Folkeæventyr, Kæmpeviser og
Ordsprog fremdrog han ofte for os, og han havde en forun-
derlig lykkelig Haand til at finde det poetiske Guld og drage
det frem uden Tilgift af Slaffer. En Gang talte han om det
poetiske, men mente, at det var vanskeligt at faa fat paa. Han
havde dog altid fundet megen Poesi i de gamle Sagn og Sange,
og der vilde han anbefale os at søge den, da vi der jagtens
lettest kunde finde den. Der var nok Folk, som vidste, at man
skulde gaa ud i den grønne Skov eller ned til Havet for at
blive poetisk stemt; men det var invita Minerva, og vi kjendte
nok fra et tidligere Foredrag, at det var ikke af det gode at
tvinge Gudinden eller blot at forsøge det. Men lægge os
efter at synge „Kong Kristian“, det kunde vi godt gjøre, da
det var en mageløs poetisk Sang, og Joh. Ewald en af de
rigtige Poeter.

Egentlig historiske Foredrag holdt gamle Bojsen hjældnere,
og tog han en Gang imellem et Afsnit for, saa var det mest
for at belyse en enkelt Personlighed eller Tanke. Atter og atter
kom han i sine Foredrag til at omtale Sønderjylland, som han

elkede inderlig, og som han aldrig blev træt af at bede for. Efter at have fortalt Eventyret om det vidunderlige Bælte, der usynliggjorde sin Mand og paa Djebbliffet befordrede ham der hen, hvor han ønskede sig, ytrede han: „Tænk Dem nu, at De var i Besiddelse af et saadant Bælte, hvortil vilde De da bruge det? Maaſke er der nogle, som slet ingen Ting vilde bruge det til, og det er værſt for dem, for ſaa have de viſt ikke ret meget, de holde af. Jeg veed nok, hvortil jeg vilde bruge mit. Jeg vilde fare lige til Berlin og ikke lade Wiſmarc i No, før han gav os Sønderjylland tilbage.“

I ſine Lørdagſtimer talte Bojſen ſædvanlig over kristelige Gmner, og hans ſulle, hjærtelige Ord var ſaa gripende, at diſſe Timer ſtaa for mig ſom de førſte, jeg har oplevet i Retning af kristelig Forkyndelſe. Hvor kunde dog ikke de evangeliske Fortællinger fængſle os, naar han fortalte dem! Ja der mærkede jeg ſom ingen Sinde før eller ſenere „Magten i det milde Ord“. Han havde en forunderlig Evne til at røre Hjerter, og det viſte ſig navnlig i Bigeſkolen, hvor det nok ikke var ſjældent at ſe hele Skolen med Lærere i Dørene i hans Timer; men det var jo netop de Berler, han ſatte ſaa ſtor Pris paa.

I den ſidſte Tale, ſom han holdt til os, Dagen før vi forlod Skolen, mindede han os om Hællenerne, der var den menneſkelige Oplyſnings Bærere, og om det Guds Folk, der kom med Liv og Lægedom fra ſin Konge, der ogſaa var en Verdenserobrere, men meget grundigere end Alexander, fordi han indtog Hjerterne. Vi havde jo ſet, at det gif Eventyrets Helte godt, naar de fik den rigtige Hjælp; den havde han tit omtalt og bad os huſte paa de tre mægtige Hælpere: Tro, Haab og Kjærlighed. Holdt vi faſt ved dem, ſaa vilde vi ogſaa nok vinde Prinsdeſſen.

Da i Fjor Budſkabet om gamle Bojſens Død bragtes ud over Landet, var der vel mange, ſom blev mindede om, hvilken Gjæld de ſtod i til denne Mand. Dem, der ere i den ſtørſte Gjæld til ham, ere vel hans Elever fra Rødſilde. Skulde en eller anden af dem læſe diſſe Linier, vil han vel ſagtens finde, at de kun daarlig ſvarer til det Billede, han ſelv bærer af ſin gamle Lærer. Det er vanſkeligt at fæſte ſine Indtryk til Papiret. Den, ſom ikke er Digter, kan i ſin Skrift kun give en mat Afglans ſelv af et Billede, ſom iøvner for hans Sjæl i den klareſte Etjønhed. Min Hensigt har da ogſaa kun været at minde dem, der ſom jeg have været Bojſens Elever, om det yndige Billede, de viſſelig alle have af ham.“

I Oktbr. 1870 afholdtes der i Kjøbenhavn et større Missionsmøde, som Bøjsen overværede; ved dette kom det frem, at det danske Missionselskab havde nægtet at udsende E. Løventhal, fordi han havde et andet Syn paa Missionen end Selskabets Bestyrelse; Bøjsen blev kjendt med Løventhal og erfarede nu, at det, denne vilde, just var noget lignende som det, Grundtvig havde anbefalet, og som Bøjsen altid havde givet sin Tilslutning. Det gav da Anledning til, at der dannedes et nyt Missionselskab til Udsendelse af Løventhal, hvis første Bestyrelse foruden af Bøjsen, der blev Sjælen deri, kom til at bestaa af Præsterne Joh. Claujen, M. Melby og A. Bay og Gaardmændene Peter Larjen i Dons og C. Christofferjen i Brenderup. Om denne Mission skriver Bøjsen saaledes:

„Det er nu 46 Aar siden, den Betragtning, som kaldes den kirkelige eller den grundtvigske, blev gjort gjældende. Det skete første Gang i Kirkens Gjenmæle fra 1825. Grundtvig havde ganske vist den samme Tro den Gang, som han har nu, og det var den gamle kristelige Tro, han søgte at forsvare mod alle dens Angribere. Da han mente at have denne Tro af Skriften, mente han ogsaa han maatte forsvare den med Skriften eller rettere med Skriften bevise, at den var den rette. Men saa stødte han her paa den Vanfælselighed, at Modstanderne beraabte sig lige saa fuldt paa Skriften som han og beviste med Skriftsteder, at den Tro, de bekjendte, var den rette kristelige Tro. I denne Strid var det saa, at Guds Aand ledede ham til den Opdagelse, han gjorde, thi hvor meget der saa end er blevet ipottet med dette Udtryk, især naar man vover at føje „mageløs“ dertil, saa er det dog det eneste, som her passer. Havde han nemlig opfundet en Kirkegrund, som ikke før havde været til, saa var den dermed strax bevist at være falsk, eftersom ingen kan lægge nogen anden Grundvold end den, som er lagt, men denne Grundvold kunde meget godt være bleven skjult, og da trængte den til at opdages, det vil sige drages frem for Dagens Lys. Det var Daabens Pagt, Grundtvig fæstede Øjet paa, som den rette Grundvold for Kristi Kirke, som det Vidnesbyrd, der maatte afgjøre hvad der var Kristen-

dom, der hverken havde sin Oprindelse fra Skriften eller kunde efter den rettes, som den Grundvold, vor Herre Jesus Kristus selv havde lagt, saa ingen kunde lægge en anden, og Huset, som byggedes derpaa, skulde staa urokkeligt efter hans eget Ord. Det var denne Grundvold, som ikke var bleven bortkastet her i vort Fædreland, men var bleven skjult og overjet, saa der var visselig saa, der lagde videre Mærke til den, eller hvem det faldt ind at bygge paa den som Grundhjørnestenen eller efter den at afgjøre, hvad der var Kristendom. Nu var det, at Grundtvig drog til Side, hvad der skjulte den, og pegede paa den for alle dem, som vilde se. Og deres Tal var for Alvor ringe, saa selv i Aarene 1832—33 var det endnu anset af de fleste for et aldeles løst og ubegrundet Paafund. For mig var Daabspagten i Grunden en fremmed Ting lige til disse Aar, da jeg var Grundtvigs Tilhører i den tyffe Kirke paa Kristianshavn, men hvor jeg den Gang henvendte mig med den Dplysning, som jeg nu modtog, blev jeg afvist som med noget, der slet ingen Grund havde. Lindberg optog den grundtvigiske Paastand og kæmpede for den under Spot og Haan i en Række af Aar; vore skriftfloger var omtrent enige om at erklære den for løs Snak; Afgjørelsen af, hvad der var Kristendom, maatte fremdeles blive deres Sag efter Skriften.

Nu er de 46 Aar hengaaede, som jeg først nævuede. I denne Tid har der dannet sig et Parti, som kaldes Grundtvigianere. Navnet havde de faaet af Modstanderne. Deres Tal er blevet større og større blandt Præster og Lægfolk. Men dersom man tror, at det kun er blandt disse, at den grundtvigiske Dplysning om Kirkegrunden har fundet Indgang, tager man storlig fejl. Der kan baade være gode og daarlige Grunde til, at man ikke vil vedkjende sig Navn af Grundtvigianere, gode, fordi man ikke vil kaldes efter nogen anden end Jesus Kristus, daarlige, fordi man frygter eller skammer sig for denne Verden — men hvad enten Grundene ere af den ene eller den anden Slags, saa er det vist, at deres Tal, som vedkjende sig Daabspagten som den ene rette Kirkegrund, uafhængig af al Skrift, som lagt af vor Herre, som det afgjørende for, hvad der er Kristendom, er endnu meget større end deres, som have faaet Navn af Grundtvigianere, og jeg tør paastaa, at der er kun saa baade blandt Præster og Lægfolk, hvem Kristendommen ligger paa Hjerte, som ikke mer eller mindre ere paavirkede af den grundtvigiske Dplysning; man behøver kun at læse den indre Missions Tidende, som dog ikke kan gjælde for et grundtvigisk Blad, for at overtude sig derom.

Det er derfor utroligt, hvilken Fremgang det har faaet her i vort Fædreland, hvad der første Gang blev nævnet iblandt os i Aaret 1825. Man kan nok anvende herpaa, hvad der fortælles om Profeten Elias og hans Dreng paa Bjærget Karmel. Profeten bad til Gud om Regn og bød Drengen at se ud mod Havet, men denne sagde: Jeg ser ikke det mindste, men den syvende Gang sagde han: Jeg ser en lille Sky som en Mand's Haand stige op af Havet", og denne Sky udbredte sig over hele Himlen, og Regnen faldt i Strømme. I lang Tid maatte de, der var ligejom satte paa Udkig for at se, hvad Fremgang Dplysningen fra 1825 havde, sige: Vi se ikke det ringeste, men den lille Sky kom dog ogsaa her til Synne, og nu har den snart udstrakt sig over hele vort Fædrelands Himmel, og vi tør have saa meget større Tillid til, at det er sket ved Guds Kraft, som vi vide, at de, som ellers have haft Magten i vort Fædreland i disse Aar, have da snarere anvendt den imod end for denne Dplysning, og jeg mener, at dette har været denne saare gavnlige, men dog maa de, som have set, hvorledes det stod til med den fra første Begyndelse, forbares over den Fremgang, den har haft, og alle de, som have fundet Belsignelse deri, hvad enten de kaldes Grundtvigianere eller ikke, have da nok Grund til at takke Gud for, hvad der er sket

Vi tør da nok sige, at Gud paa denne Maade har skjænk-
 ket vort Fædreland eller rettere den kristelige Menighed i samme en Belsignelse fremfor noget andet Land; men her gjælder da ogsaa vor Herres Formaning, at man ikke skal sætte sit Lys under en Skjæppe, men paa en Stage, at det kan skinne for alle dem, som ere i Huset. Naturligvis maa det da nærmest ligge os paa Hjerte at lade dette Lys komme til at skinne for alle dem i vort Fædreland, til hvem det endnu ikke har naaet, saaledes, at vi vise dem hen til deres Daabspagt, som den rette Grundvold og den rette Prøvesten for, hvad der er Kristendom. Jeg tror nu ogsaa, dette sker, og jeg tror, at det ofte og mange Steder sker med lige saa stor Jærf af dem, der af den ene eller den anden Grund ikke ville kaldes Grundtvigianere, som af dem, der finde sig deri, siden man nu endelig vil kalde dem saaledes. Se vi hen til andre Lande, da bliver det vel egentlig kun Norge, om hvilket vi kunne sige, at dette Lys har naaet der til. Der kæmpes nu den samme Kamp, som her for en Del Aar siden; der er det vel endnu kun den lille Sky, som saas paa Himlen; om den skal naa at udbrede sig som her hos os, veed kun Gud; det er rimeligt, at det vil der koste

haardere Kamp end hos os. Jeg skal i denne Anledning anføre nogle mærkelige Ord af Grundtvigs Kirkespejl. Efter at der er vist, paa hvilken Maade Dlaverne søgte at indføre Kristendom, siges der: „Naar vi derfor heller ikke i den følgende Middelalder eller ved Fornøjelsen (Reformationen) i Norge, Kæmpers Land, møde nogen navnkundig Kæmpe for Troens Sag, da maa vi vel slutte, at Kristendommen der lige fra Begyndelsen er bleven almindelig forkyndt og opfattet ikke som et Evangelium med Guds Kraft til Salighed, men enten som en blot Kirketjeneste eller som en ny Lov, saa Norge endnu har sin Evangelist til gode, som dog efter alle Varsler vil være en indfødt, der finder Troen og Daaben i deres kristelige Mand og Sandhed udenlands, men maa være beredt paa en haard Kamp med sine Landsmænd og vil kun ved at kæmpe under den aandelige Friheds Banner kunne undgaa et brat og jørgeligt Nederlag.“

Naar det her siges, at der maa kæmpes under den aandelige Friheds Banner, saa maa vi vel huske paa, at det, at der skal kæmpes i Frihed for Guds Riges Sag, staar ogsaa i nær Forbindelse med den grundtvigiske Dplysning om den rette Grundvold; at det er saaledes, kan allerede ses deraf, at jo mere nogen gaar ind paa denne Dplysning, desto mere kommer han ogsaa ind paa, at al Kamp for Guds Rige kræver Frihed, ligesom der endnu er noget andet, som ogsaa staar i Forbindelse med samme Dplysning, og det er en anden Betragtning baade af det menneskelige og folkelige end den, der ellers gjør sig gjældende, hvor Kristendom forkyndes. Det er muligt, at denne Friheds og Menneskeligheds Betragtning ikke har trængt saa vidt frem som Dplysningen og Kirkegrundvolden, men vist er det dog, at mange blandt dem, som slet ikke ville gaa for Grundtvigianere, dog ere komne baade Friheds og Menneskeligheds Betragtningen meget nær; jeg vil endog sige, lige saa nær som mange af dem, der kalde sig Grundtvigianere; det bliver man nemlig i Virkeligheden slet ikke derved, at man kalder sig saaledes.

Vist er det, at den grundtvigiske Betragtning har gjort sig gjældende i vort Fædreland i en overordentlig høj Grad, og saa hvad Friheds og Menneskeligheds Spørgsmaalet angaar; man hører derfor ogsaa, jeg kunde næsten sige alle Folk, hos hvem der er kristelig Sans, sige, at de have lært meget af Grundtvig og have ham usigelig meget at takke. Jeg hører ikke til dem, som sige om alle saadanne, der ikke i et og alt kunne gaa med, men som dog gaa med i, hvad der er og bliver Ho-

vedpunktet: Dplysningen om Kirkegrundvolden, at dem regne de slet ikke, og med dem ville de ikke have noget at gjøre; jeg mener, at staa de med os paa Kirkegrundvolden og betragte den som lagt af vor Herre jelsv, som uroffeligg og uafhængigg af al Skrift, saa kunne vi slutte os sammen med dem, hvor det gjælder at virke for, at den samme Dplysning maa udbredes. Og nu er netop Spørgsmaalet, om ikke denne Dplysning er trængt saa mægtigg igjennem i vort Fædreland, at den Menighedd, som slutter sig til den, maatte være stærk nok til, at der fra den kunde udgaa en Mission til Hedninger. Det er en Selvfølgge, at en saadan Mission maatte søgg at læggge den Grundvold, over hvilken Lyset her hjemme hos os er opgaaet, det blev altsaa Daabspagten, som skulde være Grundvolden, paa den skulde der bygges, og Opgaven paa ingen Maade være at danne saadanne Kirkepartier, som der findes i de saakaldte kristelige Lande i Evropa, eller ordne Menigheder efter evropæisk Mønster saa lidt som at søgg at omdanne Hedningerne til Evropæere. Man skulde netop lade dem beholde deres Ejsendommelighedd saa vidt muligt, kun lade den igjensødes af Kristendommen. Det skulde altsaa være en almenkirkelig, folkelig Mission saaledes, at det kunde skjønnes, at den var udgangen fra den danske Menighedd, hos hvilken Lyset var opgaaet baade over det kristelige og det folkelige, saa om vi nogen Sinds kom der, vi da kunde føle os hjemme eller i alt Fald høre de kjendte Toner om den rette Grundvold, Friheden og det folkelige.

En saadan Mission er det, vi gjerne vilde virke til i det Haab, at den Menighedd her hjemme, for hvilken en saadan Dplysning er oprunden, er nu saa stærk, at den kan bære en saadan Mission. Jeg stoler i denne Henseende lige saa meget paa dem, der ikke kaldes Grundtvigianere, som paa dem, der kaldes saaledes, naar de blot vedkjende sig Daabens Pagt som den rette Grundvold, lagt af vor Herre jelsv og uopløseligg knyttet til Daaben — de, som gjøre det, ville ogsaa nok være med baade med Hensyn til Frihed og Folkelighedd, saa vidt det udkræves. Jeg har i denne Henseende sluttet mig til Mænd, hvoraf nogle kaldes Grundtvigianere, andre ikke, men alle ere vi enige om at virke til, at en saadan Mission maatte udgaa her fra Danmark. I Bestyrelsen er der Mænd af den grundtvigiske Retning og af den indre Mission, som her ræffe hinanden Haanden til at virke sammen i Missionsfagen, og vi haabe, at mange af begge Retninger ville knytte sig sammen til det samme Maal. Vi have to unge Mænd, Løventhal og Her-

man Jensen, som gjerne ville være Missionærer med dette Formaal for Øje, som jeg har søgt at skildre. Efter den Bestemmelse, som nu er tagen, skulde de først jendes ud om et Aar, fordi Herman Jensen ikke kan blive færdig før, og vi vilde gjerne, de skulde følges ad, tilmed Løventhal ogsaa kunde have godt af i den Tid at forberede sig endnu noget mere til sit Kald. Vi nære et lille Haab om, at de saa kunde drage bort fra deres Fædreland med Ordinationen her hjemme fra.

Jeg har søgt paa en Rejse dels i Fyen dels i Jylland paa forskjellige Møder at sætte Folk ind i Sagen, og saa vidt jeg har kunnet skjønne, har den fundet en god Modtagelse. Der skal jo mange Penge til, naar de begge skulde udsendes og underholdes her hjemme fra, men vi haabe, at de ville ikke fattes, ligesom vi ogsaa haabe, at den Taalmodighed vil findes, som her udfordres, thi det er klart, at vore to Missionærer kunne ikke lade noget egentligt Budskab høre fra sig, før de der ude blandt Hedningerne have lært Sproget, saa de kunne begynde at forkynde dem Evangeliet. Der kræves Hjærtelag for Sagen — hvorvidt den Del af den danske Menighed, hos hvilken Hjærtelag for en saadan Mission kan ventes, er stor nok, og Hjærtelaget stærkt nok, det vide vi ikke, men det haabe vi, og det er netop, hvad vi ville forsøge. Vi vende os til alle dem, som glæde sig over den Dplysning, der er opgaaet for os her hjemme, hvad enten de kaldes Grundtvigianere eller ikke, og vi haabe, at de ville være med og hjælpe til, at denne Sag maa lykkes, at Hedningerne maatte faa Gavn af den Dplysning, som vi have modtaget, og vi have det Haab, at naar der opstod Menigheder der ude, som byggede paa denne Grundvold, dannedes efter disse Menneskers egen Gjendommelighed under Frihedens Banner uden at være afhængige af os her hjemme. Hedningerne da vilde flokke sig om saadanne Menigheder, og Lyset udbredes vidt omkring.

Til at virke for en saadan Mission vilde jeg gjerne være med. Jeg nævnede før den lille Sky som et Billede paa den grundtvigiske Dplysning, da denne først opgif — jeg vil her nævne den samme lille Sky som et Billede paa den Mission, jeg haaber paa. Der vil vist gaa en Tid hen, da de, vi stille paa Udfig, ville sige: Vi se ikke det mindste, men vi haabe, den Dag vil komme, da de ville sige, vi se en lille Sky som en Mandshaand dukke op af Havet. Denne Mandshaand er Herrens Haand, kun den kan give denne Sag Begyndelse og Fremgang, og det er i Tillid til denne, jeg haaber, den lille Sky skal udbrede sig vidt og bredt under Himlen, og Betsignel-

fen strømme ned fra den over Jorden og de Millioner Hedninger, som bo paa den. Men er det end vor Herres Haand, som kan fremme denne Sag, saa vil han dog gjerne bruge Mennekers Gænder, jo flere jo bedre. Jeg beder derfor alle dem, som have glædet sig over den faste Grund, paa hvilken de have kunnet bygge, have kunnet glæde sig over Troen, som var dem given af vor Herre selv, uden at de havde nødig at spørge de skriftflogte, om den ogsaa var den rette, have glædet sig over, at de have faaet Dje for, at hvad der hører Guds Rige til, trives kun under Friheds Sol, have glædet sig over den Dplysning, at det kristelige vil ikke slaa det mennekelige og folkelige ihjel, men forgylde det, ligesom naar Solen staar op og forgylde alle Stæder — ja alle de, som heri have fundet Glæde, dem bede vi her at være med og række Haand til denne Gjerning. Vi vide nok, det er kun en lille Haandsrækning, enhver kan yde, men kunne mange Bække smaa danne en stor Aa, saa kunne mange Gænder ogsaa drage et stort Læs — men fremfor alt haaber jeg paa vor Herres Naade. Naar jeg tænker paa, hvad der er sket her hjemme i de sidste 40 Aar, saa er det saa vidunderlig stort, at det berettiger til at haabe alt af denne Guds Naade. Tro vi, at Lyset er godt, at Lyset er sandt, som er opgaaet over os, hvorfor skulde han da ikke ville lade det opgaa over Hedningefolkene? Det vil han ogsaa, men han vil tillige, at vi skulde sætte vort Lys paa Stagen og lade det skinne for alle dem, der ville se ved det. Og dertil er det, vi ville gjøre et Forsøg, ogsaa langt borte fra vort Fædreland.“

I Anledning af denne Mission foretog Bojsen nu talrige Rejser trindt omkring i Landet; hvor han kom frem, prædikede han i Kirkerne og holdt i Reglen folkelige Foredrag samme Dags Eftermiddag. Om denne hans Virksomhed skriver Pastor Lund i Bium, den Gang i Fjaltring, blandt andet saaledes:

„Men af mere blivende Betydning for mit Forhold til Bojsen blev næste Gang, jeg saa ham. Det var ved det danske Missionsseffs store Møde i Kjøbenhavn den 25de og 26de Oktober 1870, thi her var det, at Grunden lagdes til en fri Sammenlutning for at støtte Løventhal og Herman Jensen. Den 25de Oktober holdtes det stormende Møde i Kasino, hvor

Missionsfælleskabet blev angrebet af forskjellige, mellem hvilke Johannes Clausen i Nyslinge vel var Hovedmanden, og hvor fra Selskabets Side et heftigt Modangreb rettedes mod Løventhal og hans „Missionssyn“. Dagen efter, da Missionsfælleskabet havde valgt sin fornyede Bestyrelse, hvori Skat Rørdams Indtrædelse vel var en Indrømmelse til Oppositionen, holdtes et privat Møde i Salen i Rvingaardsstræde, hvor Clausen og F. C. Bojsen vare Hovedmændene, men ogsaa Hoff fra Ballekilde (nu i Ubbesrup) talte. Ved den Lejlighed rakte de to førstnævnte hinanden Haand, og Bojsen sagde bl. a. paa sin Maade: „Jeg har hidtil ikke kunnet lide den indre Mission, men nu kan jeg saa uhyre godt lide den“. Det var vel egentlig Clausens Person, han var kommen til at lide, men at et Frisind som det, der i de Dage talte ud af denne, kunde komme fra den Side, overraskede vist Bojsen, saa han fik bedre Tanker om Retningen i det hele, men Clausen var jo og den Gang under Birkebalds Paavirkning. Rigt er det, at der var noget saare friskt over Cl. i de Dage. Jeg glemmer aldrig, da der ved det store Møde i Casino var slaaget til hans og de andre Opponenters Ungdommelighed, den Maade, hvorpaa han svarede: Det maa godt siges, at jeg er for grøn til at tale imod saa gamle Mænd og tale med i saadan Sag, for jeg tænker: „Allenfals hellere grøn end visjen“. Den 25de om Aftenen hørte jeg ogsaa F. C. Bojsen i „Danst Samfund“. Først talte Theodor Fenger over Ordspøget: „Kjærligheds Gang er aldrig for lang, gaar den end 7 Mil i Dødmørke, og hvert Skridt er et Stamp-i til over Knæbenet“. Derpaa begyndte Bojsen med at udmale „den dødelige Angst, han havde fiddet i, for at Fenger skulde tage det samme, han havde tænkt at tale over, især da han hørte, det skulde være over et Ordspøget, og dernæst holdt han saa det Foredrag, han vist oftere holdt i noget forskjellig Stikelse, om at „man skal lave sig til i Forstuen, før man træder ind i Stuen“. Den Aften talte han om Livet og levende Deltagelse deri som Stuen og om Theatret som en af de Forstuer, hvor man skulde lave sig til, men klagede over, at han forrige Aften havde været i det kongelige Theater, men syntes ikke, der blev virket med Stuen (d. e. Livet, det danske Liv) for Dje. Ved dette Missionsmøde fik jeg først Deltagelse for Løventhals Sag. Næste Aar mødtes jeg atter med F. C. Bojsen for samme Sags Skyld. I Vinteren 1870—71 havde jeg i Fjaltring haft Besøg af Peter Larsen, og da han den følgende Sommer tænkte paa et stort Møde bl. a. for at samle Kristne om Løventhals Udsendelse,

skrev han ogsaa til mig og indbød mig til at komme og faa nogle Venner med hvilket ogsaa skete Den 4de Juli 1871 samlede vi i stort Tal i Dons og Omegn, den 5te var det store Møde. Aftenen forud for dette hørte jeg Bojsen og Peter Larsen disputere om Nikodemus. P. Larsen paastod, at hans Fremtræden ved Jesu Jordfærd var bestemt Bevis paa, at han troede paa Jesus og sluttede sig til hans Venner, men Bojsen hævdede, at det at kjendes ved Herren som død aldrig kan være Bevis paa, at man tror levende paa ham; han ydede der kun en Kjærlighedsgjerning, han gjerne uden Tro kunde vise den, han agtede og tænkte paa med en vis Bemod. Men dermed vilde Bojsen ikke nægte, at Nikodemus kunde være kommen til den levende Tro. Den 5te efter Middag, ved hvilken det første Hold 'pisende var 150, holdtes det store Møde i Gaarden, da Peter Larsens Sal umulig kunde rumme os. Bojsen var af P. Larsen anmodet om at lede Mødet; han indledede det med et Tilbageblik paa tidligere Møder hos P. Larsen, i det hele paa det gudelige Foramlingsliv, og talte om, hvorledes de havde sunget:

„Nu har jeg fundet det, jeg grunder
 M:t Salighedens Anker paa;
 Den Grund er Jesu Død og Bunder,
 Hvor den før Verdens Grundvold laa“;

sidst var den levende Grundvold gaaet op for dem i Troens Ord, men derfor byggede de lige vist paa Jesu Død, men de skilte ikke den som for sig selv ud fra Troens andre Led. Han gik saa over til at tale om Missionen og slog fast, at om end de, der vilde støtte Løventhal, ikke var enige i alt, var de enige om de to Grundjætninger: Kristendommens Grundvold er Troens Ord ved Daaben, og: Kristendommen vil ikke dræbe, men frelse og frede om det menneskelige og folkelige. Det blæste noget den Dag, og det var lidt vanskeligt at høre under aaben Himmel, og hvor de mange Menneſter let kunde volde Uro, derfor sagde Bojsen, da han overtog Ledelsen af Forhandlingerne: „Nu maa I alle være stille, ingen maa gjøre Alarm, ikke en Gang Peter Larsen.“

Kort efter begyndte Bojsens berømte Rejser for Løventhals Mission. Jeg skrev da til ham med Bøn om ogsaa at komme til Fjaltring, og han kom første Gang i 1874. Den 17de August hentede jeg ham i Lemvig, han kom da fra Mors

og var noget træt af Rejsen; den Gang var der ikke Jærnvej til Lemvig, saa han var kjørt fra Struer i Postvogn; sin Følelse af Rejsens Længde udtrykte han ved at sige: „Jeg er vis paa, Danmark er et af de største Lande paa Jorden.“ Alligevel gik han, mens vi opholdt os i Lemvig, op paa de mægtige Bakker ved Byen og frydede sig ved Udsigten over Limfjorden og den store Natur i det hele; han glemte ej heller at forlange den Bakke udpeget, hvor „Bonden fra Lemvig“ var reden ned med Svenskerne. Dagen efter var han om Formiddagen med mig paa Bovbjerg, hvis Skrænt hæver sig hen imod 100 Alen over Vesterhavet; jeg troede aldrig, det kunde nytte at opfordre ham til at stige ned, men lod dog et Ord falde om, at Bjærget var smukkest nede fra, og saa gik han med mig ned ad de temmelig bratte Skrænter, hvor Jordbunder idelig gled under Fødderne, og isærerede derpaa ikke saa kort nede paa Havstokken, han var meget glad ved Havet og ved at tale med Fisserne. Om Eftermiddagen prædikede han trods Høsttravlheden for fuldt Hus, og denne Prædiken gjorde dybt Indtryk paa saare mange. Saa vidt jeg mindes, var Texten*): „Han, som har begyndt den gode Gjærning i eder, skal fuldkomme den til Jesu Kristi Dag“. Vist er det i alt Fald, at han talte om Værten til Jesu Kristi Dag, og saa de smaas, der som Børn var gaaede fra denne Verden. Om Aftenen samlede min store Stue fuld af Menneker, han sad da eller stod vel op, mens han talte, i et Hjørne af Stuen og fortalte om Asgaard's Befæstning, hvorfor Odin vilde bortgivet Sol, Maane og Freja; han udlagde denne Befæstning om Statens Værn for Kirke og Skole. Dagen efter igjen forlod han os, og vi havde faaet et uforglemmeligt Indtryk af ham som Gæst i vort Hus. Hvor var han utrættelig, altid færdig til hjærtelig Alvorstale og dog saa fuld af Spøg. Han havde forlagt sin Kalot om Morgenens (den blev siden funden i hans Seng) og beskrev os, hvorledes han altid laa i Krig med sine Ting, de vilde gemme sig for ham, han troede, det laa i, at de var noget skadefro, fordi de saa hans Forlegenhed. At ogsaa han tænkte paa Besøget hos os med Glæde, gav han os et skjønt Bevis paa ved i „Budstikken“ i Fortæl-

*) Jeg kommer i Tanker om, at hans Text bestemt var: Det samme Sindelag være i eder, som og var i Jesus Kristus; det var Værten til dette Sind her og i Paradies, han talte saa gribende om, gribende især for Forældre, som havde Børn, der var døde.

linger fra Rejsen at omtale det Sogn og den Præstegaard ved Havet, han havde besøgt, uncævnt, men let kjendeligt.

„Ditere end hvert andet Aar kan jeg ikke komme samme Sted“, skrev han, da jeg Aaret efter bad ham lægge Rejsen om ad os. Men 1876 kom han igjen. Da var imidlertid Valgmenigheden oprettet i Rabosognet Bøvling, og der vilde han til, men derfor vilde han ikke svigte Fjaltring, hvert Sted skulde have sit Møde, han skaaede sig sandelig ikke. Den 11te September kom han til Bemb Station og holdt for en Foredragsforening der sit Foredrag om, at man „fanger flere Fluer med en Draabe Honning end med en Lønde Weddike“; efter dette stod en gammel Mand fra Egnen, ellers den Gang en Modstander af kirkeligt og folkeligt Liv, og som havde ødt sit Liv ved Haardhed og Proceslyst, op og takkede ham stærkt bevæget. Den Aften tog han til Valgmenighedens Præstegaard. Dagen efter prædikede han i dens Kirke og holdt næsten umiddelbart efter folkeligt Møde i Pastor Jesjens Lade; om Aftenen fulgte han med mig til Fjaltring. Der fik vi saa atter en dejlig Dag med ham den 13de. Han prædikede efter at have været ved Havet om Formiddagen over „Kjærligheden, som skjuler Syndernes Mangfoldighed“. I denne Prædiken talte han om det politiske Partivæsen, at vi hver skulde følge vor Overbevisning, men tro det bedste om hverandre, tro, at hver vilde Folkets Gavn, og saaledes kaste Kjærlighedens Skjul over de andres i vore Dine vrange Syn og Bestræbelser. „Man har kaldt mig Venstres Sjælesørger“, udbrød han, „ja Gud give, jeg kunde blive hørt, saa vilde jeg bede mine Venner om, medens de kæmpe efter bedste Overbevisning, at tro godt om de andre og bevare Kjærligheden til dem.“ Uopfordret tilbød han, at han $\frac{1}{2}$ Time efter Kirketjenesten vilde tale i Sognets Skole; der var det han begyndte med de Ord: „Jeg er fra en D, som hedder Møn, det er der nu ingen af eder, som veed, hvor er.“ Der fortalte han bl. a., at Pigerne paa Rødfilde i denne Sommer tit havde junget om Jyden, som er stærk og seig, og nu erfarede Bojsen daglig Jydens Seighed, hans Udholdenhed nemlig til at høre. Ellers talte han der om Afsalivet, navnlig hvorledes vore Fædres Tegninger deraf viste deres Sans for et ædelt Menneskeliv. Dagen efter igjen, den 14de. ledsagede jeg ham til Skive, hvor en anden af hans yngre Venner tog imod ham. Det var sidste Gang, jeg saa ham.

Men jævnlig glædede han mig med Breve, og han viste mig stor Tillid og Fortrolighed i den Sag, der laa ham saa

inderlig paa Hjærte, Løventhals Missionsfag. Og naar ogsaa jeg er fast og hjærterelig bunden til denne Sag, da er det vel for det, jeg ser i den, men tillige fordi den blev et Baand mellem mig og den fjære gamle Bojfen og skaffede mig et nærmere Kjendskab til ham, end jeg ellers vilde faaet, og dette Kjendskab hører til mit Livs bedste Minder.“

Disse lange Missionsrejser forefaldt i Tidrummet 1870—77. Ved Lejlighed besøgte han de fleste af Landets Folkehøjskoler, hvor han altid var velkommen som Foredragsholder; særlig deltog han hvert Aar i Efteraarsmøderne paa Gjedved Højskole, og det bidrog til, at disse blev saa talrig besøgte, at der til enkelte Tider var hen imod tusende Tilhørere. Den sidste af de større Missionsrejser var i Eftersommeren 1877; efter at han først havde prædiket flere Steder i Norge, tog han med Dampskibet til Frederikshavn og holdt nu Møder i Bendskjæl og langs Jyllands Østkyst; ogsaa dette Aar deltog han i Skolemødet i Gjedved. Skjønt han var træt af Rejssen og mere aandelig anstrængt, end han selv vidste af, vilde han dog ikke søge Hvile, men holdt en Række Foredrag over bibelske Emner, der af Tilhørerne blev opfattet som noget af det bedste, de havde hørt af ham. Disse Foredrag blev senere meddelte i Budstikken; til Indledning skrev han saaledes om dette Møde:

„Der var nogen Strid om Navnene, Lærermøde eller Skolemøde; jeg tror nok, det blev vedtaget i det mindste af Forstanderen, at Skolemøde skulde vinde Prisen, men mig synes rigtignok, at Folkemøde passede bedst, thi her var alle Slags Folk samlede, og alle Slags Ting blev ogsaa forhandlede, saa Navnet Folkemøde synes ogsaa at passe bedst. Jeg vilde ogsaa meget bede om, at dette Navn maatte blive benyttet næste Gang, om vi leve saa længe. Der klæber noget skrækkelig kjedeligt baade ved Skolemøde og Lærermøde, man kommer til at tænke paa Omordningen af vort Skolevæsen, paa forhøjet Løn til Lærerne, og skjønt begge Dele kunne være højt

fornødne, saa ere begge Dele inderlig kjedsommelige, saa naar jeg har en Mistanke om, at det er, hvad der væsentligst skal forhandles, vil jeg allerhelst holde mig tilbage. Ved dette Møde blev der ikke talt stort om noget saadant. Man sagde i Fjor: Strømmen gaar til Gjedved, og det var sandt, men den Strøm gik ogsaa i Nar sin gode Gang og lod sig ikke standse af Høstens Travlhed, hverken naar det var Regn eller Tørvejr. De kom fjørende i Bogue, som tog 16 ad Gangen, de kom om Dagen, men somme Tider ogsaa om Natten. Man syntes, der var fuldt i Forvejen, saa man øjnede ikke nogen Udflugt for dem, der kom, til at de skulde saa Natteleje, thi Kosten havde det slet ingen Nød med, deraf var saa stor Overflodighed, at naar Gæsterne havde spist ved de lange dækkede Borde og havde vejet Pladsen for dem, som maatte vente til anden Behandling, saa var der lige saa meget tilbage som fra Begyndelsen, jaaledes saa det da ud. Det kom ikke af, at alle disse stakkels Menneſter ingen Ting kunde spise, thi mig forekom det i det mindste, at de havde en ønstelig Appetit, saa ønstelig, at jeg misundte dem den, fordi jeg desto værre havde saa lidt deraf. Derfor vakte det ikke den ringeste Alarm, om ogsaa der lige midt under Maaltidet kom en Snes Menneſter og flere, det var blot, at de maatte vente en liden Stund, thi saa var der nok til dem. Nattelejet syntes mere ubegribeligt. Der var en Mand, der gik under Navn af Kvartermester, som havde at ordne det hele, baade hvad Maden og Nattelejet angik. Hvordan han bar sig ad dermed, var mig just ikke ganske klart, allermindst med Hensyn til dem, som kom ved Nattetid. Man sagde rigtignok, at naar han stod med en Snes Mand, som var baade trætte og søvnige efter Rejsen, saa fulgte han omkring med dem fra den ene til den anden Stue, og hvor han opdagede, at der var et lidt passende Rum i en Seng, puttede han en af sine Gæster der ned, som strax sov ind og opdagede først om Morgenens, hvem han havde delt Seng med. Det veed jeg ikke, om det gik jaaledes til, men paa anden Maade har jeg ikke kunnet forklare, hvor disse Nattegæster blev af, som om Morgenens kom nok saa frydefulde til Stede og stemte i med:

Com Fuglen glad i Skov og Bang
 Udskyer med sin Mergensjang.
 Gjenfødt ved Nattehvil

Vi spurgte heller ikke efter, hvor de havde faaet den

Nattehvile fra, det angik heller ikke os, som intet havde tabt derved. Jeg har ved denne Lejlighed slet ikke i Sinde at berøre Møderne — det kan maaske komme en anden Gang — her er det kun Udøverne, jeg vil berøre. Tobak, Tobak, hvor kunde de dog ryge Tobak — ja jeg veed ikke, om Mødet kunde have gaaet uden denne ædle Ting. Det var det første, og det var det sidste, man greb til. Møderne gjorde en Standning i denne Nødelse, og det var godt, thi ellers vidste jeg ikke, hvorledes Tobakken skulde kunne have slaaet til, som jeg tror leveredes gratis af Forstanderen. Der var mange af disse Deltagere, som jeg uden for Møderne og Maden aldrig saa uden Piben i Munden, thi heldigvis spillede Piberne Hovedrollen. Men hvor kunde de ellers synge og blive ved at synge, jeg taler her om Sangen uden for Møderne, jo flere Vers der var i en Sang, desto hellere vilde de synge den, og hvem der kunde komme med en ny Tone, kunde gjøre stormende Lykke. Vejret var godt hver Dag saa nær som en, men da regnede det, saa det kunde forslaa, saaledes som jeg tror, at det alene har kunnet regne i denne Sommer. Ellers vandrede de gjerne i store Skarer op og ned ad Landevejen, og naar man nærmede sig lidt hen til saadanne Skarer, mærkede man strax, at det gik flydende med Samtalen. Det kan nok være, at Lærerne troede, at det var Indholdet af deres Foredrag, der blev drøftet, jeg tør alligevel ikke indestaa derfor, snarere kunde det vel være Tilfældet med saadanne mere enlige Vandringssmænd, som fulgtes ad to ad Gangen. Ja Gud veed, hvad de talte om, men meget godt blev der talt, og mangt et Bekendtskab blev stiftet af den Bestaffenhed, at mødes de ad Aare, da bliver det med milde Dine. Jeg, som i de Dage hørte til de skrøbelige, gif saa stille omkring og tænkte mest paa de Foredrag, jeg skulde holde, og som jeg dog ogsaa naaede at faa holdt lige til det sidste. Men jeg lagde tillige godt Mærke til, hvorledes Stemningen var blandt Folk, og jeg fik da Indtryk af, at man var rigtig godt fornøjet med alt. Jeg opmuntrede, som jeg altid har plejet, til, at man skulde høre godt efter og synge godt. Begge Dele blev opfyldte, kjendeligst var dog det sidste, thi det maa siges uden at laste noget af de tidligere Møder, at saadan Sang som paa dette har der aldrig været. Dertil bidrog vel ogsaa en Del Seminarister, som overværede dette Møde.

Det faldt mig undertiden ind, om ikke Foredragene helt kunde undværes, og at man kunde nøjes med Samtaler i større og mindre Kredse og Forhandlinger i Fællesskab. Jeg tror

alligevel ikke; Foredragene ere Hvilepunkter, som ikke kunne undværes, Samtalen gif bedre efter dem, skjønt jeg just ikke tror, at den drejede sig om Indholdet af dem. Jeg vilde ønske, at jeg turde trøste dem, som holdt Fordrag, med, at det var disse, de samtalede om — jeg veed nok, at det ville de saa gyselig gjerne have, og mange bilde sig ind, at man oven paa et saadant gribende Foredrag ikke kan tale om andet — men det er en Fejltagelse. Jeg siger ikke, at Foredragene ere glemte med det samme, de ere hørte, men man griber ikke til at tale om dem, hellere om noget andet. Bag efter kan det nok komme til Forhandling mellem enkelte, og der kan meddeles Referater, naar der hjemme fortælles om, hvad der er hørt, som ere bedre end de, der ellers gives."

Efter at Skolemødet i Gjedved var sluttet, prædikede han endnu et Par Steder, nemlig i Hvirring og Hornborg, men derefter blev han saa afkræftet, at han ikke kunde fortjætte Rejsen, men maatte blive i Horsens; Lægen der erklærede, at han led af aandelig Overanstængelse, og paalagde ham, at han ikke maatte fortjætte sine Missionsrejser. Efter et Par Ugers Ophold i Horsens, hvor han med Omhu blev plejet af Frøken L. Slesøager, hos hvem han havde faaet Bopæl, blev han saa rask, at han kunde taale Hjemreisen til Stege, men det kostede ham stor Selvovertindelse, inden han kunde bekvemme sig til at give efter for Lægen og aflyse de ikke saa Møder, han skulde have holdt i Vestjylland og paa Fyn. I det følgende Aar var han under stadig Lægebehandling, og han maatte indskrænke sine Rejser til den nærmeste Kreds.

I Vinteren 1879 den 29. Januar talte han sidste Gang før sin Sygdom ved et offentligt Møde i Rødkilde Foramlingsaal; Natten derpaa rantes han af et apoplektisk Slagtilfælde, der gjorde ham lam i hele den højre Side og kort efter fulgtes af en Lungebetændelse, der var saa alvorlig, at alle ventede hans Dødsang. Det blev dog ikke Tilfældet, Livet sejrede endnu over Døden, men Lamheden vedblev, saa han vanskelig kunde

gaa og kunde kun benytte den venstre Haand. Hans ældste Sønnedatter Herdis maatte skrive for ham efter Diktat, og paa denne Maade vedblev han endnu i nogen Tid at redigere Budstikken og bejerge sin vidstrakte Brevverling. Om dette Slagtilfælde, der havde ramt ham, ligesom hans i 1875 afdøde Broder Lars, skrev han saaledes:

„Det var om Aftenen den 29de Januar 1879, at der var Møde i Foramlingskjalen paa Rødild. Højskoleforstander Andersen havde holdt et Foredrag om Luthers Levned, og jeg havde lovet, om jeg kunde finde paa noget, da endnu at yde et lille Bidrag samme Aften. Det faldt mig da ind, at det nok kunde gaa an at fremdrage et Stykke, som før mange Aar siden havde staaet i „Budstikken“, og som det forekom mig nok kunde være til Gavn at drage frem igjen. Min Tanke faldt da paa Damokles-Sværdet, som jeg meget godt mindedes, at jeg en Gang havde skrevet om i „Budstikken“. Hvad det egentlig var, der bragte mig til netop at drage dette frem, vidste jeg ikke den Aften og veed det vel egentlig heller ikke nu, men det kom nu saaledes, og jeg tænker, det skulde saaledes komme, og jeg tror nok, at saaledes som det kom, og saaledes som det kom, der fulgte efter, fik det en mere end almindelig Betydning, og jeg tror endog, at det kan faa en saadan for dem, der nu læse det bag efter

Jeg mindede om Damokles, der var den tyrakujanste Tyran Dionysius's Hofmand. Denne havde tit lagt Mærke til den Begjærlighed og Genrykkelse, som Damokles lagde for Dagen, naar han saa sin Herres overflødige Maaltid og saa ham leve som den rige Mand, hver Dag herlig og i Glæde, klædt i Purpur og kosteligt Linned. Han indbød ham da til at komme den næste Dag og indtage og nyde al hans Herlighed. Han modtog Indbydelsen og næste Dag indtog han Tyrannens Plads tillige med alle de Nydelser, som plejede at tilfalde denne. Han saa sig om med stort Velbehag paa alle disse Herligheder, indtil han fik Øje paa et Sværd, der hang med sin Spids lige over hans Hoved. Den Plads, som var ham given, og som han selv havde begjæret, maatte han ikke forlade; men dermed var saa ogsaa al hans Glæde forbi, og han ønskede intet hellere end at forlade denne Plads og vende tilbage til sit eget Hjem. For Tyrannen var der nu i Virkeligheden et saadant Sværd, som hang over hans Hoved og truede hans Liv med Fare hvert Øjeblik; thi der var mange, der tragtede ham efter

Livet og vilde gjerne berøve ham det, hvad Djeblik de kunde. — Et saadant Sværd hænger over hvert Menneſkes Hoved og truer hvert Menneſkes Liv, og det med en Død, der ligner det Sværd, der hang over den rige Mand's Hoved og kunde, hvad Djeblik det ſkulde være, ſtyrte ham til Helvede. Den rige Mand ſaa det ikke, og havde nogle af de Gæſter, der ſad ved hans Bord, draget den Fare frem, der truede ham, ſaa vilde Bordets Glæder være blevne forſtyrrede, og de var næppe blevne budne til Gæſtebud tier?. Det kom alligevel, ſkjønt han ikke ſaa det eller anede det. Haaret brast, Sværdet traf ham og ſtyrtede ham ned i det Helvede, hvor han opvaagnede. Der fandt han ingen Trøſt hos de Gæſter, der havde haft Del i hans Herlighed.

Have vi nu ellers ſaaet vore Dine opladte for, at vi ere Syndere, og at Syndens Sold er Døden, netop den Død, ſom traf den rige Mand, ſaa hænger et ſaadant Sværd over enhver af os, vi vide, det maa træffe os, kun ikke, hvad Djeblik det vil ſke. At Menneſker kunne leve i Ligegyldighed for et Sværd af den Art, er viſt nok og har ſin Grund deri, at man ſlet ikke kjender Synden og derfor heller ikke, hvad den fører med ſig. Rimeligviſ har dette været Tilfældet med den rige Mand og alle hans Bordvenner, der muligviſ mangan Gang have udtalt deres Ønſker om, at han endnu maatte leve mange Aar og berede dem lignende Glæder ſom i Dag. Saa vanſkeligt, ſom det nu end kan være, at Menneſker ſaa deres Dine op for det Sværd, ſom hænger over deres Hoved og truer dem med Undergang, ſaa er det dog ſket mange Gange, og vi kunne nok ſige, at det var Loven og Profeterne, der hjalp dem dertil, ſom den rige Mand's Brødre lige ſaa lidt havde agtet paa ſom han ſelv og derfor heller ikke ſik Djet op for det Sværd, der truede, før det var for ſilde; men naar Djet oplades derfor, ſaa kommer man ikke blot til at ſe, hvad der truer, men ogſaa til at ſe, hvad der kan afvende det truende. Lazarus, ſom laa uden for midt i ſin Glendighed, ſaa ikke blot det truende Sværd, men ogſaa hvad der afvendte Truſlen; thi da ogſaa Traaden brast for ham, og Sværdet, ſom hang i denne Traad, traf ham, da havde det miſtet ſin Braad, ſkulde nu ikke føre ham til Helvede, men til Paradis, hvor hen Guds Engle bar ham, da Timen var kommen. Det kom af, at han havde lært at ſige: „Død, hvor er din Braad, Helvede, hvor er din Sejr, takket være Gud, ſom gav os Sejr“, derfor ſe vi ham hvile i Fred i Paradis og vente paa Herrens ſtore Dag,

da han skulde se ham komme i Skyen og opløste sit Hoved med Glæde.

Nu hænger Sværdet over vort Hoved, og vi vide, at Haaret vil briste, og Sværdet træffe os maasse i denne Stund, maasse i denne Nat. Vilde man saa sige: Hvorledes kan da nogen af os lægge sig til Hvile med Fred og Ro, nu Natten forestaar? Jaa vil jeg dertil svare: Vi saa bede Gud derom for Jesu Skyld; Damokles maatte tigge og trygle Tyrannen om at lade ham slippe for den Fare, der truede ham. Vi have ikke en Tyran, men en Gud, fuld af Naade og Mistundhed, som selv siger: „Kald paa mig paa Nødens Dag, og jeg vil høre dig, og du skal prise mig“. Hvordan det saa end staar til med os, saa lad os følge denne hans kjærlige Formaning, og naar vi da gaa til Hvile i denne Aftenstund, om da end Haaret skal briste, og Sværdet skal træffe os, saa har det mistet sin Braad, skal ikke føre til Døden, men til Livet.

Dermed skiltes vi ad, enhver gik til sit og lagde sig til Hvile. To Timer derefter vaagnede jeg og var lam paa højre Arm, Haand og Fod. Jeg saa deri Dødens strenge Bud, thi paa den Naade havde jeg altid betragtet denne Sygdom. Dog syntes mig i hint Øjeblik, at Døden havde mistet sin Braad. Det lød til mig: Du har dog dine Synders Forladelse, saa har det jo ingen Nød. Nu er der hengaaet over 4 Uger, og det ser ud til, at Sværdet ikke skal medføre Døden, ej heller den timelige Død, men jeg tror dog nok, at jeg skal blive saa alvorlig paamindet om at befale mig Gud i Vold, saa jeg ikke let vil kunne glemme det, og navnlig mindes det lille Aftenvers:

„Sov da, sov i Jesu Arme,
 Viger alle Verdens Larme,
 Jeg er i min Jesu Skjød,
 Han mig skal af Mørket føre,
 Han min sidste Sovn vil gjøre
 Salig, rolig, sagte, sød“.

Jeg haaber, at de mange, som var til Stede hin Aften og erfarede, hvorledes det gik mig, ville derved saa en Mindelse om det samme og blive styrkede i Troen paa, at om end Haaret skal briste, og Sværdet ramme os, det skal dog ikke føre dem til Døden, som beder Gud for Jesu Skyld at fri dem af al Fare.“

Senere skrev han saaledes til sine Venner:

„Budstikken“s Læsere skulle dog være blandt de første, som faa et lille Ord fra mig, efter at jeg har gjenoptaget at skrive til mine Venner. Det syntes ikke, som denne Gjenoptagen skulde være bleven mulig i min store Afmagt, men et lille hjærligt Ord synes jeg dog endnu, at jeg kan udsende, og haaber, at Vennerne ville tage til Taffe dermed og foretrække det for slet intet. Jeg synes at være i Fremgang, og den lille Kraft, jeg endnu har tilbage, vilde jeg gjerne anvende til Glæde for dem, som elske mig, og jeg vil ønske, at jeg maatte kunne tilbringe den lille Tid, som endnu maatte forundes mig, med Tak til Gud og i et Kjærligheds-Samfundsliv, saa vi maatte styrkes i Troen paa den Gud, som har forenet os.

I den Kamp, som her har været ført mellem Liv og Død, har jeg erfaret noget af den Sejr, som overvinder Døden, og som med Guds Hjælp aldrig skal glemmes, men der er meget tilbage; derfor lad os bede med og for hverandre:

„Lad for os, som paa dig tro,
Livets Blomster overgro
Gravens mørke Tilje;
Og ved Kirkegaardens Port
Bist fra os hver Stygge fort
Med din hvide Tilje!“

Til dem, som føle sig forenede ved Kjærlighedens Baand,
fra

J. E. Bojsen.“

Det gik alligevel stærkt tilbage med Kræfterne; for at drage Fordel af den friskere Luft flyttede han fra Stege ud til Rødkilde; hvor svag han end var, kunde han her ikke lade være at deltage i Undervisningen paa Højskolen, og skjønt hans Foredrag selvsølgelig bar Spor af hans Svækkelse, tabte de dog ikke i Inderlighed. I Efteraaret 1879 maatte han op-
høre med Budstikken og noget senere med al aandelig Virksomhed, da Sygdommen mere og mere havde slaaet sig paa Hånd-
evnerne, hvorfor han da ogsaa maatte nedlægge sit Embede

som Præst i Stege. Om hans sørgelige Tilstand i den sidste Tid skriver Præsten Th. Nørddam saaledes:

„Det var tunge og svære Dage, der kom for ham, — og det var vemodigt at se den før saa legems- og aandstærke Mand sidde bunden til sin Lænestol. Dog har han saadan holdt en Prædiken for mig, som jeg ikke glemmer. Jeg besøgte ham for et Par Aar siden paa Nødkilde, hvor han den Gang boede. Da jeg en Aften kom ind til ham, sad han med Alterbogen opslaaet foran sig og læste i den, men da han saa mig, gav han mig Bogen og bad mig messe Nadverordene for sig. Skjønt jeg ikke forstod denne Opfordring, fulgte jeg den dog, og da jeg var færdig, sagde han med dyb Sorg præget i hver en Mine: „Se, disse Ord, som jeg har elsket og levet i, dem kan jeg nu ikke mere huske! Jeg læser hver Dag paa dem, men kan ikke lære dem“. — En Kvinde, som med stor og opofrende Kjærlighed plejede ham i disse Aar, fortalte mig senere, at han tit om Natten, naar han ikke kunde sove, lod tænde Lys, forlangte at faa Alterbogen, og der laa saa den gamle Præst og læste over paa Trosbekjendelsen, Fadervor og Indstiftelsesordene, disse Ord, som det var hans dybe Hjærtesorg, at han ikke mere kunde huske. — Jeg tænkte da: „Hvor Menneffets Skat er, der vil ogsaa hans Hjærte være“, og hvad han ikke mere har til Nede i sin Sukommelse, det ligger visjelig gjemt i Sjælen som dens bedste og umistelige Gje.“

I Sommeren 1881 foretog han sig den sidste Rejse til Jylland og opholdt sig i længere Tid dels i Ubeltoft, dels i Gjedved og var endnu saa rask, at han kunde holde mindre Foredrag begge Steder; samme Efteraar flyttede han til Kjøbenhavn og kom til at bo paa Gl. Kongevej Nr. 107 i Stuen. Gangen var nu bleven saa daarlig, at han maatte tjøres omkring selv paa Gulvet i Stuerne. Endelig den 17de Septbr. 1882 kaldte Gud ham her fra.

Efter at han i Løbet af Sommeren havde befundet sig i legemlig Henseende nogenlunde vel — endog havde foretaget

en Rejse til Marvede —, fik han Natten mellem den 8de og 9de Septbr. et nyt Anfald af sin gamle Sygdom; det ytrede sig paa den Maade, at han vedblev at jove uden at give andet Livstegn fra sig end Mandedraget, og det syntes næsten, som han ikke vilde vaagne op mere. Til Stede ved hans Leje var hans trofaste og mangeaarige Sygeplejerske S o f i e R a s m u s s e n, hans Datter Jutta Møller og hans Sønnedatter Herdis. Den 11te om Middagen overraskedes de ved, at han pludselig slog Øjnene op og saa sig smilende omkring. Lægen blev strax hentet, og han erklærede, at der var indtraadt en kjendelig Bedring, saaledes at der endnu kunde være Haab om, at han kunde leve en Tid; da de tilstedeværende siden meddelte den søge dette, svarede han kun med et Suk, og de fik Indtryk af, at det nu var hans Ønske at skilles her fra. I de følgende Dage klarede dog Bevidstheden saaledes, at han baade kjendte de omstaaende og, skjønt med Besvær, kunde udtale sine Ønsker samt Navnene paa sine Børn og nærmeste Venner; han vilde gjerne høre Salmen: „At sige Verden ret Farvel“; de sang den halve Salme for ham, men kunde ikke komme over Verset: „Kom i den sidste Nattevagt“, og valgte derfor hans Yndlings-salme: „Min Død er mig til gode“, og fremsagde „Troen“ og „Fadervor“. Den følgende Dag ønskede han, at de skulde læse et Stykke af Budstikken for ham, og de valgte dertil Skil-bringen af Karen Anker Bøjsens Jordefærd (der findes i Aar-gangen 1866 Side 377), som han helt igjennem fulgte med Opmærksomhed; de 3 heri forekommende Vers:

„Hvad du var for mig i lange Aar,
 klarest mig i Dag for Dje staar;
 thi i Søstendkaren
 var du, søde Karen,
 sødest dog mod mig i Høst og Baar.

Hvad du altid var for Far og Mor
 og for os, det lægges i det Ord:
 O, du snille, snille,
 søde, søde, milde,
 øjeblikke lille Karen vor!

Og alt, hvad du var for andre med,
 derom kun de selv kan gi'e Bekked;
 men til Haaret graaner,
 og til Læben blaauer,
 har du alle vores Kjærlighed."

maatte de gjentage flere Gange.

Natten mellem den 15de og 16de fik han et nyt Tilbagefald, og Lægen erklærede nu, at hans sidste Stund var nær; han henlaa fra nu af i en dvaleagtig Tilstand, og kun gjennem Blikket gav han en enkelt Gang til Kjende, at der var noget, som han ønskede at sige, men ikke kunde faa sagt; en Gang rakte han dog Hænderne op og fik raabt temmelig højt: „Kom nu! kom saa!“ Paa Spørgsmaalet, om det var nogen af de tilstedeværende, han kaldte paa, rystede han paa Hovedet, men da de spurgte, om det var Jesus Kristus, nikkede han glad. — Fra nu af forlod Bevidstheden ham ganske; en let og efter Lægens Erklæring smertefri Dødskamp begyndte, og Kl. 4 Søndag Eftermiddag var den sidste Livsgnist udslukket. Først bag efter fandt de, at han selv havde foldet Hænderne over Brystet. De sang da:

Sov sødelig sov blødelig,
 luk dine Øjne til!
 Gud Fader ubi Himmerig
 Din Vogter øre vil.

Dig Kristus gav et evigt Haab,
 han og for dig er død,
 og til hans Liv du i din Daab
 med Aanden er gjensød.

Fan sender sine Engle ned
 i m Buggen Kreds at flaa;
 thi luk dit Dje Barn med Fred,
 Guds Dje:re aabne flaa.

Strax efter at Dødsfaldet var blevet bekjendt, læstes følgende Digt i Bladene:

Der gaar et Suk gjennem Skovenes faldende Slagger,
 og overalt, hvor Gudsfrugt og Frihedsfrugt bygger,
 Budstikken løber fra Grande til nærmeste Grande;
 Smerte og Sorg sig med lyfende Erindringer blande.

Af, thi vi drages naturligt i Tanken tilbage,
 mindes din Ungdoms og Manddoms de henfarne Dage,
 mindes din Kraft og Begejstring for Landslivets Fremme,
 mindes din Daad og dit Ord og din kjærlige Stemme.

Trofast du søgte at knytte Ideen til Livet:
 trofast og kjærligt du brugte det Pund, dig var givet;
 styrkende, vækkende talte din Møst til de svage;
 Lægedom bragte dit vingede Ord mod hver Klage.

Dybt i din Sjæl laa dens Grunddafford, Kjærlighed, inde,
 der som et Lys gjennem Mørket lod Bejene finde
 Menneskesjælen at drage, bevæge og røre
 og ved din Haand til dens evige Ophav at føre.

Pf Uret og Evang, af Tomhed og Smiger en Fader
 stod du i Kreds af din Flok som den elskede Fader.
 Kunde du alles Paastjønneise end ikke vinde,
 Slægter af smaa dog velsigneude freder dit Minde.

E. Brammer.

Jordescærden fandt Sted Søndagen den 24de Septb.

Alt om Lørdagen samlede en Kreds af Venner i Rjøbenhavn om hans Vaare i Helligaandskirken Kapel; Risten var prydet med en Mængde Kranse, blandt andet en mægtig Lavrbærkrans, der to Gange omslyngede Risten; den var fra Ung-

dommen paa Gjedved Seminarium, og dertil knyttede sig Mindet om Foredrag, han havde holdt paa Seminariet om Laarbærkransen blandt Grækerne, Wrens uwisnelige Krans, som de higebe efter langt stærkere end eiter Guld og Guds. Efter Affyngelsen af Salmen: „At sige Verden ret Farvel“, talte først Pastor F. Jensen ved Trinitatis Kirke, og derefter Pastor C. Hofstrup, som sluttede med Trosbekjendelsen og Faderovor; blandt andet betonedede Hofstrup, at den afdøde særlig havde været en Digternatur, trods det, at han hverken brugte Rim eller Vers. Til Slutning bragte N. J. Jensen fra Uebeltoft de møbte en Tak fra Familien.

Derefter bragtes Kisten om Bord i Dampskibet „Zampa“, som næste Morgen Kl. 7 afgik til Stege.

Der sejler hen en Snække i Dag under D,
 Dens Ladning er en Gave til gamle Danmarks Skjod,
 Og Morgenrøden hilser den ghyngende Vaar,
 — Den hilste ham i Kisten i mer end syoti Aar. —

Og Dannebrogge sænker vemodig sin Flg:
 — Kun nødig vil det Kue de danste veltes Sig —
 Pangt heller det søfled, fra Mastens høje Top
 At se som før ham løfte sit Dje stolt der op.

„Den stærste Ferre“ han gav sig glad i Bold,
 Og han gav ham baade Rustning og Glavind og Skjold.
 Guds Menighed i Norden den tjente han tro,
 Hos den Kal varmt hans Minde i mange Slægter bo.

Saa ton da, Kirkeklokke, fra Kysten der ud
 Og send til gamle Døjsen det sidste Søndagsbud!
 Til Fædrejords bløde og mederlige Favn,
 Du sølverklare Bølge, du bære ham i Havn!

En fynst Kvinde.

Bed. Ankomsten til Stege modtoges Skibet af en Flok
 Baade, smykkede med floromvundne Flag, og disse fulgte i

Dampskibets Kjølvand under Kirkeklokkernes Ringning. Paa Havnepladsen var opført en Væpport med de tre nordiske Flag, og her stod Møns Baabenbrødre opstillede med deres Faner (Bøjlen var Væresmedlem af Baabenbroderforeningen). Baabenbrødrene bar ham nu fra Dampskibet igjennem de flag-smykkede Gader op til Kirken, der forud var pyntet med Kranse og Grønt, og her smykkedes Kisten yderligere med en Uendelighed af Kranse, der var hidsendte baade fra nær og fjærn. Et førstemuigt Sangkor affang følgende Sang:

Kling, Kirkeklokker, lydt, kling højt mod Sky!
 En Sjælelængsel dyb er nu stet Fyldest.
 Kald ind fra nær og fjærn, fra Land og By,
 at bringe han: i Dag den sidste Fyldest!

Vi komme ung og gammel, høj og lav,
 hver verdslig Stillevæg i Dag maa falde;
 naar vi os samle om den kjæres Grav,
 skal Taufen en kun være hos os alle.

Her hørte vi saa tit hans milde Røst,
 her lyfte altid „Fred med os“ hans Dje,
 her hentede mange sørgende sin Trøst,
 her vandt han Hjærter, vandt dem for det høje.

Det Ønske, som han til sin Menighed
 saa tit har talt, skal lyde nu her inde
 fra os til ham: Fred være med dig — Fred!
 I Være holdes skal dit rige Minde!

Herefter talte Pastor B. Kønne (Sønderup) fra Prædike-
 stolen saaledes:

„Sov nu ind i Fred, du kjære,
 sov nu sødt i Jesu Navn,
 syngende Guds Engle bære
 brat dig i din Frelsers Favn.
 Døden, siden Jesus vandt,
 løser kun, hvad Synden bandt;

dine Læufer, naar de smelte,
dannes til et gyldent Bælte.

Ja, „Du kjære“, det skal være det første Ord, som i Dag skal lyde ved Bojssens Kiste. Han hører jo ikke denne Tiltale, men det er godt for os selv at faa udtalt, hvad der rører sig i vort Hjærte. Ja, „Du kjære“, thi han var et Menneske, som bejad forunderlig rige Gøner til at vinde Kjærlighed, man maatte holde af Bojssen, jeg kunde gjerne sige, enten man vilde eller ikke. Hvor elskede han ikke sine Børn, ja dem alle, som ved Blodets Baand var knyttede til ham. Ja det gjør vel, kunde man sige, alle, i det mindste alle ædle Mennesker, jaa det var vel ikke ejendommeligt for Bojssen. Ja Gud ske Lov for al ædel Familiekjærlighed, og Gud ske Lov især for den Fader- og Moderkjærlighed, der varmede, skjærmede og lystede for os alle baade i vore Børneaar og jiden, den var visseelig ikke mindre end Bojssens Kjærlighed til sine Børn. Men det er Maaden at vise den Kjærlighed paa, Maaden at ytre sig paa, den kan være forskjellig. Og som Bojssen i det hele var et ejendommeligt Menneske, som hans hele Væsen var noget for sig selv, jaa traadte ogsaa hans Kjærlighed til hans Børn frem paa en ejendommelig, paa en ham egen Maade. Ingen veed dette bedre end Børnene selv, men ogsaa for os andre, som kom til at staa ham og hans Hus nær, maatte dette være paafaldende, i hvor høj en Grad hans letbevægelige Sind var afhængigt af Familiens og særlig Børnenes Ve og Vel, jaa den mindste Svingning i Børnenes Liv jaa vel til Glæde som til Sorg greb ham overmaade stærkt, kunde ligejom betage ham. Ja han var en mærkværdig søm Fader, og i de sidste trange Aar, da hans ellers jaa klare Blik ofte omtaagedes, altid forstod han det dog strax, naar der taltes til ham om hans Børn, jaa var han strax med, ja paa det allerjibste, da Døden lagde sin kolde Haand paa hans varme Hjærte, kunde han ikke dø, før han havde faaet nævnt Navnene paa alle sine Børn. Det var alt det bedste, han ejede paa denne Jord, han vilde have med, da han slog Djnene op mod Himlen og sagde sit sidste Ord: „Kom nu, Herre Jesus“. Jo vi forstaa den godt den Taare, som tindre i Børnenes Dje, naar de nu ved Bojssens Kiste sige:

Sov nu ind i Fred, du kjære,
sov nu sødt i Jesu Navn,
syngende Guds Engle bære
brat dig i sin Frelsers Favn.

Men ogsaa vi andre ville forene os med Børnene og sige: Du kjære Bojsen, vi som havde den Lykke — og jeg holder det i Sandhed for en Lykke for mig — at komme til at staa ikke blot i Discipelforhold, men i Venneforhold til denne mærkelige Mand. Aldrig glemme vi de stille Timer, vi have haft med ham, saa barnligt et Menneske ogsaa under de hvide Haar har jeg aldrig kjendt, og Hjælden har jeg truffet nogen med en saa ren Tanke. Engel bliver ingen af os her paa Jorden, Bojsen var det heller ikke; men saa lidt han kunde taale unilde Dine hos andre, og vi vide, han var meget sølsom i saa Henseende, saa lidt kunde han selv gemme paa Bredden til nogen; det var en Byrde, han ikke kunde udholde at bære ret længe, og saa kunde han kaste den af sig paa en forunderlig ydmyg og kjærlig Maade, og saa var han glad som et Barn oven paa.

Men, Venner, det var ikke blot Mennesket Bojsen, vi i Dag skulle tale om, det var ogsaa om Præsten Bojsen. Og naar jeg nu forlader det mere personlige for at gaa over til at tale om Bojsens Præstegjerning, saa veed jeg, jeg rører ved Winder, som gribe dybt ind i mangt et Hjerte i denne store Forjamling, thi fra det Sted, hvor jeg i Dag staar, har der gjennem 20 Aar fra de Læber, som nu ere forstummede, lydt en Forkyndelse saa indtrængende, saa dyb og saa klangfuld som fra saa eller ingen anden Prædikestol i Danmark. Og som vi sikkert tør tro, at der ude paa Kirkegaarden, hvor hans Støv nu skal gjenmes, slumrer mange af eders kjære, som næst Gud have Bojsen at takke for, at de slog Djnene op i Paradis, saa ere de mange taarefyldte Dine her i Kirken i Dag et talende Vidnesbyrd om, at der var dem, som forstod Bojsens Virksomhed iblandt eder. Og hvordan skulde det være anderledes? Det var jo en Umulighed, at et saadant Vidnesbyrd kunde være aflagt paa et Sted gjennem 20 lange Aar, uden at det maatte blive til Velsignelse for mange. Og det var jo ikke her alene, han talte; ogsaa der uden for, i Hjemmene, i hans eget Hjem med de unge Konfirmander, ved Syge sengene, ved Dødslejerne og ved de aabne Grave, altid var det den samme milde Røst, som ikke blev træt af at kalde og lokke Sjælene til Gud Faders aabne Naadefavn med vor Herre Jesus ved Haanden. Saa ville ogsaa I nok være med nu til at sige, at ogsaa eder var han kjær, hjært kjær, thi de, som have været meget for os, de blive os jo kjære, og der er vist mangan en Sjæl her, som i Dag sukker saa stille og siger: Ja han var meget for mig.

Men Bojssens Virksomhed strakte sig jo langt ud over dette Sogn, denne D, Danmark var Bojssens Sogn. Overalt har hans Røst lydt, og overalt, hvor han kom frem, samlede sig store Skarer om ham, alle vilde de gjerne høre ham, og alle, som hørte ham, blev forunderlig grebne og paavirkede af hans paa en Gang saa milde og dog saa stærke Vidnesbyrd. Derfor er der nu Sorg, ikke her alene, hele Landet over sørges der ved Bojssens Baare.

Dg hvad var da det ejendommelige ved hans Forkyndelse? hvad var det, der gjorde, at han blev saa elsket og var til saa stor Betsignelse? Var det hans Begavelse, var det hans indtagende Personlighed? ogsaa vel det. Men ikke det alene, nej der var noget andet, noget større. Dg jeg behøver blot at nævne hans Kjærlighed til det menneskelige for at blive forstaaet. Det var et Særkjende for Bojssen, at han i langt højere Grad end nogen anden, jeg har truffet, elskede og troede paa det ædle menneskelige, der endnu trods Synden findes i Menneskenaturen som Vidnesbyrd om det oprindelige Guds-billede.

Hvem kunde som han skildre Modertjærligheden, hvem kunde som han tolke de dybe Evighedslængsler i et Menneskebrynst, hvem kunde saadan male Savn, Suk, Anger eller Tilgivelsens jublende Glæde baade hos den, der giver og den, der modtager Tilgivelsen. Dg hvor kunde han tale om Gaabet og om Kjærligheden, det ædle menneskelige Gaab og den ædle menneskelige Kjærlighed! Ikke saaledes, at han, som saa tit sker, sammenblandede det menneskelig ædle med det kristelige, saa han skulde mene, at det ædle i Menneskenaturen kunde træde i Stedet for den Guds Naade, der kunde vindes ved den barnlige Tro paa Syndernes Forladelse for Kristi Lidelses og Døds Skyld, nej, men han havde en mærkelig sikker Tro til, at hvor der levedes et ædelt Menneskeliv, der maatte ogsaa en Gang, tidlig eller silde, Længselen vaagne efter at blive forenet med Frelseren, der satte sit Liv til for os af Kjærlighed, der maatte det tabte kunne findes, det faldne oprejses.

Men det andet, som var Grundtonen i Bojssens Forkyndelse, det var dette, at vi i Barnetroens Ord med Forsagelsen have Guds usvigelige Ord til os, saa vi i dette Ord, talt til os ved Daaben, have, naar det modtages af et Barnehjærte, fuld Sikkerhed for, at vi ere Gud Faders Børn i vor Herre Jesus Kristus, saa vort Salighedshaab, netop fordi det er bygget paa Herrens eget Ord, paa hans Aftale med os i Daaben og ikke paa Læsning, gode Gjæringer eller Stemninger, er saa troværdig tilsikret os, at vi med denne Tro i Mund

og Hjerte aldrig noget Djeblik behøve at tvivle paa, hvor det bærer hen med os, at det nemlig da altid gaar hjem ad til det Hjem her oven til. Ja disse to Ting var det ejendommelige ved Bøjsens Prædiken, hans stærke Tillid til det medfødte menneskeliges Magt og hans endnu langt stærkere Tro paa Trosoordets Magt. Og naar det saa er jagt om Bøjsen, at han har lært Danmarks Præster at prædike, da vil jeg, som skulde være hans Medhjælper i de første 8 Aar, han var her i Stege, men som i hvert Fald blev uendelig mere hjulpen af ham, end jeg hjalp ham, gjerne og villig sige ja til, at for saa vidt man kan lære at prædike af Mennesker, da var der ingen, man bedre lærte det af end af Bøjsen, som prædikede saa jævnt, saa naturligt, med saa lidt paataget Væsen. Det er sjældent at træffe Hjærtelighed og klar Tankegang saadan forenet som hos ham, saa der er ingen Tvivl om, at han har haft en overordentlig Indflydelse paa den yngre Præsteskægt just med Hensyn til Ordets Forkyndelse.

Saa lad da nu mig paa egne, paa mangfoldige Præstevenners, paa den danske Menigheds Begne bringe en hjertelig Tak, ikke til ham, der nu ikke hører den, men til den kjære Gud, som gav os ham, som gav ham de store Aands- og Legemskræfter i den lange Arbejdstid. Nu har han fundet den Hvile, han saa haardt trængte til. Gud ske Lov, vi tør synge:

Døden, siden Jesus vandt,
løser kun, hvad Synden bandt.
Dine Bænker, naar de smæ'te,
dannes til et gyldent Bælte.

Thi det er, hvad Døden nu har maattet gjøre, den har aldeles skiftet Natur, siden Jesus selv døde for at tage Magten fra Døden. Nu kan Døden ikke længere binde, nu kan den kun gjøre et, det, den nødigst vilde gjøre, nemlig løse alle de Lidelsens, Sorgens og Savnets Baand, Guds Børn for Syndens Skyld sukke under her i Støvets Land. Saadan har Døden skiftet Natur. Derfor er vor kjære Bøjsen nu en fri og lykkelig Mand. Og de Bænker, han i det sidste Par Aar var saa haardt bunden med, de ere jo nu smeltede i Guds Kjærlighed og ombannede til et gyldent Bælte, saa vist som vi jo nok tør tro, at de sidste Trængselsaar have for ham, hvor tunge de end var for hans Benner at se paa, haft den Betydning at knytte ham fastere til sin og vor Herre og Mester.

Dg nu lad os bekjende og bede det Troens og Haabets Ord, han saa ofte har bekjendt og bedet med os, i hvilket han nu er indslumret, og i hvilket vi skulle samles med ham og alle Vennerne i de evige Boliger."

Efter Afhyngelsen af Salmen: „At sigte Verden ret Farvel“, talte den afdødes Broder, Pastor Harald Bojsen fra Sarløbing, saaledes:

„Indslumre skal jeg da med Lyst
som Barnet ved sin Moders Bryst
i Jesu Frelserarme!

Ja naar det kun maa blive Slutningen paa den Strid, som vi alle maa stride for at sigte Verden ret Farvel, og som aldrig lærtes her paa Jord, var Jesus ej i sit Ord hos os, som han var hjemme, og som dog falder svær for Kjød og Blod, fordi ved Støvet hænger dog vor Sjæl, og Slangen bider i vor Hæl, skjønt han dens Hoved knuste; maa det kun blive Slutningen paa denne Strid — saa der maa lyde inde i os: Kom Herre Jesus! og vi maa indslumre som Barnet ved sin Moders Bryst i Jesu Frelserarme, ja da er det vel endnu vemodigt og smerteligt, som det er for os i Dag, at tænke paa, at vi aldrig mere her nede skulle se de milde Øjne, som nu ere luffede, høre den milde Røst, som nu er forstummet — aldrig mere kunne gaa til ham og hente Naad, som vi saa ofte gjorde — men da skal dog Smerten og Bemoden vige for Lovsangen:

Gud ste Lov! det hjemad gaar,
did op, hvor Faderhuset staar,
højt over Kors og Grave!
Hvor Himmelbroderen, Guds Søn,
dog har beredt en Plads saa skjøn
for dem, som Hjemme have!

Jeg staar nu her ved min kjære, gamle, trofaste Broders Baare, hos hvem jeg saa ofte har søgt og fundet Naad. Om jeg da nu i dette Øjeblik kunde søge Naad hos ham om, hvad jeg, hans sidste Broder, skal tale — da tror jeg, han vilde svare — ja, jeg synes, jeg hører ham svare: Tal om, hvad der ligger dig mest paa Hjærte — om, hvad der er dig kjærest

at mindes fra vort Samliv — hvad vi saa ofte talte sammen om — nemlig om Livet i vort Barndomshjem, tal om Vesterborg.

Bore egne Barnebøge, i det bedste Faderhjem,
intet er imod dem, vi smage
med Guds Søn i Bethlehem;
naar gjenfødte i hans Navn
han os tager ømt i Favn
og med mer end Englerøster
eder Broder er og Søster.

Ja om saadanne Barnebøge i det bedste Faderhjem har vor Samtale ofte drejet sig — jeg kan sige, i Grunden, hver Gang vi kom sammen paa lidt længere Tid, ogsaa naar jeg besøgte ham i de sidste Aar, som faldt saa tunge og mørke for ham. Han havde en stor Kjærlighed til det Faderhjem her paa Jorden, som var os det bedste, og Minderne der fra var dybt rodfæstede i hans Hjærte, han kunde blive saa glad ved hver en Mindeblomst, der droges frem fra den Hjemmets Have. Saa skal da ogsaa mit Ord her ved hans Vaare minde derom.

Vor Barndomstid faldt vel ikke sammen, i det han, som var en halv Snæs Aar ældre end jeg, allerede var kommen ud fra Hjemmet, da jeg var Barn; men for os mindre Sødfkende kastede han en egen Glans over Hjemmet, hver Gang han besøgte det, og han lærte os at elske det. Han har saa dejlig beskrevet det i, hvad han kalder „Studentens Hjemrejse“, og jeg vil kun deraf minde om, hvad han skriver: „Vi Børn havde et Kjærlighedens Liv at betragte, som var bedre end alle Ord. Guds Velsignelse hvilede derover, og hans Raades Sol skinnede paa det; men det vilde være trøstesløst at mindes det, dersom vi ikke havde Haabet, at denne Tid skal komme tilbage, saa sandt som det er Kjærlighed, der gjør det uforglemmeligt for os. Blive vi kun Børn igjen, kommer Barndomstiden ogsaa tilbage.“ Det er da ogsaa den samme Tanke, det samme Haab, som er udtalt i det Ord, at disse Barnebøge intet er imod dem, vi smage med Guds Søn i Bethlehem, naar gjenfødte i hans Navn han os tager ømt i Favn og med mer end Englerøster kalder Broder os og Søster, saaledes som han, vor Herre Jesus, rakte sin Haand ud over sine Disciple og sagde: „Se min Moder og mine Brødre, thi hver, som gjør min Faders Vilje, som er i Himlen, han er min Broder og Søster og Moder.“ Ja det var hans Haab, blive vi kun saa-

ledes Børn igjen, da kommer Barndomstiden langt herligere og skjønnere tilbage i Faderhuset højt over Kors og Grave. Men jeg har en inderlig Tak, som den vel ikke yngste, men dog sidste af Brødrene fra vort Barnehem her nede, at bringe ham, som jeg nu ikke skal se eller mødes med mere her nede, en inderlig Tak, fordi han var os Søskende, da vi var smaa, en forunderlig kjærlig og trofast Broder, og han lærte os visjelig ikke blot at elske og at mindes Barndomshjemmet, men blev i mange Maader den Broder, som førte an i Hjemmet og førte an paa Livets Vej.

Dg ligesom han selv havde et Faderhjem, som for ham havde været det bedste, saa har han ogsaa givet eder, I hans otte Børn, et saadant at mindes. Han har været eder en god og kjærlig Fader, han var glad i sine Børn — og vilde gjerne se eder glade. — Ja Sorg og Glæde — alt det bedste, han ejede, det delte han fuldt ud med eder. Jeg behøver visjelig ikke at minde eder om, hvor han elskede eder, men der er dog en Ting, jeg vil sige eder endnu. Han udtalte flere Gange om denne Faderkjærlighed til eder, det er forunderligt — de ere mig som Brødre og Søstre — det var mig en mærkelig Udtalelse, men er det ikke netop saaledes, han, af hvem al Faderlighed har Navn i Himlen og paa Jorden — er det ikke netop saaledes — han har aabenbaret sin Kjærlighed; — talede Gud ikke med Moyses, som en Mand med sin Broder, og vi synge i Zulesalmen, at Gud saa hjærtens inderlig af Evighed har elsket mig og er min Broder vorden. Eders Faders Kjærlighed var en Afglans af Faderkjærligheden i Himlen.

I den bekjendte Salme: „Hyggelig rolig! Gud er din Bolig, inderlig skjøn“, er der et Vers, der lyder saaledes:

Alt dog her nede — lykkelig hedde
 skal, hvo dig tror!
 I Himmerige tør han indtuge
 frit paa dit Ord!
 Ja, i hans Hjærte fra Taarernes Dal
 Trapper du bygger til Himmerigs Sal!

Det er en Gjengivelse, ligesom Salmen i det hele af Davids 84de Salme, saaledes af det Vers: „Salig den Mand, hvis Styrke er i Gud, og i hvis Hjærte er de rene Veje, gaar han gjennem Taaredalen (Morbærdalen), da forvandles den til Vandfilder, en Regn af Misfandheder omgiver dem.“ Der er kun et Menneffe, paa hvem den Skildring fuldelig passer, det

er det Menneske Jesus Kristus, som er og Gud tillige, den Davids Søn, som David i sine Salmer idelig skuer hen til, som det fuldkomne Menneske og kalder sin Herre. Hans Gang her paa Jorden i Støvets Dragt, det var som den jalige Mand, hvis Styrke er i Gud. Han siger det selv: Jeg er i Faderen, og Faderen er i mig, de Ord, som jeg taler, taler jeg ikke af mig selv, men Faderen, som bliver i mig, gjør Gjerningerne. Han var den Mand, i hvis Hjærte er de rene Beje, thi han var uden Synd, og der fandtes ikke Svig i hans Mund, og hvor han drog frem, der opvædede Kilder, og en Regn af Misfundsheder omgav dem saaledes — som netop Evangeliet i Dag om, hvad der skete ved Nains Port, om Herrens „Græd ikke“ og hans: „Du Ungerjvend, jeg siger dig: stat op“, vidner om og afmaler for os. Ja kun paa ham, vor Herre Jesus Kristus, Gud og Mand, passer hin Beskrivelse fuldkomment; men naar det hedder: „Alt dog her nede, lykkelig hedde skal, hvo dig tror,“ da faar det dog sin Anvendelse paa vor Herres jmaa, og det desto mere, jo mere de have lært at have deres Styrke i Gud, jo mere de vandre i Naadepagten, jo mere Forjagelsens og Troens Ord vinder Magt i deres Hjærte, og jo mere de bede imod de urene Beje: „Se, om jeg er paa en Vej, som fører til Smerte, led mig paa Evigheds Vej“ — og med den Tro og med den Bøn gjælder det: „I Himmerige tør du indfige frit paa Guds Ord, ja i dit Hjærte fra Taarernes Dal Trappe han bygger til Himmerigs Sal;“ se saaledes var der ogsaa bygget Trappe fra Taarernes Dal — i hans Hjærte, ved hvis Baare vi nu staa — saaledes bliver ogsaa han nu trøstet over al Sorgen, over alle Bekymringerne — trøstet i Barnehjemmet, paa hvilket han haabede, Barnehjemmet i Guds Paradis. Men han har ogsaa under sin Gang her nede, ikke blot her paa Møn — men trindt omkring i alle Danmarks Egne — været til Trøst for mange — ogsaa hvor han drog frem — opvædede Kilder, og en Regn af Misfundsheder strømmede ned. Derfor vil jeg paa manges Begne fremhæve et taknemmeligt Vidnesbyrd om, hvad han har været for mange jmaa Søffende — baade aandelig og legemlig — til at bringe Trøstens Kilde til at opvælde for dem i Taaredalen og til at bringe Guds Misfundsheds Regn over dem; men lad os med hinanden og for hinanden prise Guds dyrebare Misfundsbed, som skjuler os under sine Binger, mætter os af sit Suses Gode, giver os at drikke af sine Glæders Strøm, og vil lade os se Lys i hans Lys — til Trøst over dem, der sove med Guds Fred i Gravens Skjød, men paa ny skal Herren

love, takke højt for Hvilen sød, ja for Sejr over Døden. Ungdomsliv i Morgenrøden, Højtidsfærd ad Herrens Vej til den Sal, som synker ej. — Amen."

Derefter talte N. J. Jensen fra Ubeltoft:

. Herre, nu lade du din Tjener fare i Fred efter dit Ord, thi mine Dine have set din Frelse, som du beredte for alle Folks Aasyn, et Lys til at skinne for Hedningerne og en Herlighed for dit Folk Israel." Det var gamle Simeons Ord, da han stod med Jesusbarnet paa sine Arme. Nu vilde han gjerne sige denne Verden et godt og kjærligt Farvel, da han havde opnaaet det bedste, han vidste, at se Verdens Frelser, se Lyset oprinde over Verden til Herlighed for hans eget Folk. Der er meget i disse Ord, som passer paa vor gamle „Bedstefader". Dgfaa han var en Herrens Tjener, ingen vil frakjende ham dette Hædersnavn. Dgfaa han havde set Guds Frelse, ikke blot med Troens Dje og i Haabet, men legemliggjort i hans Menighed paa Jorden, set Lyset oprinde midt i Mørket og skinne over Mennefsheheden hans eget Folk til Herlighed. Dgfaa hans Attraa var det nu til sidst at fare bort i Fred. — Ja, det var hans Lyst og Glæde at tjene sin Herre og forkynde det store Julebud: Eder er en Frelser sødt, og det var hans største Sorg til sidst, at han kunde ikke mere. Derfor lyder nu et ømt „Farvel, far i Fred!" efter ham fra Folket, baade fra dem, der bo paa Sletten og fra det høje Norge. Jeg taler nærmest for at bringe Afstedshilsen fra Jylland, fra Østjylland og Vestjylland, fra Heden og Eggen omkring Himmelbjærget, hvor man med Tak mindes hans milde Evangelierøst. — Ja, det var jo den, hvori han havde sin Styrke. Han kom ikke just for at sige: „Græd ikke!" som Herren i Dagens Evangelium; thi der var gjerne en Taare i al hans Tale; men som Moses kastede Træet i det bitre Vand, saa det blev sødt, saaledes forstod han den Kunst at mildne Taaren, tage det bitre bort fra den, saa den blev vemodig sød, som Morgensolen brød frem igjennem den.

Jeg ønskede at meddele et lille Bidnesbyrd, som jeg har fra en gammel Mand i Vestjylland, det er nu allerede mange Aar siden, jeg hørte det. Kampen havde i disse Egne været haard imellem den gamle Kristendom og den indbrydende Rantro. Der var flydt mange bitre Taarer, og Striden havde bragt Haardhed i Hjerterne, saa man fristedes til Dømmesjog og til at slippe den evangeliske Mildhed og Sagtmodighed.

Da blev Bojssen af en Ven kaldet til Egnen og til at tale i en stor Forsamling. Man havde hørt sige om ham, at han hørte til de saakaldte Grundtvigianere, der vilde føre Folk fra den trange Vej ind paa den brede, magelige Landevej, og man saa ikke mildt til ham. — Det er os alle bekjendt, hvor stor Pris han satte paa et mildt Blik, og han ytrede ved den Lejlighed til hin gamle Mand: „Det er ikke evangeliske Øjne, der møde mig her.“ Imidlertid gif det her, som det ofte gif ham selv blandt Modstandere. Efterhaanden som han talede, forsvandt de mørke Skyer og gav Plads for en mild Taarebug, og da Mødet var endt, kappedes man om at trykke hans Haand til Afsted.

Et andet lille Bidnesbyrd skal jeg meddele fra hans sidste Rejse i Jylland. Det er af en Mand, hvis Sind var sygt og omlejret af mørke Tanker og Forestillinger. „Bojssen,“ sagde han, „er den eneste Præst, jeg kan taale at høre. Alt det, som ellers vil vække Frygt og mørke Tanker i mig, det forstaar han at udlægge til Trøst og Fred for mit Hjærte.“

Nødig sige vi Farvel,
men Velkommen! o, hvor gjerne!
har vi rigtig kjær en Sjæl,
er den nær dog i det fjærne.

Det var altid svært for Bojssen at faa sagt Farvel. Han fjøede gjerne til: „Vi ses igjen,“ og i hans Velmagts Dage hed det som oftest endnu: „Dgjaa nok her i denne Verden.“ — De sidste trange Dage skulde sagtens hjælpe ham over dette Bjærg, hjælpe ham til at tage Braadden fra Døden, saa vi ogsaa der kan kjende Faderhaanden. Denne Haand holdt han jo fast paa til det sidste. „Alt staar i Guds Faderhaand“ osv., det skulde ynges for ham hver Dag sammen med Troens Bekjendelse og Herrens Bøn. — Saa ville vi endnu kun mindes hans sidste Ord her i Verden. Han laa uden at kunne mæle et Ord eller røre et Lem. Da slog han med et Øinene op, strakte Hænderne frem og raabte: „Kom nu, kom saa!“

Saaledes har Herren ladet sin Tjener fare i Fred. Vi sende vor Afstedshilsen efter ham og beholde hans „Farvel, vi ses igjen,“ i det vi holde Apostelens Ord frem for os: Død, hvor er din Braad? Helvede, hvor er din Sejr? — Gud være Tak, som giver os Sejr formedelt vor Herre Jesus Kristus.“

Efterat endnu Pastor W u l f — Bojssens Efterfølger i Stege —

havde talt nogle Ord, bares Kisten af Præster ud af Kirken, hvor den atter modtoges af Vaabenbrødrene og bares af disse gennem den flagsmykkede Hovedgade til Kirkegaarden; Ligfølget var saa stort, at det fyldte hele Gaden. Ved Graven forrettede H. Bojsen Nordpaakastelsen, hvorefter Bojsens Svigersøn Herman Anker fra Norge fremlagde følgende Digt:

Tungt at sænke ham i Støvet,
tungt at være ham berøvet.
Saadan Fader, saadan Ven,
som vi aldrig saa igjen.

Har end Støvet sit nu krævet,
Tak dog, Gud, at han tar levet.
Sødt vi mindes, Kjont i Graad,
alt hans Levned, al hans Daad.

Naar han frem til Striden mødte,
selv af Saar i Løn han blødte.
Derfor under mørke Dryn
graadtungt var hans milde Syn.

Men i Striden, som han Kulde,
stod han kjæk og fast til fulde,
skjont man under Kæmpens Slag
følte Barnets Hjærtelag.

Fuld af Tro hans Taler vare,
godt han kunde Graader klare,
lifflikt dog hans Tale klang,
naar fra Hjærtets Dyb den sprang.

Duft og Smilet gennem Taarer,
trøstlig over det, som saarer,
som naar Solstin under Regn
regnbuefarver Støvet Egn.

Har end Støvet sit nu krævet,
Tak dog, Gud, at han har levet;
født at mindes, Kjont i Graad,
alt hans Liv og al hans Daad.

Derefter affang Børn og Børnebørn følgende Sang af
Manna Jensen :

Kom Helligaand, o kom!
med Klarhed fra det høje,
jag Sorgen fra vort Sind
og Taagen fra vort Øje.

O, hjælp os, saa vi kan
en Buggesang nu kvæde,
som maa i Himlens Land
vor kjære Fader glæde.

O, lad hans Kjærlighed
os rigtig sammenbinde,
saa vi i Faders Fjed
maa gemme sødt hans Minde.

Ja vende kraftig om
fra alt, som her os frister.
Giv os, at raabe: kom!
Som han, naar Øjet brister.

Farvel du siger end
til os, du Fader kjære,
men og: Vi ses igjen,
hvor der er godt at være.

hvorefter Højskoleforstander P. Bojsen rettede en Tak til de forsamlede og navnlig til Baabenbrødrene, der med de mange Dannebrogsslag vidnede om, at Bojsen havde været en Folkets og Fædrelandets Mand, og iærlig til den trofaste Kvinde Sofie Rasmussen, der havde plejet den gamle i hans sidste Aar under hans trange Sygdom

Den følgende Dag afholdtes en Mindefest paa Rødkilde Højskole, hvor Herman Anker talte saaledes:

„Kjære Venner! Jeg vilde ogsaa gjerne være med at rejse et Minde over den kjære gamle Bojsen. Da jeg er fra

Norge, er jeg jo for saa vidt allerede et Vidnesbyrd om, at den afdøde forstod at trække Folk til sig langt borte fra. Jeg har kjendt ham allerede for over 20 Aar siden gennem hans Budstikke, der ogsaa i Norge har gaaet fra Lūs til Lūs for at samle de kristne og oplade og varme Hjerterne for alt, hvad der er højt og skjønt, men da især for Guds Ord. Det er mere gennem dette ejendommelige Blad, at han har haft en saa betydelig Indflydelse i Norge, end gennem sin forunderlige Maade at prædike paa. Den Kristendom, Bojzen forkyndte, var, som den skulde være: en Tilbedelse af Gud i Aand og Sandhed. Han overførte til Norge i et jævnt og tiltalende Sprog Grundtvigs gedigne, men ofte for Menigmand dunkle Lanter. Desuden omhandlede Budstikken jo alle de Spørgsmaal, som var oppe i Tiden, ligesom dens Indflydelse ogsaa blev større derved, at den kom stadig. Der var over Bojzens Budstikke et Skjær af Poesi, som ikke er almindeligt. Jeg kunde nævne mange Exempler herpaa, men skal blot erindre om Skildringerne af den bibelske Historie og særlig den Skildring af David, han deri har givet. De, som ville have et Minde om, hvem Bojzen var, behøve blot at læse denne for at forstaa, hvilken kristelig Dybde og Kjendskab til Mennekestets Natur han ejede. Denne Kongeskjald maatte ogsaa, efter Bojzens Natur, komme til at staa for ham som et Ideal. David var jo en opvakt og meget begavet Mand, der i en ung Alder kom til at staa i en meget betroet Stilling under Guds umiddelbare Paavirkning. Han var langtfrå pletfri eller noget Mønster i alle Henseender, men havde en forunderlig Evne til at høre Guds Røst og opfatte guddommelige Indskydelser og Paavirkninger. Dette var ogsaa Tilfældet med gamle Bojzen. Han havde sine Svagheder, Fejl var det ikke; thi han kjælede ikke for dem og vilde gjerne være dem kvit. Man har sagt, at

han gjerne vilde høre sig rost af andre; dette var ikke saa, men ganske vist var han ikke ligegyldig for, om hans Gjerning blev uden Virkning, han vilde gjerne vide, om hans Ord blev forstaaede. At han var glad ved, at Folk syntes om ham, det var ingen Fejl, det modsatte er snarere Forsængelighed, thi det vidner kun om, at man ikke vil være bekjendt, at man ikke er hævet over en saadan menneskelig Følelse, hvilket dog ingen er, men Bønnen var alt for barnlig og sand en Natur til, at han kunde lægge Skjul paa denne Følelse. Men ofte kom det frem som en Spøg fra ham, og det er vel dette, der er blevet misforstaaet af Folk, som ikke have kunnet forstaa Spøg. Hans barnlige Natur kom ogsaa frem derved, at han tog sig selv og sin Familie med i Budstikken, og jeg vil tilstaa, at som det har været mig en Gæde at komme i Familien, saaledes har det ogsaa moret mig at komme med i Budstikken. Det var ogsaa, som Hostrup har sagt, en Gjendommelighed ved hans Prædikener, at hvad enten det gjaldt Synd, Sorg og Fristelser eller Frelse og Naade, saa tog han altid sig selv med. Han lignede ogsaa David deri, at han var en begavet Natur, han var, som Hostrup sagde forleden, en rig Digternatur, ikke saaledes, at han lavede pyntelige og syngelige Vers, men saaledes, at han med saa Ord kunde oplade Døren for en højere Verden; han følte det dybeste og dunkleste i Menneskehjertet og forstod at forme og fremstille det. I hans Liv var Sorg og Glæde sammenlænket, aldrig var han uden Naade og aldrig dog foruden Naade, men derved kom han ogsaa til sin dybe Forstaaelse af Menneskets Synd, Fald og Dprejsning. Jeg beundrer ham for denne dybe Syndsærfjendelse, han kunde lægge for Dagen, noget, som ellers Hjertet bløder ved. Jeg beundrer ham, naar han med sorgfyldt, sønderbrudt Hjerte kunde træde saa frejdig frem og tale saa mesterlig, altid have

de fortrinligste Udtryk paa rede Haand. Man mærkede da vel noget saaret og sønderbrudt i Klangen, men desuagtet saa han med mandigt, oprejst Ansigt frejdig ind i Himmerig. Betegnelsen „den glade Kristendom“ om Bojjens er baade træffende og aldeles bagvendt. Han var en glad Kristen for saa vidt Kristendommen er det eneste, der kan redde os fra Fortviølelse over Døden, og det kristelige Laab det eneste, hvori man kan se denne med Glæde i Møde; men naar Betegnelsen bruges i ondskabsfuld Betydning, saa passer den slet ikke paa ham. Ganste vist kunde han være glad som et Barn og gjøre mange glade med sig, men han har i sit Værelse haft haardere Strid end de fleste, han har, som der er sagt, forbrugt meget af Kristendommen for at holde sig oprejst, han har ofte maattet tage et haardt Tag for at holde sig fast. Dette gjorde, at han blev en kyndig Sjælesørger, han forstod den Kunst at faa Folk til selv at fortælle, hvad de fejlede, forstod at finde deres Hjærtelag, forstod ogsaa, naar Folk kom til ham — der er jo Folk, som synes, det er ganste interessant at komme til Præsten og klage over en eller anden formentlig Fejl hos dem —, at sige til dem: „Nej kjære, det er ikke der, men der, du har din Svaghed,“ uden at støde dem. Han forstod som ingen anden at føre hele det menneskelige Liv ind under Kristendommen. Han formaade at slaa Forhænget til Side, at faa Stjerne til at revne, saaledes at en poetisk, højere, aandelig Verden traadte frem for Blikket. Ja, han var en velsignet Mand!“

En lille Krans til Pastor Bojsens Vaare.

(Fra Venner paa Mors).

Kim nu, I Klokker, for Støvet, som stedes til hvile,
kim om Guds-Freden, som her over Graven skal smile,
kim for det Støv,
som visner hen vel som Løv,
mens op ad Aanden mon ile!

Bidn for hans Støv, hvad han ofte har vidnet her neden,
vidn, at vor Frelser er kommen med Glæden og Freden
ned til enhver,
som kun Gudsfreden har kjær,
som end har Minder fra Eden!

Bidn, som han vidned: hos Jesus er Frelse at finde,
han gav sit Liv for vor Frihed og Liv os at vinde,
brød vore Vaand,
løste til Frihed vor Aand,
vil kun med Kjærlighed binde!

Bidn, som han vidned: med Kjærlighedsaanden den rene
Kjærligheds Fader sit fritjøbte Børn vil forlene! —
Kjærligheds Ord
var det, han taled paa Jord,
misbt, saa det smeltede Stene,

Mildhed og Kjærlighed lyste jo ud af hans Øje,
Mildhed og Kjærlighed var det, hans Ord maatte søje,
          hjærtelig Tro
          havde hos ham fæstet Bo,
          vidned for Live og høje.

Kim da, I Klokker, saa fredelig mildt ved hans Baare,
mind om hans Liv, om hans Ord, som jo aldrig var haarde,
          vidn om hans Tro,
          som gav ham Glæde og Ro,
          Freden, han elsked saa saare!

Indhold:

	Side
Westerborg (1808—1837)	5
Dr. L. N. Bojsen	37
B.'s Studenterliv	50, 55, 64
Hans første Prædiken 1829	72
Eline Bojsen	75
Rejser til Westerborg	79, 85
B.'s første Ansøgning om Præstekald	94
Skjorpinge (1837—1850)	101
Præstekonventet	110
Emil Clausen	120
Breve fra samme	182, 203
Peter Fenger	126
Prædiken i Skjolde 1842	136
Folkelige Taler fra 1848	149, 155
Breve fra den grundlovgivende Rigsdag	170, 184
Balghandling i Skjælstør 1849	181
Bilstrup (1850—1859)	191
Breve fra Bilstrup	198
Om „Breibdablik“	213
Folkelige Taler paa Skamlingsbanke	220, 225
Peter Larsen	231
Det skandinaviske Kirkemøde 1857	241
Afskedsprædiken i Bilstrup	246

	Side
B.'s Virksomhed i Bilstrup (ved J. Lausgaard)	254
Breve til Bilstrup	259
Stege (1859—1882)	265
Litrædelsesprædiken i Stege	267
Møns Klint	277
Rejse til Norge 1861.	283
Tale i Landstinget 1866	306
Rødkilde Folkehøjskole.	311
Løventhals Mission	317
Skolemøder i Gjedved	328
Foredrag om Damokles-Sværdet	332
B.'s Sygdom og Død	336
Jordfæstelsen	339

Rettelser.

Den i Begyndelsen af Bogen meddelte Historie om Biskop P. D. Bojsens Barndom skulde have faaet i Anførelstegn.

